

T.C.
NIĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KATILIMCI DEMOKRASİ ve DİJİTAL YURTTAŞLIK
ÇERÇEVESİNDE YÜKSEKÖĞRENİM ÖĞRENCİLERİNİN
DİJİTALLEŞMEYE YÖNELİK ALGISI: NIĞDE ÖMER
HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Kadriye ÜZ

Niğde
Ağustos, 2024

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KATILIMCI DEMOKRASİ ve DİJİTAL YURTTAŞLIK ÇERÇEVESİNDE
YÜKSEKÖĞRENİM ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTALLEŞMEYE YÖNELİK
ALGISI: NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Kadriye ÜZ

Danışman: Prof. Dr. Bülent KARA

Üye : Prof. Dr. Yücel CAN

Üye : Doç. Dr. Çağdaş Ümit YAZGAN

Niğde
Ağustos, 2024

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Katılımcı Demokrasi ve Dijital Yurttaşlık Çerçevesinde Yükseköğrenim Öğrencilerinin Dijitalleşmeye Yönelik Algısı: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Örneği” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 14/08/2024

Kadriye ÜZ

ÖN SÖZ

Bu araştırmada Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Enstitüsünde öğrenim gören yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık çerçevesinde dijitalleşme algıları incelenmiştir.

Toplumsal, sosyal yapıyı şekillendiren ve bu yapıyla bir o kadar bağlantılı devletin dijitalleşmeyle yaşamış olduğu dönüşüm, kamu yönetimine, yurttaşlığa ve demokrasiye farklı atıflar yapılmasına neden olup bilimsel araştırmaların merkezine yönlendirmiştir. Günümüz toplumsal yapının dijitalleşme üzerinden ilerlemesi, sosyal sistemle birlikte siyasal alanın yeniden şekillenmesine ve sonucunda e-devlet, e-yönetişim, katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık çerçevesinde şekillenmesine etki etmiştir.

Yurttaş ve devlet arasındaki iletişimin dijitalleşmeyle yeniden yorumlanması, iletişimde zaman/mekân algısını ortadan kaldırarak dijital platformda gerçekleşmesine neden olmuş, dijital yurttaş ve katılımcı demokrasi çerçevesinde ise yurttaşın demokrasiye ve yönetime katılımını mümkün hale getirmiştir. Yurttaşın dijital iletişim kanallarını (CİMER, e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halis Demir İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masa uygulamalarını) kullanılarak demokrasiye ve yönetime katılması, araştırma konusunun seçilmesindeki en büyük etkidir. Çünkü bu uygulamalar dijital odaklı siyasal yapının nasıl olduğunu, devletin yurttaşı siyasal alanın neresine konumlandığını gösterecektir ve dolayısıyla dijitalle dönüşen yeni siyasal yapı inşasını ortaya çıkaracaktır.

Tez yazım sürecinde benimle sürekli iletişim halinde olan, destek olan, ilgisini ve alakasını hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Bülent KARA'ya teşekkürlerimi sunarım. Tez yazım sürecinde manevi danışmanlığımı üstelenen, beni her zaman destekleyen annem Seda Müfide YILMAZ YAŞAR'a, babam Bülent ÜZ'e ve kardeşim Nejla Üz'e minnettar olduğumu belirtmek isterim.

Kadriye ÜZ

2024

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KATILIMCI DEMOKRASİ ve DİJİTAL YURTTAŞLIK ÇERÇEVESİNDE
YÜKSEKÖĞRENİM ÖĞRENCİLERİNİN DİJİTALE YÖNELİK ALGISI:
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

ÜZ, Kadriye
Sosyoloji Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bülent KARA
Ağustos 2024, 213 sayfa

Bu araştırma, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Enstitüsünde eğitim gören yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık çerçevesinde dijitalleşmeye yönelik algılarını araştırmak amacıyla yapılmıştır. Dijitalleşmenin toplumsal, sosyal sistemdeki karşılığı dijital çağ, dijital toplumken siyasal alandaki karşılığı, e-devlet ve e-yönetişim olmuştur. Siyasal alandaki bu dönüşüm, demokrasiye ve yurttaşlığa farklı boyutlar kazandırmış ve yurttaşın katılımını destekleyen ve teşvik eden bir siyasal alan inşa edilmiştir. Yeni siyasal alanın çıktıları ise Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) Modeli, e-Devlet Kapısı, Niğde Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi (İYS) ve Beyaz Masa uygulamalarının olduğu ifade edilebilir. Bu uygulamalar, yurttaşın dijitalleşen siyasal alanda daha katılımcı ve aktif olmaya teşvik etmektedir. Aynı zamanda dijital platformda yurttaş, devlet ve beraberindeki organizmalar arasında iletişim kanalı görevi görmektedir. Bu sentez nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yöntemle analiz edilmiştir. Aynı zamanda birebir ve mail yoluyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Toplamda 27 öğrenciyle görüşülmüştür. Çalışma grubundaki öğrencilerden elde edilen bulgulara göre, dijitalleşmenin devleti ve kamu yönetimini dönüştürdüğü ve siyasal alanı yurttaş için daha katılımcı bir hale getirdiği düşünceleri tespit edilmiştir. Dijitalleşmenin demokrasi modelinin katılımcı demokrasi olduğu, yurttaşlığın ise dijital yurttaş olarak var olmaya başladığı düşüncesini destekleyen katılımcılar, dijitalleşme sayesinde demokrasiye ve yönetime katılabildiklerini desteklemektedirler. Aynı zamanda dijital iletişim kanallarının yurttaş ve devlet arasındaki iletişimi sağladığını, demokrasiye ve yönetime katılım için bir kanal olduğunu belirtmektedirler. Fakat bu katılımın gerçekleşmesi için birtakım belirleyicilerin olduğuna ulaşılmıştır. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Fen Bilimlerindeki yüksek lisans ve doktora öğrencileri arasında araştırmanın

problemine ilişkin birtakım farklılıklar da ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar, dijitalleşmeyle dönüşen demokrasinin yurttaşı siyasal alanda nasıl konumlandığı ve demokrasiye katılımı sağlayıp sağlamadığı yönündedir. Elde edilen bulgular tezimizde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Dijital Yurttaşlık, Katılımcı Demokrasi, Yönetime Katılım

SUMMARY
MASTER'S THESIS

**PERCEPTION OF HIGHER EDUCATION STUDENTS TOWARDS
DIGITALIZATION WITHIN THE FRAMEWORK OF PARTICIPATORY
DEMOCRACY AND DIGITAL CITIZENSHIP: THE EXAMPLE OF NIĞDE
ÖMER HALİSDEMİR UNIVERSITY**

ÜZ, Kadriye
Department of Sociology
Supervisor: Prof. Dr. Bülent KARA
August 2024, 213 pages

This research was conducted to investigate the perceptions of master's and doctoral programs studying at Niğde Ömer Halisdemir University Social Sciences and Science Institute regarding digitalization within the framework of democracy and digital citizenship. The equivalent of digitalization in the social system is the digital age, and the counterpart of the political sphere of the digital society is e-government and e-governance. This transformation in the political sphere has brought different dimensions to democracy and citizenship, and a political space that supports and encourages citizen participation has been built. The new political field outputs can be expressed as the Presidential Communication Center (CİMER) Model, e-Government Gateway, Niğde University Request Management System (İYS) and White Table applications. These applications encourage citizens to be more convenient and active in the digitalized political sphere. At the same time, it serves as a communication channel between citizens, the state and accompanying organisms on the digital platform. This synthesis was analyzed using the phenomenological method, one of the qualitative research methods. Interviews were also held in person and via e-mail. A total of 27 students were interviewed. According to the findings obtained from the students in the study group, it was determined that they thought that digitalization transformed the state and public administration and made the political sphere more participatory for citizens. Participants who support the idea that the democracy model of digitalization is participatory democracy and that citizenship begins to exist as digital citizens support that they can participate in democracy and governance thanks to digitalization. They also state that digital communication channels enable communication between citizens and the state and are a channel for participation in democracy and governance. However, it has been found that there are some determinants for this participation to occur. Some differences regarding the research

problem have also emerged among master's and doctoral students at Niğde University Social Sciences and Science departments. These differences are in how democracy transformed by digitalization positions the citizen in the political arena and whether it enables participation in democracy. The findings obtained were examined in detail in our thesis.

Key Words: Digitalization, Digital Citizenship, Participatory Democracy, Participation in Management

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET	ii
SUMMARY	iv
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	4
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Önemi	7
1.4. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği.....	8
1.5. Araştırmanın Çalışma Grubu	11
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	15
İKİNCİ BÖLÜM.....	16
ARAŞTIRMANIN TEORİK TEMELİ ve ÇERÇEVESİ	16
2.1. Araştırmanın Teorik Temeli.....	16
2.2. Dijitalleşme Tanımı.....	16
2.3. Dijital İşletme	18
2.4. Dijital İkiz ve Simülasyon.....	19
2.5. Sürdürülebilir Teknoloji.....	20
2.6. Dijital Dönüşüm	21
2.6.1. Ülkemizde Dijital Dönüşüm	22
2.7. Dijital Teknolojiler (Yeni Teknolojiler).....	24
2.7.1. Dijital Teknolojilerin Çıktıları.....	26
2.7.1.1. İnternet Teknolojileri (Web).....	26
2.7.1.2. Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT).....	27
2.7.1.3. Nesnelerin İnterneti.....	27
2.7.1.4. Blok Zinciri.....	28
2.7.1.5. Bulut Bilişim.....	29
2.7.1.6. Yapay Zekâ	29
2.7.1.7. Metaverse.....	30
2.8. Dijitalleşmenin Toplumdaki Tezahürü	31

2.8.1. Bilgi Toplumu.....	32
2.8.2. Ağ Toplumu.....	33
2.8.3. Yeni Benler ve Yeni Toplum: Diji-Benler ve Dijital Toplum 5.0.....	35
2.9. Demokrasi Tanımı.....	37
2.10. Demokrasi Türleri	39
2.10.1. Doğrudan Demokrasi.....	39
2.10.2. Yarı Doğrudan Demokrasi.....	40
2.10.3. Temsili Demokrasi	41
2.10.4. Katılımcı Demokrasi.....	42
2.11. Demokrasi Kuramları.....	43
2.11.1. Liberal Demokrasi Kuramı	43
2.11.2. Sosyal Demokrasi Kuramı.....	45
2.11.3. Müzakereci Demokrasi Kuramı.....	47
2.11.4. Muhafazakâr Demokrasi Kuramı	48
2.11.5. Katılımcı Demokrasi Kuramı	49
2.12. Yurttaşlığın Tanımı	50
2.12.1. Yurttaşlığın Tarihsel Dönüşümü	52
2.12.1.1. Antik Yunan Döneminde Yurttaşlık Anlayışı.....	52
2.12.1.2. Antik Roma Döneminde Yurttaşlık Anlayışı.....	53
2.12.1.3. Modern Çağda Yurttaşlık Anlayışı	54
2.13. Türkiye Cumhuriyeti'nde Vatandaş Olmak	56
2.14. Yurttaşlık Türleri.....	57
2.14.1. Aktif Yurttaşlık.....	57
2.14.2. Çokkültürlü Yurttaşlık.....	58
2.14.3. Küresel (Dünya) Yurttaşlık	60
2.14.4. Dijital Yurttaşlık	61
2.15. Dijitalle Dönüşen Kuşak Kavramı	61
2.15.1. Dijital yerliler	63
2.15.2. Dijital Göçmenler	64
2.15.3. Dijital Melezler.....	65
2.16. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	66
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	79
DİJİTALLEŞMENİN SİYASAL ALANA ETKİSİ.....	79
3.1. Dijitalleşmenin Siyasal Alan Üzerindeki Tesiri.....	79
3.2. Kamu Yönetimi (Yönetişim) Tanımı	79

3.2.1. Yeni Kamu Yönetimi (e-Yönetişim) Tanımı.....	81
3.3. Devlet Tanımı.....	83
3.3.1. E-Devlet ve Dijital Devlet Tanımı.....	84
3.4. Türkiye’de e-Devlet Politikası	88
3.5. Dijitalleşme Çerçevesinde Yurttaşlık: Dijital Yurttaşlık	90
3.5.1. Dijital Yurttaşlığın Alt Boyutları.....	95
3.6. Dijitalleşme Çerçevesinde Demokrasi: Katılımcı Demokrasi Modeli.....	97
3.7. Türkiye’deki Dijital İletişim Kanalları.....	102
3.7.1. Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER).....	102
3.7.2. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) Modeli ve Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi	104
3.7.2.1. Dilekçe Hakkı	108
3.7.2.2. Bilgi Edinme Hakkı	109
3.7.3. E- Devlet Kapısı (Dijital Türkiye Portalı).....	111
3.7.4. Beyaz Masa.....	112
3.8. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK).....	113
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	115
BULGULAR ve YORUM.....	115
4.1. Katılımcıların Kullandığı Dijital İletişim Kanalları	115
4.2. Katılımcıların Dijital İletişim Kanallarına Başvururken Kullandığı Bilgi ve İletişim Araçları-Teknik Sıkıntının Yaşanıp Yaşanmadığı	117
4.3. Dijital İletişim Kanallarına Yapılan Başvuru Türleri.....	118
4.4. Dijitalleşme Çerçevesinde Yurttaş ve Devlet Arasındaki Ombudsman Kanalına Bir Örnek: CİMER.....	121
4.5. Bilgi Edinme Hakkının Dijital Platformda Sağlandığı Mekanizmaya Bir Örnek: e-Devlet Kapısı.....	123
4.6. Kamu Tüzel Kişiliğinin Talep ve İstek Mekanizmasına Bir Örnek: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi (İYS).....	125
4.7. Yerel Yönetimlerin Şikâyet Mekanizmasına Bir Örnek: Beyaz Masa	126
4.8. Katılımcıların Dijital İletişim Kanallarına Yönelik Memnuniyet Algısı	127
4.9. Katılımcıların Siyasal Alanın Dijitalleşmesine Yönelik Düşünceleri.....	130
4.10. Yurttaş, Devlet ve Organizmaları Arasındaki Yeni Dijital İletişim Kanalları	137
4.11. Dijital İletişim Kanallarının İşleyişlere Etkisi.....	141
4.12. Dijitalleşmenin Demokrasi Modeli: Katılımcı Demokrasi.....	144
4.13. Dijitalleşmeyle Yurttaşın Demokrasiye/Yönetime Katılımı	150

4.14. Dijital İletişim Türleri	151
4.15. Dijitalleşme ve KVKK İlişkisi	152
4.16. Dijital İletişim Kanalları ve Katılımcı Demokrasi İlişkisi	154
4.17. Katılımcıların Dijital Yurttaşlık Kavramına Yönelik Düşünceleri.....	157
4.18. Dijital Yurttaşlık Anlayışı ve Katılımcı Demokrasi İlişkisi.....	162
4.19. Dijital Yurttaşlık Çerçevesinde Dijital İletişim Kanallarının Katılımcı Demokrasi İlişkisi	166
4.20. İki Enstitüdeki Öğrencilerin Katılımcı Demokrasi ve Dijital Yurttaşlık Ekseninde Dijitalleşmeye Yönelik Düşünceleri.....	168
4.21. İki Enstitüdeki Öğrencilerin Dijitalleşme Ekseninde Demokrasiye Katılıma Yönelik Düşünceleri.....	171
SONUÇ ve ÖNERİLER	176
KAYNAKÇA.....	188

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çalışma Grubundaki Katılımcıların Demografik Bilgileri	12
Tablo 2. Dijital Göçmen, Dijital Melez ve Dijital Yerlilerin Özellikleri	62
Tablo 3. Geleneksel Devlet ile e-Devletin Karşılaştırılması	86
Tablo 4. Katılımcıların Kullandığı Dijital İletişim Kanalları	116

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Bilginin Dönüşümü ve Toplumdaki Dönüşüm Süreci	17
Şekil 2. Geleneksel (Manüel) Denetim ve BT Yaklaşımıyla Dijital İkiz Yönteminde Sürekli Denetim	20
Şekil 3. Türkiye’deki Dijital Dönüşümün Kronolojik Sıralaması	23
Şekil 4. 2012-2023 Yılları Arasındaki Ülkemizde İnternet Erişim İmkânı Olan Hane Oranı	24
Şekil 5. Dijital Teknolojiler	25
Şekil 6. Endüstri 1.0’dan Endüstri 5.0’a.....	36
Şekil 7. Türkiye’de e-Devlet Politikalarının Çerçevesini Belirleyen Plan ve Belgeler	88
Şekil 8. Dijital Yurttaşlığın Alt Boyutları.....	96
Şekil 9. CİMER Başvuru Seçenekleri	107
Şekil 10. CİMER Deprem Acil Seçeneği	107
Şekil 11. CİMER Yönetime Katıl Seçeneği	108

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Dijitalleşme toplumu ve bireyi içerisine dâhil eden, bugünün gereksinimi haline gelerek dönüşümü zorunlu kılan bir olgudur. 20.yy başlarında yaşanmaya başlayan bu dönüşüm, günümüzde hala dinamik bir yapıda birçok alanı etkilemektedir. Toplumun tüm bileşenleri dijitalleşmenin yenilikçi ağına yakalanarak farklı ilişkilerin doğmasına neden olmuş ve toplumu yeniden düzenleyerek dijital modernitenin yaşanmasını etkin kılmıştır. Bugün de ve gelecekte sosyolojinin en temel argümanı olan toplumu şekillendiren şey, dijitalleşmedir ve dijitalleşme olacağı ön görülebilmektedir. Teknolojik donelerin insan davranışlarını şekillendirmesi, toplumsal ilişkilerin çözülerek dijitalin yeniden inşa ettiği bir toplumsal ilişki ağını gündeme getirmektedir.

Dijitalin beyninde yer alan normlara göre toplumsal yapı yeniden inşa edilmekte ve Thomas More'dan başlayarak toplumsal yapıyı oluşturan ve ilişki ahlakını kuran bir kaynak niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla toplumun, insanın ve insan ilişkilerinin temel aldığı kaynak dijitalleşme olarak belirmektedir. Yani toplum mühendisliğini ve toplumun şekillenmesini sağlayan şey artık dijitalleşmedir. Teknolojik doneler insanın davranışlarını şekillendirdiği gibi toplumsal ilişkileri de şekillendirmektedir. McLuhan ve Powers, Global (Küresel) Köy kitabında toplumu ve bireyi derinden etkileyen ve farklı yönlerde gelişmesini sağlayan 4 farklı çağı ifade etmekte ve bu çağların en sonuncusunu da elektronik çağ olarak belirtmektedir. Elektronik çağ yani bugünün dünyası global bir köy halini almaktadır. Çünkü zaman ve mekân algısının olmadığı elektronik çağda, bireyler aynileşmiş ve enformasyonla birlikte global bir tüketim ortaya çıkarak homojen bir toplum var olmuştur (McLuhan ve Powers, 2020:246-249).

Ekonomik üretim ilişkilerin gelişimi ve toplumun modernleşmesi arasındaki ilişkinin tamda merkezinde belirleyiciliğinde teknoloji vardır. Özellikle de teknolojinin zaman zaman farklı boyutlardaki teknolojik gelişmeler, argümanlar olurken günümüzde bilişim teknolojileri, iletişim teknolojileri, bilgisayar teknolojileri ya da internet ağları insanların tutumlarını davranışlarını, ideolojilerini, duygu, düşüncelerini ve sosyalleşmelerini belirliyor. Dolayısıyla Bireylerin siyasal

sosyallerini belirleyen en önemli faktörlerdir. Çünkü artık siyasal kültürümüzü dijitalleşme oluşturuyor. Çünkü insanlar siyasal davranışta bulunurken en çok etkilendiği yeri siyasal kültürüdür. Yani toplumun genel kültürü içerisinde siyasal düşüncelere, tavırlara, davranışlara ve eylemlere ait olan o kültürün kendi özgül momostiği içerisinde meydana gelen siyasal kültürün belirlenmesinde dijitalleşme çok önemlidir. Aynı zamanda tarihsel olarak Atina'da doğrudan demokrasiden günümüzdeki katılımcı demokrasi fikrinin tüm getirdiği evreleri yeniden değerlendirmek, tarihsel gelişimiyle ekonomik üretim ilişkilerinin gelişimi ve toplumun modernleşmesi arasındaki ilişkinin tam da merkezinde, belirleyiciliğinde teknoloji vardır.

Demokrasinin ilk tartışılmaya başladığı doğrudan demokrasiden günümüzdeki en üst seviyeyi anlatan katılımcı demokrasiye kadar tüm demokrasi düzeninin sıfatlarını oluşturan tüm gelişimlerin en zirvesini de teknoloji yapmaktadır. Çünkü insanların zaman ve mekân kavramını kendi lehine kullanarak bir olay, bir düşünce, bir eylem ve bir oluşumla ilgili olarak kanaatlerini, fikirlerini katılımlarını belirleyici hale getiriyor. Sonuç olarak bu paradoks sonucunda ortaya e-devlet, e-yönetişim, katılımcı demokrasi, dijital yurttaşlık gibi kavramlar çıkmaktadır.

e-Devlet, e-yönetişim, dijital yurttaş ve katılımcı demokrasi gibi kavramlar, dijitalleşme odağında değerlendirilen ve klasik anlamlarının üzerine farklı nitelikler kazanarak literatürde yer alan kavramlardır. Dijitalleşmenin devletle olan tezahürü e-devlet, devlet işleyişi ise e-yönetişim olarak sonuçlanmıştır. Böylece yurttaşın kamu politikalara katılım gösterebildiği, yurttaş odaklı, şeffaf ve hesap verilebilir bir devlet yönetimi ortaya çıkmıştır (Onuncu Kalkınma Planı, 2014:54). Dijitalleşme odaklı yaşanan devletin yeni düzeninde, yurttaş ve demokrasi kavramlarının çıktıkları da dijital yurttaş ve katılımcı demokrasi şeklinde olmuştur. Dijital yurttaş dijital ortamda ifadelerini özgürce belirten, alınan ya da alınacak kararlara etki edebilen ve toplumun yararına etkin bir şekilde katılan, dijital ortamda diğer kişilere karşı saygılı olan ve son olarak dijital ortamda iyi bir dijital yurttaş olandır (Mossberger, Tolbert ve Mc Neal, 2008:1). Ne kadar demokrasinin dijitalleşmeyle olan entegrasyonu e-demokrasi olarak sonuçlansa da çalışmada ifade edilen katılım kavramı, katılımcı demokrasi modelinden hareketle aktarılmaktadır. e-Demokrasiye olan bakış açımız dijital ortamda yurttaşların katılımcı demokrasinin katılımını gerçekleştirmede gerekli dijital alt yapıyı sunarak yurttaşların dijital ortamdaki uygulamalar vasıtasıyla devlet ve

beraberindeki olgulara katılımını sağlamasıdır (Subay, 2019:221). Dolayısıyla tezde e-demokrasi ve katılımcı demokrasine bakış açımız şu şekildedir: Yurttaşlar internet, bilgi ve iletişim araçlarını kullanarak demokrasiye katılımını dijital ortamda gerçekleştirebilmekte ve bu eylemi e-demokrasi sayesinde yapabilmektedir. e-Demokrasinin bu özelliği dijital ortamda katılımcı demokrasinin gerekli altyapısını oluşturarak dijitalleşme-katılımcı demokrasi ilişkisini var etmektedir.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER), e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetimi ve Beyaz Masa uygulamaları dijitalleşme-katılımcı demokrasi ilişkisinin uygulanabilir olduğu uygulamalar olarak ele alınmaktadır. Çünkü bu uygulamalar yurttaş, devlet ve beraberindeki olgular arasında iletişim kurma görevi görmektedir. Aynı zamanda dijital yurttaşlığın yurttaş katılımı olmaya teşvik etmesi ve dijital platformda bunun için gerekli kimliği bireye vermesi, vurgulanan uygulamaların dijitalleşme-dijital yurttaşlık ilişkisinin de uygulanabilir olduğu sonucuna ulaştırmaktadır. Dijitalleşme-katılımcı demokrasi ve dijitalleşme-dijital yurttaşlık ilişkisinin bireyi yönlendirdiği nokta yönetime katılımdır. Çünkü dijitalleşme-katılımcı demokrasi ilişkisi yurttaşın devlet ve beraberindeki olgulara ulaşmasını kolaylaştıran, iletişimin kurulmasını sağlayan mekanizmaları ortaya çıkarmıştır. Bu mekanizmalar dijital platformda yer alan uygulamalardır ve en önemli özelliği bireyi siyasal alana ulaştırarak yönetime dahil olmasını sağlamaktır. Çizilen bu çerçeve ışığında konuya odaklanılmış ve birtakım bulgulara ulaşılmıştır. Ulaşılan bulgularda sosyal bilimler ve fen bilimleri enstitüsündeki öğrencilerin katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık çerçevesinde dijitalleşme algısının farklı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonucun en temel nedeni ise iki enstitünün birbirinden farklı eğitim öğretim amacı taşıması yani fen bilimleri enstitüsünün daha çok teknik ve laboratuvar çerçevesinde öğrenci yetiştirmesi, sosyal bilimler enstitüsünün ise toplumsal olaylar odağında, bireyi ve toplumu doğrudan ya da dolaylı ilgilendiren ve yorum gücü yüksek öğrenciler yetiştiriyor olmasıdır. Dolayısıyla öğrencilerin tez konusuyla ilgili bakış açılarındaki farklılık öğrenim gördüğü yüksek lisans ve doktora bölümlerinden kaynaklanmaktadır.

Araştırmanın birinci bölümünde araştırmanın teorik temelini sunacak kavramlar açıklanmıştır. İkinci bölümde araştırmanın probleminden, amacından, öneminden, yöntem ve tekniğinden, çalışma grubundan ve son olarak araştırmanın sınırlılıklarından bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde dijitalleşmenin siyasal alana

etkisini ortaya koyacak kavramlar ve kuramlar açıklanmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Dijitalleşme toplumsal yapıyı yeniden düzenleyen, sosyal ilişkilerin dönüşmesine neden olan, birçok alanın farklı noktalarla etkileşimini sağlayan çok boyutlu bir kavram olarak düşünülmelidir. Bilişim teknolojileri dijitalleşmenin bu şekilde düşünülmesine etki eden önemli bir gelişmedir. Çünkü gerekli teknolojik alt yapıyı sağlayarak dijitalleşmenin küresel boyut kazanmasında, yeniliklerin ve dönüşümlerin yaşanmasında önemli rol oynamaktadır (Irwin ve Micheal, 2003:87). Dijitalleşme ekonomi ve işletme alanında olduğu gibi toplumun dönüşmesini de tetikleyerek toplumsal yapıları dijital teknolojilerle şekillendirmiştir (Çalışkan, 2020:1). Dijitalleşmeyle şekillenen alanlardan biri de toplumsal yapıyla bağlantılı ve ayrı düşünülemeyecek olan devlettir. Devlet, kamu yönetimi (yönetişim), yurttaşlık ve demokrasi kavramları, dijital teknolojilerle yeniden inşa edilerek e-devlet, e-yönetişim, dijital yurttaş ve katılımcı demokrasi şeklinde düzenlenmiş ve üzerinde yeniden düşünülmesini sağlanmıştır.

Vatandaşın merkeze alındığı e-devlet olgusu, toplumda insanların yönetime katılımının sağlanmasını, kesintisiz kamu hizmetinin gerçekleştirilmesini, kaliteli ve hızlı hizmetin verilmesini amaçlamaktadır (Koç, 2010:17). Bu noktada katılımcı, etkin, şeffaf ve hesap verilebilir bir anlayışla (Onuncu Kalkınma Planı, 2014:54) devlet yeni yönetim şeklini benimseyerek işleyişlerini dönüştürmüştür. Devletin yeni kamu yönetimi anlayışı, e-yönetişim olarak ifade edilmekte ve e-devletle aynı nitelikleri amaçlamaktadır. Dijitalleşmeyle birlikte yaşanan bu dönüşüm sadece devletle sınırlı kalmayarak araştırma için önemli olan kamu tüzel kişilik ve yerel yönetimlerde de yaşanmıştır.

Kamu yönetiminin e-yönetişim şeklinde yeniden düzenlemesi, vatandaş ve devlet arasındaki iletişimi dönüştürerek devletin yeni iletişim kanallarını üretmesini sağlamıştır. Bu noktada katılımcı demokrasi, yurttaşın ve devletin dijital alandaki iletişimini temsil ettiği söylenebilir. Bu iletişim sadece devletle sınırlı değildir. Aynı zamanda devletin kolu olan birtakım kurum, kuruluş, kamu tüzel kişiler ve yerel yönetimlerde de iletişimin yeni hali mevcuttur. Yeni iletişim, yurttaşların bilgi ve

iletişim teknolojilerini kullanım sonucunda katılımcı demokrasi ekseninde yönetime katılımlarıyla gerçekleşmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin, internetin ve akabinde dijitalleşmenin yaşamla i içe geçmesi yurttaşlığı dijital ortama taşımış ve farklı boyutlar kazandırmıştır. Dijital yurttaş olmanın temel çizgileri iyi bir dijital yurttaş olmakla ifade edilmeye başlanmıştır. Bunun için bireyin dijital ortamda diğer kişilere saygı çerçevesinde iletişime geçmesi, hak ve sorumluluklarını bilmesi, toplumun daha iyi olması için adımlar atması ve topluma etkin bir şekilde katılması gerekmektedir (Mossberger, Tolbert ve Mc Neal, 2008:1). Ayrıca katılımcılığı vurgulayan dijital yurttaşlık, bireylerin alınan ya da alınacak kararlara görüşlerini bildirmesini ve kararlara etki edebilmesini de desteklemektedir (Işıklı, 2018:153). Dolayısıyla dijital yurttaşlık e-devlet, e-yönetişim ve katılımcı demokrasinin dijital ortamda yurttaşa sunduğu katılımcılığı desteklemekte ve yönetime dâhil olabilmeyi uygulanabilir kılmaktadır.

e-Devlet uygulamaları, yurttaşın katılımcı demokrasi çerçevesinde yönetime katıldığı alanlardır. Bu noktada Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) Modeli ve e-Devlet Kapısının yönetime katılımı sağlayan uygulamalar olduğu ifade edilebilir. Kamu tüzel kişilik çerçevesinde ele alınabilecek Niğde Ömer Halisdemir niversitesi'nin İstek Yönetim Sistemi üzerinden yurttaşlar (ğrenciler), dijitalleşmenin sağlamış olduğu iletişimi gerçekleştirebilmekte ve akabinde yönetime dâhil olabilmektedir. Son olarak yerel yönetimlerin bilgi ve iletişim araçlarını bünyesine dâhil etmesi, Beyaz Masa projesini oluşturulmasına zemin hazırlamış ve yurttaşın şikâyet, istek, talep vb. konularda yerel yönetimleri arayarak başvurularda bulunmasına imkân tanımıştır. Dolayısıyla Beyaz Masa projesi sayesinde yönetime katılım da gerçekleşmektedir. Sonuç olarak yurttaşlar dijitalleşme çerçevesinde katılımcı demokrasiyle yönetime katılarak birçok alanla iletişim kurabilmekte ve işleyişlere etki edebilmektedir. Çizilen tüm bu yol, araştırma probleminin seçilmesindeki en önemli noktadır.

Sonuç olarak yurttaşlığın dijital ortama taşınması hem hakların ve sorumlulukların dijital platformda yer almasına hem de bireyin daha aktif ve katılımcı bir rol stelenmesine neden olmuştur. Demokrasinin dijitalleşmeyle etkileşimi ise katılımcı demokrasiyi uygulanabilir kılmış, yurttaşın kamuya ve beraberindeki

olgulara aktif şekilde katılımını sağlamıştır. Dolayısıyla iki kavramın ortak çıkış noktası yurttaşların dijitalleşme sayesinde demokrasiye katılım göstermesi ve yönetime dâhil olmasıdır. Bu araştırmada CİMER, e-Devlet Kapısı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masa uygulamaları, dijitalleşme çerçevesinde katılımcı demokrasiyi ve dijital yurttaşlığı uygulanabilir kıldıkları için ele alınmıştır. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Enstitüsündeki yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin konuya ilişkin algıları analiz edilmiştir. Algılara ulaşmanın en iyi yollardan biri de konuya yönelik deneyimlerden hareket etmektir. Bu bakış açısı araştırmanın problemine odaklanılmasındaki en büyük etkidir.

Bu tezde dikkat çekilmesi gereken diğer bir konu, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin örneklem grubuna dahil edilmesidir. Yüksek lisans ve doktora öğrencileri lisansüstü eğitim alan ve dolayısıyla okur yazarlığı yüksek ve entelektüel sermayesi olan bir kesimdir. Derinlemesine ve genişlemesine analiz yaparak olayları ve olguları kendi akıl ve bilimin süzgecinden objektif değerlendirebilen, doğru ile yanlışın farklılığını ortaya koyan, geçerli ve tutarlı bilgi oluşturan kesim olduğundan, dijitalleşmenin olumlu-olumsuz tesirinin çok daha net görülmesini mümkün kılacak bir kesimdir. Bu bağlamda, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Enstitüsündeki yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık çerçevesinde dijitalle yönelik algıları nasıldır sorusu, araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Enstitüsündeki yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık çerçevesinde, dijitalle yönelik algılarına sosyolojik perspektiften ulaşmaktır. Bu amaç doğrultusunda örneklem grubunun dijitalle yönelik algılarının nasıl olduğu ortaya çıkarılacaktır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yeni teknolojilerle gelişmesi dijitalleşmenin doğmasına neden olmuş ve yaşamın her alanına entegre olan dijitalleşme, yeni bir toplumsal yapıyı ortaya çıkarmıştır. Yeni toplumsal yapıda araştırmanın temel kavramları olan devlet, kamu yönetimi, yurttaşlık ve demokrasi kavramları farklı boyutlar kazanarak şeffaf, hesap verilebilir

ve katılımcı bir yönetimi etkin kılmıştır. Yeni düzen, demokrasinin katılımcı demokrasi şeklinde nitelendirilmesini ve vatandaşların yönetime dahil olmasını aktifleştirmiştir. Yurttaşlığın ve dijitalin iç içe geçtiği dijital yurttaşlık ise vatandaşlığın dijital mecradaki halini simgelemekte ve vatandaşları katılımcı demokrasi çerçevesinde yönetime dahil ederek birtakım işleyişlere etki etmesine imkân sağlamıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerini aktif kullanan, dijital platformda demokrasiye katılarak yönetime dahil olan ve dijital yurttaşlığın vurguladığı katılımcı rolünü gerçekleştiren yüksek öğrenim gören üniversite öğrencileri de bu noktada ele alınabilecek en doğru örneklem grubu olduğu söylenebilir. Sonuç olarak dijitalleşme merkezli yaşanan ve birbiriyle bağlantılı bu olguların bir arada sentezlenerek araştırılması amaçlanmaktadır. Bu araştırma sonucunda dijitalleşmenin vatandaşlığa ve demokrasiye kazandırdığı kazanımlarla, vatandaşların yönetime katılabileceği ve bu katılımcılığın gerçekleştiği iletişim kanallarının olduğu yönündeki farkındalığı arttırmak hedeflenmektedir.

Bu yaklaşım ve görüşmelerle birlikte şu noktalar anlamlandırılmaya çalışılmıştır:

- Dijitalleşmenin yurttaşlığı dijital yurttaş olarak dönüştürmesi ve akabinde yurttaşları siyasal alanda daha aktif ve katılımcı kılması
- Demokrasinin dijitalleşmeyle dönüşmesi sonucu, devlet ve beraberindeki olgulara iletişiminin ve katılımın katılımcı demokrasi üzerinden olması
- Bu iki kavram ışığında katılımcıların yönetime katıldığı yönündeki görüşleri

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın önemi, tek bir noktadan oluşmamaktadır. Aksine birbiriyle bağlantılı olgular ışığında birçok noktada araştırmanın önemi vurgulanmıştır. Dijitalleşme bilgiyi sayısallaştırarak bilgisayara aktarmış ve bunun sonucunda yaşamı sanal ortama taşıyarak dijital bir dönüşümün gerçekleşmesini sağlamıştır (Söğüt ve Öngel, 2022:213-215). Toplumun yapısı bilginin bu dönüşümünden doğrudan etkilenmiş ve bugünü niteleyen yeni kavramların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu tez çalışmasında üzerinde durulan katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık kavramları da bu noktada değerlendirilen ve günümüz siyasal alanı betimleyen kavramlardır. Dijitalleşmenin yurttaşlığı ve demokrasiyi dönüştürmesiyle yurttaşların

yönetime katılabildikleri ve böylece birtakım olgulara etki edebildikleri konusunda farkındalığın oluşmasını sağlamak, araştırmanın başlıca önemini ortaya koymaktadır.

Toplumsal boyutta değerlendirilmesi gereken dijitalleşme artık ihtiyaç değil gereksinim haline dönüşmüştür. Dolayısıyla geline nokta, dijitalleşme olmadan bir hayat düşünülemez hale gelmiş ve toplum, dijitalleşme çerçevesinde yeniden şekillenirken bireyler de yeni düzene adapte olmuştur. Bunun sonucunda interneti, bilgi ve iletişim teknolojilerini aktif kullanan bireyler ortaya çıkmış ve bireylerin dijital mecralarda sürekli çevrimiçi olması, dijital yurttaşlık kavramının doğmasına neden olmuştur. Katılımcılığı temel alan dijital yurttaşlıkla birlikte demokrasinin dijital ortama taşınması, yurttaşların demokrasiye katılabilmesini ve akabinde yönetime dahil olarak işleyişlere etki edebilmesini sağlamıştır. Siyasal alanın dijitalleşmeyle uğradığı bu dönüşüm, birçok avantajı ortaya çıkardığı gibi bu tez çalışması, avantajları görünür kılarak yurttaşlar için yol haritası olma amacı taşımaktadır. Dijitalleşmeyle devletin, kamu yönetimin (yönetişim), yurttaşlığın ve demokrasinin dönüşmesi, yurttaşların merkeze alındığı yeni bir siyasal alanı inşa etmiştir. Bu bağlamda yurttaşın aktif katılımcı rolle yönetime etki edebildiği gerçeğini, bilimsel nitelikte ortaya çıkarmak araştırmanın başlıca önemini ifade etmektedir. Özellikle ortaya çıkarılmak istenen düşünceye fenomenolojik bir yol izlenerek ve algıların incelenmesiyle ulaşmak, konuya daha önce bakılmayan perspektiften bakmak demektir. Bu perspektif, Türkiye genelinde bu konu ekseninde yapılacak çalışmalara öncülük edecek ve bilimsel bakış açısı sunacak bir saha çalışmasıdır.

1.4. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği

Bu tez çalışmasının araştırma yöntemi nitel araştırma yöntemi olarak belirlenmiştir. Nitel araştırma yöntemi çoğunlukla yaşanmış olay ve olgulara karşı algılara, anlamlara bütüncül bir perspektiften bakarak sonuca ulaşmayı sağlamakta ve araştırma problemine yorumlayıcı bakış açısıyla odaklanma imkânı sunmaktadır. Nitel araştırma yönteminde katılımcılarla iletişim kurmak, katılımcının ifadelerine dikkat etmek ve katılımcıyı bulunduğu konum çerçevesinde ele almak gerekmektedir (Creswell, 2023:9-14). Nitel araştırmanın tek bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Bunun nedeni ise nitel araştırma kavramının şemsiye kavram olması ve şemsiyenin

altında birçok disiplinlerin bulunmasıdır. Bu disiplinlerden bazıları şu şekildedir: Etnografi, antropoloji, durumsal araştırma, yorumlayıcı araştırma, aksiyon araştırması, doğal araştırma, tanımlayıcı araştırma, teori geliştirme, içerik analizi. Bu ve bu gibi disiplinler nitel araştırmanın genel kavramlarıdır (Yıldırım, 1999:9).

Dijitalleşmeyle yeni bir alan ve ilişki ağı oluştuğu için anket üzerinden yani nicel üzerinden gidersek istediğimiz sosyolojik analizleri yapmada sıkıntı çekeceğimizi ve o anketin sınırlılıklarıyla karşı karşıya kalabileceğimiz düşüncesi geliştirdik. Bu nedenle nitel araştırmada daha sağlıklı, yüz yüze geniş çaplı bir araştırma yapabileceğimizi ön gördük. Çalışma grubumuz yüksek lisans ve doktora öğrencileri olduğu için konuya vakıf olduklarını ve teze katkısının ya da alana katkısının daha yüksek olacağını düşündük ve yüz yüze, bire bir görüşmenin daha katkı sağlayacağını düşündük. Nitel araştırma yapmamızda en büyük belirleyicilerden biri de bu olmuştur. Araştırma probleminde Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'ndeki yüksek lisans ve doktora öğrencilerin katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık çerçevesinde dijitalle yönelik algılarının araştırılması hedeflenmiştir. Algı ise anlamlar bütünü ifade eden ve deneyimlerden yola çıkarak elde edilen bir olgudur. Dolayısıyla bu tez çalışmasında nitel araştırmanın alt deseni olan fenomenoloji tercih edilmiştir.

Bu araştırmada üzerinde durulan değerlerden biri araştırma problemi ekseninde deneyimlerden yola çıkarak algıları analiz etmektir. Bu bakış açısını uygulanabilir kılan nitel araştırma yöntemi deseni ise fenomenolojik araştırmadır. Çarpar fenomenolojik araştırmayı, deneyimi esas alan niteliksel bir desen olarak ifade etmektedir (Çarpar, 2020:693). Cresswell'in fenomenolojik araştırmada dikkat çektiği nokta, deneyimlerle toplumsal olguların yorumlanmasıdır. Dolayısıyla herhangi bir fenomenin özü araştırılmak istenildiğinden bahsedilen olguyu deneyimleyen bireylere odaklanmak gerekmektedir (Cresswell, 2023:86-88). Cropley ise fenomenolojiyi farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanılması şeklinde tanımlamıştır. Fenomenoloji araştırma yönteminde kesin ve genellenebilir sonuçlar doğurmasa da bir olguyu daha iyi tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olacak sonuçlar sağlayabilir (Cropley, 2013:20). Fenomenolojinin öncülerinden olan Husserl'de fenomenoloji için diğer açıklamalara eş değer yorumlarda bulunmuştur. Ona göre fenomenoloji, bir şeyin, örneğin, bir canlılığın herhangi bir durumunu değil, bütünü; algıları algı olarak, yargıları yargı

olarak, duyguları duygu olarak ele alınmasıdır (Husserl, 1995/2021:16). Genel çerçevede fenomenoloji, belirlenen bir olgu ya da olay karşısında insanların tecrübe ettiği deneyimlere odaklanmaktır. Fenomenoloji için önemli olan, tecrübe edilen deneyimlerle bir bireyin kendisini ve dış dünyayı algılaması ve ortaya çıkan anlamın kendisine özgü olmasıdır. Fenomenolojideki başlıca amaç, seçilen olay ya da olgu ile sahaya inilerek bireylerin, olay ya da olgu hakkındaki deneyimlerini, bakış açılarını, görüşlerini ya da nasıl anlam attiklerini araştırmaktır.

Bu çalışmada yaşanan deneyimlere doğrudan odaklanan ve fenomenolojik araştırmanın türü olan yorumlayıcı fenomenoloji çizgisinden hareket edilmiştir. Bu sayede kişilerin deneyimleri üzerinden birtakım anlamlara ulaşmakta ve yorum yapılmaktadır (Creswell, 2023:97). Yorumlayıcı fenomenolojide odak nokta deneyimlerdir ve yaşanan deneyimler sonucunda anlamlara dolayısıyla algılara ulaşılabilecektir.

Araştırmada derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme araştırmacıya hem toplumsal yaşamı hem de bireylerin davranışlarını anlamayı etkin kılar. Ulaşılan verilere araştırmacı ve katılımcı arasında sözlü iletişim kurularak toplanır. Dolayısıyla derinlemesine görüşme için en önemli noktada araştırmacı ve katılımcı arasındaki iletişimidir. Derinlemesine görüşme tekniği sayesinde varsayımlar sınanabilmektedir ve soru sorarak katılımcıların iç dünyasını, düşüncelerini ya da önyargılarına ulaşmak mümkündür (Uslu ve Demir, 2023:290-291). Ayrıca bu araştırmada veriler yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme formunu hazırlar. Buna karşın araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak alternatif ve sonda sorular sorabilir ve kişinin cevaplarını detaylandırmasını isteyebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016:47).

Yıldırım ve Şimşek, fenomenolojik bir araştırma yönteminde ölçüt örnekleme yönteminin yani amaçlı örneklem ve türlerinin daha uygun olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü fenomenolojik araştırmalarda veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışa vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplar olacağından amaçlı örneklem ya da kota örneklem kullanılması doğru olacaktır (2016:71). Bu nedenle araştırmada örneklem olarak amaçlı örneklem yöntemi ve kota örnekleme tercih edilmiştir. Yine Yıldırım ve Şimşek'ten hareketle

amaçlı örneklem pek çok durumda, olgu ve olayların keşfedilmesinde ve açıklanmasında yararlı olur. Bu örnekleme yöntemindeki temel anlayış önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Kota örnekleme ise araştırmanın problemine ilişkin olarak zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya durumların saptanmasında özellikle etkilidir (2016:118-122). Kota örneklem türü ve araştırma konusu ekseninde CİMER, e-Devlet Kapısı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masa uygulamalarını kullanan, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Enstitüsündeki yüksek lisans ve doktora öğrencileri araştırma örneklemeine dâhil edilecektir.

Araştırmada betimsel analizi yöntemiyle katılımcılardan elde edilen yanıtlar kodlanmıştır ve yanıtlar doğrudan alıntılarla ifade edilmiştir. Betimsel analizde görüşmecilerden elde edilen ve gözlemlenen verilerin doğrudan alıntılarla ve çarpıcı bir şekilde yansıtılması gerekir. Asıl önemli olan elde edilen bulguların okuyucuya yorumlanmış ve özetlenmiş bir şekilde aktarılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016:63).

1.5. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Enstitüsündeki yüksek lisans ve doktora öğrencilerinden oluşmaktadır. Toplamda 27 kişiyle yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak görüşme sağlanmıştır. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde 4 kişi doktora, 11 kişi ise yüksek lisans öğrencisiyle görüşme yapılmıştır. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde 3 kişi doktora, 8 kişi ise yüksek lisans öğrencisiyle görüşme yapılmıştır. Çalışma grubundaki katılımcılara ulaşırken kolay ulaşılabilir örneklem türünden hareket edilmiştir. Katılımcılar “K” gösterilmiştir ve “1,2,3,...” gibi numaralarla birbirinden ayrıştırılmıştır. Çalışma grubuna dâhil edilen katılımcıların yaşı, cinsiyeti, üniversitesi, bağlı olduğu enstitüsü ve bölümü ile ilgili demografik bilgileri, Tablo 1’de ifade edilmektedir.

Tablo 1. Çalışma Grubundaki Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Üniversite	Enstitü	Bölüm	Derece
K1	24	Erkek	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	Kamu Yönetimi	Yüksek Lisans
K2	24	Erkek	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	Sosyoloji	Yüksek Lisans
K3	27	Kadın	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	Türk Dili ve Edebiyatı	Yüksek Lisans
K4	26	Erkek	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	İşletme Yönetim ve Organizasyon	Yüksek Lisans
K5	23	Kadın	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	Tarih	Yüksek Lisans
K6	26	Kadın	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	Avrasya Araştırmaları	Yüksek Lisans
K7	28	Erkek	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	Sosyoloji	Doktora
K8	26	Erkek	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	İktisat	Doktora
K9	30	Kadın	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	Türk Dili ve Edebiyatı	Doktora

K10	23	Erkek	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	Tarih	Yüksek Lisans
K11	24	Kadın	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	Tarih	Yüksek Lisans
K12	26	Kadın	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları	Doktora
K13	27	Kadın	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	Türk Dili ve Edebiyatı	Yüksek Lisans
K14	34	Kadın	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	Muhasebe ve Finansman	Yüksek Lisans
K15	39	Erkek	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Sosyal Bilimler Enstitüsü	Uluslararası Ticaret ve Lojistik Yönetimi	Yüksek Lisans
K16	25	Erkek	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	Kimya	Yüksek Lisans
K17	27	Erkek	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	Çevre Mühendisliği	Doktora
K18	42	Erkek	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	Çevre Mühendisliği	Yüksek Lisans
K19	34	Kadın	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	Çevre Mühendisliği	Yüksek Lisans

			Halisdemir Üniversitesi	Bilimleri Enstitüsü	Mühendisliği	Lisans
K20	33	Kadın	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	Kimya	Doktora
K21	37	Erkek	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	Çevre Mühendisliği	Doktora
K22	33	Erkek	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	Fizik	Yüksek Lisans
K23	33	Erkek	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	Makine Mühendisliği	Yüksek Lisans
K24	24	Kadın	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	Biyoteknoloji	Yüksek Lisans
K25	27	Erkek	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	Biyoteknoloji	Yüksek Lisans
K26	26	Erkek	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	Matematik	Yüksek Lisans
K27	25	Kadın	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	Fen Bilimleri Enstitüsü	Matematik	Yüksek Lisans

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Danışman değişikliğiyle ortaya çıkmış yöntem ve tekniklerdeki bazı kavramlar zorunlu olarak, akademik kurallar gereği aynı tanımlamak ve almak zorunda kaldım. Çünkü kavramlar yerine başkasını kullanmak tezin bütünlüğünü ve bilimsel yönünü sınırlandırmaktadır. Kaldı ki çalışmalar her ne kadar danışman hocamın kısmi destekleriyle yerine getirilse de tez tamamlanmadığı ve tam onaydan geçmediği için benim kendi üretimim olarak ortaya koyduğum belge ve bilgileri içermektedir. Sadece kaynakları hocamız tavsiye etmiştir. Sanırım bu durumda bunları kullanmam bir etik ihlali meydana getirmemektedir. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinde yurt dışından gelip Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesinde öğrenim gören öğrenciler muaf tutularak çalışma grubuna dâhil edilmemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TEORİK TEMELİ ve ÇERÇEVESİ

2.1. Araştırmanın Teorik Temeli

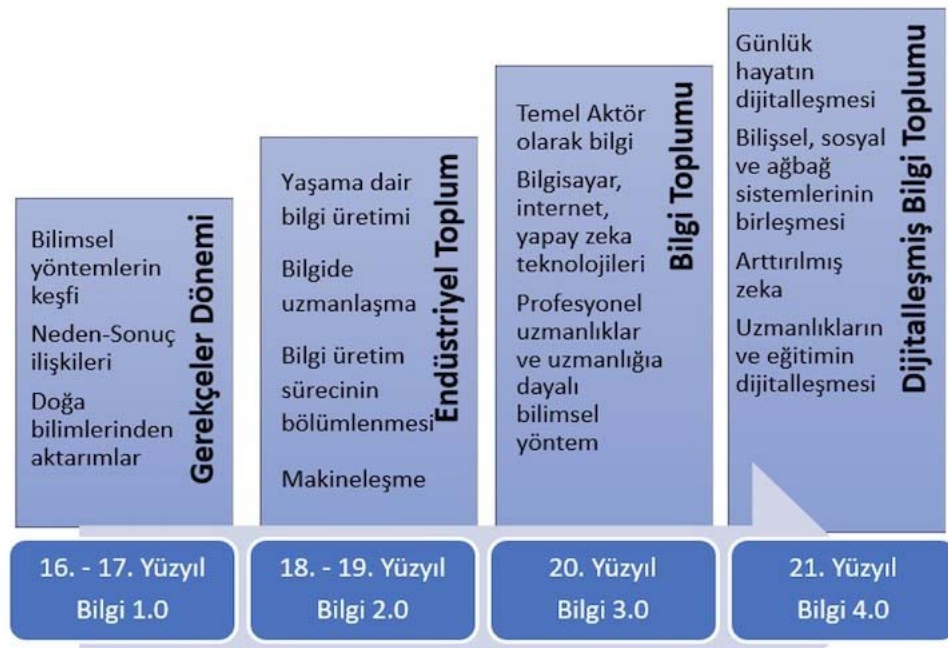
Bu araştırmanın teorik temeli birbiriyle ilişkili kavramlardan oluşmaktadır. Araştırma dijitalleşmeyi merkeze alarak katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık çerçevesinde ilerlemektedir. Araştırmanın sağlam bir teorik temeli olması adına dijitalleşme, yurttaşlık ve demokrasi konularına birçok perspektifle odaklanılmıştır. Dolayısıyla dijitalleşme ve onu açıklayacak diğer kavramlarla birlikte yurttaşlık ve demokrasi kavramlarının tanımlarına, türlerine ve kuramlarına yer verilmiştir. Ayrıca dijital yurttaşlık ve dijital yurttaşlık kavramları aynı anlamlarda kullanılmakta olup biz dijital yurttaşlık kavramından ilerlemeyi tercih ettik.

2.2. Dijitalleşme Tanımı

Dijitalleşme kavramı bu araştırma için büyük önem arz etmektedir. Günümüz dijital çağın yaşanmasının en temel nedeni dijitalleşmenin yaşamı dönüştürmesidir. Bu dönüşüm tek bir noktayla sınırlı kalmayarak araştırmanın diğer ana hattını belirleyen yurttaşlık ve demokrasi alanlarında da yaşanmıştır. İlk olarak dijitalleşmenin tanımına sosyolojik perspektiften bakıldığında teorik kaldığı söylenebilir. Fakat dijitalleşme topluma, bireye ve iki olguyu ilgilendiren her şeye entegre edilirse daha sosyolojik bir tanım ortaya çıkacaktır. Toplumun dijitalleşmesi doğrudan bireyi, toplumsal yapıyı, siyasal alanı, ekonomiyi vb. etkileyen bir unsurdur. Dijitalleşmeye bu perspektiften yaklaşmak onu merkeze almak ve çevresine dönüştürdüğü ya da değiştirdiği olguları koymak demektir. Dijitalleşme kavramını açıklarken ilk olarak dijital kavramını yani teorik kısmını açıklamak gerekir. Dijitalleşme sözcüğünün kökeni Latince'dir ve digitalis kavramından gelmektedir (Öztürk, 2020:481). Dijitalleşmeyi ifade eden diğer bir kavram olan dijital ise *“verilerin bir ekran üzerinde elektronik olarak gösteren, verilerin bir ekran üzerinde elektronik olarak gösterilmesi”* (sozluk.gov.tr) şeklinde tanımlanmaktadır.

Dijitalleşme bilgilerin dijitalleştirilmesini böylece bilgilerin kolaylıkla işlenebildiğini, ulaşılabildiğini, elektronik ortama kaydedilebildiğini ifade eder (Silkin

Ün, 2020:315-316). Bilgilerin dijitalleştirilmesinde anlatılmak istenen verilerin bilgisayar ortamında sayısallaşan bir formata dönüştürülmesidir (Ersöz ve Özmen, 2020:172). Bu noktada dijitalleşmenin sayısallaştırma ile ilişkisi verilerin sıfır ve şifreler üzerinden sayısallaştırılarak bilgisayar ortamında var olmasıdır (İnan ve Kara, 2023:3). Bu durum daha kolay ve hızlı analiz yapılmasına imkân sağlamaktadır. Aynı zamanda dijitalleşme insanları, hizmetleri, var olan sistemleri, işletmeleri ve daha birçok unsurları birbirine bağlayan bir yapı olarak da tanımlanır (Sucu, 2021:6). Dolayısıyla bilgi teknolojileri kullanılarak bilginin analog halinden dijital bir yapıya dönüştürülmesi dijitalleşmeyi ifade etmektedir. Bu noktada bir ayrım yapılmalıdır ve bu ayrımı dijitalleşme, dijitalleştirme kavramları oluşturmaktadır. *İşletmelerin mevcut iş süreçlerini, iş alışkanlıklarını, organizasyonlarını bilgi teknolojileri ile dijital ortama uyumlu hale getirip teknoloji kullanımını benimsemesi* (Sucu, 2021:7) dijitalleşmeyi niteleyen bir tanımdır.

Şekil 1. Bilginin Dönüşümü ve Toplumdaki Dönüşüm Süreci

Kaynak: [Dijitalleşme Yüzyılında Dijital Türkiye Adımları, Dosya / Türkiye Yüzyılı Cenay Babaoğlu | Kriter Dergi](#)

Dijitalleşmenin günümüzü anlatan bir kavram olduğu vurgulanmalıdır ve arka planda günümüz niteliklerini kazandıran birtakım olaylar yaşanmıştır. Bu doğrultuda dijitalleşmenin yaşanmaya başlaması 1970’lerde ortaya çıkan otomasyon ve sayısallaşma kavramları neticesinde olmuştur (Ersöz ve Özmen, 2020:172). Bu

kavramların ortaya çıktığı zamanlarda Üçüncü Sanayi Devrimi yaşanmış ve bu devrim dijitalleşmenin başlıca alt yapılarını oluşturmuştur (Çapçioğlu ve Anık, 2021:30). Endüstri 3.0 olarak adlandırılan Üçüncü Sanayi Devriminde bilgisayar, elektronik ve bilişim teknolojileri kullanılmaya başlanmıştır. Bu kullanım alanı dijitalleşmeyle birlikte üretim alanında olmuştur (Davutoğlu, 2020: 176). Bunun sonucunda bilişim teknolojileri günlük hayata entegre olmaya başlamıştır. Endüstri 4.0 ise bilgi ve iletişim teknolojilerinin var olduğu dijitalleşme çağını ifade etmektedir. Bu noktada birey ve dijitalleşme arasında bir etkileşim kurulmuştur ve böylece her şeyin akıllandığı bir yaşam ön plana çıkmıştır (İyi Güngör, 2022:49-50). Nitekim dijitalleşme verilerin ekran vasıtasıyla elektronik ortamda gösterilmesinden çok daha fazlasıdır. Topluma internetin, bilgi ve iletişim araçlarının, bilgisayarın vb. unsurların girmesidir. Bunun sonucunda yaşamın eskiye göre çok daha farklı tanımlanması ve yaşanmasıdır.

Dijitalleşme genel çerçevede teknoloji ile düşünülmelidir. Teknoloji geliştikçe toplumsal yapı ve işleyişlerde değişmiştir. Günümüzde dijitalleşmenin son noktası Endüstri 5.0'dır ve bu durum dijital topluma geçişi ifade etmektedir (Yücebalkan, 2020:242). Aslam vd. ise dijitalleşmeyi bugün olarak nitelendirmektedir. Aynı zamanda dijitalleşmenin sadece bilgi ve üretim alanlarında olmadığını vurgulamaktadır. Toplumun en küçük kurumu olan ailelere de dijitalleşmenin girdiğini ifade etmektedir (Parlak, 2017:1743). Dolayısıyla toplumu oluşturan yapı taşlarını teker teker etkileyerek dijital topluma geçişi sağlanmıştır. Dijitalleşmeyi bireyin hayatındaki birçok olguyla ilişkilendirmek mümkündür. Bu olgulardan bazıları toplumun yapı taşlarını oluşturan devlet, devlet yönetimi, yurttaşlık ve demokrasidir. Bu unsurlar dijitalleşmeyle birlikte dönüşen ve bu çerçevede yeni bir çağın yaşanmasına etki eden unsurlardır.

2.3. Dijital İşletme

Dijital ya da elektronik (e) sıfatıyla anılan her kavramın bilişim teknolojilerinin bir ürünü olduğu düşünülebilir. Dijital işletme kavramına da aynı perspektiften bakmak gereklidir. Her alanda olduğu gibi iş alanında da bilişim teknolojilerinin yer alması işletmenin farklı boyutlara sahip olmasına neden olmuştur. İşletmelerin karar alma süreçlerinde bilişim teknolojilerinin kullanılması hem bilgi

sistemlerin kullanımının önünü açmış hem de işletmede kullanılan bilgileri hızlı bir şekilde ulaşılmasını sağlamıştır (Okur, vd., 2013:25). İşletmelerin dijitalleşmeyle dönüşümü işletmelere önemli büyük katma değerler sağlamıştır. İşletmelerdeki işleyişleri stratejik hale getirerek ve hızlandırarak verimliliğin artmasına ve etkin bir yapıyı ortaya çıkarmıştır. Bilginin toplanması, yorumlanması ve korunması gibi sorunlar dijitalleşmeyle birlikte ortadan kalkarak müşterinin istekleri konusundaki bilgiye ulaşım kolay hale gelmiştir (Okur, vd., 2013:46). Dijitalleşmenin işletme yapısını dönüştürmesi kolaylıkların önünü açmış, işletme için önemli olan bilgi sirkülasyonunu zaman ve mekân şartı olmadan tedarik edilmesine imkân tanımıştır. Bunun sonucunda müşterinin istediğini sunan bir dijital işletme var olmuştur.

2.4. Dijital İkiz ve Simülasyon

Dijital İkiz kavramının ilk kullanımı 2002 yılında Dr. Michael Grieves tarafından olmuştur. Kavramsal modeli ise NASA tarafından sunulmuştur. NASA dijital ikiz modelini ilk olarak Bilgi Yansıtma Modeli olarak adlandırmıştır. Son olarak 2010 yılında günümüzde kullanılan dijital ikiz ismini kullanmaya başlamıştır (Kumaş ve Erol, 2021:692). Dijital ikizin atıfta bulunduğu nokta dijitalleşme ve dijitalleşmenin olanaklarıdır. Fiziki ortamda var olan bir nesnenin dijital analiz yöntemlerle çözümlenmesi ve dijital ortama yansıtılması, dijital ikiz kavramının tanımıdır (Tamer ve Övgün, 2020:787). Dolayısıyla dijital ikiz soyut ve somut kavramlarla açıklanabilecek bir kavramdır. Soyut olarak adlandırılan nokta sanal ortamdır. Somut ise yaşanan ve gerçek olan fiziki ortamdır. Gerçek olanın sanal ortama yansıtılması ise dijital ikizdir.

Dijital ikiz yenilikçi teknolojiler adı altında ele alınan bir kavramdır. Bu kavram fiziksel bir işlemin ya da nesnenin bilgisayarda kopyasının olması ve bu kopyanın farklı teknolojiler kullanarak yeniden yorumlanmasıdır (Özen ve Gürel, 2020:16-17). Dijital ikizin ifade ettiği çerçeve yenilikçi teknolojilerden simülasyonla doğru orantılıdır. Dijital ikizin sanal gerçeklik alt yapısını oluşturan unsur simülasyondur. Dolayısıyla dijital ikiz fiziksel olan nesneyi ya da işlemi bilgisayar ortamında simüle eder. Böylece sanal ortam ve fiziksel ortam arasında köprü kurar. Kurulan bu köprü maddi ve zaman açısından tasarruf sağlar. Çünkü dijital ikiz ve simülasyon sayesinde herhangi oluşabilecek olumsuzlukların önüne geçilebilmektedir

(Genç, 2019:2). Simüle edilen nesneler ya da işlemler bilgisayar ortamında takip edilmekte ve denetlenerek fiziksel dünya standartlarında *analizini gerçekleştirerek, değişimlere yanıt oluşturup, sorunun oluşmadan saptanması, verimliliğin artırılması gibi noktalarda pek çok fayda* (Erturan ve Ergin, 2018:816) sağlamaktadır. Bu faydanın kamu ve özel sektörde birçok avantajı sağlayacağı vurgulanmaktadır. Sonuç olarak simülasyon gerçek dünyadaki nesnelerin ya da işlemlerin bilgisayar ortamına simüle edilmesine olanak sağlamakta ve dijital ikiz için gerekli olan zemini oluşturmaktadır.

Kamu denetiminde yaşanan dijital dönüşümde dijital ikiz kavramı ön plana çıkmaktadır. Çünkü dijital ikiz bu alanda geleneksel denetim olarak ifade edilen manüel denetimden BT yaklaşımıyla dijital ikiz yönteminde sürekli denetim şeklini ortaya çıkarmıştır. Şekil 2.'de bu konuya ayrıntılı şekilde değinilmiştir.

GELENEKSEL (MANÜEL) DENETİM	BT YAKLAŞIMIYLA DİJİTAL İKİZ YÖNTEMİNDE SÜREKLİ DENETİM
Gerçek kişilerce elde hazırlandığından; manüel yöntemlerle hazırlanan finansal tablolar ve yapılan işlemlerde, dijital ortamda elde edilen finansal tablolara göre hata yapma ihtimali daha fazladır.	Risk durumlarının sistem tarafından önceden belirlenip düzeltilmesi ve olası kontrol risklerinin sıfıra indirgenmesini amaçlayan risk odaklı ve olabilecek hataların olmadan önüne geçebilmeyi amaçlayan bir denetim vardır.
Geleneksel biçimde incelemelerin hatalı olma ihtimali fazla olduğundan kayıpları mümkün kıldığından ve kâğıt üstünde bir denetim olduğu için kâğıt israfı da mümkün olabileceğinden denetim sürecinde harcanan maliyet artar.	Sürekli denetim ile sensörler sayesinde oluşabilecek aksaklıkların, meydana gelebilecek kayıpların önüne geçilerek, iş gücü ve maliyet tasarrufu sağlanır ve muhtemel hatalar sanal ortamda tespit edilerek gerçekleşmesi önlenmiş olur.
Geriye dönük olarak ve elde ve belgeler üstünde bir denetim olduğu için genellikle işlemler gerçekleştikten aylar sonra manüel olarak aralıklı yıllık raporlama yapılır ve zamansal kayıplara sebep olur ayrıca hata ve hilelerin belirlenebilmesi daha zordur.	Kontrol ve risk analizlerinin otomatik olarak gerçekleştirilmesiyle oluşabilecek hataları geleceğe dönük bir şekilde tespit eden ve kısa süre içinde raporlayan ve daha hızlı sonuç veren bir sistem olduğundan da zamansal kayıplar önlenir.
Gerçek kişilerce periyodik olarak finansal raporlar hazırlanarak analizler yapılır, dolayısıyla kapsamlı bir denetim sağlamaz.	Çağdaş yöntemlerle ve dijital çağın gereklerine uygun olarak; sistemli, planlı, programlı ve kapsamlı şekilde her işlemin her aşamada kontrol edilebilmesini sağlayan bir denetim yapılır.
Kurumsal hafızanın sürekliliğini sağlayacak uygun bir veri setinin elde edilmesinde aksaklıklar ortaya çıkabilir. Bu durum kurumsal performansın stratejik amaç ve hedefler ile uyumunun denetimini olumsuz etkileyebilir.	Kurumsal bilgi hafızasının oluşumunu tam zamanlı sağlayabilme olanağı elde edildiğinden kurumsal performansın seyri hakkında tam zamanlı, anlık ve güvenilir bilgi akışı sağlanabilir.
Kurumsal performans hakkında vatandaşların kuruma olan güven duygusunun gelişimini sağlayabilecek bir ortamın tesisi mümkün olmayabilir.	Vatandaş taleplerini anlık olarak kaydederek mevcut sensörler ile aksayabilecek noktalar tespit edilebilir ve vatandaşın talepleri en kısa sürede karşılanabilir. Böylece vatandaşın kamu kurumuna olan güven duygusu artırılabilir.

Şekil 2. Geleneksel (Manüel) Denetim ve BT Yaklaşımıyla Dijital İkiz Yönteminde Sürekli Denetim

Kaynak: (Özen ve Gürel, 2020:20)

2.5. Sürdürülebilir Teknoloji

Sürdürülebilirlik kavramına çeşitli perspektiften bakmak mümkündür. Fakat ilk olarak sürdürülebilirlik kavramının ne anlama geldiğini açıklamak faydalı

olacaktır. Türk Dil Kurumu sürdürülebilirlik kavramını sürdürülebilir olma durumu olarak tanımlamaktadır. Sürdürülebilir kavramını ise aynı düzeyde veya biçimde devam edebilen olarak ifade etmektedir (<https://sozluk.gov.tr/>). Sürdürülebilir olma durumu sosyal yaşamla, ekonomiyle ya da çevreyle ilişkilendirerek açıklamak mümkündür. Dolayısıyla sürdürülebilirliğin üç boyutu vardır ve bu boyutlar çevresel sürdürülebilirlik, ekonomik sürdürülebilirlik ve sosyal sürdürülebilirlik şeklinde ifade edilmelidir (İnnova, 20221). Sürdürülebilirlik hangi boyutla ilişkilendirilse ilişkilendirilsin bir kaynağın bitmeden gelecek nesillere aktarımını ifade etmektedir.

Sürdürülebilir teknolojiler için geleceği şekillendiren bir yapı olduğunu söylemek mümkündür. Sürdürülebilir teknoloji sürdürülebilirliğin üç boyutunu da kapsamaktadır. Kapsadığı noktada *uzun vadeli ekolojik denge ve insan haklarını destekleyen teknoloji ve iş uygulamalarının kullanımıyla ilgili kararlar almayı gerektirir. Sürdürülebilir teknoloji, çevresel, toplumsal ve yönetim sonuçlarını mümkün kılan dijital çözümlerin bir çerçevesidir* (Tüzmen, 2023:2).

2.6. Dijital Dönüşüm

Dijital dönüşüm dijitalleşme kapsamında ele alınan bir kavramdır ve bu nedenle ilk olarak dijitalleşmenin neyi ifade ettiğinden bahsetmek gerekir. Dijitalleştirme sayısallaştırma kavramıyla açıklanmaktadır. Aynı zamanda iş modellerindeki dönüşüm ya da değişiminde dijital teknolojilerin kullanılmasıdır. Bahsedilen iş modelinin dönüşümünü ve bilgisayar tabanlı işlenen verileri ifade etmektedir (Reimann, Abendroth ve Diewald, 2020:7). İş ortamına ek olarak dijitalleşme kamu yönetimini, kurumları ve işleyişi de değiştirmektedir (Skog, 2019:5). Dijitalleşmenin alt tabanını oluşturan dijital araçlar ve dijital teknolojiler iş ortamlarına, kamu alanlarına ve daha birçok alana nüfus ederek dijital dönüşümün yaşanmasına neden olmuştur. Dijitalleşme de olduğu gibi dijital dönüşümde iş ortamlarından kamu alanlarına, günlük yaşamdan bireyi ilgilendiren her türlü alanlarda yaşanmıştır.

Dijital dönüşümün temelini oluştursan sayısallaştırma ve dijitalleştirme 20. yüzyılın ortalarında üretime dahil edilerek dijital teknolojilerin ve elektronik iletişim ağının yaygınlaşmasına ve birçok alanda radikal değişimlere neden olmuştur. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı dijital dönüşümü tanımlarken kurum ya da kuruluşların dijital

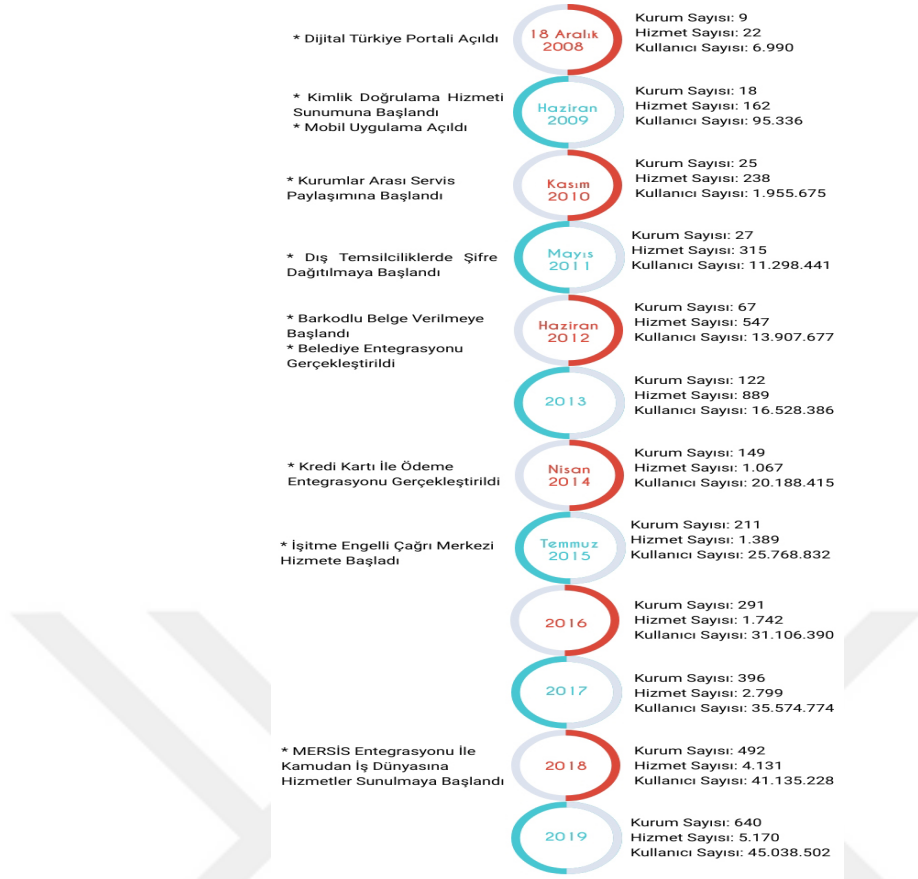
teknolojilerini tamamen benimsemesi ya da kısmen benimsemesi olarak tanımlamaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2023:14). Bu noktada dijital dönüşüm dijital araçlar ve dijital teknolojiler ışığında gerçekleşen ve statik bir anlamı ifade etmeyen kavram olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla sürekliliği ve yenilikler üzerine inşa edilen bir dönüşümün ifade edildiği vurgulanabilir. OECD'nin yapmış olduğu dijital dönüşüm tanımında dijitalleşmenin ve sayısallaştırmanın hem toplumsal hem ekonomik çıktılarına odaklanılmıştır (OECD, 2019:18). TUBİTAK'da dijital dönüşümü tanımlarken Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve OECD ile aynı ifadeleri kullanmaktadır. Dijital teknolojilerin toplumda yer alması ve böylece yaşanan gelişmeleri ifade etmektedir (TUBİTAK, 2017:1). Dolayısıyla dijital dönüşümün toplumsal ve ekonomik boyutunun olması sosyolojik bir temelde açıklanabilir olduğunu göstermektedir. Dijital dönüşüm ve toplum arasında yaşanan etkileşim sosyal, ekonomi, siyasi gibi alanları yeniden şekillendirmiştir.

2.6.1. Ülkemizde Dijital Dönüşüm

Dijitalleşme dönüşüme tabii bir olgudur. Teknolojinin sürekli gelişmesi dijital yapı başta olmak üzere birçok şeyi dönüştürmektedir. Ülkemizin siyasal alanında dijitalleşmenin bu özelliği ilk olarak e-devlet politikaları, kamu kurum ve kuruluşlarının kamusal süreçlerinin elektronik ortama aktarılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu sonuç yeni gelişmelerle tekrardan ele alınmış, devlet ve beraberindeki tüm olguları yeniden revize etmiştir. Dolayısıyla;

Gelişen teknolojiler, toplumsal talepler ve kamu sektöründeki reform eğilimleri doğrultusunda, farklı kurumlar altında ayrı ayrı sürdürülen dijital dönüşüm (e-Devlet), siber güvenlik, milli teknolojiler, büyük veri ve yapay zekâ ile ilgili çalışmaların tek çatı altında toplanması amacıyla, 10 Temmuz 2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi kapsamında T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi kurulmuştur (cbddo.gov.tr).

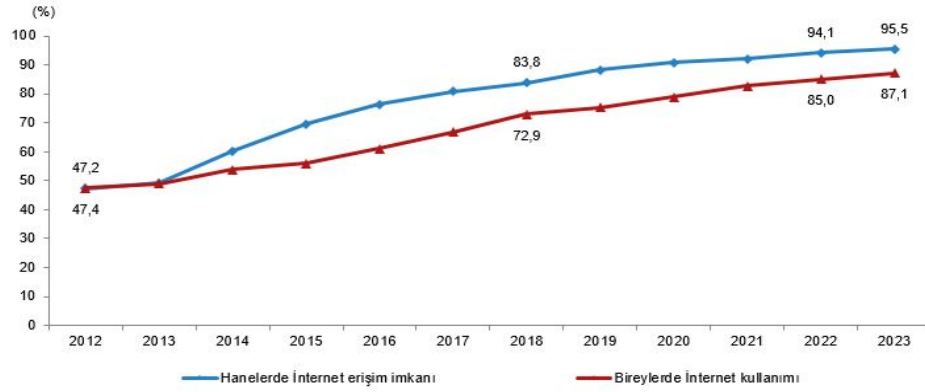
Ülkemizde yaşanan dijital dönüşüm serüveni Şekil 3'deki gibi olmuştur.

Şekil 3. Türkiye’deki Dijital Dönüşümün Kronolojik Sıralaması

Kaynak: [Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi - Dijital Türkiye \(cbddo.gov.tr\)](https://www.cbddo.gov.tr)

Ülkemizde siyasal alan dışında sosyal alanda da dijital dönüşümün yaşandığı ifade edilebilir. Örneğin evlerdeki internet erişim oranı gün geçtikçe artmış olup 2023 verilerine göre bu oran %95,5 olmuştur. 2022 yılında ise bu oran %94,1 şeklindedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023:1).

Şekil 4. 2012-2023 Yılları Arasındaki Ülkemizde İnternet Erişim İmkânı Olan Hane Oranı

Kaynak: (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023:1).

İnternet erişimi ve internet kullanımında yıl bazlı yaşanan oran artışı, e-devlet hizmetlerini kullanan bireylerin oranında da yaşanmıştır. E-devlet hizmetlerini kullanan bireylerin 2023 yılındaki oranı ise %73,9 şeklindedir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2023:1). Ayrıca devlet ve devlet işleyişi dışında ülkemizde yaşanan dijital dönüşümden kamu tüzel kişilik olan üniversiteler, yerel yönetim yani belediyeler de etkilenererek dijitalleşmenin odağındaki unsurlarla dönüşmektedir.

2.7. Dijital Teknolojiler (Yeni Teknolojiler)

Dijital Teknolojiler Dijital araçlar ve sistemlerden oluşmaktadır. Bu araç ve sistemler dijital verilerin işlenmesine, iletilmesine, depolanmasına ya da sunulmasına imkân sağlamaktadır. Dijital teknolojiler sayesinde iletişim daha kolay hale gelmekte, verimlilik artmakta ve iş süreçleri en iyi hale gelmektedir. Dijital teknolojilerinin bu özelliklerinden kamu, iş dünyası, özel sektörler, gündelik yaşam gibi birçok alan faydalanmaktadır (sertifika.subu.edu.tr). Dolayısıyla dijital teknolojiler bahsedilen ve daha birçok alana nüfus ederek işleyişleri dönüştürmüştür.

Şekil 5. Dijital Teknolojiler

Kaynak: [Dijital Dönüşüm | ISO Dijital - Sanayide Dijital Dönüşüm \(isodijital.com\)](https://www.iso.org/standards/iso-42001-2023-digital-transformation-in-manufacturing)

Dijital Teknolojiler (Yeni Teknolojiler) şu şekildedir:

- **Bilgisayar:** Dijital Bilgi İşlem için kullanılan dijital teknolojidir.
- **Akıllı Telefonlar ve Tabletler:** İletişim, uygulama ve internet erişimi için kullanılan dijital teknolojidir.
- **İnternet:** Dijital platformda bilgilerin paylaşımı ve iletişimin gerçekleşmesi için kullanılan dijital teknolojidir.
- **Bulut Bilişim:** Bilgilerin ve uygulamaların uzaktan sunulduğu dijital teknolojidir.
- **Veri Analitiği ve Büyük Veri:** Büyük verileri işlemek ve anlamak için kullanılan dijital teknolojidir.
- **Yapay Zekâ ve Makine Öğrenimi:** Yapay zekâ bilgisayardaki karmaşık sistemleri otomatik gerçekleştirir. Makine öğrenimi ise hem bilgisayarların karmaşık problemlerini çözer hem de deneyimlerden öğrenmelerini sağlar.
- **Nesnelerin İnterneti:** Nesnelerin internete bağlanmasını ve bilgi paylaşmasını sağlar.
- **Sanal ve Arttırılmış Gerçeklik:** Sanal gerçeklik ile bireyler sanal alanda var olabilirler. Arttırılmış gerçeklik ise gerçek dünyayı sanal unsurlarla zenginleştirir.

- **Blockchain Teknolojisi:** Güvenli bir şekilde bilgilerin saklanmasına ve işlemlerin kaydedilmesini sağlayan dijital teknolojidir.
- **Robotik:** Üretim, hizmet ve otomasyon alanlarında kullanılan dijital teknolojidir.
- **Sosyal Medya:** Ağ oluşturulabilen, iletişim kurulabilen ve içerik paylaşılabilen dijital teknolojidir.
- **Dijital Kameralar ve Video Kaydediciler:** Video ve resim çekmek ve paylaşmak için kullanılan dijital teknolojilerdir.
- **Elektronik Ticaret:** Dijital platformda iş yapma imkânı ve alışveriş yapma imkânı sağlayan dijital teknolojidir (sertifika.subu.edu.tr).

2.7.1. Dijital Teknolojilerin Çıktıları

Dijitalleşme dijital teknolojilerle yaşanan, toplumsal boyutu olduğu gibi ekonomik vb. boyutları olan bir olgudur. Dijital teknolojilerin her alanda var olması birtakım dönüşümleri ya da değişimleri beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla dijital teknolojilerin etkisi sonucu birtakım çıktılar var olmuştur.

2.7.1.1. İnternet Teknolojileri (Web)

Araştırmanın çizgini belirleyen ve bu araştırmayı yapılabilir kılan olgunun internet teknolojileri olduğu vurgulanabilir. İnternet teknolojilerinin insan yaşamının birer parçası olması, tüm insan ilişkilerini ve beraberindeki unsurları dönüşüme maruz bıraktığı söylenmelidir. Vurgulanan çerçevede günümüz bireyleri ve toplumu şekillenmiştir. Dolayısıyla siyasal alanda ve sosyal alanda vb. alanlarında birtakım farklılıkların yaşanmasındaki olanaklar günümüzü şekillendiren unsurlar olmuştur. Sonuç olarak toplumu ve bireyin nasıl bir yol izlediğini internet teknolojileriyle anlatmak mümkündür. Çünkü internet teknolojilerinin farklı boyutlar kazanması toplumu da etkilemiş ve dönüştürmüştür.

Toplum 1.0: Tarımsal faaliyetlerin yürütüldüğü

Toplum 2.0: Endüstriyel devrim sonucunda sanayileşme ve seri üretime ulaşması

Toplum 3.0: Bilginin sermayeyle dönüştüğü ve bilgi ağlarının örüldüğü sonucunda akıllı ve robotik sistemlerin var olduğu

Toplum 4.0: Akıllı ve robotik sistemlerin varlığı

Toplum 5.0: Dijital çağ ulaşılmıştır (Aktuğ ve Sevinç, 2021:139).

2.7.1.2. Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT)

Bilgi ve iletişim teknolojileri toplum 3.0 döneminde bilginin sermayeye dönüştüğü, 1980'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Bu teknolojilerinin ifade ettiği nokta *bilginin iletilmesi, saklanması, oluşturulması, paylaşılması veya değişimi için kullanılan dijital teknolojiler* (Özel, 2016:272) şeklindedir. Bilgi ve iletişim teknolojileri birlikte bilginin işlendiği alan ise internettir. Buna ek olarak bilgi ve iletişim teknolojileri günümüzde iletişimin ana kaynağı olarak görülmektedir. Sadece iletişim alanında değil ticaret, finansal, sağlık gibi alanlarda da vardır (Altın ve Demiryürek, 2021:845). Bilgi ve iletişim teknolojilerini internet teknolojileri gibi dijitalleşmenin bir parçası olarak görmek mümkündür. Özellikle günümüz dijital çağda bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplumsal boyutu dikkat çekmektedir. Çünkü dijitalleşmeyle birlikte dönüşen toplumda bilgi ve iletişim teknolojilerinin rolü büyüktür. Günceli takip etmenin, dijital çağa ayak uydurmanın yolu bu teknolojilerden geçmektedir.

2.7.1.3. Nesnelerin İnterneti

Yaşamın dijitalleştiği günümüz dijital çağda nesnelerin internetin yeri büyüktür. Nesnelerin interneti kavramının ilk kez 1999 yılında MIT Auto-ID Laboratuvarında Kevin Ashton tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Bu kavram sensörler sayesinde fiziksel nesnelerin internete bağlanabildiğini ifade eder (Ashton, 2009:99). İnternete bağlanabilen nesnelerin özellikleri arasında küresel ağ altyapısına sahip olması, kendi kendini yapılandırması ve akıllı olması dikkat çekmektedir. Buna bağlı olarak bir nesnenin internete bağlanabilmesi ve nesnelerin interneti cihazı olarak nitelendirilmesi için şu özelliklerin olması gerekir:

- Tanımlanabilir olması,
- Spesifik bir görevi olması,
- İnternete bağlı olması (Bouchaud, vd., 2018:7).

Nesnelerin İnterneti teknolojisini insanların ihtiyaçlarını internet aracılığıyla ve bilgi paylaşımıyla sağlayan sistem olarak düşünmek gerekir. Yalnız bu noktada insanlarla birebir bir etkileşim yoktur. Doğrudan olmasa da dolaylı olarak kurulan bir iletişim söz konusudur. Bu iletişim nesneler arasında da kurulmaktadır. Ayrıca nesnelerin internete bağlanabilir olması onları düşünebilir ve karar verebilir kılmaktadır (Bozdoğan, 2015). İnternete bağlanan nesnelerin karar verme özelliği fiziksel nesnelerin/cihazların birbirlerini görmesine, duymasına, düşünmesine ve konuşmasına imkân tanımaktadır (Aktaş, vd., 2016:49). Bu sayede nesnelerin interneti çatısı altında gerçekleşen bir iletişim ağı ortaya çıkmaktadır. Lee ve Crespi nesnelerin internetinin sağlamış olduğu iletişimi üç farklı kategoride ele almaktadır. Bu kategoriler şu şekildedir:

- **İnsandan - İnsana İletişim:** İnsanların bir nesne/cihaz aracılığıyla iletişimde kalmasına olanak sağlamayı ifade etmektedir.
- **İnsandan - Nesneye İletişim:** İnsanların cihazla özel bir bilgiyi (IPTV içeriği, dosya transferi gibi) elde etmek amacıyla iletişim kurmasını ifade eder. Nesnelerin uzak erişimli olarak insanlar tarafından erişilebilmesini de içerir.
- **Nesneden - Nesneye iletişim:** Nesnenin bilgiye (özellikle sensör tabanlı bilgiye) ulaşmasında diğer bir nesne ile veya insan dışı bir cihaz ile iletişim kurmasını içerir. Nesneler fiziksel cihazlar ve ürünler olabileceği gibi mantıksal içerik ve kaynakları da içerebilir (Lee ve Crespi, 2010:405).

Nesnelerin internetinin sağlamış olduğu iletişimde bilgi girişimine gerek yoktur. Nesneler kendi aralarında bilgi iletişimi sağlayabilir, toplayabilir ve oluşturdukları bilgiler hakkında karar verebilirler (Aktaş, vd., 2016:43). Nesnelerin internetin tüm bu özellikleri yaşamın birçok alanında uygulanmaktadır.

2.7.1.4. Blok Zinciri

Blok zinciri 2009 yılında Bitcoin sanal para birimiyle birlikte duyulmaya başlamıştır. İfade ettiği anlam ise bilgi deposudur. Bir nevi dijital ortamdaki kayıt defterini temsil etmektedir. Dijital ortamdaki kayıt defteri bilgilerden oluşan bir veri tabanına sahiptir (Kakavand, vd., 2016:5). Blok zinciri dijital teknolojilerin ürünü olmakla birlikte dijital ortamda bilgilerin kaydedilmesini ifade eder. Kaydedilen bilgilerin şifrelenerek güvenli şekilde saklanması sağlanır. Blok zincirinde eklenen

her bir bilgi en son blok şeklinde eklenir. Zinciri oluşturan bloklardaki bilgilerin silinmesi ya da değiştirilmesi çok zordur (bilimgenc.tubitak.gov.tr).

Bilgilerden oluşan bloklar tarihleriyle birlikte kaşelenir ve bu şekilde saklanır. Blok zinciri çok geniş bir bilgi ağı özelliğine sahiptir. Enstitüler, ülkeler ya da birçok siteler tarafından paylaşılan, kopyalanan ya da senkronize edilen bilgilerin depolandığı yerdir (Usta ve Doğantekin, 2017:118-119). Dolayısıyla blok zinciri dijital alandaki işlemlerin güvenli şekilde depolanmasını sağlayan bir işlemdir.

2.7.1.5. Bulut Bilişim

Bulut bilişimin teknik temelleri 1990 yıllarının ortalarında atılsa da faaliyete geçse de 2000’li yılların ortasında ana akım haline gelmiştir. Son olarak 2014 yılında da Amazon Web Services Lambda’nın sunucusuz bilişimi tanıtmasıyla geliştirilerek hizmet vermeye başlamıştır (Duan, vd., 2015:623). Bulut bilişim kavramı diğer dijital teknolojileri gibi fiziksel bir ortama ihtiyaç duymadan bilgilerin, belgelerin, yazılımların sanal bir depoda depolanmasıdır. Cloud Computing olarak bilinen bulut bilişim sanal ortamda depolanan bilgilere internet vasıtasıyla ulaşılmasını sağlamaktadır (Çark, 2019:67). Bulut bilişim dünyanın birçok noktasından dijital ortama aktarılan verileri depolayarak kişilerin yerel ağlar ya da genel ağlar üzerinden bu verilere ulaşmasını sağlar. Önemli olan kişinin gerekli ağa ve donanıma sahip olmasıdır (Ege, 2012:13). Bulut bilişiminin sağlamış olduğu birtakım avantajlar vardır ve ilk başta düşük maliyet gelmektedir. Bulut bilişim sayesinde ucuz yoldan bilgiler sanal ortamda depolanabilmektedir. Esneklik, verimlilik, hız, gizlilik, sürdürülebilirlik, çevre dostu, rekabet avantajı gibi başka avantajları da vardır (Paşaoğlu ve Cevheroğlu, 2020:185).

2.7.1.6. Yapay Zekâ

Yapay zekâ tanımlanırken tek bir noktaya diğer adıyla tek bir disipline odaklanmamak gerekir. Çünkü yapay zekanın ulaştığı alanlar geniştir. Dolayısıyla yapay zekâ ile ilgili farklı tanımlarla ulaşmak olası bir durumdur. Yapay zekâ tanımlanırken ilk olarak teknolojiyle bağdaştırılır ve zeki bilgisayarlar programların ve makinelerin ortaya çıkması olarak tanımlanır. Diğer bir tanımda yapay zekadan bahsedilirken insana özgü olan bazı durumların (düşünme, anlama gibi)

uygulanmasından bahsedilmektedir (Pirim, 2006:84). Yapay zekâ hakkında bahsedilen iki özellik, yapay zekanın insan benzeri zeki makinalar olarak da tanımlanmasına imkân sağlamaktadır (Arslan, 2020:76). Dolayısıyla bireylere özgü birtakım özellikleri bilgisayarların yapabilmesi yapay zekâyı ifade eden tanımlardandır (Popov, 1990'den akt. Öztürk ve Şahin, 2018:25). Yapay zekâ tanımlarında genel olarak bilgisayar üzerinden yapılan yargılar vardır. Zeki kavramına paralel olarak akıllı hareket eden bilgisayar yazılımları da yapay zekanın tanımlarındandır (Büyükgöze ve Dereli, 2019:2). İnsanların anlama ve yorumlama kabiliyetiyle, bilgisayarların sayısal işlemleri hızlı yapmaları bir araya getirilmesiyle çıkan sonuca yapay zekâ denmektedir. Çünkü bilgisayarlar işlemleri hızlı halledilme potansiyeline sahiptir fakat anlama ve yorumlama gibi özellikleri yoktur. İnsanlar ise anlama ve yorumlama faaliyetlerinde daha hızlılardır. Dolayısıyla iki durumun bir araya gelmesi yapay zekanın da oluşmasına neden olmuştur (Yılmaz, 2022:4).

2.7.1.7. Metaverse

Teknolojinin getirdiği yenilikler devam ettikçe farklı kavramlar, olgular, biçimler vb. unsurlarla karşılaşmaktadır. Teknolojin atladığı her bir boyutta yaşamın içerisinde daha yenilikçi ve daha gelişmiş alanlar ortaya çıkmıştır. Kara dijitalleşmenin etki ettiği bu süreçleri dördüncül ilişkiler, beşinci dünya ve metaverse sosyolojisi üzerinden açıklamaktadır (Kara, 2022:103). Bugün adı sıkça duyulan metaverse, bu çizgide kendini gösteren bir kavram olmuştur. Metaverse iki farklı parçaya ayrılarak tanımlanmaktadır. Bu parçanın ilki meta diğeri ise verse kavramıdır. Verse ise evren anlamında olan universe kavramından gelmektedir. Meta kavramını da ötesi ya da sonrası gibi özellikler çevirmek mümkündür (Çelik, 2022:68-69). Metaverse kavramının parçalara ayrılması günümüzde kullanılan anlamını pek karşılamamaktadır. Fakat bu kavramın kökenine inildiğinde metaverse ile eş değer sözcüklerin kullanılabileceği sonucuna varılmaktadır. Dolayısıyla evren ötesi gibi bir ifade yerine sanal evren bu konunun tanımlanmasında daha sağlıklı sonuçlar vermektedir (Çelik, 2022:68). Sanal ve evrenin bir araya geldiği kombinasyonda gerçek olan her şeyin sanala taşındığını anlamak mümkündür. Gerçek hayatta evrende var olan tüm olguların sanala taşındığı ve bunun sonucunda sanal evrenin doğduğunu söylemek mümkündür.

Gerçek olanın sanala taşınması birtakım neticeleri de beraberinde getirmiştir. Fiziksel olarak tanımlayabileceğimiz dünyanın dijitalleşmesi, bu neticelerin başında gelmektedir. Dünyanın dijitalleşmesini konu alan yazıların tarihi eskiye dayanmaktadır. Metaverse kavramı yeni gibi bir imaj çizse de *İlk olarak bilimkurgu yazarı Neal Stephenson'ın 1992 tarihli "Snow Crash" isimli distopik bilimkurgu romanında ifade edilmiş olsa da konsept olarak ilk kez William Gibson'ın 1984'te yayımladığı bilimkurgu romanı "Neuromancer"da "siber uzay" olarak tanımlanmış ve popüler hale getirilmiştir* (Köse, 2022:2). Metaverse dünyanın dijitalleşmesine vurgu yaparken nesnelerinde bu nokta da dönüştüğüne vurgu yapar. Çünkü dijital nesnelerin sağladığı birtakım imkanlar metaverse kavramının gerçekleştirdiği özelliklere imkân tanımaktadır. Bu özellikler, artırılmış gerçeklik ve sanal gerçeklik alanlarında kendilerine yer bularak metaverse kavramını aktif hale getirmişlerdir (Lee, 2021:74). Sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklik, dijitalleşmenin odağında olan iki unsurdur. Bu iki unsur metaverse kavramının ne anlama geldiğini betimlemektedir. Çünkü dijitalleşme birçok kez soyut ve somut algıların yeniden yorumlanmasına neden olmuştur. Neticede bu algıların yeniden yorumlanmasının metaverse ile gerçekleştiği söylenebilir.

2.8. Dijitalleşmenin Toplumdaki Tezahürü

Avcı toplumundan başlayarak tarım toplumu, endüstriyel toplum, bilgi toplumu, ağ toplumu ve dijital toplum kavramları toplumun nasıl dönüştüğünü analiz etmede öncülük etmektedir. Toplamlar yaşanan küresel olaylara göre şekil alır ve bu doğrultuda ilişkileri dönüştürür. Bilginin sayısallaştırılarak dijital ortamda işlenmesi, bilgi toplumunun temel yapı taşıdır. İlişkilerin küresel niteliği taşıyan ağ üzerinden zaman ve mekâna ihtiyaç duymadan bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde gerçekleşmesi, ağ toplumun en önemli özelliğidir. Dijital teknolojilerinin, yapay zekanın, robotların genel adıyla gelişmiş yeni teknolojilerin insanı merkeze alarak yaşamın her alanını doğrudan etkilemesi ve dönüştürmesi, dijital toplumun ana unsurlardır. Ayrıca dijital toplum günümüz toplumunu betimlemekte ve bu aşamaya gelmesinde bilgi ve ağ toplumunun sağlamış olduğu alt yapıyı barındırmaktadır. Dolayısıyla dijitalleşmenin toplumdaki tezahürü sırasıyla bilgi toplumu, ağ toplumu ve dijital toplumu olduğu ifade edilebilir.

2.8.1. Bilgi Toplumu

Tarihsel olarak bakıldığında toplumun kırılğan bir yapıya sahip olduğu düşünülebilir. Toplumun dinamik bir yapısı olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu ifadeyi kullanmak yanlış olmayacaktır. Toplamların tarihsel olarak şekillenmesinde devrimler ve radikal değışiklikler gibi faktörler oldukça etkili olmuştur. Toplamların yapısı değıştiğı gibi toplumu betimleyen kavramlarda da değışkenlik söz konusudur. Bu duruma en iyi örnek sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş olacaktır. 18. ve 19. yüzyılların başlarında ortaya çıkan Sanayi devriminden sonra teknolojik buluşlar artarak toplumsal yapıyı etkilemiştir. Bilgi toplumu günümüz toplum dinamiklerinin şekillenmesinde önemli olan bir kavramdır. Toplumun bilgi toplumu olarak tanımlanmasında ve şekillenmesinde İletişim-Bilişim Devriminin yaşanması önemli olmuştur (Kocacık, 2003:2-3). Bilişim-İletişim devrimi, bilginin evrilmesinde önemli bir yere sahip olduğu düşünülebilir. Devrimle birlikte bilgi teknolojileri ortaya çıkmış, bu teknolojiler ise bilgi toplumuna geçişi sağlayan önemli aktör olarak görülmüştür. Bilgi toplumu, toplumların dönüşüm yaşamasına neden olan üçüncü dalga olarak görülmektedir. Adından da anlaşılacağı üzere bilginin önde olduğu bir topluma atıf yapılmaktadır. Toplumlarda üretilen şeyler artık somut olan nesnelerden ziyade soyut olan bilgilerdir. Dolayısıyla bu durum bilgi toplumunu çağrıştıran bir durumdur (Bozkurt vd., 2021:37).

Toplumlarda üretim olguları önemlidir. Dolayısıyla toplumların nitelikleri üretim olgularını da değıştirmektedir. Bilgi toplumuna odaklanıldığında ana karakterinin bilgi olduğu vurgulanabilir. Bu sebeple internet teknolojileri kapsamında 4.0 ile eş değeri görülmektedir. Yani bilgi toplumu, endüstri 4.0 olarak da ifade edilmekte olup 20.yy başlarında toplumu bilgi teknolojilerle dönüştüren bir toplumdur (Saracel ve Aksoy, 2020:30). Bu toplumun merkezinde bilgi üretimi vardır. Üretimin bilgi odaklılığına dönüşmesinde bilgisayarın rolü büyüktür. Bilginin üretimi ve paylaşımı bu toplumda önemli olduğundan bilgisayarlar ile bu aktarım gerçekleşmektedir. Böylece insanlar arasında iletişimi destekleyen bir ağ ortaya çıkmıştır (Gültekin, 2020:661-663). Bilgi toplumunun iletişime farklı bir boyut kazandırdı ifade edilebilir. Çünkü yapısal olarak değışen bir mekanizmanın varlığı söz konusudur. Bu mekanizma küresel bir altyapıda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla tüm bireyleri ilgilendiren ve toplumda var olmanın yeni yollarını sunan bir konudur. Her toplumun belli unsurları vardır ve bireyler bu unsurlar etrafında toplumlara adapte

olurlar. Bilgi toplumunda ihtiyaç duyulan şey sürekli edinilmesi gereken bilgilerdir. Bu bilgilerde önemli olan yeni ve süreklilik arz etmesidir (Külcü, 2018:29). Dolayısıyla bilgi toplumu, bilgi teknolojilerle bilginin sayısallaştırılmasını ve bununla birlikte dijital bir dönüşümü ifade etmektedir.

2.8.2. Ağ Toplumu

Bütün toplumların birbiriyle ilişkili olduğu ve her bir toplum bir önceki toplumsal yapının bir üst seviyesidir gibi bir ifade kullanmak mümkündür. Çünkü toplumların özellikleri değerlendirildiğinde birbirlerinin devamı olduğu gözlemlenmektedir. Bazı alanlarda değişim yaşandığı gibi bir dönüşümde söz konusudur. Bilgi toplumundan ağ toplumuna geçiş de tam olarak ifade edilen durumun niteliğini taşımaktadır. Ağ kavramının bir nevi iletişimi temsil ettiği söylenebilir. Bu noktada internetin bireylere sunduğu yeni iletişim göz önünde bulundurulmalıdır. Ağ toplumunu tanımlamanın en doğru şekli ilk önce ağ kavramına yüklenen anlamlardır. Çünkü internetin geliştirdiği yeni bir düzen vardır. Bu düzeni ise en kapsamlı şekilde ifade edecek kavram ağ kavramıdır (Kızmaz, 2014:56). Ağ kavramının ilişkilerin bütünü, olgular arasında ilişkilerin toplamı, toplumdaki birliktelik ya da toplumsal ilişkiler çerçevesinde toplumsal bağ oluşturan kişilere yönelik kullanılan anlamları vardır (Dijk, 2018:54). Ağ kavramının tikel anlamı bir kenara bırakılıp kolektif özelliklerle kendini var ettiği yönü üzerinde durulmalıdır. Söylenmesi muhtemel olan tüm bu ifadelerin kaynağı ise internet ve enformasyon teknolojileri yani bilgi teknolojileridir.

Ağ toplumunun bağdaştırıldığı bazı yapılar vardır. Temelindeki ana karakterler bilgi toplumu, modern toplumların faaliyetleri ve iletişim teknolojilerin modern topluma nüfus etmesidir (Güven, 2021:3). Küresel düzeyde var olan ağ çerçevesinde, enformasyon teknolojileri ve internet sayesinde kişilerin zamana ve mekâna ihtiyacı olamadan iletişime geçmesi ağ toplumunun temel özelliklerindendir. Dolayısıyla ilişkilerin ağ üzerinden yaşandığı ağ toplumunda toplumsal yapının inşasında ağa vurgu yapılmaktadır (Altun, 2017:73). Bilgi toplumunda olduğu gibi ağ toplumunda da akla gelen ilk kişi Castells'dir. Castells'in ağ toplumunu tanımlarken başka özelliklerine de değinmiştir. *Anlık sermaye işlemleri, esnek zamanlı müesseseler, hayat boyunca çalışma süresinde meydana gelen değişimler, hayat*

döngüsünün bulanıklaşması, ölümün inkâr edilmesiyle ebediyet arayışı, anlık savaşlar, sanal zaman kültürü, bunların hepsi de ortaya çıkışlarıyla birlikte zamanları sistematik olarak karıştıran temel olgular, ağ toplumunun nitelikleridir (Castells, 2008:577-613).

Ağ toplumu zamansızlığı, mekânsızlığı, sürekliliği, soyutluğu ve beraberinde kapitalist sistemi de ifade etmektedir. Ağ toplumuyla birlikte ortaya çıkan yeni kültür, kapitalizmin niteliklerine benzerdir (Castells, 2008:611). Kapitalizm ile arasındaki ilişki diyalektik bir düzlemde gerçekleşmektedir. İlişkinin bu şekilde ilerlemesinin temelinde 1980 sonrası tekno-ekonomik sistemin ortaya çıkışı vardır (Castells, 2008:3). Ağ toplumunu niteleyenler birbiri ile bağlantısız gibi dursa da aslına bakılırsa hepsinin kesiştiği bir nokta muhakkak vardır. Buna ithafen zamansızlığa ve mekânsız olma durumuna uygun bir yapı olarak ağ toplumunu görürüz. Bu değerler içerisinde yeniliklerin kabul edildiğini, küreselleşmenin var olduğunu, mekân ve zaman özelliği aranmadığından merkezlessiz olmanın varlığını görürüz (Castells, 2008:55). Bu gibi özelliklerin kesiştiği tek noktalardan biri kapitalizmdir. Yeniliklere açık olma durumu, zamansız ve mekânsız olma durumu kapitalizm adı altında ifade edilebilir.

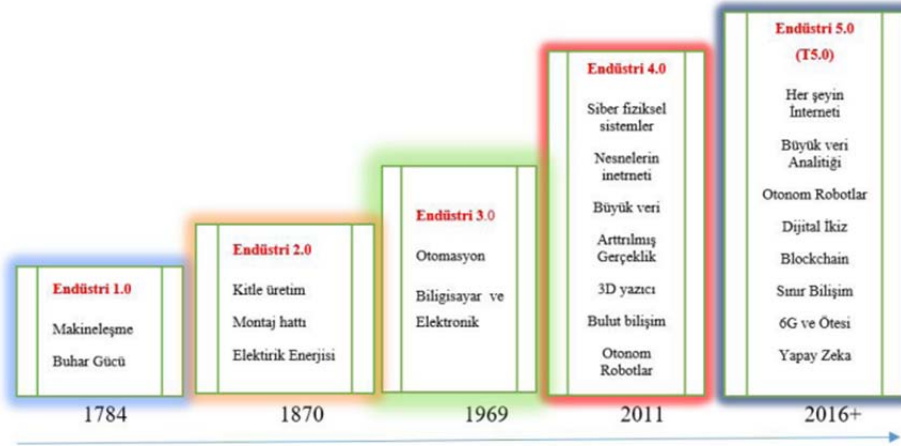
Kapitalizmin küreselliğe atıfta bulunduğu alanı sermaye yani ekonomi olarak kabul etmek mümkündür. Ağ toplumu ile birlikte ekonominin elektronik ortama taşınması, sermayenin küresel olmasına imkân tanımıştır (Castells, 2008:56). Ekonominin tekno-ekonomi tarzında olması, ağ toplumunu kapitalizm ile ilişkilendirmenin kapılarını açtığı söylenebilir. Sadece ekonomiyi değil beraberinde dönüşme özelliği gösteren toplumsal yapıları da aynı düzlemde ele almak mümkündür. Ağ toplumunda toplumu tanımlarken daha önceki toplum yapılarından farklı bir nitelikte olduğunu anlamak mümkündür. Nasıl ki ağ toplumunu kapitalizmle ilişkilendirirken zamansız, mekânsız, küresel gibi kavramlara değindik aynı sözcükler toplumun yapısını ifade ederken de kullanılacaktır. Çünkü ekonominin mekâna ve zamana ihtiyaç duymadığı bir yerde, toplumu ilgilendiren hususların da ihtiyaç duymadığı ön görülebilir.

Ağ toplumundaki yapının radikal bir değişmiş gibi gözükmesinde zamanın ele alınma biçiminin etkisi olduğu söylenebilir. Çünkü ağ toplumunda zaman, teknolojiyle birlikte düşünülmektedir. Dolayısıyla zamansız bir zaman açığa çıkmıştır.

Açığa çıkan zaman ise tüm dünyayı etkileyen özellikte olmuştur (Castells, 2008:51). Ağ toplumunda toplumu açıklamaya çalışan diğer bir kavram akışlar uzamıdır. Akışlar uzamının ifade ettiği en net alan mekâna yeni toplum biçiminde ihtiyaç duyulmamasıdır (Castells, 2008:50). Dolayısıyla ağ toplumu teknoloji ile nitelendirilen bir toplumdur. Kapitalizm ile iç içe geçmiş, zamana, mekâna ihtiyaç duymayan ve aynı zamanda küreselliğin gün yüzüne çıkmasına olanak sağlayan bir toplumdur.

2.8.3. Yeni Benler ve Yeni Toplum: Dijî-Benler ve Dijital Toplum 5.0

Dijitalleşmenin topluma yansıması, kurulu düzenin bozulmasına ve yeni bir düzenin ortaya çıkmasına neden olduğu söylenebilir. Toplumdaki dijitalleşmeye aşamalı şekilde odaklanılmalıdır. Çünkü dijital toplumu, toplum 4.0'ın dezavantajları meydana getirmiştir. Dolayısıyla kademeli ve birbirleriyle bağlantılı bir ilişki söz konusudur. Bu noktada yaşanan bir dönüşümün olduğu ifade edilebilir. Aynı zamanda dijital toplumda bireylerin ele alınması çok önemlidir. Bireylerin yaşamış olduğu farklılıklar toplumdaki dönüşümün çözülmesine yardımcı olacaktır. Dolayısıyla dijital bir çağda diji-benlerin ortaya çıktığı vurgulanmalıdır. Dijî-benler dijital toplumdaki bireyleri ifade eden bir kavramdır. Ayrıca bu kavram dijital toplumun bireyler üzerindeki etkisini tanımlayan da bir kavramdır. Dijî-benler için ilk söylenmesi gereken şey, bağ kurmaktan uzak olduklarıdır. Buradaki bağ duygusal ve kişisel bağlıdır. Bağın olmamasının nedeni ise dijitalleşmeyle gelen yeni ilişki düzenidir (Sucu, 2021:205). Dijitalleşmeyle toplumda yerini bulan yeni ilişki kalıpları, farklı bir düzenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Neden olduğu düzende diji-benler için özgür, profil, özne oluşturma, yeni kimlik kavramları etrafında gelişen bir ilişki yumağı vardır (Sucu, 2021:205-206). Yeni kimliklerin var olmasıyla yeni toplumu tanımlayan kavramlarda da farklılıklar yaşanmıştır. Bireylerin dijital mecrada sergilemiş olduğu davranışlar yeni düzeni şekillendirmiş ve günümüze kadar gelmesine imkân sağlamıştır. Dolayısıyla diji-benler ve dijital toplum birbirini etkileyen ve tamamlayan iki önemli kavramdır.

Şekil 6. Endüstri 1.0'dan Endüstri 5.0'a

Kaynak: (Çalış Duman, 2022:314).

Toplumun dinamik yapısı, zamanla var olan düzenin üzerine farklı özellikler katarak ilerlemesine ve gelişen her olguyla dönüşmesine neden olmaktadır. Özellikle günümüz toplumunu ifade ederken teknoloji, dijitalleşme, bilgi ve iletişim araçları gibi kavramlar anahtar kavramlardır. Şekilde 6'da belirtildiği üzere bugünü niteleyen toplum Endüstri 5.0'dır. Toplum 5.0, dijital toplum ya da T5.0 gibi birçok ifadeyle bugünün toplumunu açıklamak mümkündür. Fakat sık kullanılan ifadenin T5.0 olduğu ifade edilebilir. T5.0 ilk olarak 22 Ocak 2016 yılında Japonya'da 5. Bilim ve Teknoloji Temel Planı olarak önerilmiş ve Japonya'nın büyüme stratejisi olarak belirlenmiştir (Fukuyama, 2018'den akt. Çalış Duman, 2022:313).

T5.0, toplumun her alanına teknolojik gelişmelerin nüfus etmesini dolayısıyla toplumun dijitalleşerek, dijital bir toplumun ortaya çıkışını nitelemektedir. T5.0 beşinci sanayi devrimi olarak ifade edilmektedir. Fakat bu devrimin diğer sanayi devrimlerinden en büyük farkı, merkeze insanı almasıdır. Dolayısıyla T5.0'ın odağı insandır. T5.0'ın yegâne normlarını, insan ilişkilerinin ve insana dair her şeyin dönüşüme uğraması ekseninde belirtmek mümkündür. Nesnelerin interneti, yapay zekâ, büyük veri, robotik ve kablosuz sensör ağı dijital toplumu ifade eden ve insan yaşamını kolaylaştıran teknolojilerdir (Bozkurt vd., 2021:39). T5.0 amaçlarından biri de insan yaşamının yeni teknolojilerle birlikte kolaylaşmasıdır. T5.0, yaşamın neredeyse her alanında akıllı nesnelerin yer aldığı ve bu tarzda bir dönüşümün olduğunu anlatan bir kavramdır. Yeni toplum şeklinde, zaman ve mekân gibi

faktörlerin göz ardı edildiği ve ihtiyaç duyulmadığı vurgulanmaktadır (Kocaman Karoğlu, Bal Çetinkaya ve Çimşir, 2020:148).

T5.0, gücünü bilgi ve iletişim teknolojilerinden aldığı söylenebilir. Temel alt yapısını bu teknolojilerin oluştuğu ve bu durum neticesinde ilişkilerin evrildiği vurgulanmalıdır. Bu toplumun önemli özelliklerinde bilgi vardır. Dolayısıyla dijital toplum, bilginin ve teknolojinin harmanlandığı bir yapı halini almıştır (Aykıl, 2021:11). İnternet ve bilgisayar gibi teknolojinin ürünleri olan araçlar, dijital toplumun dijital olarak ifade edilmesindeki en büyük etkidir. Dijital toplumla birlikte iletişimde mekân algısı ortadan kalkarak uluslararası iletişim mümkün olmuştur. Bununla birlikte sosyal, siyasi, kültürel, iktisadi birçok eylem dijital platformlarda gerçekleşmeye başlamıştır (Aykıl, 2021:12). Dolayısıyla internet, bilgisayar ve bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde insan yaşamına ait birçok alan dijital ortamlara taşınmıştır. Dijital toplumu niteleyen en önemli özelliğin bu tür alanların dijital platforma taşınması ve ilişkilerin bu platform üzerinden yürütülmesi söylenebilir.

2.9. Demokrasi Tanımı

Toplumun ve devletin yaşamış olduğu radikal dönüşümler birçok unsuru etkilediği gibi demokrasi kavramını da etkilemiştir. Böylece demokrasi kavramı günümüz anlamına ulaşana kadar birçok şekilde revize edilmiş ve anlamı ifade ettiği anlam değişmiştir. Demokrasi tanımını yaparken antropolojik çalışma prensibinde olduğu gibi ilk ne zaman ortaya çıktı, ilk hangi anlama sahip olmuştur sorularından ilerlenmelidir. Demokrasi dahil siyasal alanla ilgili günümüze kadar ulaşan birçok kavram, Antik Yunan döneminden gelmektedir. Bu kavramlar bir bütün olarak birbirlerini tamamlayan özelliktedir. Bu doğrultuda merkeze alınan demokrasi kavramı, Antik Yunan dönemdeki vatandaş, devlet, yönetim şekli gibi çerçevelerle tanımlanmalıdır. Demokrasi “demos” ve “kratein” kavramlarının bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. Oluştugu kavramların kökenleri ise dönemin siyasal yapısını ifade etmektedir. Yani yurttaşlığı ve iktidarı nitelendiren kavramlardır. Demos halkı simgeleyen bir kavramdır. Kratos ise iktidarı, hakimiyeti vb. özellikleri niteleyen bir kavramdır (Schmidt, 2002:13).

Antik Yunan döneminde yapılan demokrasinin tanımı Platon, Aristoteles gibi düşünürlerle birlikte daha detaylı tanımlanmıştır. Platon'un vurgulamış olduğu demokrasi eşitlikçiliği savunan, toplumda adaletin varlığının hissedilmesidir. Bireylerin özgür olduğu bir toplumda demokrasi varlığından söz etmek mümkündür. Aynı düzlemde bireylerin kendi yaşamlarını kendilerinin belirlemesi de Platon'un tasarladığı demokrasi içerisine girmektedir. Platon için demokrasi devletin düzeni içerisinde yer almaktadır. Demokrasi ile sağlanan düzen özgürlüğü getirmektedir. Demokrasi bireye özgürlük sağladığı gibi kendi içerisinde de hoşgörülü bir devlet anlayışının çıkmasını sağlamaktadır (Platon, 2005:61-67). Platon'un demokrasisinde toplumun en alt kesiminde yer alan yoksullar ele alınmaktadır. Çünkü ona göre demokrasiyi sağlayacak yoksullardır. Yoksulların demokrasiyi sağlama biçimi ise toplumda statüsü yüksek ve zengin olan kesimin öldürülmesiyle gerçekleşmektedir ([Parkinson, 1976:168](#)). Dolayısıyla Antik Yunan dönemindeki demokrasi tanımı fakir olan insanların yönetimi anlayışından yapılmaktadır (<http://www.liberal.org.tr/>). Yoksulların zenginlere zarar vererek, ortadan kaldırmaları sonucu toplumda demokrasinin sağlanacağı ön görülmektedir. Zenginlerin yok olması durumunda toplumda adalet, eşitlik gibi faktörlerde sağlanabilecektir. Böylece demokrasinin temel faktörü olan özgürlük fakir bireyler için sağlanmış olacaktır.

Platon demokrasi anlayışını literatüre kazandırırken aslında bir nevi eleştirel bir yön ile hareket etmiştir. Çünkü demokrasi tanımında bu yapının tam anlamıyla eksiksiz var olabileceğini savunmamıştır (Tarım, 2021:29). Eleştirel açıdan bakan sadece Platon değildir. Sartori'nin literatüre kazandırmış olduğu demokrasi tanımında da farklı bir ifade biçimi vardır. Sartori'nin ideal demokrasi olarak nitelendirdiği aslında gerçek demokrasi değildir. Bu karışıklık üzerinden giderek bir demokrasi tanımı yapılır (Sartori, 1993: 9'dan akt. Demir, 2010: 599). Demokrasi tanımı yapılırken kolektif bir yapı üzerinden hareket edilmektedir. Kolektiflik ile anlatılmak istenen halkın kendi kendini yönetmesidir (Tarım, 2021:12). Bireylerin kendi kendini yönetmesi aslında toplumsal, siyasal alanların nasıl olacağına birlikte karar vermesidir.

Demokrasi kavramındaki bireylerin kendi kendini yönetmesi anlamının toplumsal birlikteliği çağrıştırdığı vurgulanabilmektedir. Demokrasi bir sorun karşısında bireylerin ortak karar almasını ifade etmektedir. Ortak kararın alınması bireylerin siyasal alana katılım göstermesi ve bu yoldan ilerlenerek çözüme gidilmesi

olarak değerlendirilmektedir (Dinçer, 2020:6-7). Bireylerin bu şekilde siyasal alana katılım göstermesi Dahl'a göre demokratik sistemi oluşturmaktadır (Dahl, 2010:49). Demokratik sistem modern demokrasi temelleriyle daha mümkün hale gelmiştir. Modern demokrasi tanımında yer alan ifadeler demokratik sistemin ihtiyacı olan nitelikleri taşımaktadır. Bu noktada vatandaş merkezli olmak, seçimlerin adaletli şekilde gerçekleşmesi, siyasal eşitliğin sağlanması, iktidarın şeffaf olması, vatandaşlara ifade ve haberleşme özgürlüğünün tanınması, devletin hukuk çizgisinden ayrılmaması modern demokrasi anlatışının en belirgin özelliklerindendir (Özdemir, Şimşek ve Aktaş, 2006:265-266). Devletin şeffaf olması, birçok alanda eşitliği sağlaması ve hukukun temellerine göre hareket etmesi modern demokrasi tanımını uygulanabilir kılmaktadır. Devletin böyle bir profil çizmesi doğrudan vatandaş etkilemektedir. Vatandaşa tanınan ifade özgürlüğü ile birlikte vatandaş birçok konuda katılım göstererek fikrini beyan etmektedir.

Demokrasinin devlete ve bireye sağlamış olduğu nitelikler birçok avantajın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Dahl demokrasinin sağlamış olduğu avantajları ele alırken demokratik kültürün, sürecin ve yönetim şeklinin yaşanabilir olduğu yönünde çıkarım yapılmasını da sağlamaktadır. Demokrasi insan haklarını savunan bir çizgide ilerlemektedir. Böylece hakların ve özgürlüğün sağlandığı bir zemin oluşmaktadır. Hukukun üstünlüğünün kabul edilmesine etki ederek siyasal eşitliğin varlığını, toplumun refah içinde olabilmesini sağlamaktadır (Dahl, 2010:62).

2.10. Demokrasi Türleri

2.10.1. Doğrudan Demokrasi

Doğrudan demokrasi devlet ve birey arasında hiçbir unsurun olmadığı ve doğrudan katılımcı bir özelliğin vurgulandığı bir demokrasi türüdür. Doğrudan demokrasinin en belirgin örneğini Yunan siyasetinde görmek mümkündür. Yunan siyasetinde doğrudan demokrasi hayata geçirilirken yurttaşlar meydana toplanır ve yönetim çatısı altında alınan kararları devlete bizzat kendileri iletirlerdi (Güvenç, 2021:146). Antik Yunan zamanında doğrudan demokrasinin gerçekleştiği alan agora olarak bilinmektedir. Bu meydanın en temel özelliklerinden biri siyasi birliğin sağlanması ve kararların alınması için yurttaşların toplanmasına imkân sağlamasıdır.

Doğrudan demokrasi de kaçırılmaması gereken bazı nüanslar vardır. Egemenlik hakkı, temsilsiz, araçsız gibi kavramlardan yola çıkarak doğrudan demokrasinin tanımlanması mümkündür. Doğrudan demokrasi, literatürde tanımlanırken ideal demokrasiye yakın olarak nitelendirilmektedir. Bu düşüncüyü pekiştiren en önemli argüman ise bireylerin egemenlik haklarını kullanırken devletle olan bağ arasına hiçbir olgunun girmeyişidir. Doğrudan demokrasinin tanımını yaparken diğer bir atıfta bulunulması gereken nokta devletin ihtiyacına yurttaşların bir araya gelmesi ve karar vermesi hususudur (Gözler, 2018:106). Demokrasinin doğrudan olması, katılımın arada bir araç olmadan ve yalın bir şekilde gerçekleşmesidir. Devletin yurttaşların alacağı kararlar üzerinden hareket etmesi ve yönetimini belirlemesi doğrudan demokrasinin tanımını oluşturan ana unsurlar olduğu ifade edilebilir.

Doğrudan demokrasiden bahsederken bireylerin egemenlik haklarından güç aldığı belirtilmelidir. Doğrudan demokrasinin merkeze alındığı bir yönetim biçimde meclisin olmayışı da dikkat çekmektedir. Meclis üzerinden kararların alınmaması da yurttaşlar arasındaki eşitliği temsil etmektedir (Güvenç, 2021:148). Dolayısıyla doğrudan demokrasi yurttaşlar arasındaki eşitliği baz alarak, yönetime direkt katılımı ön görerek, yurttaşların aldığı kararlar neticesinde yine yurttaşların kendilerini yönettiği bir demokrasiyi ifade ettiği söylenebilir.

2.10.2. Yarı Doğrudan Demokrasi

Doğrudan demokrasinin en belirgin özelliği devlet ve yurttaş arasında hiç kimsenin olmayışdır. Fakat yarı doğrudan demokrasiden bahsederken bu durumun tam tersinden söz etmek gerekmektedir. Çünkü yarı doğrudan demokraside temsilcilerin varlığı söz konusudur. Yurttaşlar birtakım haklarını temsilcilere devrederek ve onların aldığı karar neticesinde yönetimin gerçekleştiği vurgulanmalıdır. Dolayısıyla yarı doğrudan demokrasi egemenlik hakkının yurttaşlar ve temsilci olarak nitelendirilen bireyler çerçevesinde paylaşılmaktadır (Aktaş, 2015:92). Devlete ulaşma açısından ve yönetim hakkında kararların alınması yönünden yurttaş için bir temsilcinin olması demokrasinin yarı doğrudan olmasına yol açtığı vurgulanabilir. Yarı doğrudan demokraside de yine yurttaşların rolü büyüktür. Çünkü kendi belirledikleri temsilcilere hakimiyeti vermektedirler (Bayrak Kaya,

2019:12). Yarı doğrudan demokrasi bir nevi doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi arasında köprü görevi görmektedir. Daha öncede belirtildiği gibi egemenlik hakkı yurttaşların birebir kullandığı bir hak olmaktan çıkıp kendi seçtikleri temsilcilere devredilmiştir (Aslan, 2020:174). Yarı doğrudan demokrasi ile devletin ve yurttaşın iletişimini sağlayan unsur temsilciler olmuştur. Egemenlik hakkı ekseninde devlete yapılacak her türlü aktarımı temsilciler üstlenmiştir. Aynı zamanda alınan kararlar temsilcilerin ön gördüğü çerçevede oluştuğu söylenebilir. Nitekim bu anlayış da yarı doğrudan demokrasi adı altında anlatılmaktadır.

2.10.3. Temsili Demokrasi

Demokrasi modellerinin her biri farklı yapıyı temsil etmektedir. Farklı işleyişe sahip demokrasi modellerinin varlığı söz konusudur ve bunlardan biri de temsili demokrasidir. Temsili demokrasinin en temel hususu yönetime katılma şeklinin kendi seçmiş olduğu kişiler tarafından gerçekleştirdiğidir. Vatandaşların direkt yönetime katılma şeklinden ziyade devlet ve vatandaş arasında yine vatandaş tarafından seçilen birinin olması ve yönetime katılımın bu şekilde gerçekleşmesi söz konusudur (Alabaş, 2022:30). Bu demokrasi türünde devlete, yönetime ve siyasal alana doğrudan bir erişim söz konusu değildir. Arada var olan bir temsilci vardır. Temsilcinin var olması devlet ve vatandaş arasındaki iletişimin doğrudan olmasını engellemektedir. Temsili demokraside vatandaş ve devlet arasında bulunan bireyler temsilciler olarak adlandırılır. Bu noktada vatandaşların sahip oldukları egemenlik temsilciler üzerinden kullanılmaktadır (Gözler, 2018:272). Vatandaşların temsilcilerini seçmesi ise seçim yoluyla sağlanmaktadır. Seçimler başta olmak üzere bu demokrasinin bazı unsurları vardır ve bu unsurlar sayesinde diğer demokrasi türlerinden ayrılmaktadır. Seçim vasıtasıyla seçilen temsilciler, ulusal parlamento ve yine vatandaşların seçtiği yerel yönetimler (İsbir, 2010:1577) temsili demokrasinin unsurlarıdır. Dolayısıyla temsili demokrasinin ayrımını sağlayacak üç nokta vardır ki bu noktalar temsilcilerin gerekliliğini ve yine vatandaşlar tarafından temsilcilerin seçilmesi ifade edilebilir.

Demokraside katılımcılığın önemi literatürde vurgulanan bir durumdur. Temsili demokrasi de ise vatandaşların katılımsız olma durumu söz konusudur. Çünkü egemenliklerini temsil ettikleri temsilciler vardır ve yönetime katılım bu çerçevede ilerlemektedir. Durumun böyle olması birtakım eleştirilerin oluşmasına

neden olmuştur. Dolayısıyla temsili demokrasinin çoğunlukçu yapıda olduğu ifade edilmektedir (Demir: 2010:606). Temsili demokrasinin öncü olduğu bir toplumda vatandaşların yönetime katılım hakkında geri planda tutulduğu ifade edilebilir. Vatandaşların seçmiş olduğu temsilciler söz konusu olsa da yönetime doğrudan bir temas yoktur. Dolayısıyla bu durum vatandaşların yönetimde söz sahibi olamamalarına sebep olmuştur. Temsili demokrasi ekseninde vatandaştan çok temsilci üzerinde durulduğundan temsilcinin nasıl olması gerektiği de önem arz etmektedir. Bu demokrasi türünde aktör vatandaş değil temsilci olduğu ifade edilebilir. Ek olarak Temsilcinin ulusal bir görevi vardır. Tüm ülkenin temsilciliğini üstlenirler. Dolayısıyla milli bir özelliğe de sahiplerdir. Bunun dışında milli irade çerçevesinde hareket etmektedirler (Küçük, 2015:326).

2.10.4. Katılımcı Demokrasi

Tarihte bir yolculuğa çıkıldığında katılımcı demokrasinin izlerini Antik Yunan döneminde görürüz. Fakat Antik Yunan'da yönetime katılım olgusu yurttaşlar arasında eşit bir şekilde dağıtılmamıştır. Dolayısıyla katılımcı olma rolünü tüm yurttaşlar elde edememişlerdir. Bahsedilecek olan katılımcı demokrasi ise herkesin yönetime katılmasını hedeflediği muhakkak vurgulanmalıdır. Katılımcı demokrasi adından da anlaşılacağı gibi bir katılımı ifade etmektedir. Bu katılım demokrasi bazında gerçekleşen bir durumdur. Akabinde siyasete, yönetime ve kamusal alana katılım söz konusudur (Alabaş, 2022:53). Vatandaşların siyasal alanda aktif olarak eylemde bulunması ve bu doğrultuda hareket etmesi katılımcı demokrasinin ana hatlarını çizmektedir. Katılımcı demokrasi ekseninde birçok eleştiri vardır. Bu eleştirilerden biri de temsili demokrasinin yaşamış olduğu noksanlığı gidermesi hususudur. Temsili demokraside yaşanan bazı problemler vardır ve katılımcı demokrasi bu problemlerin giderilmemesi için bire bir görülmektedir (Nacak, 2014:202). Temsili demokraside vatandaşların katılımcı rolünü seçimler ile sağladığı söylenebilir. Vatandaşların siyasal alana tek yönlü katılımı demokratik sistemi etkilediği vurgulanabilir. Bu doğrultuda katılımcı demokrasinin demokratik bir sistemi ortaya çıkardığı ifade edilebilir.

Demokratik bir sistemin varlığı daha yaşanılabilir ve toplumsal refahı yüksek bir toplumu karşımıza çıkarabilir. Dolayısıyla demokratik sistemin paralel olarak

katılımcı demokrasinin bazı unsurları olduğu vurgulanmalıdır. Siyasal katılımın yoğun yaşandığı bir arenanın varlığı demokrasinin elektronik ortama taşınması ve e-demokrasi halini alması, doğrudan bir katılımın gerçekleşmesi katılımcı demokrasinin olmazsa olmazlarıdır (Geyik, 2021:15). Özellikle dünyanın küreselleştiği ve teknolojiyle şekillendiği bir dönemde katılımcı demokrasinin uygulanabilir alanının arttığı belirtilebilir. Ayrıca katılımcı demokrasinin unsurları bu görüşü kanıtlar niteliktedir.

Katılımcı demokrasinin unsurları belirtilirken kapsadığı alanında ifade edilmesi doğru olacaktır. Dolayısıyla katılımcı demokrasinin kapsadığı alan seçilen değil tüm vatandaşların siyasal katılım ile iktidara ortak olması ve bu doğrultudaki tüm basamaklarda kendilerini göstermesi demektir (Nacak, 2014:205). Dolayısıyla bu noktada bir aktiflikten söz etmek mümkündür. Aynı zamanda katılımcı demokrasinin yönlendirmiş olduğu aktiflik için özgür bir alan, tanımlanan hakların kullanılması gibi faktörler de gereklidir (Yılmaz, 2019:93). Vurgulanan noktalarda katılımcı demokrasinin vatandaşların doğrudan ilgilenmesi gereken alanları ortaya çıkardığı söylenmelidir. Çünkü doğrudan bir katılım söz konusudur. Dolayısıyla ekonomiden toplumsal alana kadar her konuya vatandaşların kendisi söz sahibidir (İcin, 2018:11). İfade edilen katılımın işleyişi, demokratik değerler kavramına atıfta bulunmaktadır. Vatandaşların doğrudan eylem içerisinde bulunması ve söz sahibi olması demokratik değerlerin de toplum içerisinde yansımaya olanak sağlamıştır. Karar alma süreçlerinde, ihtiyaçların belirlenmesinde ve gerçekleşmesinde vb. tüm olaylarda demokratik değerler ön plana çıkmaktadır (Özden, 2020:6).

2.11. Demokrasi Kuramları

2.11.1. Liberal Demokrasi Kuramı

Liberal demokrasi kuramını tanımlamanın ve anlamının yolu, liberalizm kavramından geçmektedir. Liberalizm insanı merkeze alan ve insanı yücelten bir görüştür. Eşitlik ilkesini baz alarak tüm insanların eşit olduğunu savunmaktadır. İnsanların özgürlük çerçevesinde yaşamaları gerektiğini belirtmektedir (Kodaman, 2011:2-3). Bu noktada birey temelli olmak, özgürlük ve eşitlik gibi kavramlar, liberalizmi tanımlamaya katkı sağlayan önemli kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Çetin, 2001:219-220). Liberal demokrasi bireyin özgürlüğünü temel alan

bir yapı üzerinde ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkmasındaki en büyük nedenin kapitalist sistem olduğu ifade edilebilir. Kapitalist sistemin var ettiği sınıfsal yapı, bireylerin özgürlüğünü kısıtlayan nitelikte olmuştur. Böylece 19. yy'dan önce liberalizm ve demokrasi kavramları ayrı düşünülürken 19.yy'da liberalizm çerçevesinde demokrasi ele alınmaya başlanmıştır ve liberal demokrasinin temelleri bu dönemde atılmıştır (Sartori, 2014:425). Kapitalist sistem toplumu burjuva ve proletarya sınıflarına ayırmıştır. Proletarya yani işçi sınıfında özgürlük, eşitlik, insan hakları gibi kavramlar olmamıştır. Kapitalist sistem liberalizmin savunduğu görüşe ters bir anlayış ile yaklaşmıştır. Böyle bir sistemin varlığı 19.yy'da liberal demokrasinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Liberal demokraside birey kıymetli bir konumdadır. Liberal demokrasinin özünü oluşturan şey birey olduğu gibi toplumu oluşturan varlığında birey olduğu savunulmaktadır. Liberal demokrasinin ana yapı taşında kolektif bir anlayış değil tikel bir anlayış yer almaktadır. Ortak alana kapalı olan bir demokrasi modelidir. Dolayısıyla ortak düşünülen ya da hareket edilen bir eylem söz konusu değildir. Birey üzerinden giden bir demokrasinin izleri ile hareket edilmektedir (Holden, 2007:13). Bu izler Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin dağılmasıyla küresel boyut kazanmıştır. Böylece liberal demokrasinin zemininde yer alan insan yaşamındaki eşitlik ve özgürlük anlayışları, küresel alanda görünür hale gelmiştir (ansiklopedi.tubitak.gov.tr). Bireyin varlığı ve yaşamsal faktörleri liberal demokrasi için çok önemlidir. Neticede bireyin hakkını, özgürlüğünü, hürriyetini, eşitliğini vb. öğeleri temel alan bir demokrasinin varlığını belirtmek de mümkündür (Tunç, 2008:1120). Bu özgürlük, eşitlik vb. öğeler liberal demokraside her zaman bireysel alanda varlığını sürdürmektedir (Bauman, 2014:175).

Liberal demokrasi temsili demokrasiyle aynı çatı altında düşünülmektedir. Liberal demokraside birey ve devlet arasında kurulan iletişim, temsil sistemi ile gerçekleştiği ifade edilebilmektedir. Bu durumda liberal demokrasi modelinde yönetim temsilciler tarafından gerçekleşmektedir. Dolayısıyla vurgulanmak istenen liberal demokraside temsilcilerin olduğu ve bu temsilciler vasıtasıyla yönetimin işlediğidir. Bireyler karar alma yetkilerini temsilciler üzerinden gerçekleştirmektedir (Mansbridge, 1990:22). Temsili sistemde halkın yönetime katılım şekli sadece seçimler olarak görülmemektedir. Aynı zamanda liberal demokrasi de halkın referandumlarla da yönetime katılabileceğini vurgulamaktadır. Halk bazı kurum ve

kuruluşlar ile de yönetim çerçevesindeki fikirlerini iktidara bildirmektedir (<http://www.liberal.org.tr/>). Liberal demokraside bireyin eşitliği ve özgürlüğü anlayışı, temsilciler ve birtakım kurum, kuruluşlar üzerinden sağlanmaktadır.

Liberal demokraside temsilciler, kurum ve kuruluşlar ile bireylerin hakkı savunulmaktadır ve aranmaktadır. Bireylerin devletin yönetime katılımı ve demokrasiyi gerçekleştirme biçimi seçimler olmuştur. Seçimler gizli oy niteliğinde gerçekleşmektedir. Bireyin özgürlüğü gibi hukukun üstünlüğü de liberal demokraside olmazsa olmazdır (Akıncı, 2011:16). Çünkü yönetimde hukukun üstünlüğünün olması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu durumda insan hakları da benimsenebilecektir (Yayla, 2002:37). Liberal demokraside insan haklarını zedeleyecek bir yönetim şekli asla kabul edilmemektedir. Bunun için devletin muhakkak hukukun üstünlüğü anlayışını benimsemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Devlet hukukun üstünlüğünü kabul eder ve yönetim şekline bu niteliği içselleştirirse anca o zaman liberal demokrasinin temellerini barındıracaktır.

2.11.2. Sosyal Demokrasi Kuramı

Dünden bugüne toplumsal faktörlerin değişime uğramış ve her defasında tekrardan toplumu şekillendirmiştir. Toplumda yaşanan sınıfsal sorunlar ve bu gibi olumsuzluklar neticesinde sosyal demokrasi modeli ortaya çıkmıştır. Toplumdaki bireylerin eşitliği düşüncesi üzerinden hareket eden sosyal demokrasi olgusunu 19.yy'daki işçi sınıfıyla bağdaştırmak doğru olacaktır. 19.yy'da toplumda yaşanan sınıfsal olguyla birlikte işçi sınıfı hor görülmüştür. Bu süreçte hor görülen dolayısıyla ezilen işçi sınıfının birtakım haklarının olduğunu belirten ve bu hakları savunan demokrasi modeli ortaya çıkmıştır. Bu noktada sosyal demokrasi, işçi sınıfın haklarını koruyan bir demokrasi modeli olarak karşımıza çıkmaktadır (Dilan, 1995:134). Sosyal demokrasi toplumlarda yaşanan sınıf ayrıcalığını kabul etmeyen ve hatta parlamenter sistem içerisinde yer edinmiş bir demokrasi modelidir (Turşucu, 2008:76). Toplumda sınıfsal yapıyı var eden kapitalizmi ve sosyalizmi savunmayan bir modeldir (Sabancılar Eren, 2019:402). Aksine sınıflar arasında eşitliğin olmasını, sosyal yardımların ve sosyal dayanışmanın olması gerektiğini ifade etmektedir (Özdemir, 2007:23). Sosyal demokrasi modelinin toplumsal refahı düşündüğü yargısı kullanılabilir. Böylece sınıfsal tartışmaların olmadığı bir düzlemde eşitliği savunmak,

bireylerin yaşamlarını zorlaştırmamak, var olan yüklerini hafifletmek için çabalamaktadır. Nitekim bu durum kapitalist sistemin var ettiği işçi sınıfındaki olumsuzlukların dinmesini sağlamıştır.

Sosyal demokrasi adı altında işçi sınıfı, sınıfsal eşitsizlik, 19.yy gibi argümanlar dönemin özelliklerini niteleyen Marksizm ile de bağdaştırılmaktadır. Sosyal demokrasinin Marksizm ile düşünülmesi zamanla kırılarak ve hatta eleştirerek bir yol izlemeye başlamıştır (Turşucu, 2008:78). Bu yönde zamanla değişen bir sosyal demokrasi modeli söz konusudur (Sabancılar Eren, 2019:402). Sosyal demokrasi ekonomi çerçevesinde yani kapitalizm ile düşünülse de Marksizm gibi daha sonra yolları ayrılmıştır. Bu durum sosyalizm için de geçerli olmuştur. Sosyal demokrasinin sosyalizm ve kapitalizm çizgisi üzerinde yer aldığı düşünülse de durum bu şekilde değildir. Şu an bakıldığında sosyal demokrasi toplumun tümünü ilgilendiren demokratik bir olguya dönüşmüştür. Eşitliği ele aldığı anlayış içerisine özgürlük de eklenmiştir (Jakson, 2013:348). Son gelinen noktada sosyal demokrasi toplumsal refah üzerinden ilerlemektedir. Daha önce bir tutulduğu Marksizm ile ayrışma yaşayarak ekonomi tabanlı düşünce içerisinde gelişmeye başlamıştır (Roskin ve Cord, 2022: 87). Bu durumda sosyal demokraside sınıflar arasındaki ekonomik eşitsizlikler birtakım sosyal reformlarla giderilerek, toplumsal refah seviyesinin yükseltilmesi amaçlanmaktadır.

Sosyal demokrasi ekseninde hareket eden devlet yönetimi sınıflar arasındaki eşitsizliği keskin şekilde ortadan kaldırmayı hedefler. Devlet hedefine ulaşmak için birbiriyle bağlantılı yüksek standarttaki eşitliği sağlayacak bir ağ oluşturur. Bu ağ sınıflar arasındaki eşitliği sağlar. Var olan bir hakka herkesin ulaşmasını sağlar (Koray, 2005:202). Sosyal demokrasinin sağlamış olduğu bu durum ekonomi ve sosyal temellidir. Bireyler ayırt edilmeksizin herkesin iyi bir yaşam sürmesi hedeflenir. Bunun için devlet tüm sosyal imkanları sağlar ve toplumsal boyutta refahın yüksek olmasını amaçlar. Sosyal demokrasi modelinde bireylerin tüm hakları hukuk tarafından korunur. Devlet yüksek standarttaki eşitliğin sağlaması için haklara ulaşımı kolaylaştırır (Erdoğan, 2017:436). Heywood sosyal demokrasinin bu tür işleyişinde anayasal yönetim ve hukuk devleti modellerin olduğunu savunur. Sınıflar arasında sağlanan yüksek standarttaki eşitlik ve özgürlüğün hukuk vasıtasıyla olduğunu ifade eder (Heywood, 2020: 83). Sosyal demokrasi içerisinde birey ve devlet arasında kesintisiz işleyen sistem vardır. Bu sistem birey hangi sınıfta yer alırsa

alsın ekonomik ve sosyal açıdan iyi olmasını amaçlar. Amacın gerçekleşmesi için devlet bu noktada birçok politika geliştirir. Politikalar hukuk temelli üretilen politikalardır. Sosyal demokrasi modelinde hukuk ön plana çıkarıldığı için tüm eşitlik, özgürlük algıları da bu çizgiden ilerleyerek devlet tarafından bireyin hayatında yer edinecektir.

2.11.3. Müzakereci Demokrasi Kuramı

Müzakereci demokrasi liberal demokrasinin zayıf kaldığı noktaları tamamlamak adına ortaya çıkarılan demokrasi modeli olduğu ifade edilebilmektedir. Liberal demokrasinin temel yapı taşları ortaya meşrutiyet krizini çıkartmaktadır. Eleştirel yönle hareket edildiğinde alternatif bir demokrasiye ihtiyaç duyulmaktadır. Çözüm olarak müzakereci demokrasi modeli fikri ortaya atılmaktadır. Müzakereci demokrasi katılımcı demokrasi ile bazı noktalarda aynı temelleri barındırmaktadır. Vatandaş müzakereci demokrasi modelinde ön plandadır. Vatandaşın bu özellikte olması siyasal alana katılmasını ve birçok şeye etki etmesini sağlamaktadır (Tunç, 2008:1125-1127). Müzakereci demokraside demokrasinin gerçekleşmesi için vatandaşın kamusal alanda katılım göstermesi gerekmektedir. Vatandaş katılım gösterirken diğer vatandaşlarla ya da birtakım kurum ve kuruluşlarla bilgi alışverişi yapmaktadır. Vatandaş bu noktada hareket ettiğinde kamusal alanda daha çok söz sahibi olmaktadır. Bu durum demokratik toplumların oluşumuna ve demokratik kültür seviyesinin artmasına neden olmaktadır.

Müzakereci demokrasi için vatandaşın kamusal alana katılım göstermesi kıymetlidir. Vatandaşların müzakere içerisinde olmaları dolayısıyla iletişim içerisinde olmaları çok önemlidir. Habermas müzakereci demokrasiyi bu temeller üzerinde inşa etmiş ve yeni bir siyaset modeli inşa etmiştir. Habermas müzakereci demokraside devletin çıkarına atıfta bulunmamaktadır. Aksine toplumun liberal demokrasi modeli ile evrilen yapısında ortaya çıkan sorunların nasıl çözülebileceğine odaklanmaktadır. Bu konudaki çözümlerinden biri vatandaşların kamusal alana katılımlarıdır (Habermas, 2015:50). Bu doğrultuda müzakereci demokrasinin ana hattını, kamusal alanda herhangi bir karara varılmak istendiğinde vatandaşın dahil edilmesidir. Vatandaş karar alma sürecindeki müzakerelere katılır, fikrini beyan eder ve bu doğrultuda siyasal alan şekillenir. Vatandaşın kamusal alanda göstermiş olduğu bu

özellik Habermas'ın müzakereci demokrasi modelini ortaya çıkarırken üzerinde sıkça durduğu dil, anlaşma, iletişim gibi kavramlar ışığında değerlendirilmektedir. Habermas'ın bu noktada ele aldığı iletişimsel eylem kuramı, vatandaşların iletişim kurarak ve uzlaşmaya vararak siyasal alanı şekillendirmesidir. Vatandaşların bu amaç için kurmuş oldukları iletişim aslında onları toplumsallaştırmaktadır. Böylece vatandaşlar toplumda bir bütün olabilmektedir (Habermas, 2001: 279-285).

2.11.4. Muhafazakâr Demokrasi Kuramı

Muhafazakârlığın siyasal ideoloji olarak var oluşu, iki yüz yıl öncesine dayanmaktadır. Amerika ve İngiltere ülkelerinde demokrasi modeli olarak iktidarda var olan ya da alternatif olarak düşünülen bir anlayıştır. Muhafazakârlığı liberalizmle birlikte yoğun bir şekilde çağdaş siyasi ideolojilerde yer aldığı söylenebilir. Muhafazakâr demokrasiyi anlamak için muhafazakâr demokratların demokrasi anlayışını ifade etmekte fayda vardır. Muhafazakâr demokratlar, muhafazakârlıkla birlikte demokrasinin güçlü bir yapısı olduğunu savunmaktadır. Radikal değişimlerden yana olmadıkları ve bunun nedeni olarak da demokrasinin evrimci değişimlerle olumsuz etkilenebileceği görüşünü savunurlar. Muhafazakâr demokratlar için önemli olan şey devlet ve birey arasındaki toplumsal ve ekonomik kurumlardır. Ayrıca geleneksek birçok değeri önemsemektedirler. Siyasete sınırlar konarak demokrasinin daha güçlü olabileceğini ve siyasette pragmatik anlayışla hareket edilerek daha güzel bir dünya inşanın mümkün olabileceğini ön görürler (Dural, 2004:147).

Muhafazakâr demokratların özgürlük anlayışı birçok siyasi görüşten farklıdır ve eşcinsellik, cinsiyet değiştirme gibi konuları asla desteklemezler. Bu tür konular özgürlükten ziyade toplumun yapısını bozacak özelliktedir. Muhafazakâr demokratlar için özgürlüğün sınırları net bir şekilde çizilmiştir ve bu çizgiyi din, gelenekler ve tarihi tecrübeler oluşturmaktadır. Özgürlük anlayışını oluşturan bu unsurlar ışığında bireyin hakları düşünülmekte ve ele alınmaktadır. Muhafazakâr demokratlar siyasetin ve özgürlüğün nasıl olması dışında devletinde nasıl olması gerektiği konusuna da değinirler. Siyasette olduğu gibi devletin de sınırlı olması gerektiğini savunurlar. Aynı zamanda devlet aile, din gibi özgürlük anlayışını oluşturan unsurlara müdahale etmemesi gerektiğini düşünürler. Eğer devlet aile ve din gibi unsurlara müdahale

ederse toplumun doğal yapısı bozulur ve birtakım olumsuzluklar meydana geleceği şeklinde kanıya sahiptirler (Dural, 2004:146-147).

2.11.5. Katılımcı Demokrasi Kuramı

Katılımcı demokrasi kuramı temsilcilerinden öne çıkan isim Benjamin Barber'dir. Katılımcı demokrasi kuramında yurttaşların özellikle ekonomik ve sosyal alanlardaki aktif katılımı önemli görülür ve yüksek katılımı hedefler. Bu kuramın temel prensibi oy hakkına sahip yurttaşları sayıca arttırmaktır. Aynı zamanda oy kullanan yurttaşların kendiriyle ilgili birçok konuya katılım sağlamalarını geniş kitleye yaymayı hedeflemektedir. Bu bağlamda hem kamusal alanda hem de özel alanda yurttaşların katılımı en üst seviyeye çıkmalıdır (Yavuz, 2017:79). Katılımcı demokrasi demokratik müzakere olarak da tanımlanmaktadır. Bu bağlamda yurttaş görüşlerinin alınması ve yurttaşların doğrudan yönetime katılımı ön planda tutulmaktadır (Benello, 2019:85). Yurttaşın katılımı, katılımcı demokrasi için vazgeçilmezdir. Yurttaşların katılımı olgusu üzerinden hareket eden yeni bir siyasal alan inşası söz konusudur. Yeni siyasal alan, yurttaşı merkeze alan ve aktif katılımı öncü edinen güçlü bir demokrasi varlığıdır. Güçlü demokrasi ise katılımcı demokrasi kuramı temsilcilerinden Benjamin Barber'in bu konudaki görüşünü ifade etmektedir.

Banjamin Barber katılımcı demokrasi kuramının temsilcilerindendir ve onun için güçlü demokrasi kavramı oldukça önemlidir. Güçlü demokrasi içerisinde yurttaşların demokrasiyi yaşamlarına dahil etmesi ve bunu yaşam tarzı haline getirmesi arzulanır. Yurttaşlar demokrasiyi yaşam tarzları haline getirdiği takdirde ortak hareket ortaya çıkacaktır ve bu hareket siyasal kararlar alınırken gerekli görülmektedir. Güçlü demokrasi yurttaşların eylemliliğini ve kendi yasalarını oluşturmasını değerlendirmektedir. Sadece yurttaşların katılımını ele almak yerine eşitlik, özgürlük, toplumsal adalet gibi kavramları da güçlü demokrasiye dahil etmek gerekir (Barber, 1995: 195-197). Dolayısıyla güçlü demokrasi yurttaşı hedef alan, siyasal alanda merkeze koyan ve karar mekanizması olarak gören bir yapıdır. Güçlü demokraside yurttaşın eylemliliği ve kendi yasalarını oluşturma durumu siyasal alanda yurttaşın katılımcılığa yönelik farkındalığını arttıracaktır ve böylece demokrasiyi yaşam tarzı haline getirecektir.

2.12. Yurttaşlığın Tanımı

Yurttaşlığın tanımı yapılırken genel olarak ilk önce hukuki bir eksende tanımlar yapılmaktadır. Vatandaşlığın hukuki bir düzlemde tanımını yaparken genellikle bireyin devlete olan bağı ifade edilir. Türk Dil Kurumu vatandaşlığı “*yurttaşlık*” (sozluk.gov.tr) olarak tanımlamaktadır. Yurttaşlığın tanımı ise “*Yurttaş olma, bir yurttaki doğup büyüme veya yaşamış olma durumu, yurttaşlık*” (sozluk.gov.tr) şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu noktada yaşanan yere bir aidiyet ve bağın olmasının vurgulandığı söylenebilir. Fakat bunun harici din, kültür, dil, ekonomik ve sosyal bağlamda vatandaşlığın tanımı da yapılmaktadır (Özünel ve Özel, 2016:352). Toplumun yapı taşları vatandaşlığın farklı dinamiklerle birlikte ele alınmasını sağladığı söylenebilir. Çünkü kültür, dil ve ekonomik gibi unsurlar toplumu şekillendiren birincil faktörlerdir. Yurttaşlık da toplumun siyasal boyutunu ifade eden bir yapıdır.

Bireyin toplumda var olduğunu gösteren yapının yurttaşlık olduğu vurgulanabilmektedir. Bu var olma üç şekildedir. Bu doğrultuda yurttaşlık hukuki bir statüyü, bireyin devletle iletişimini vurgulayan siyasal katılımı ve yaşadığı topluma olan aidiyetini ifade etmektedir (Güllüoğlu, 2012:82). Dolayısıyla yurttaşlık hem bireyselliği hem de kolektifi barındıran bir kavramdır. Bireyin hak ve sorumlulukları açısından liberalliği, topluma, devlete bağlı olma açısından da kolektifliği ifade etmektedir (Polat, 2011:129). Yurttaşlık devlet ve vatandaş arasındaki iletişimi simgeleyen bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Bu iletişimde vatandaş ve devlet arasında siyasal bir bağın olduğu vurgulanabilir. Nitekim yurttaşlık birey, toplum ve devlet sentezindeki önemli bir öge olarak görülmelidir. Bu durumun en temel etkeni olarak da bu kavramlar arasında karşılıklı ilişkilerin yaşanması gösterilmelidir.

Tarihsel serüven çizgisinde ilerlendiğinde vatandaşlığın ne şekilde tanımlandığı, bireyin vatandaş olma durumunun nasıl gerçekleştiği açıklığa kavuşturulmuştur. Yine bu tanımlardan biri de vatandaşlığın bireye sağlamış olduğu siyasal katılımdır. Çünkü birey siyasal alanda vatandaş kimliği ile politikalara katılım göstermektedir (Shahavatov, 2019:19). Delanty’ın vatandaşlığı tanımlarken yine aynı çizgiden ilerleyerek haklara, kimliğe, birtakım görevlere ve katılıma atıfta bulunur (Delanty, 2007:285). Bireyin devlet karşısında sergilemiş olduğu birtakım eylemler vardır. Bu eylemlerin gerçekleştiği olgu ise yurttaşlıktır. Yurttaşlığın taşıdığı

statü birey ve devlet arasındaki iletişimi sağlamaktadır. Bu iletişimin en yoğun yaşandığı faktörün siyasal katılım olduğu ifade edilebilir.

Yurttaşlık tanımını yaparken geniş bir yelpaze üzerinde düşünmek daha doğru olacaktır. Buna neden olarak da literatürde tek bir tanımdan ilerlenmemiş olması gösterilebilir. Marshall'ın da yurttaşlık tanımına yönelik birtakım görüşleri vardır. Marshall vatandaşlığın haklar üzerinden tanımını yapmaktadır. Bu haklar yasal, siyasi, ekonomik, sosyal güvenlik gibi haklardır. Bu haklar yurttaşlık çizgisinde bireye statü sağlamaktadır. Aynı zamanda Marshall'ın yapmış olduğu yurttaşlık tanımı evrensel bir yapıdadır (Marshall ve Bottomore, 2000: 43). Marshall'ın bakış açısından bakıldığında vatandaş ve devlet arasındaki ilişkinin anahtarı haklardır. Birtakım haklar vardır ve bu haklar neticesinde birey ve devlet arasında bağ kurulmaktadır. Bu bağ siyasal tabanlı olduğu gibi statü sağlayan bir özelliği de vardır.

Yurttaşlık kavramının ne olduğuna ilişkin tanımlar genel çerçevede üç farklı nokta yapılmaktadır. Hukuki bir temelde açıklanmaya çalışılan yurttaşlık, birtakım hakları ifade etmektedir. Siyasi alanda özne olarak açıklanmaya çalışılan yurttaşlık, siyasal katılımı, bu konudaki aktifliği ifade etmektedir. Son olarak kimlik, aidiyet ya da üyelik kavramları çerçevesinde açıklanan yurttaşlık tanımları da vardır (Yıldız, 2017:41). Yurttaşlık tanımlanırken farklılık olsa da genel anlamda her görüşte benzerliklerin olduğu vurgulanabilir. Bu benzerlikler kimlik, aidiyet gibi kavramlar etrafında toplanmaktadır. Kymlicka vatandaşlığı tanımlarken kimlik kavramını ele almıştır fakat etkinlik, siyasal bütünlük, sivil barış ve statü kavramlarını da bu tanıma eklemiştir. Vatandaşlığı oluşturan bu kavramlar, vatandaşlığın hem birey temelli olduğunu hem de siyasal temelli olduğunu göstermektedir (Kymlicka, 2020:81). Vatandaşlığın iki farklı alanda yani hem birey hem de siyasal alan da olması ilişkilerin de iç içe geçmesini ve bağlantılı olmasını sağlamıştır. Birey, devlet, siyasal alan ve bu bağlantıda değerlendirilen her olgunun vatandaşlığı çağrıştırdığı söylenebilir. Yurttaşlığı bireyin devlete olan aitliği (Nomer, 2022:58) üzerinden değerlendirmek doğru olacaktır. Çünkü bir devlete aitlik diğer devletlerden ayrışılmasını sağlayacaktır. Bu durum devlet ve birey arasındaki siyasal bağın oluşmasındaki en büyük etkidir.

2.12.1. Yurttaşlığın Tarihsel Dönüşümü

Marshall vatandaşlığın tarihsel dönüşümüne farklı perspektif kazandırmıştır. Marshall vatandaşlığın tarihsel gelişimini medeni, siyasal ve sosyal haklar çerçevesinde değerlendirmektedir. Bu üç hak günümüze kadar gelen ve sınırları birçok kez yeniden inşa edilen haklardır. Aynı zamanda bir bireyin yaşamını devam ettirebilmesi ve yurttaş olarak kendini ifade edebilmesi için medeni, siyasal ve sosyal haklara ihtiyacı olduğunu vurgulamaktadır. Marshall'a göre medeni, siyasal ve sosyal hakların tarihte ortaya çıkışı ve gelişmesi vatandaşlığın bakış açısını değiştirmiştir. Bu bakış açısında medeni, siyasal ve sosyal haklar devreye girmektedir. İlk olarak medeni hakların ulusal ülke hukukuna göre belirlenmeye başlaması yer almaktadır. Daha sonra anayasal bir zeminde parlamenter sisteme geçilmesi ve siyasal hakların bu çerçevede yeniden tanımlanmaya başlamıştır. Son olarak sosyal hakların ekonomi ile bir çözüme kavuşturulduğu süreç söz konusudur (Marshall ve Bottomore, 2000:21-23). Literatürde Marshall'ın yaklaşımı dışında yurttaşlık, dönemlere ayrılarak tarihsel dönüşümü değerlendirilmektedir. Bu noktada toplumda yaşanan radikal değişimler vatandaşlığı doğrudan etkilemiş ve vatandaşlığın birtakım dönemlere ayrılarak anlatılmasını sağlamıştır. Bu dönemler Antik Yunan, Antik Roma ve Modern Çağ şeklinde vurgulanmaktadır.

2.12.1.1. Antik Yunan Döneminde Yurttaşlık Anlayışı

Yurttaşlık kavramının Antik Yunan döneminde ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Yurttaşlık dışında polis yani devlet, demokrasi gibi siyasal alanı temsil eden faktörlerin başlıca örneklerinin Antik Yunan'dan çıktığı da ifade edilmektedir. Bu nedenle vatandaşlığın tarihsel dönüşümü anlatırken ilk olarak Antik Yunan'daki yurttaşlık anlayışı anlatılmalıdır. Antik Yunan dönemindeki yurttaşlık tanımlanırken günümüzden farklı bir devlet ve yurttaşlık anlayışıyla karşılanmaktadır. Toplumda bireylerin hepsi vatandaş sayılmamaktadır. Bir ayrım söz konusudur ve bu da Antik Yunan dönemindeki vatandaşlığın sınırlarını belirtmektedir. Antik Yunan'ın siyasal alanı, eril bir alandır. Sadece erkek bireylerin siyasal alanda söz hakkı vardır (Güllüpınar, 2012: 83). Antik Yunan dönemindeki yurttaşlık tanımında toplumun tek bir kesimine atıfta bulunmaktadır. Yurttaşlık tanımı kapsamında belirtilen tüm unsurlar, erkek bireyler için ifade edilen niteliklerdir.

Antik Yunan dönemindeki yurttaşlık anlayışının eşitsizlik üzerine kurulduğu vurgulanabilmektedir. Bu çıkarımın yapılmasındaki neden vatandaşlığa dahil edilen bireylerdir. Antik Yunan'da zengin olan, özgür olan, mülk sahibi olan, yetişkin olan, köle sahipliği olan, kamu görevinde bulunabilme ve erkek olan kişi vatandaş sayılmaktadır (Güllüoğlu, 2012: 84). Erkek bireyler harici toplumun diğer kısmını oluşturan bireyler ise vatandaş sayılmamaktadır. Kadınlar, çocuklar, köleler ve geriye kalan herkes yurttaşlık tanımı içerisinde ifade edilmemektedir. Antik Yunan'da vatandaş olabilmenin birtakım nitelikleri vardır ve siyasal katılım bu noktada çok önemlidir. Siyasal katılım sadece yurttaşlık tanımına dahil edilen bireyler tarafından gerçekleşmektedir. Siyasal katılımda toplumun geri kalanı dışlandığı için eşitsizlik ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda bir ayrımcılık da söz konusudur. Bu ayrımcılık özgür olmayanları ifade eden bir kavram olarak ifade edilmektedir. Özgür olan bireyler yurttaşlık tanımı kapsamında siyasal alana katılımı, karar alımını, kanunlar üzerinde söz sahibi olan kişilerdir (Erdem, 2012:51).

2.12.1.2. Antik Roma Döneminde Yurttaşlık Anlayışı

Dönem dönem yaşanan değişimler önemli gelişmelerin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır ve bunlardan birinin yurttaşlık kavramında yaşanan değişimler olduğu vurgulanabilmektedir. Antik Yunan zamanında tanımlanan yurttaşlık kavramı ile Antik Roma'da tanımlanan yurttaşlık kavramı arasında fark vardır. Bu farklardan en önemlisi, Antik Yunan'da yurttaş sayılmayan kölelerin Roma zamanında yurttaş sayılmaya başlamasıdır (Mengüç, 2021:9). Aynı zamanda Antik Roma'daki yurttaşlık tanımı, dini bir çerçevede tanımlanmaktadır (Topçuoğlu, 2012:187). Antik Roma'daki yurttaşlık anlayışı toplumsal yapıyla çözümlenecek şekildedir. Roma'da vatandaş olmanın en önemli unsuru, mülkiyet sahipliğinden geçmektedir. Bu doğrultuda sosyal statü, yurttaşlık gibi değişkenler eş değer hareket etmektedir. Aynı zamanda vatandaş sayılmayan birinin Medeni Kanun'dan da yoksun olduğu bir durumda söz konusudur (Ünal, 2017:239). Ayrıca Roma'da yurttaşlık anlayışının insanlık açısından olumlu sonuçları olmuştur. Yurttaş sayılabilme sınırları Antik Yunan'da olduğu gibi katı belirtilmemiştir. Hatta Roma sınırları içerisinde yaşamayan bireylerin de yurttaşlık hakları gözetilmiştir (Heater, 2007:52).

Roma dönemindeki yurttaşlık yapısı, yurttaşlık tanımının farklı nitelikler kazanmasına neden olduğu söylenebilmektedir. Çünkü vatandaşlığın boyutlarının farklı bir yönde gelişmeye başladığı ifade etmek doğru olacaktır. Yurttaşlık Antik Yunan'daki gibi belirli bir alanda var olmamıştır (Bookchin, 2014:92). Bu dönemin ve Antik Yunan döneminin yurttaşlık anlayışındaki ortak nokta, yetişkin erkek olduğu takdirde vatandaş kimliği elde edilmesidir. Yetişkin erkeklerin Gens olarak adlandırılan bir olguya tabii olması gerekmektedir (Tuğcu, 2019:10). Yurttaşlık olgusu Roma da bir o kadar karmaşık görülürken bir o kadarda net çizgilerle belirtilmiştir. Karmaşık olarak görülmesindeki neden, toplumun sınıfsal yapıda olmasıdır. Toplumun sınıflara ayrılması ve bu sınıf içerisinde yurttaşlık olgusunun ele alınması gerekmektedir. Fakat Roma'da vatandaşlığa odaklanılacak üç nokta daha vardır. Dolayısıyla üç farklı şekilde Roma'da vatandaş kimliğinin elde edilmesi mümkündür. İlk olarak soy, kan bağı gibi olgularla vatandaş olma hakkı vardır. Yani bir Romalının çocuğu olmak doğrudan vatandaş olunabilmektedir. İkinci kısımda Roma vatandaşlığı kölelerin azat edilmesiyle elde edilmektedir. Son olarak bağış ile vatandaşlığa sahip olunma hakkı da vardır (Tuğcu, 2019:10).

2.12.1.3. Modern Çağda Yurttaşlık Anlayışı

Yurttaşlık bir ülke için millet için ve toplum için olmazsa olmazdır. Yurttaşlık anlayışına Modern çağda odaklandığında ulus-devlet, Fransız Devrimi gibi olguların açıklanması da gerekmektedir. Bu tür olguların etkileşimi sonucu farklı bir yurttaşlık anlayışı doğmuştur. Modern çağda yurttaşlık anlayışı, yeni gelişmelerin var olduğu bir döneme tekabül etmektedir. Bu dönemdeki yurttaşlık anlayışının hukuksal bir dayanağı vardır. Fransız Devriminin savunduğu eşitlik ilkesi, modern yurttaşlık anlayışının maddelerinden biridir. Siyasal hakların özerk olmadığı, kurumsallaştığı bir yurttaşlık anlayışı mevcuttur. Bu gibi önemli gelişmeler modern yurttaşlık anlayışını var etmiş ve vatandaş-devlet ilişkisini eskiye nazaran doğrudan olmasını sağlamıştır (Şit, 2008: 66-67). Aynı zamanda modern yurttaşlık anlayışında eşitlik ilkesi, bireylerin kanun önündeki eşitliğini baz alınmaktadır. Hiçbir toplumsal kesimin kanun önünde ayrıcalığının olmayışı, modern yurttaşlık çerçevesinde gerçekleşmektedir (Kamalı ve Eser, 2013:136).

Modern yurttaşlık anlayışı olmadan önceki vatandaş anlayışının sınırları çok sert olmuştur fakat bu sınırlar bu dönemle birlikte farklı bir noktada ortaya çıkmıştır. Modern yurttaşlık anlayışının içerisinde ifade edilen çoğu faktörler, Fransız Devriminin savunduğu nitelikler olduğu belirtilebilmektedir. Fransız Devrimi bireyin özgürlüğünü, toplumsal eşitliği, bireysel haklar gibi konuları savunmaktadır ve bu şekilde ilerlemeyi tercih etmektedir. Dolayısıyla Modern dönemde ortaya çıkan yurttaşlık anlayışına bu tür niteliklerin yer alması da kaçınılmaz olmuştur (Ekici ve Şahin, 2020:159). Bireysel hakların önem kazanmaya başlaması, eşitliğin ve özgürlüğün söylemler içerisinde yer almaya başlaması Fransız Devrimi ile başlamıştır. Bu dönemlerde paralel olarak ortaya çıkan modern yurttaşlık anlayışı da aynı olguları vurgulayan bir yapı olarak bugün karşımıza çıkmaktadır.

Modern yurttaşlık tanımında yer alan aidiyet, ortak kimlik ve üyelik gibi kavramlar, Fransız Devrimi ve akabinde ulus-devlet anlayışının kazandırdığı kavramlardır. 18.yy'da gerçekleşen bu olgular modern düzende vatandaşlığın ortak kimlik ve aidiyet çerçevesinde tanımlanmasına imkân tanımıştır (Topçuoğlu, 2012:185). Bu noktada ulus-devlet, modern yurttaşlık anlayışına bir olma duygusunu kazandırmıştır. Bu birliktelik ne kadar ulusal özellikteymiş gibi gözükse de temeli hem eşitlik hem de evrensel bir yapıdan oluşmaktadır (Soyarık, 2000: 5). Hegel'in tanımlamış olduğu yurttaşlık da ulus-devlet ve akabinde milliyetçi bir bakış açılarıdır. Hegel'e göre kişinin vatandaş olarak var olabilmesi ulus-devlet üyeliğinden geçmektedir (Bravo, 2007:137). Modern yurttaşlık anlayışını şekillendiren ulus-devlet kavramı genelde üyelik, kimlik ve aidiyet üzerinden hareket etmektedir. Dolayısıyla bu noktadaki üyelik, vatandaş ve devlet arasındaki ilişkide ifade edilmektedir. Birey temelli bir yaklaşım ile vatandaş siyasal alanın üyesi olmaktadır (Vurucu, 2020:133). Bir şeye üye olma üzerinden tanımlanan modern yurttaşlık, sadece siyasal alana üye olmayı simgelememektedir. Aynı zamanda sendika, sivil toplum kuruluşları gibi olgulara vatandaşın üyeliğini de simgelemektedir (Özmen ve Er, 2012:213). Dolayısıyla Modern yurttaşlık anlayışında kişi vatandaş bağıyla devlet birimlerine üye olmaktadır.

2.13. Türkiye Cumhuriyeti'nde Vatandaş Olmak

Türkiye Cumhuriyeti'nde vatandaş olmanın, vatandaşın niteliklerinin tarihsel bir arka planı vardır. Dolayısıyla Cumhuriyetin ilanından önce ve Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan birçok yurttaşlık tanımı yapılmaktadır. Son olarak Türkiye Cumhuriyeti'nde vatandaş olmanın son çerçevesi 1982 anayasasında çizilmiştir. Çizilen bu çerçeve hukuki bir zemini işaret etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Madde 66'daki tanımdan hareketle:

Türk vatandaşlığı Madde 66 – Türk Devletine yurttaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür. Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür. (Mülga ikinci cümle: 3/10/2001-4709/23 md.) Yurttaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir. Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça yurttaşlıktan çıkarılamaz. Yurttaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz (www.mevzuat.gov.tr).

1982 Anayasasından yapılan tanımla Türkiye Cumhuriyeti'nde vatandaş olmak, siyasal bağ ile sağlanmaktadır. Dolayısıyla Türk Devletine siyasal bağ ile bağlanan herkes Türk vatandaşdır. Türk vatandaş hukukunda teb'a ve vatandaşlık aynı anlam olarak kullanılmaktadır. Her iki sözcük de Türk vatandaş hukuku önünde eşit anlamlara sahiptir (Topçuoğlu, 2012:193). Yurttaşlık nasıl ki bir bağı nitelendiriyorsa teb'a da *uyruk* (sozluk.gov.tr) anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla iki kavram taşıdıkları anlamlar sonucunda bir ayrıma uğramamaktadır. Türkiye'de vatandaş olmanın tek çizgisi vardır o da siyasal bağdır fakat vatandaş olma yolları birden fazladır. Bu doğrultuda Türkiye'de vatandaş olma yolları şu şekildedir:

- o Soy bağı esasına göre kazanılan yurttaşlık
- o Doğum yeri esasına göre Türk vatandaşlığın kazanılması
- o Sonradan Türk vatandaşlığın kazanılması
- o Evlat edinme yoluyla Türk vatandaşlığın kazanılması
- o Seme Hakkı ile Türk vatandaşlığının kazanılması
- o İstisnai olarak Türk vatandaşlığının kazanılması
- o Göçmen olarak Türk vatandaşlığının kazanılması
- o İkamet şartı aramaksızın yerinden Türk vatandaşlığının kazanılması
- o İkamet şartına bağlı olarak yeniden Türk vatandaşlığın kazanılması
- o Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması (www.nvi.gov.tr).

2.14. Yurttaşlık Türleri

Yurttaşlık anlayışı geçmişten bugüne değişime ya da dönüşüme uğrayarak birtakım özellikler kazanmıştır. Dönemin özelliklerine göre şekil almış ve özelliklerin getirdiği niteliklerle etkileşim halinde olmuştur. Duruma göre farklı şekillerde tanımlanmış ve ortaya birçok yurttaşlık türleri çıkmıştır. Son gelinen nokta da dijital ile ilişkilendirilerek dijital vatandaş olarak ele alınmaktadır. Dijital yurttaşlık bireyin katılımcılığına ve beraberinde katılımcı demokrasiye, vatandaşlığın coğrafi bir sınırının olmayışına, etkin, aktif ve yararlı internet kullanımına odaklanan bir kavramdır (Sevigen ve Yıllar, 2022:49). Dijital vatandaşlığın bu özellikleri arka planda aktif vatandaşlığın, çokkültürlü vatandaşlığın ve küresel vatandaşlığın bazı niteliklerini kapsadığı ifade edilebilir. Bu noktada dijital vatandaşlığın birtakım özellikleriyle bağdaştırılabilen ve vatandaşlığın türleri olan aktif, çokkültürlü ve küresel yurttaşlık türleri açıklanmıştır.

2.14.1. Aktif Yurttaşlık

Tarihsel olarak yurttaşlık, ilk olarak toplumda katılımcılıkla bağdaştırılmıştır. Antik Yunan döneminde vatandaşlar doğrudan katılımı siyaset alanlarında söz sahibi olmuşlardır. Daha sonra yasal çerçevede mülkiyet hakkı ile yurttaşlık anlayışı açıklanmaya başlanmıştır. Feodal toplumlarda yurttaşlık otoriter siyaset alanla birlikte tanımlanmıştır. Günümüzde ise temsili demokrasiyle yurttaşlık anlayışı yeniden düzenlenmiştir. Neoliberal politikaların nüfus ettiği toplum özelliğindeki yurttaşlık, aktif yurttaşlıkla açıklanmaktadır (Altun, 2020:62-63). Aktif yurttaşlıkla bireylerde vurgulanmak istenen şey katılımdır. Katılım siyaset alan dışında bireyin kendi kültürel alanında da olması gerektiği ifade edilmektedir. Bireyler yaşam alanlarının her alanında aktif şekilde katılım sergilemesi, toplumun her noktasında daha fazla söz hakkına sahip olmasını sağlamaktadır (Hoskin, Hombres ve Campbell, 2008: 389). Aktif yurttaşlık bireylerin katılımcı olması yönünde birtakım özellikler taşımaktadır. Bu durum katılımcı demokrasiyi de var etmektedir. Bireylerin sadece siyaset alandaki katılımı değil kültürel, uluslararası ya da ulusal gibi alanlarda da katılım göstermesi ve bireylerin bu aktifliği sonucu birtakım kararlara etki etmesi, katılımcı demokrasinin gerçekleşmesine imkân tanıdığı ifade edilebilmektedir.

Aktif yurttaşlık anlayışı içerisinde bireyin toplumda katılımcı bir rol üstlendiğini vurgulanabilmektedir. Bu çerçevede bireyin sergilemiş olduğu katılım anlamlı olmalıdır ve topluma birtakım olumlu katkılar sunmalıdır. Aktif yurttaşlık çerçevesinde katılım gösteren bir birey, toplumdaki refahı yükselten ve bireyin yaşam koşullarını düzelten katılımlarda bulunmalıdır (Sarıpek, 2006:86-87). Bu noktadaki katılımcılık bireyler arasındaki dayanışmayı kuvvetlendirerek bireylerin kendi yaşam standartlarını iyileştirmesi hedeflenmektedir. Vatandaşların birlikte hareket ettiği siyasal alanda insanların kendi kendini yönetmesi söz konusudur. Bu durum ne kadar tikel gözükse de kolektif bir perspektifi ve katılımcılığı ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada ise aktif vatandaşlığın insanları duyarlı olmaya yönlendirdiği belirtilmelidir. Ayrıca aktif yurttaşlık ekseninde tanımlanan hak ve sorumlukların hem katılımcı hem de topluma yararlı şekilde kullanıldığı belirtilmelidir (Atasoy, 2015:2). Aktif yurttaşlık çerçevesinde birey politika üreten ve politika üretiminde katılımcı rol sergilemektedir. Katılımdan kaynaklı bir aktiflik söz konusudur ve bu aktiflik bireyi toplumun her alanında etkin kılmaktadır.

2.14.2. Çokkültürlü Yurttaşlık

Çokkültürlü yurttaşlık türü temelde kültüre değinmektedir. Kültürel farklılıklara atıfta bulunan bir yurttaşlıktır. Dolayısıyla çoğulcu bir düzlemde bu kavramın değerlendirilmesi yapılmalıdır. Aynı zamanda çokkültürlü kavramın liberal siyasi akım niteliğinde olması, yurttaşlık türüne entegre olmasına olanak sağladığı da vurgulanabilmektedir. Çokkültürlü yurttaşlıktan önce bu vatandaşlığın temel aldığı kültür kavramı açıklanmalıdır. Türk Dil Kurumu kültürü açıklarken maddi ve manevi değerlerin diğer kuşaklara aktarılması, bir topluma ait değerler (sozluk.gov.tr) şeklinde tanımlamaktadır. Oxford Dictionary, kültürü belirli bir toplumun gelenekleri, yaşam tarzı (www.oxfordlearnersdictionaries.com) vb. unsurlar ile tanımlamaktadır. Kymlicka'nın kültür tanımı da bu çerçevede düşünülmelidir. Kymlicka kültürü tanımlarken aynı yaşam tarzı içerisinde yaşayan bireyleri ifade etmektedir. Aynı kültürlere sahip bireyler olsa da yaşanan toplumda tek bir kültür vardır ve bu kültür bireyin toplumdaki aidiyetini simgelemektedir. Bu durumda birey yaşadığı toplumun özellikleri çerçevesinde yetişmektedir (Kymlicka, 2020:286-289). Dolayısıyla kültür bireyleri bir çatı altında birleştiren bir yapıdır. Bireylerin aynı değerler ve gelenekler

çerçevesinde yetişmesini sağlamaktadır. Böylece bireyler yaşadıkları topluma ait kültür ekseninde var olmaktadır ve yaşamlarını idame ettirmektedir.

Çok kültürlü vatandaşlığın temelini oluşturan ikinci temel kavramların kültürel çoğulculuk, kültürel çeşitlilik ve çok kültürlülük kavramları olduğu ifade edilebilmektedir. Çok kültürlülüğün ortaya çıktığı dönem yaklaşık olarak yirminci yüzyılın ikinci yarısına tekabül etmektedir. Günümüz anlamında kültürel ve siyasal temelli kullanımı ise 1960'larda olmuştur. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası yaşanan göçlerde ve küreselleşmenin niteliklerinde çok kültürlülük kavramı sıkça kullanılmıştır. Kelime anlamı farklı kültürlerin bir arada yaşaması ve farklı kültürlerin birbirlerini kabul etmesi şeklindedir (ansiklopedi.tubitak.gov.tr). Modern toplumlarda bastırılan farklılıklar, postmodern toplumlarda kabul görmüş ve böylece postmodern yapının sunmuş olduğu çoğulcu toplumlarda çok kültürlülük kavramı dönüşmeye başlamıştır (Bauman, 2020:176-178). Dolayısıyla modernliğin çok kültürlülüğe karşı olumsuz bakış açısı postmodern düzenle birlikte kırılmış ve çokkültürlülüğün olumsuz bir olgu olmadığı sonucuna varılmıştır (Güzel Polat, 2010:160). Çokkültürlülüğün postmodern düzenden önce olumsuz algılanması modernliğin getirdiği normlardan kaynaklıdır. Modern toplumlarda kimlik, aidiyet, ulus-devlet gibi kavramlar ortaya çıkmıştır. Çok kültürlülük küresel çağın, postmodernizmin üzerinde durduğu çoğulcu toplumların ve çokuluslu devletler de var olabilecek bir yapıdır.

Postmodernizm yaşamın her alanında küreselliğin hissedilmesini ve yeni bir düzenin açığa çıkmasını sağlamıştır. Bu düzende bireylerin yaşam tarzlarında, kültürlerinde, ekonomide, politikada ve daha birçok alanda yenilikçi bir bakış açısı hâkim olmuştur (Doyuran, 2013:19). Bu noktada yurttaşlık olgusu yenilikçi anlayış çerçevesinde ve küresellik çizgisinde yeniden ele alınarak farklı şekilde yorumlanmaktadır. Bu doğrultuda vatandaşlığın klasik anlamından farklı tanımlandığı çokkültürlü yurttaşlık yer almaktadır (Esendemir, 2008:47). Çokuluslu devletlerin hoşgörü politikası çok kültürlülüğü önemli bir konuma taşımıştır. Siyasal ve toplumsal alanlarda yeni kimliklerle tanışılmaya başlanmıştır (Bağlı ve Özensel, 2013: 50-53). Bireyler küresel çağın sunmuş olduğu düzende birtakım taleplerde bulunmuştur. Talep edilen şey, bireylerin toplumda daha etkin bir rol oynaması yönündedir. Nitekim ulus-devletin farklı kültürleri kabul etmediği dönemden çok kültürlülüğün kabul edildiği bir döneme geçiş yapılmıştır. Farklı kültürlerin aynı

alandaki kabul görmesi, her bir kültüre ait bireylerin vatandaş olarak aynı şartlara ve haklara sahip olma talebini doğurmuştur.

2.14.3. Küresel (Dünya) Yurttaşlık

Küresel yurttaşlık dünyanın küreselleşme sonucundaki değerler üzerinden ele alınmalıdır. Dünyanın küreselleştiği alanda bütün farklılıklar görünür hale gelmiştir ve böylece farklılıkların birbirini kabul ettiği bir ortam var olmuştur. 1960 yılları dünyanın bu özellikte olmaya başladığı ilk zamanlardır. Dolayısıyla ulusal perspektiften küresel perspektife geçiş 1960'lı yıllar da kendini göstermeye başlamıştır (Polat, 2011:154). Küresel ve dünya kavramları yurttaşlık çerçevesinde aynı kategoride değerlendirilmektedir. İkisinin de vurgulamak istediği alanlar eş değer tutulmaktadır. Küreselliğin hızla dünyayı sarması birtakım sınırları ortadan kaldırmıştır. Bu sınırlardan biri de coğrafi sınırlardır. Bu noktada yurttaşlık ekseninde yer alan ulusal perspektifin küresel yurttaşlıkla çözüldüğü görülmektedir. Ulusal olma durumu belirli bir sınıra yani coğrafyaya ihtiyaç duymaktadır. Fakat küresel vatandaşlığın ihtiyacı olan coğrafya değildir (Dağ, 2012:110). Küresel vatandaşlığın ihtiyaçlarını dijital toplum ekseninde toplamak mümkündür. Dijital toplum, küreselliğin tüm özelliklerini ifade edecek potansiyele sahiptir. Dijital toplumla birlikte kişiler küresel düzeyde bireysel ya da sosyal boyutta vatandaşlığını sürdürebilmektedir.

Dünyanın küresel bir hal alması farklı kültürlerin bir arada var olmasını kolaylaştırmaktadır. UNESCO küreselliği baz alarak dünyanın değiştiğini ve bu noktada vatandaşlığında farklı nitelikler kazandığını vurgulamaktadır. Küresel yurttaşlık çerçevesinde kültürlerarası iletişimin etkin olmasını, toplumlardaki katılımcılığı artmasını, hak ve etik ilkeler üzerinden hareket edilmesini vurgulamaktadır. Bireyler küresel yurttaşlık çerçevesinde uluslararası ya da ulusal düzeyde küreselliğin getirmiş olduğu niteliklere adapte olabilecektir (UNESCO, 2022:1). Bu niteliklerin en önemlisi ise çeşitliliklerdir. Küresellelikle birlikte varlığı görülen tüm çeşitliklere karşı hoşgörü olma ve saygı duymak gerekmektedir. Kişi ulusun ötesinde bir düzlemde, etik çerçevede, küreselliğin sonuçlarına göre bir rol üstlenilmelidir. Küresel boyutta sosyal adaletin sağlanması için bir şeyler yapmalı ve adil bir dünya için çabalamalıdır (Oxfam, 2015:3). Nitekim küresel yurttaşlık

çerçevesinde bireyler, dünyanın çeşitliliğini kabul etmelidir ve bu çeşitliliğin yaşam alanını daha iyi bir noktaya taşımak için bazı sorumlulukları üstlenmelidir.

2.14.4. Dijital Yurttaşlık

Dijital yurttaşlık son on yıldır literatürde yer almaktadır. Dijital yurttaşlığı ilk kullanan kişi Karen Mossberger olarak bilinmektedir ve aynı zamanda ilk olarak Bailey, Ribble ve Ross tarafından geliştirilerek literatüre kazandırıldığı bilgisi de yer almaktadır. Dijital yurttaşlığı niteleyen bazı özellikler vardır ve bu özelliklerin başında dijital ortamda, bilgi ve iletişim teknolojileriyle kurulan olumlu ve güvenli iletişim yer almaktadır. Bunun yanı sıra dijital yurttaş dijital teknolojilerini kullanma becerisine sahip olan kişidir. Kişi dijital teknolojiler sayesinde topluma katılabilir, diğer kişilerle iletişim kurabilir, dijital içerikleri kullanabilir ve üretebilir (Soriani, 2018:98). Dijital ortamı aktif ve etkin kullanan dijital yurttaş, bu konudaki sorumlu olduğu noktaları bilen, davranış kurallarını gözeterek çevrimiçi ortamlara katılındır. Aynı zamanda dijital yurttaş, dijital mecradaki haklarını bilen ve savunan kişidir (Thomas, 2018:60). Hak ve sorumlulukların üzerinde bu denli durulmasının nedeni bireylerin dijital teknolojilerin faydalarından yararlanacaksa online ortamdaki topluma yönelik sorumlu olmalıdır ki birtakım haklara sahip olabilsinler (Ribble, 2011:47). Aslında dijital yurttaşlık klasik yurttaşlığın dijitalleşmeyle yeniden revize edilmesidir. Gerçekleşen bu dönüşüm dijital toplumda zorunluluk arz etmektedir. Çünkü yurttaşlığın dijital ortama taşınmasıyla birlikte farklı durumlar ve nitelikler ortaya çıkmıştır. Özellikle yurttaşlığın hak ve sorumlulukları internet ortamında yer alması, bireylerin dijital mecraları daha bilinçli kullanmasına, hak ve sorumluluklarını bilmesine, etik ve ahlak çerçevesinde hareket etmesine etki etmiştir.

2.15. Dijitalle Dönüşen Kuşak Kavramı

Bu araştırmada dijitalleşme merkeze alınarak yurttaş ve demokrasi kavramları üzerinde durulmuştur. Yurttaş doğrudan ilgilendiren kuşak olgusunu, konu bütünlüğü açısından dijitalle nasıl dönüştüğünü ele almak önemli görülmektedir. Çünkü yurttaşlığın niteliklerinin ne olduğu tam olarak ifade edilse de kuşaklara göre bazı özellikler değişebilmekte ya da dönüşebilmektedir. Ayrıca dijital yurttaşlık kavramı dijitalle dönüşen kuşakları yani dijital yerli, dijital göçmen ve dijital melez kuşaklarını

da kapsamaktadır (Çubukcu ve Bayzan, 2013:151). Dijital yurttaşın kapsadığı bu üç kuşak dijital bir nesli ifade etmektedir.

Kuşak kavramının tanımı yapılırken genellikle benzer çerçeveden ilerlendiği ifade edilebilir. Türk Dil Kurumu kuşak kavramını jenerasyon, nesil ve aynı zamanda birbirine yakın yıllarda doğmuş, aynı dönemin olanaklarından faydalanan kişi topluluğudur (sozluk.gov.tr). Tanımda da belirtildiği gibi aynı toplumsal şartlarda ve aynı yıllarda doğan insanların kuşak kavramını simgelediği belirtilebilir. Felsefi Terimleri Sözlüğünün belirtmiş olduğu kuşak kavramı tanımında da benzerliklere odaklanmıştır. *“Aşağı yukarı aynı yıllarda doğmuş olup aynı çağın koşullarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, yazgıları yaşamış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğudur”* (Akarsu, 1975:113). Kuşak kavramının özünde aynılık, benzerlik ve bütünlük olduğu vurgulanabilir. İfade edilen bireylerin yaşamları içerisinde etkilendikleri olguların aynı olabileceği ve nitekim aynı sonuçları doğurabileceği yer almaktadır. Kuşak kavramın bu nitelikleri dijitalleşme ile bağdaştırıldığında ortaya anlamlı bir bütünlük çıkmaktadır. Dijitalleşmenin hayata nüfus ettiği ve bireylerin yaşamsal faktörlerini etkilediği bir gerçektir. Bundan hareketle dijitalleşmenin yoğun yaşandığı bir dönemde kuşakların tanımlanması, özellikleri ve birçok unsurları bir önceki kuşaklardan farklı olacaktır. Bu noktada yeni dijital düzende dijital yerliler, dijital göçmenler ve dijital melezlerden söz etmek gerekmektedir.

Tablo 2. Dijital Göçmen, Dijital Melez ve Dijital Yerlilerin Özellikleri

Dijital Göçmenler	Değişime uzak kalanlar, anla(ya)mayanlar, anlamak istemeyenler, teknolojiyi kullan(a) mayanlar, değişime direnenler.
Dijital Melezler	Kendilerini yeni duruma hazırlamaya çalışanlar, değişime hazır olanlar, değişenler, değişirken eski alışkanlıklarını da bırak(a)mayanlar
Dijital Yerliler	Zaten hazır olanlar, ortam hazır doğanlar, doğdukları teknolojik ortamı son derece doğal bulanlar, teknolojinin olmamasını düşünemeyenler, doğal olarak yerli miyim / melez miyim / göçmen miyim diye sorgulamayanlar.

Kaynak: (Tonta, 2009: 7’den akt. Karabulut, 2015:20).

Tablo 2’de dijitalle dönüşen kuşaklar arasındaki farklar anlatılmaktadır. Kuşaklar arası geçiş dijital göçmenler ve dijital yerliler arasında oldukça keskindir. Çünkü dijital göçmenler dijitalin getirdiği yeniliklere direnenler, içselleştirmeyenler, sosyal yaşantılarına entegre etmeyenlerdir. Dijital yerliler ise dijital göçmenlerin aksine dijital ve kendileri arasında bir araç olmadan, doğrudan kullananlardır. Dijital melezlerin bu iki kuşak arasındaki geçişin yumuşamasını sağladığı söylenebilir. Çünkü dijital melezler hem dijital yerlilerin hem de dijital göçmenlerin niteliklerini içermektedir.

2.15.1. Dijital yerliler

Dijital yerlilerin tanımladığı yenilikte yeni nesil, kuşak ve yeni çağ gibi özellikleri temsil eder. Dijital yerliler de dijital toplum ile eş değer zamanda ortaya çıkan ve belirli bir yaş aralığını kapsayan kavramdır. Dijital yerliler için olmazsa olmaz teknolojidir. Çünkü tam olarak teknolojinin topluma nüfus ettiği zamanda doğmuşlardır. Teknolojiden kasıt ise bilgisayar oyunları, cep telefonları, sosyal ilişkilerin vb. öğelerin bu mecralarda gerçekleşmesidir (Küçükvardar, 2015:98). Dijital yerlileri tanımlamanın kilit noktası teknoloji ve beraberinde gelen unsurlardır. Teknoloji dijital yerlilerin yaşamlarına entegre olmuş bir yapı olarak görülmelidir. İkisi arasında yaşanabilecek kopuş ihtimali bile söz konusu değildir.

Tam anlamıyla teknolojinin yaşama sirayet ettiği zamanlarda doğan bireyler dijital yerli özelliklerini taşımakta ve hayatlarını bu şekilde idame ettirdikleri vurgulanabilir. Aynı zamanda iletişimde yaşanan değişimler ve bilgi paylaşımının farklı bir şekilde halledilmeye başlaması dijital yerlilerin yeni düzende anılmaya başlamasına zemin hazırlamıştır (Arıcan, 2021:25). Vurgulanan kavramı ilk ifade eden kişi ise Prensky olmuştur. Prensky dönüşen dünya da insanların farklı bir yapıya sahip olamaya başladıklarını vurgulamış ve dönüşen bu olguyu 1980’ler ve sonrası doğanları dijital yerliler olarak resmetmeye çalışmıştır (Akbuğa, 2014:13). Prensky dijital çağdaki öğrencileri tanımlamak için dijital yerli kavramını ifade etmektedir. Dijital yerlilerin internetin getirmiş olduğu her alanda akıcı bir rol üstlenirler. Teknoloji tabanlı her şeye çok çabuk ayak uydurma potansiyeline sahiptirler (Prensky, 2005:8). Prensky dijital yerlilerin özelliklerinden bahsederken anlama açısından aktif olduklarını vurgular. Bilgisayar oyunlarına vakıf olmaları aynı

zamanda sevmeleri, dijital yerlilerin özellikleri arasındadır. Yine dijital yerlilerin anlık memnuniyet çerçevesinde yaşamlarını sürdürdükleri de belirtilmelidir (Prensky, 2001: 2). Dijital yerlilerin bilgiye erişmede kullandığı kaynaklar, dijitalleşmenin odağındaki nesnelerdir ifadesine yer vermek mümkündür. Dijital yerliler bilgiye erişirken bireysel hareket ederler. Buna kaynaklık eden de teknolojidir. Teknoloji vasıtasıyla kendi kendilerine öğrenme girişiminde bulunurlar. Bu tür bir öğrenim süreci, dijital yerlilerin kendi tercihleridir (Bilgiç, Duman ve Seferoğlu, 2011: 259). Tercihlerinin bu noktada olmasında teknolojinin rolü büyüktür. Doğrudan teknolojinin içine doğdukları için her şeyin teknoloji ile gerçekleşebileceği inancına sahip oldukları vurgulanabilir.

2.15.2. Dijital Göçmenler

Hem yaş aralığı hem de bireylerin teknolojiyle olan bağları, bakış açıları, kullanma sıklıkları, hayatlarına entegre etme oranları vb. faktörler ile dijital çağda kuşak sınıflandırılmasının yapıldığı ifade edilebilir. Dolayısıyla literatürde yeni bir kavram olan dijital kuşak yer edinmeye başlamıştır. Bundan hareketle 1980 sonrası doğan dijital yerli, 1980 öncesi doğan dijital göçmen olarak sınıflandırılmaktadır (Gere, 2018:16). Aslında ana mekanizma dijital kültür üzerinden ilerlemektedir. Bu doğrultuda isimlendirilen bir dijital kuşağın söz konusu olduğu temellendirilebilir.

Dijital göçmenler dijital yerlilerin ters düz simgesini ifade ettiği ifade edilebilir. Çünkü iki dijital kuşak arasında zıtlık yaşanmaktadır. Dolayısıyla karşılaştırma ekseninde giderek dijital göçmenlerin açıklanması mümkündür. Dijital yerliler ve teknoloji arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Dijital göçmenler için durum böyle değildir. Teknoloji ile aralarında doğrudan bir ilişki yoktur. Çünkü dijital göçmenler, teknoloji küresel özellik kazanmadan önce dünyaya gelmişlerdir (Palfrey ve Gasser, 2008:301). Bu nedenle dijital göçmenler internetin nasıl bir serüvene sahip olduğunu bilen bireylerdir. Aynı zamanda internet ile toplumun aldığı yeni dizaynı da yakından takip edenler dijital göçmenler olmuştur (Dilek, 2021: 29-30). İnternet, teknoloji gibi yaşamın küreselliğini ön plana çıkaran olgular, topluma ve bireye bir değişim yaşatmışlardır. Bununla birlikte dijital kuşakların göstermiş olduğu reaksiyonlarda farklılık göstermiştir. Dijital göçmenler değişimin yaşanmasıyla gelen yeniliklere direnen insanlardır (Kakırman Yıldız, 2012:823). Bu doğrultuda dijital

göçmenler, teknolojiyle birlikte gelen unsurlarla mesafeli bir ilişki yaşadığı vurgulanabilir. Hayatlarının merkezinde teknolojinin ve internetin olmadığı yaşam stili benimsedikleri de özellikleri içerisinde ifade edilebilir.

Söz konusu dijital göçmenler ise birtakım şeylerin klasik olanı tercih edilmektedir. Neredeyse yaşamın her alanında hatta öğrenme şeklinde bile klasik yöntemler ile hareket edilmektedir. Dolayısıyla dijital medya araç gereçleri ikinci planda tutma eğilimi gösterirler. Aynı zamanda dijital göçmenler yazılı argümanları kullanarak öğrenmek isterler. Yazılı kaynaklar kastedilirken somut olarak bir kütüphaneye de atıfta bulunulur (Tonta, 2009:745-747). Dijital göçmenler için asıl önemli olan dijital mecralar değildir. Fiziki olan her şey dijital göçmenlerin ilgi alanına girmektedir. Bu nedenle teknolojiden uzak ve dolayısıyla klasik bir çizgide ilerlemeyi ön planda tutarlar.

2.15.3. Dijital Melezler

Dünyanın dijitalleştiği bir serüvende kuşakların etkilenmesi de muhtemeldir. Bu olasılığı literatürde var olan dijital yerliler, dijital göçmenler ve dijital melezler kavramlarıyla teyit etmek de bir o kadar mümkündür. Dijital melezler, bahsedilen dijital dünyada farklı bir özellik gösterdiği vurgulanabilir. Çünkü dijital melezler, dijital yerli ve dijital göçmenlerin arasında var olan bir kuşaktır. Bu var oluş, dijital melezlerin diğer iki kuşak gibi davranmasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple de kuşaklar arasındaki geçişi de temsil etmektedir (Karabulut, 2015:20). Dijital melezler diğer iki kuşağın özelliklerini bulunduran bir kuşaktır. Dolayısıyla dijital düzen içerisinde hem klasik olanı hem de dijital olanı simgelediği söylenebilir. Söz konusu dijital melezler olduğunda teknolojinin reddedilmediği fakat eski düzenin de terk edilmediği bir kuşak akla geldiği ifade edilebilir. Bunun başlıca nedenlerinde dijital göçmenler kadar dijital dönüşüme karşı çıkmamaları vardır. Diğer bir neden ise dijital yerliler gibi dijital olan da aktif olmamalarıdır (Kakırman Yıldız, 2012:823). Dolayısıyla dijital melezler yeni düzen içerisinde arada kalmışlığı simgelemektedir. Hem dijitali tamamen hayatına entegre etmeyen hem de dijitalleşmenin getirdiği unsurları kullanmaktan çekinmeyen bir çizgide ilerlemişlerdir.

Dijital melezlerin teknolojiyle tamamen ilgili oldukları söylenemez. Fakat dijital melezler diğer iki kuşak arasındaki geçişi sağlayan basamak görevi de

görmektedir. Dijital yerlilerden doğrudan dijital göçmenlere geçmek, konu ile alakalı uçuşunun ortaya çıkması demektir. Bu sebeple dijital melezlerin bu noktadaki görevi, uçuşunu minimuma indirmektedir (Korkut, 2022:122). Dijital melezler teknolojinin avantajlarını kabul etme konusunda direnmedikleri için dijital göçmenlerden ayrılmaktadır. Teknolojiyi reddetmedikleri halde eski düzeneklerini bırakmadıkları için de dijital yerlilerden ayrılmaktadır. Dijital melezlerin geçiş özelliği ise bu noktada ele alınmaktadır.

2.16. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

Toplumsal değişim, sosyal değişim, sosyal sistem vb. ögeler sosyoloji için kıymetli kavramlardır. Bu çalışmada toplumsal değişimin dijitalleşme neticesinde olduğunu ve bu bağlamda toplumsal yapının önemli ögelerinden devlet ve beraberinde kamu yönetiminin dijitalleşmeden ne şekilde ve ne yönde etkilendiğini analiz etmek adına sosyolojik kuramlardan yapısal işlevcilik kuramı ele alınmıştır. Bu kuramla birlikte devletteki dönüşümlerin siyasal alandaki yeni görünümü, yurttaşın katılımcılığını baz alan bir yapının ortaya çıkmasından kaynaklı Benjamin R. Barber'in Güçlü Demokrasi Kuramı yani katılımcı demokrasi kuramı ele alınmıştır. Katılımcı demokrasiyi yapısal işlevselcilik çerçevesinde yorumlamaksa mümkündür. Çünkü yapısal işlevselcilik sosyal, toplumsal değişimi ifade eder ve demokrasinin katılımcı halini alması da dijitalleşmenin toplumsal sistemi dönüştürmesi sonucuyla olmuştur.

Benjamin Barber'ın Güçlü Demokrasi Kuramını güçlendirmek adına Daniel Schmidt ve Cruickshank'ın katılımcı demokrasiye bakış açılarına değinilmiştir. Jürgen Habermas'ın iletişimsel eylem kuramı çerçevesinde ele alınan müzakereci demokrasi kuramı, dijitalle dönüşen demokrasi yapısına hem eleştirel yaklaşımla hem de destekleyici yaklaşımla yaklaşarak müzakereci demokrasi bağlamında iki farklı anlam, demokrasi şekli ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla Barber'ın güçlü demokrasi kuramına yönelik eleştirisel ve destekleyici bir yapıda olduğu ifade edilebilir.

Yapısal işlevselcilik kuramı, sosyolojide Parsons ile kuram olma özelliğini kazanmıştır. 1960'lı yıllar yapısal işlevselcilik kuramının çağdaş dönemi olarak kabul görmektedir ve bu dönem yine Parsons ile gerçekleşmiştir. Parsons yapısal işlevselciliği kuram olarak atfettiği dönemde Durkheim ve Comte'nin görüşleri bu

kurama uygun olduğu ileri sür÷lmüştür. Aynı zamanda bu konuyla ilgili farklı bir teori de vardır ve bu teori, Parsons'ın Durkheim ve Comte'nin görüşlerinden hareket ederek yapısal işlevselciliği kuram attettiği yönündedir. Durkheim'in organik-mekanik dayanışma kuramı, Comte'nin sosyal statik- sosyal dinamik ve üç hal yasası kuramı bu noktada ele alınan kuramlardır. *Yapısal işlevselcilik klasik sosyolojide Herbert Spencer ve Emile Durkheim ile şekillenmiştir. 20. Yüzyılda önce sosyal antropolojide Alfred Radcliffe-Brown ve Bronislaw Malinowski ile geliştirilmiştir. 1940'lardan itibaren Talcott Parsons, Robert K. Merton ve William F. Ogburn ile hâkim bir yaklaşıma dönüştür÷lmüştür ve 1970'lere kadar popülerliğini sürdürmüştür* (Sunar, 2018:112). Yapısal işlevselcilik kuramı ekseninde ele alınan isimler toplumsal yapının, sistemin nasıl dönüştüğünü, toplumdaki hangi parçaların ne şekilde etkilendiğini ve bütün olan toplumla ne gibi ilişki içerisinde olduğunu analiz ettikleri ve bu noktada kuramlar ürettikleri için yapısal işlevselcilik çatısı altında ele alındığı ifade edilebilir. Yapısal işlevselcilik kuramının çerçevesini anlamak adına yukarıda ifade edilen isimlerin görüşlerine ve kuramlarına değinilmiştir.

Yapısal işlevselcilik kuramı bütüncül perspektifle ele alınan toplumu ve toplumdaki yapıları ele alan ve bu yapıların işlevlerini ortaya koyan bir kuramdır. Bütünlük perspektifi dahilinde toplumun kendi sürekliliğini sağlaması, yapısal işlevselcilik için oldukça önemlidir. Toplumun dinamik yapısına atıfta bulunulduğunda değişim toplumsal sistemdeki öğeleri olumsuz yönde etkileme potansiyeline sahiptir. Fakat yeniden bir inşa süreci gerçekleşebilir ve toplum düzene girebilir. Toplumsal yapı içerisindeki her öğe yapısal işlevselcilik kuramı için çok değerlidir ve her birinin birer görevi vardır. Tüm öğeler birbirine bağlı şekildedir ki bu da toplumun sistematik bir işleyişe sahip olduğunun kanıtıdır. Bu sistemde normlar, değerler hayati önem taşımaktadır çünkü yaşamın en temel faktörleri bu ikidir (Kongar, 2019:57). Birbiriyle bağlantılı işleve sahip toplumsal öğeler biyolojik organizmalar betimlemesiyle de anlatılmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında toplumdaki her bir öğenin işlevi ve görevi olduğu çıkarımı yapılmaktadır ve bu görevler toplumsal sistemin sürekliliği için gerekli gör÷lmektedir (Sunar, 2018:79-81). Bu durum toplumun istikrarlı ve dinamik yapısının en temel nedeni olarak gör÷lebilir. Çünkü toplumsal yapılar her zaman etkilendiği radikal olaylar yaşamış ve o yönde evrilmiştir. Toplumsal öğeler de bu yönde değişime uğramış ya da yeni mekanizmalar doğmuştur. Dolayısıyla biyolojik organizmalar olarak gör÷len yapısal

işlevselcilik kuramı, toplumdaki tüm yapıları kapsayan ve her birinin toplumsal sistemin devamı için bir görevi olduğunu açıklayan özellikte olduğu düşünülmelidir.

Spencer ve Durkheim sosyal gelişmeye bağlı olarak toplumda yapısal farklılaşmaların ortaya çıktığını savunmaktadır. Toplumsal yapıda uzmanlaşmış alanların ortaya çıkması homojen toplumdan heterojen topluma geçişi sağlamıştır. Yani mekanik olarak ifade edilen bir yapıdan organik yapıya geçiş söz konusu olmuştur (Durkheim, 2006:26). Parsons'ın kurama ve konuya yönelik bakış açısı Spencer ve Durkheim ile doğru orantılıdır. Parsons bu kuram çerçevesinde topluma bütüncül bir perspektifle yaklaşmıştır. Ona göre farklı öğelerin birbirini tamamladığı bir sosyal sistem toplumdur. Sosyal sistem içerisinde uyum, hedefe ulaşma, bütünleştirme ve örüntüleri muhafaza etme yer almaktadır. Aslında bu dört aşama bir döngüyü temsil etmektedir ve bu döngüde önemli olan toplumun istikrarı ve sürekliliğidir. Toplum istikrarını sağladığı sürece olumsuz olan her şeyin de uzaklaşmasını sağlayacaktır ve böylece değişim, dengeyi bozan bir unsur olarak değil yeni bir dengenin ortaya çıkmasını sağlayan bir unsur olarak görülecektir (Parsons, 2012:48). Merton ise toplumsal yapıyı dört farklı kategoride ele alır ve bunlar bireysel, grup, toplumsal sistem ve kültürel sistemlerdir. Bu yapılar hiyerarşik, iç içe geçmiş ve birbirini etkileyen özelliktedir. Merton'a göre işlev yapıyı yapı da işlevi etkilemektedir. Toplumsal yapıda gerekli her şey karşılandığı sürece herhangi bir değişime ihtiyaç duyulmaz. Çünkü toplumun yapısı dengelidir ve işlevseldir. Böylelikle varlığı devam eder. Yapısal işlevselcilik çizgisinden giden Ogburn sosyal değişimi kültürel bir perspektiften değerlendirmiş ve uyum sağlama, icat, yayılma gibi kavramlarla açıklamıştır. Ogburn yeni icatlarla toplumsal değişimin gerçekleşeceğini ve icatlarında zihinsel yeteneklerle, kültürel öğelerle olacağını savunmaktadır. Bu yeni icatlar toplumda yayılarak ve dağılarak sosyal değişimin gerçekleşmesini sağlar. Dolayısıyla yeni icatla birlikte hem kültür hem de sosyal yapı değişime uğrar. (Merton, 1968:93-111).

Sosyolojinin kurucularından görülen Comte ise yapısal işlevselcilik çizgisinde toplumsal sistem içerisindeki kısımlar arasında diyalektik bir bağ kurmaktadır. Sosyal dinamik ile anlatılmak istenen toplumun durağan bir yapısı olmaması aksine sürekli değişen, dönüşen, ilerleyen bir yapıda olmasıdır. Dolayısıyla sosyal dinamik toplumsal değişmeyi ifade etmektedir. Sosyal değişim bu noktada en önemli kavramdır. Sosyal statik aile, din devlet gibi toplumsal yapı içerisindeki öğeleri

kapsar. Bu bağlamda sosyal statik toplumsal yapıdaki her bir parçanın birbiriyle karşılıklı bağlarının olduğunu vurgular. Eğer toplumsal yapının bütüne ve parçaları arasında uyum yoksa bu Comte göre patolojiktir ki bu durumda da işlevsel denge kavramı ön plana çıkmaktadır. İşlevsel dengeyle birlikte toplum, tüm parçalarıyla birlikte organizma şeklinde ilerlemeye devam eder (Wolf ve Wallace, 2020:49-55). Yapısal işlevselcilik ve Comte'nin sosyal dinamik-sosyal statik kuramı, toplumdaki tüm öğelerin bütünlüğünü ve birlikte, karşılıklı olarak bağlantısını savunur. Toplumun bu konumu değerlendirirken değişen bütünün doğrudan toplumun tüm parçalarını etkilediği ve bu parçalarında dönüştüğü yönünde çıkarım yapılmalıdır. Organizma olarak görülen toplumun yapısı bu değerlendirmeye birlikte netlik kazanmış olacaktır.

Yapısal işlevselcilik kuramı bu çalışmaya entegre edildiği taktirde dijitalleşmenin topluma etkisi daha net bir şekilde görülecektir. Dijitalleşmenin toplumdaki yansıması bireylerin gündelik, sosyal yaşantılarında gerçekleştiği gibi devlet ve birey yani yurttaş arasında da bir dönüşüm mekanizmasını var etmektedir. Yapısal işlevselcilik adı altında toplumsal sistem incelendiğinde devlet, beraberindeki olgular ve kamu yönetimi birçok toplumsal olguyu etkileyen ve birlikte hareket edilmesi gereken bir durum olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda dijitalleşme, toplumsal sistemi tekrardan, alışılmışın dışında var eden nitelikte görülmelidir. Toplumsal sistemin dijitalleşmeyle tekrardan dönüşerek, değişerek var olması toplumdaki tüm öğelerin de değiştiğini, dönüştüğünü yapısal işlevselcilik kuramı çerçevesinde söylemek mümkündür. Bu noktada dijitalleşme yeni bir toplumsal sistem var etti ve bu sistemde devlet, beraberindeki olgular ve kamu yönetimi de tekrardan inşa edildi fikriyatını savunmak muhtemeldir.

Dijitalleşmenin toplumun her bir parçasını etkilemiştir ve yeni teknolojiler üretildikçe de etkileyecektir. Yapısal işlevselcilik kuramında olduğu gibi dijitalleşmeyle etkilenen toplum, tüm öğelerinin teker teker dönüşmesine neden olmaktadır. Bireyin sosyal yaşantısı, aile kurumu, eğitim ve daha birçok toplumsal öğeler dijitalleşmeyle yeniden yenilenmiştir. Araştırmanın temel çizgisini belirleyen devlet, kamu yönetimi, siyasal alan dijitalleşme ile tekrardan yorumlanarak elektronik ya da dijital sıfatlarını kazanmış ve yeni halini almıştır. Dolayısıyla toplum dijitalleşme faktörüyle dönüşerek toplumsal sistem içerisindeki parçalarını da dönüştürmüştür. Yapısal işlevselcilik kuramında olduğu gibi toplumsal yapı

organizma şeklindedir ve dijitalleşmeden etkilenen bütün olan parça diğer parçaların da etkilenmesine neden olmaktadır. Toplumdaki parçalardan birinin devlet olduğu düşünülürse devlet çerçevesinde demokrasi olgusunu da değerlendirmek mümkün olacaktır. Organizmaya dahil edilecek demokrasi olgusu, devletin dijitalleşmeyle dönüşümü sonucu katılımcı halini almış ve katılımcı demokrasi olarak varlığını sürdürmeye başlamıştır.

Katılımcı demokrasi adından da anlaşılacağı üzere katılımı merkeze alan bir demokrasi modelidir. Katılımcı demokrasinin ortaya çıkışı Antik Yunan'a kadar dayanmaktadır. Katılımcı demokrasinin birçok temsilcisi, savunucusu vardır. Bu noktada Barber'den bahsetmek mümkündür. İlk olarak belirtilmelidir ki Barber'ın katılımcı demokrasiyi ele aldığı kitabının adı Güçlü Demokrasidir. Dolayısıyla katılımcı demokrasi ona göre güçlü bir demokrasidir. Güçlü demokrasi liberal demokrasinin karşısında olan ve modern siyasi yapıyı, modern dünyayı niteleyen demokrasidir. Dolayısıyla Barber'in savunduğu güçlü demokrasi, katılımcı demokrasinin modern halidir (Barber, 1995:159). Barber'e göre güçlü demokrasinin birçok temeli olduğu vurgulanabilir. Çünkü aklın araçsallaştırılmadığı bir toplum, modern toplumu temel alan bir yurttaş ve buna benzer birçok özellikle güçlü demokrasiyi anlatmak mümkündür. Güçlü demokrasinin diğer bir ana hattını katılımcı siyaset de oluşturmaktadır. Bu noktada bireylerin öz yani kendi kendini yönettiği bir siyaset söz konusudur (Barber, 1995:195). Katılımcı demokrasi, güçlü olma durumunu yurttaşların sağlamış olduğu katılımcılıktan aldığı söylenebilir. Aynı zamanda siyasal alana katılımın sağlanmasıyla yeni bir yönetimin ortaya çıktığı da vurgulanabilir. Çıkan yeni yönetimde bir hakiki olma durumu söz konusudur.

Barber yurttaşların kendi kendilerini yönetimini vurgularken öz yönetimin de altını çizmiştir. Bu doğrultuda temsili demokrasinin olmadığı ve yerine yurttaşların ortak hareket ettiği bir siyaseti savunmaktadır. Yurttaşların siyaset çerçevesinde ortak çalışmalarının her an değil gerekli zamanlarda yani siyasal kararlar alınacağı zaman gerçekleşmesi gerektiğini de belirtmektedir (Barber, 1995:195). Yönetimin temsili demokrasiden farklı bir kalıba evrilmesi ve bu konuda yurttaşların merkeze alınarak devam edilmesi katılımcı demokrasi için önemlidir. Katılımcı demokrasinin çizdiği bu yolda ortak karar, ortak çözüm gibi olgular olmazsa olmazdır.

Katılımcı demokraside yurttaşların aktifliği baz alınmaktadır ve güçlü demokrasinin gerçekleşmesi için birtakım faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Bu faktörlerin başında politikalar vardır. Politikalar bireyleri ilgilendiren yegâne faaliyetlerdir. Bireylerin politikalar üzerindeki hakimiyeti ve siyasal alandaki aktifliği katılımcı demokrasinin gereksinimleridir (Yaman, 2017:137). Yurttaşların aktifliğinden yola çıkarak eylemlilik, ortak çalışmadan yola çıkarak kendi yasalarını oluşturma ve bu özelliklerin gerçekleşmesi için bir süreç gerekmektedir. Güçlü demokrasiden bahsederken bu üç perspektif ile bir tanımın oluşturulması yerinde olacaktır (Barber, 1995:196). Elbette bahsedilen üç perspektifinde güçlü demokrasinin tanımlanmasındaki katkısı çoktur. Bu tanıma daha da zenginleştirmek için toplumda demokrasinin sağlanmasına yardımcı olan kavramların eklenmesinin faydalı olacağı söylenebilir.

Güçlü demokrasinin vurguladığı siyaset yönetiminde yurttaşların rolü ana olgulardan biridir. Bunun yanı sıra vurgulanan siyaset içerisine özgürlük, eşitlik, toplumsal adalet ve demokrasiyi ifade eden kavramları da dahil etmek mümkündür. Demokrasiyi temsil eden tüm bu kavramlar güçlü demokrasiyi daha da zenginleştirmektedir (Barber, 1995:197). Dolayısıyla katılımcı demokrasiden bahsederken güçlü demokrasinin çizgisini oluşturan ana unsurlardan hareket etmek mümkündür. Güçlü bir demokrasinin sağlanması için yurttaşlara olan ihtiyacın ne kadar önemli olduğu ifade edilebilir. Fakat bu yurttaşlar güçlü demokrasinin temsil ettiği faktörler çerçevesinde olması gerekmektedir. Barber bu konuya açıklık getirirken güçlü demokrasi çerçevesinde ilerleyen yurttaşların var olmasını yine güçlü demokrasiye bağlamaktadır. Yani güçlü demokrasi kendi kalıplarına uygun yurttaşları da var edecektir. Dolayısıyla güçlü demokrasi biz ile var olan da bir modeldir (Barber, 1995:198). Bu noktada bireysellikten uzak bir demokrasi modeli düşünülmelidir. Güçlü demokrasi için daha önce de vurgulanan ortak çalışmalara biz ifadesi eklenerek ilerlenmelidir.

Demokrasinin güçlü olabilmesi için demokratik bir siyaset, toplum ve katılımcılığı hayatına entegre etmiş bireyin olması gerektiği ifade edilebilir. Barber bu noktada katılımcı olma durumunu bireyin benliğiyle ilişkilendirmiştir. Bu benliğin inşa edilmesi gereken zemin demokrasiyi güçlendirecek yapıdadır. Dolayısıyla yurttaşların tartıştığı, bağ kurduğu, diyalektik ilişki içerisine girdiği ve bu ilişkilerde bir paylaşım sergilemesi gerekmektedir. Bahsedilen bu faktörler yurttaşlar tarafından

bilinçli yapılmalıdır ki biz duygusunu ortaya çıkarabilsin (Barber, 1995:199-200). Schmidt katılımcı demokrasi ekseninde Barber'in gittiği yolda kendisini ifade etmiştir. Çünkü oy veren bireyler üzerinden siyasal alana katılımı vurgulamış ve katılımcı demokrasiye atıfta bulunmuştur. Bu neticede oy kullananların katılımcı özelliğinde kendi kendine karar merceği haline geldiğini savunmaktadır (Schmidt, 2002: 177). Schmidt'in deyiimiyle oy kullananların birebir gerçekleştirdiği katılımı sayesinde kamusal alanda aktiflik hâkim olmaya başlamıştır. Aktifliğin yapı taşlarında katılımcı demokrasinin unsurlarını görmek ise muhtemeldir.

Cruickshak diğer düşünürlerle aynı çizgide ilerlemektedir ve farklı olarak dijitalleşen yaşamın katılımcı demokrasiyi daha etkin ve uygulanabilir kılacağı yöntemler ortaya çıkardığını savunmaktadır. e-Dilekçeyi bunlardan biri olarak görmektedir ve bu yöntem sayesinde halkın doğrudan yönetime katılacağı bir yol ortaya çıktığını ifade etmektedir. Dolayısıyla bu yöntemle birlikte temsili demokrasi ve doğrudan demokrasi arasındaki boşluk dolacaktır ve yurttaş daha aktif ve katılımcı bir role sahip olacaktır (Cruickshank, 2009:76). Bireylerin kendilerini bilerek, bilinçli bir şekilde siyasal alana adım atması ve aktifliğini bu şekilde gerçekleştirmesi katılımcılığın özünde olan bir şeydir. Aslında katılımcı demokraside birey ve siyasal alan arasındaki ilişkinin doğrudan olmasına atıf yapılmaktadır. Barber, Schmidt ve Dahl'ın ortak konuda bulunduğu yer de yurttaşların siyasal alana katılımı ve demokratik sistemin varlığının bu şekilde olacağıdır. Yine Cruickshank da diğer düşünürlerle aynı fikirlere sahiptir fakat Cruickshank katılımcı demokrasi çerçevesinde önemli bir noktayı savunmaktadır. Bu nokta dijitalleşmeyle yurttaşların siyasal alanda daha etkin, aktif ve katılımcı bir rol üsteleneceği yönündedir.

Müzakereci demokrasi ilk olarak Joseph Bessette tarafından kullanılmıştır. 20.yy'dan itibaren ise Jurgen Habermas bu demokrasi modelini geliştirmiştir. Müzakereci demokrasinin Habermas tarafından geliştirilmesindeki en büyük etken kamusal alana yönelik ortaya çıkardığı kuramları ve kavramları olmuştur. Ayrıca liberal demokrasinin çıkmazlarına çözüm modeli olarak müzakereci demokrasi modeli literatürde yer almaktadır. Habermas İletişimsel Eylem Kuramı eserinde müzakere demokrasiden bahsetmiştir ve bu anlayışını demokratik bir temelde ifade etmiştir. İletişim, iletişimsel eylem de en az iki öznenin arasında anlaşmaya yönelik iletişimi olarak tanımlanır. Dilin işlevi burada önemlidir. İletişimin, iletişimsel eylemin olduğu yerde dil, özneler arasındaki doğru arayışını sağlamaktadır. İletişimle

birlikte özneler yani yurttaşlar toplumsallaşır, anlaşır, bir araya gelir ve toplumsal bütünlük sağlanır. Müzakereci demokrasi de iletişime dayalı bir demokrasi modelidir ve iletişim, iletişimsel eylem kavramlarında olduğu gibi karşılıklı iletişimi baz alır (Habermas, 2001:293-296). Habermas'ın düşünceleri genel çerçevede dil, iletişim, iletişimsel eylem gibi konulardan oluşmaktadır. İletişimsel eylem, iletişim kavramlarının müzakereci demokrasinin temellerini oluşturduğu ifade edilebilir. Çünkü müzakereci demokraside karşılıklı iletişim ağı kurulur ve böylece yurttaşın katılımı gerçekleşmiş olur.

Habermas'a göre müzakereci demokrasi çerçevesinde yurttaşın siyasal alanda aktif katılım göstermesi gerekir. Bu katılım müzakere kavramıyla yani iletişim kavramıyla açıklanmaktadır. Liberal demokrasinin toplumda zayıf kaldığı bir yapıya dönüşmesi müzakereci demokrasinin ortaya çıkmasındaki sebep olarak görülmekte ve bu bağlamda liberal demokraside olmayan yurttaşın siyasal alana katılımına vurgu yapılmaktadır (Habermas, 2015:50). Yurttaş siyasal alanda karar alınan süreçlere dahil olarak konuya yönelik düşüncelerini ifade eder dolayısıyla katılım göstermiş olur ve bu bağlamda siyasal alana etki etmiş olur. Yurttaşın siyasal alandaki bu konumuyla, eylemiyle Habermas'ın iletişimsel eylem kuramı arasında bağlantı vardır. Çünkü iletişimsel eylem kuramı çerçevesinde yurttaş, iletişim kurarak ve uzlaşmaya vararak siyasal alana etki etmektedir. Burada yurttaşların kurmuş olduğu iletişim modeli yurttaşları sosyalleştirmekte, toplumsallaştırmaktadır. Dolayısıyla yurttaşlar toplumsal alanda birlik, bütün, kolektif olma özelliğine sahip olabilmektedir. Özetle müzakereci demokrasi diyalektik ilişkiyle yapılan müzakereler ve tartışmalar sonucunda en iyiyi bulmaktır (Habermas, 2001: 279-285). Nitekim Habermas yurttaşın siyasal alandaki aktifliğini savunan ve buna öncülük eden isimlerdendir.

Müzakereci bir demokrasiyi teorik çerçevede ele alan Habermas müzakereci kavramının anlamından da yola çıkarak siyasal alanda iletişimsel bir bağın varlığını savunmaktadır. Siyasal alandaki iletişimsel bağ, özgürlükçü siyasi anlayışı ışığında siyasi toplumsallaşmayı ve görünür olan kamunun ortaklığını ortaya çıkarmıştır. Kamunun ortaklığında çoğulcu bir yapıda hareket etmek önemlidir. Çünkü müzakereci demokraside önemli olan tüm toplumun mutluluğudur. Çoğunluğun yanı sıra azınlığında siyasal alandaki katılımı önemlidir. Toplumdaki çoğunluk ve azınlık birlikte, karşılıklı olarak hareket eder ve iyi olan, mükemmel olan elde edilir (Habermas, 2019: 132-136). Habermas'ın savunduğu müzakereci demokraside

yurttaşın katılım göstereceği konular belirsizdir yani daha önceden belirlenen bir konu yoktur. Bu sebeple yurttaşların aktif katılımı önemlidir ve bu katılım müzakereyle gerçekleşerek iletişimsel eylemin hem kendisini hem de alınan kararları yasal olarak nitelendirmektedir. Ayrıca müzakereci demokrasi de gerçeklik önemlidir. Algı ile hareket edilmez (Tunç, 2008: 1128). Müzakereci demokrasinin gelişiminde önemli olan Gutmann ve Thompson'a göre siyasal alandaki anlaşmazlıkların çözüme ulaşmasında müzakereci demokrasinin önemi büyüktür. Bunun yanı sıra müzakereci demokrasinin dört amacı olduğunu ifade etmektedirler. İlk olarak müzakere sonucunda kolektif yani bütün ile alınan kararların geçerliliğin kabulüne teşvik ettirmektir. İkinci amaç, siyasal alanda farklı bakış açılarının benimsenmesidir. Üçüncü amaç, yurttaşların karşılıklı olarak ve saygı çerçevesinde karar alma süreçlerine dahil edilmesidir. Son olarak ise hem yurttaşlar hem de devlet organlarının kolektif eylemleri sonucunda hata yapabilme oranları göz önünde bulundurulur ve müzakereci demokrasi bu hataların düzeltilmesine yardımcı olmaktadır (Gutmann ve Thompson, 2004:10-12). Young müzakereci demokrasiyi eleştiren ve bu eleştiri sonucunda bu özellikteki bir demokrasinin dışlamacı bir yapıya sahip olduğunu savunmaktadır. Çünkü müzakereci demokrasiyi tanımladığı bilimsel tartışma, mahkemeler ve modern parlamentolar eril tahakküm altındaki kurumlardır ve bu sebeple cinsiyetçi bir siyasal alan söz konusudur (Young, 1999:178). Young toplumsal cinsiyet rollerini göz önünde bulundurarak müzakereci demokrasiyi yorumlamıştır. Siyasal, kamusal alanda erkek egemenliğin fazla olması, cam tavan sistemin yoğun hissedilmesi müzakereci demokrasinin temel ilkelerine ters düşmektedir. Dolayısıyla Young'un savunduğu siyasal alanda toplumdaki her yurttaşın aktif katılım göstermesi pek mümkün olmayacaktır.

Müzakereci demokrasi yüz yüze mi yoksa dijital (çevrimiçi) ortamlarda mı yapıldığı fikri birçok kişinin üzerinde durduğu ve araştırma yaptığı konu olmuştur. Müzakereci demokrasiye bakılan bu bakış açıları, bu çalışmanın değerli alt yapısını oluşturan dijitalleşme eksenli demokrasi için önemli eleştirel bakış açıları sunmuştur. Lewis, yurttaş birliklerinin müzakereci demokrasinin yüz yüze sağlandığı alanlar olarak ifade etmektedir. Özellikle sivil toplum kuruluşların iktidardan, partilerden bağımsız hareket ederek yurttaşın tümüne açık olması, müzakereci demokrasinin değerlerini yansıtmaktadır. Yurttaş birlikleri toplum içerisindeki elzem konuları üzerinde müzakere yapılmasına, sorunların çözülmesine ve nasıl bir eylemde

bulunması gerektiğine yardımcı olmaktadır ve müzakereci demokrasinin yüz yüze gerçekleşmesine imkân sağlamaktadır (Lewis, 1994:78). Habermas'ın müzakereci demokrasi modelinin yüz yüze olduğunu iletişimsel eylem kavramı üzerinden ifade etmek mümkündür. Çünkü iletişimsel eylem dil yetisindeki en az iki öznenin etkileşim çerçevesinde yüz yüze iletişim kurmasıdır (Habermas, 2001:112). Poster Habermas'ın iletişimsel eylem tanımından hareketle internetin Habermas'ın savunduğu kamusal alanı ifade etmediğini savunmaktadır. Çünkü Habermas'ın kamusal alanında tartışma, yüz yüze etkileşim, özgür katılım, rasyonel ve eleştirel tartışma gibi faktörler yer almaktadır ve internetin bunu sağlamayacağını düşünmektedir. Bu sebeple Habermas'ın kamusal alan fikrini eleştirerek dijitalle dönüşen siyasal alanın yeniden yorumlanması, düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla dijital kamusal alanın ortaya çıkmasını savunmaktadır (Poster, 1997:207). Habermas'a göre kamusal alan diyalogsaldır ve yüz yüze iletişimi gerektiren bir ortamdır. Bu nedenle kitle iletişim araçlarının Habermas'ın kamusal alanında olumsuz bir etki oluşturduğu düşünülmektedir (Thompson, 2015:876). Habermas'ın iletişimsel eylem kavramı anlam bakımından kamusal alanın yüz yüze iletişimle var olduğu ve bu bağlamda müzakereci demokrasinin de yüz yüze kurulan diyaloglarla sağlanacağı ifade edilebilmektedir. Müzakereci demokrasi Habermas'ın iletişimsel eylem kavramı çerçevesinde kamusal alanı yansıtmaya ortaya çıkan bu tezi daha da güçlendirmektedir ve sonuç olarak yurttaşın kamusal alanda yüz yüze demokrasiye katılımını baz almaktadır. Bu düşüncenin aksine müzakereci demokrasinin dijitalle uygulanabilir olduğunu savunan görüşlerde vardır.

Habermas'ın müzakere yani iletişim çerçevesinde savunduğu demokrasiyi günümüz hâkim olgu dijitalleşmeyle entegre etmek mümkündür. Bu doğrultuda müzakereci modelde çevrimiçi siyasal iletişim temel unsurlarından söz etmek mümkündür. Bu unsurlar şu şekildedir:

- o Amaç: Çevrimiçi müzakereci modelde amaç ortak bir karar almak ve gerçekçi bir karara varmaktır.
- o Yatay biçimde örgütlenmiş iletişim ağları.
- o Araçlar: Bilgi ve iletişim teknolojileri, kitle iletişim araçları, yeni medya platformları
- o Aktörler: Yurttaşlar, liderler, yöneticiler, siyasetçiler, gazeteciler.
- o İlkeler: Samimiyet, eleştirelilik, eşitlik, rasyonellik, üslup.
- o Süreç: Bilgi-görüş aktarımı (paylaşımı), savların açıklanması ve müzakere.

- o Beklenti: İletişim ağı içerisinde karar alıcılar ile kararların kaynağında bulunan vatandaşların görüş, talep ve düşüncelerinin iletişimsel süreçte buluşması.
- o Etkenler: Platform özellikleri, tasarım, kullanıcılara ait özellikler, erişim ve kullanıma bağlı etkenler (Demirhan, 2017:183).

Aslında dijitalleşme Habermas'ın müzakere, karşılıklı iletişim kurarak demokrasiyi sağlama modelini kolaylaştırmış ve hem toplumdaki çoğunluğun hem de azınlığın siyasal alandaki bir konuya aktif katılımını kolaylaştırmıştır. Bu bakış açısını destekleyen bir proje 1994 yılında yapılmıştır. Minnesota e-Demokrasi projesi ekseninde Minnesota ile ilgili siyasal konulardaki bilgilerin ve düşüncelerin paylaşımıyla internet ve demokrasi arasındaki karşılıklı ilişkinin geliştirilmesi amaçlanmıştır (Dahlberg, 2001:626). Müzakereci demokrasi ve dijitalleşme ilişkisini ortaya çıkaran birçok proje olduğu söylenebilir. Bu projelerden bazıları Nordpol.dk, Elektronik Diyalog, Hamburg DEMOS projesidir. Projeler dışında sosyal medya platformları da benzer müzakereci bir demokrasi alanı oluşturmaktadır. Bu platformlardan ilki Facebook'tur. Facebook'un müzakereci demokrasi modelini dijital platformda var ediyor olması kullanıcıların kimliğinin belli olmasıdır. Bir diğer platform ise Twitter'dır. Twitter'daki paylaşımlar kamusal olarak erişim sağlanabilmektedir dolayısıyla bu platformda siyasal bir iletişim söz konusudur ve hatta bu özellikten dolayı Twitter Kamusu kavramı ortaya çıkmıştır (Murthy, 2013:32). Sosyal medya platformları yurttaşlar arasında karşılıklı iletişimin sağlanabileceği alanlardır. Müzakereci demokrasi için önemli olan bu argüman dijitalleşmenin çevrimiçi, online platformları üretmesiyle mümkün hale gelmiştir. Hatta bir konu hakkında azınlıkların düşünceleri bu platformlar sayesinde görünür olmuş ve yurttaşın aktif katılımını destekleyen ve teşvik eden bir mekanizma ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla müzakereci demokrasi çerçevesinde siyasal alandaki karşılıklı iletişim, yurttaşların sosyal medya platformlarını kullanmasıyla çevrimiçi gerçekleşebilmektedir.

Demokrasinin toplumsal ilişkiler gibi zamanla dönüşüme uğradığı ve yurttaş merkezde alarak daha da kuvvetlendiği düşüncesini ifade etmek mümkündür. Habermas'ın müzakereci demokrasi anlayışı yurttaşların siyasal alandaki katılımını savunmaktadır. Bu katılımın iletişimsel bir yapı üzerinden gerçekleşeceğini ve yurttaşların birbiriyle müzakere etmesi sonucunda katılım gerçekleşeceğini savunmaktadır. Dolayısıyla yüz yüze gerçekleşen diyaloglarla yurttaşın kamusal alana

katılımı söz konusudur. Yani müzakereci demokraside yurttaşın katılımı başka bir yurttaşla, özneyle diyalogu üzerinden gerçekleşmektedir. Habermas katılımı iletişimsel ağ ile ilişkilendirerek, iletişimin, müzakerenin daha yoğun olduğu bir katılımı savunmaktadır. Barber da aynı şekilde yurttaşın siyasal alandaki katılımını savunmaktadır fakat yurttaşın katılımını daha da yüceltmektedir ve demokrasinin güçlülüğünü katılımı ile ilişkilendirmektedir. Yurttaşın katılımı için ise herhangi bir yurttaş, özneye gerek yoktur. Yurttaş bireysel olarak katılımını gerçekleştirebilecek düzeydedir.

Habermas'ın müzakereci demokrasi anlayışındaki yurttaş katılımı kamusal alandan ibarettir. Habermas doğrudan kamusal alana yurttaşı entegre etmekte ve diğer yurttaşlarla, öznelerle diyalogları üzerinden katılımı ifade etmektedir. Dolayısıyla söylemsel bir katılım söz konusudur. Barber ise katılımın yurttaş için yaşam tarzı olması gerektiğini ifade etmektedir. Sadece kamusal alanda değil sosyal alanlarda da yurttaş katılımcı demokrasinin gerektirdiği gibi davranmalı ve yaşamalıdır. Böylece katılımcı demokrasi yurttaş için yaşam tarzı haline gelecektir.

Barber'in savunmuş olduğu güçlü demokrasi kuramı, yurttaşın katılımını birincil görerek ve siyasal alanın merkezine koyarak katılımcı bir demokrasiyi ifade etmektedir. Yurttaşın bu noktadaki katılımı devletin doğrudan en üst makamına ya da devletin bir koluna da olabilir. Yurttaş güçlü demokrasi (katılımcı demokrasi) ile müzakereci demokrasindeki yurttaşın katılımı için gerekli diyalog, iletişim faktörleri olmadan siyasal alana doğrudan başka bir yurttaşla ihtiyaç duymadan katılabilir. Dolayısıyla Barber'in savunduğu yurttaş katılımında dijitalleşme gerekli görülmelidir. Çünkü demokrasinin güçlü olabilmesi için dijital şarttır. Şeffaf, açık, hesap verilebilir, yurttaş odaklı ve yurttaş katılımlı bir siyasal alanın mümkünlüğü dijitalleşmeyle tam anlamıyla gerçekleşecektir ve devlete ve devletin organlarına doğrudan bir köprü görevi görecektir. Sonuç olarak Habermas yurttaşın katılımı için öznelerle ihtiyaç duymakta ve ifade edilen iletişim başka bir özne yani bireyle yapılmaktadır. Barber için böyle bir durum söz konusu değildir. Barber'ın katılımcı demokrasi modelinde iletişimi dijital merkezli olabilir ve iletişimi ise doğrudan, arada bir aracı olamadan devlet-yurttaş arasında olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla siyaset monolog değil diyalogdur. İki kişi yüz yüze temasın yerine iletişim ağları oluşturulmakta ve elektronik mekanizmalar diyalogun yerine geçmektedir. Yapay zekâ, akıllı makineler vb. unsurlarla bireyin önerileri diyaloga dönüştürülmekte ve karar verenlere

aktarılmaktadır. Problem yaşayanla problemi çözenleri doğrudan temas haline getirmektedir.

Özellikle iletişimin katılımcı demokrasideki en belirleyici rolü kamunun ya da yerel hizmetlerin toplumsal karşılığı olarak yapılan tüm uygulamalarda o lokasyonda yaşayanların değişiklik yapılmak istenen işlerle ilgili kanaatleri elektronik üzerinden yapılmakta ve böylece karar verme kolaylaşmakta ve kısa sürede, etkin, sürekli, düzenli değişme ve gelişmeleri var etmektedir. Şikâyet ve öneriler de iletişim üzerinden yapılırken insanlar bir nevi kendini yönetenlere hem fikrini hem de sokağında, evinde, caddesinde, muhitinde ne olduğuyla ilgili güncel haber vererek karşılıklı bir diyalog kurmaktadır. Aslında iletişim ağı diyalog kapısını güçlendiren bir rol oynamaktadır.

Yukarıdaki ifadelerden hareketle katılımcı demokrasinin gelişiminde dijitalin rolü olduğu ifade etmek mümkündür. Bu çalışmada katılımcı demokrasi ve e-demokrasi ilişkisinin ele alınma şekli yani katılımcı demokrasi çerçevesinde yurttaşın dijital ortamdaki katılımcılığını sağlayacak gerekli dijital alt yapıyı sunan şey e-demokrasidir düşüncesi, Barber'in güçlü demokrasi modelini günümüz dijital çağda karşılayabilecek şekildedir. Yurttaşlar bilgi ve iletişim araçlarını, interneti kullanarak dijital ortamda demokrasiye katılımını gerçekleştirebilmektedir ve bu eylemi e-demokrasi sayesinde yapabilmektedir. Çünkü yurttaşın dijital ortamda katılımcı demokrasi modelini gerçekleştirmesi, e-demokrasinin sunduğu dijitalleşme-katılımcı demokrasi ilişkisinden kaynaklıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİJİTALLEŞMENİN SİYASAL ALANA ETKİSİ

3.1. Dijitalleşmenin Siyasal Alan Üzerindeki Tesiri

Bu tez çalışmasında vurgulanmaya çalışan nokta toplumdaki birçok unsurun dijitalleşme ile dönüştüğü, dönüşme sonucunda da dijital teknolojileri merkezlerine alarak işleyişlerine devam etmesidir. Siyasal alan da dijitalleşmeyle dönüşen alanlardan biridir ve bu alanın önemli yapısı olan devlet ve beraberindeki tüm olgular, teknolojiye nasibini alarak dijital platforma taşınmıştır. Vatandaş odaklılığı, katılımcılığı, şeffaflığı ve hesap verilebilirliği arttıran bu durum devleti, kamu yönetimini (yönetişim), yurttaşlığı ve demokrasiyi farklı tanımlamamıza ve farklı kavramlarla ifade etmemize neden olmuştur.

3.2. Kamu Yönetimi (Yönetişim) Tanımı

Yönetişim, devlet yönetiminde farklı bir sürecin yaşanmasına neden olmuştur. Bu süreç devleti, daha demokratik bir yönetim içerisinde ele alınmasını sağlamıştır. Var olan devlet altyapısı bazı noktalarda toplumdaki sorunlara çözüm bulamamıştır. Bu nedenle devlet farklı bir yönetim şekli benimsemiş ve bu şekilde kendisini dönüştürmüştür. Vatandaş başta olmak üzere birçok aktörün devlet yönetiminde hâkim olması yönetişimin ilkelerindendir. Bu durum daha katılımcı bir yönetim mekanizmasının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böylece yönetişim vatandaşa, devlete ve devlet yönetimine demokratik bir kazanç sağlamıştır. Şeffaf, hesap verilebilir, her şeyin açık bir şekilde hareket edildiği sistem yapısı var olmuştur. Vatandaş, sivil toplum ve özel kurumlarla birlikte toplumsal bir hareketliliğin ifade edilebileceği yönetişim kavramında, şeffaflığın hâkim olduğu siyasal alanı vurgulamak da doğru olacaktır. Bunun yanı sıra yönetişim belirtilen aktörlerin birlikte ilerlediği yeni sistemi de temsil etmektedir.

Yönetişim, 1980 yıllarında ortaya çıkan bir kavramdır. Bu kavramın vurguladığı devlet yönetimi, *resmi ve özel kuruluşlarda idari, ekonomik, politik otoritenin ortak kullanımı* (sozluk.gov.tr) şeklindedir. Bu tür değerlerin ortak kullanımı bizlik ve ortaklık anlayışını ortaya çıkarmaktadır (Doğan ve Ustakara,

2013:2). Resmi ve özel kuruluşların yönetim ekseninde birlikte hareket ettiği, düzenlemeler yaptığı, ürettikleri ve yönettikleri bir anlayıştır (Kalfa ve Ataay, 2008: 232). Ortaklık anlayışı içerisinde vatandaşların katılımcı bir yol izlemesi ve birlikte yönetilen bir sistemin varlığı da vurgulanmaktadır (Toksöz, 2008:17). Vatandaşların katılımcı role sahip olması, politika üzerinde farklı aktörlerin yönetim ile var olduğunu göstermektedir. Yönetişimin temel aldığı argümanlardan biri de farklı aktörlerin politikaya etki etmesidir. Bu etki yönetimle birlikte devlet yönetimi açısından gerekli görülen bir etkidir.

Yönetişim devletin, özel kurumların, sivil toplum kuruluşların bir arada hareket etmesidir. Yönetişim ile vurgulanan, bu alanlarda hiyerarşinin değil toplumsal bir iş birliğinin temel alınmasıdır (<http://www.sp.gov.tr/>). Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası bu iş birliklerinin herkes açısından aynı ve adil olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu çizgilerde gerçekleşen yönetim, açık ve hesap verilebilir bir siyasal alanı ortaya çıkartacaktır. Böylece devletin hizmet kalitesinde artış gerçekleşecektir (www.tcmb.gov.tr). Aynı zamanda adil yönetim nitelikleri, devletin demokratik bir çizgide ilerlemesini sağlamaktadır. Kapalı ve dışa açık olmayan bir yönetimden daha açık, herkesin katılabileceği ve süreci gözlemleyebileceği bir yönetimin varlığı, siyasal alana nüfus ettiği ifade edilebilmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planının yapmış olduğu yönetim tanımı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası ile paralel anlamlara sahiptir. Dokuzuncu Kalkınma Planına göre yönetim *açıklık, katılımcılık, hesap verilebilirlik, etkinlik ve tutarlılık* (<http://www.sp.gov.tr/>) çerçevesinde düşünülmelidir. Bu çerçeve, devlet ve toplum bakımından daha etkin ve verimli bir ortamı sağlamaktadır. Devletin şeffaf bir çizgide ilerlemesini, yurttaşların katılımcı olmaları yönünde birtakım adımlar atmasını, tüm işleyişlerin yalın ve bir o kadarda görünür şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. Yönetişim temelli işleyişin gerçekleşmesi için kamu ve özel sektörün uyuşması gerekmektedir (Akyol, 2017:14). Bu uyuşma içerisinde yönetişimin amaçladığı bazı unsurlar vardır. Kamu ve özel sektör içerisinde hiçbir çıkarın güdülmemesi ve hiçbir kurum ya da kuruluşun diğerlerini olumsuz etkileyecek bir girişimde bulunmaması da yönetim kavramının içerisinde ele alınan bir durumdur (Coşkun, 2017:3-4). Bu özellikleri yönetim kavramının açıklık ve hesap verilebilir nitelikleri kapsamında değerlendirmek mümkündür.

Yönetişim ile yürütülen düzende vatandaşların politikalara katılım göstermesi ve etki edebilmesi demokrasinin katılımcı rolünü ortaya çıkardığı düşünülebilir. Katılımcı demokrasinin bileşenleri, yönetişimin savunduğu ortaklık, birlikte yönetim, birlikte üretim gibi kavramlarla eş değer görüldüğü söylenebilir. Ortaklık ile birlikte yönetim içerisinde ele alınan aktörler devlet, özel kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarıdır. Bunun dışında vatandaşlar da bu kategoriye dahil edilmektedir. Bu noktada yönetişim vatandaşların kendi kendilerini yönetmelerine imkân tanıyan bir özelliktedir (Akyıldız, 2003:446). Bu tür kavramların birbirleriyle olan etkileşimi vatandaşın katılımcı demokrasi çerçevesinde hareket etmesini sağlamaktadır. Devlet ve vatandaş arasında karşılıklı bir etkileşim ve yönetişim gerçekleşmektedir. Böylece birlikte bir yönetim modeli ortaya çıkmaktadır (Şahin, Temizel ve Temizel, 2004:257). Birlikte yönetim modeline dahil olan vatandaşların kendi tercihleri üzerinden hareket etmesi, yönetişim bazında öne çıkan en önemli çıktılardan biridir.

Yönetişim, yönetime dahil ettiği aktörlerin devlet ile birlikte yürüttüğü işleyişi tanımladığı söylenebilir. Jessop yönetişim çerçevesinde karar alma süreçlerine sivil toplum kuruluşları, vatandaş gibi aktörlerin etkin bir şekilde katılım gösterdiğini vurgulamaktadır. Bu durumun daha katılımcı ve çoğulcu bir demokrasinin gerçekleşmesine etki ettiğini vurgulamaktadır (Jessop, 2005:323). Bu özellikteki bir demokrasi, aktif yurttaşlık ile düşünülmektedir. Aktif vatandaş devletten hak talep etmemektedir. Aksine var olan ya da yeni üretilen bir politikaya katılımcı rolünde etki etmektedir (Taner, 2012:45). Yurttaşlık türlerinden olan aktif yurttaşlık, yönetişimin niteliklerini taşıyan yurttaşlık gibi görülebilir. Çünkü siyasal alana etki eden vatandaş aktif vatandaşdır. Yönetişim devlet yönetimine ortak aktör olarak vatandaş tanımlamaktadır. Bu tanım vatandaş devlet yönetimine etki eden ve katılım gösteren bir düzeyde değerlendirilmesine neden olmaktadır.

3.2.1. Yeni Kamu Yönetimi (e-Yönetişim) Tanımı

e-Yönetişimin iletişimi simgeleyen bir kavram odluğu düşünülebilir. Çünkü bu kavram bilgi ve iletişim teknolojilerinin devletle ilişkisi sonucunda literatürde yer alan bir kavramdır. Yönetişimi tanımlamak e-yönetişimin ne olduğunun anlaşılmasını sağlayan ana çizgileri ifade edecektir. Şeffaflık, hesap verilebilirlik, yurttaş odaklı, katılım gibi unsurlar yönetişimin en belirgin nitelikleridir. Bu tür unsurlar yönetişim

kavramını demokratik yapıyla algılanmasını ve tanımlanmasına imkân sağlamakta ve yönetim adı altında gerçekleşen faaliyetlerde ortaklığı ifade etmektedir (Küçüküğüit, 2022:111). Nasıl ki yönetişim devletin yönetimini ifade ediyorsa e-yönetişimde e-devletle birlikte ilişkilendirilen kavramdır. e- Yönetişim devlet yönetimine farklı boyut kazandığı bir yapı niteliğindedir ve düzenlemenin, tasarlamanın, yönetmenin ve kontrol etmenin teknolojiyle birleşmesini ifade etmektedir (Çil, 2022:99).

Bilişim teknolojilerinin siyasal alana nüfus etmesi, devlet ve vatandaş arasındaki diyalektik ilişkilerin yaşanmasını kolaylaştırmış ve yurttaş odaklı yönetimi belirgin kılmıştır. e-Yönetişim yurttaşların devletin politika süreçlerini ve karar süreçlerini dijital ortamlarda etkileyebileceği bir yönetişimi ifade etmektedir. Politikalara ve kararlara etki etmek söz konusu olduğundan dolayı katılımcılığı vurgulayan bir kavramdır (Doğan ve Ustakara, 2013:6-7). e-Yönetişim ile etkileşimin yoğun olduğu bir alan düşünölmelidir. Bu etkileşimde daha önce vurgulanan katılımcı olma durumu ön planda tutulmalıdır. Katılımın gerçekleşmesi yeni düzendeki devlet ile gerçekleşmektedir. Devlet merkezli olmaktan çok toplum merkezli olmaya önem vererek yurttaşların kararlarına önem verilmektedir. Böylece yurttaşların devlet yönetimine katılımını arzulayan bir yönetim yapısı ortaya çıkmaktadır (Demirel, 2010:69). Bilişim teknolojileriyle birlikte vatandaşları katılımcı olmaya yönlendiren, katılımcı olmakla birlikte yönetime erişimi hızlandıran ve güven ortamı oluşturan bir kavramdır (UN/ASPA, 2002:53—4'den akt. Maltaş, vd., 2021:75). e-Yönetişim devletin dijital ortamdaki halini temsil ederek, devlet işleyişinin nasıl olduğunu simgeleyen bir kavramdır. Simgelediği alanlardan bir diğeri vatandaşların politikalara ve alınan kararlara etki edebilmesi ve katılım göstermesidir. Dolayısıyla vatandaşların yönetime katılımı için önemli alt yapıyı oluşturan yönetim yapısı, e-yönetişim olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda vatandaşlığın çeşidi olan ve günümüz dijital çağda vatandaşlığı en iyi ifade eden dijital yurttaşlık, e-yönetişimin sunmuş olduğu alt yapı sayesinde, vatandaşların dijital yurttaş olarak yönetime dahil olabileceği gerekli siyasal alanı (vatandaş odaklı, hesap verilebilir ve katılımcı özellikleriyle) oluşturmaktadır.

3.3. Devlet Tanımı

Devlet bireyi ve beraberinde toplumu kapsayan bir olgu olduğu düşünülebilir. Devlet hakkında yapılan tanımlar siyasi çizgide bireyi ve toplumu niteleyen tanımlardır. Ayrıca dönem dönem farklı nitelikler ekseninde tanımlanmıştır. Dolayısıyla devlet, geniş bir yelpazede düşünülmelidir. Devlet hakkındaki yapılan tanımlar toplumun özelliklerine göre değişkenlik göstermektedir. Antik Yunan dönemindeki devlet anlayışı güven oluşturmak üzerine olmuştur. Böylece Antik Yunan dönemindeki devlet tanımlanırken toplumun güven içerisinde hayatlarını sürdürdüğü olgu olarak ifade edilmektedir (Ay ve Uçar, 2015:196'dan akt. Gökmen, 2003:1). Orta Çağ döneminde devlet din ile bütün bir şekilde tanımlanmaktadır. Çünkü kilisenin devlet üzerinde yoğun bir hakimiyeti vardır. Dolayısıyla o dönemde devlet, teokratik devlet anlayışı çerçevesinde tanımlanmaktadır (Aktan, 2003:14). Yenilen toplum yapısında teokratik gibi yeni devlet anlayışları çıkmaktadır. Bu anlayış çerçevesinde devlet tanımlanmakta ve nitelikleri belirlenmektedir. Antik Yunan döneminde devlet insanların bir arada yaşayabileceği ve güvenli bir yaşam sürebileceği ortamı sağlamaktadır. Zamanla toplumun yapı taşları değişmiş ve Orta Çağ döneminde devlet dinle birlikte sentezlenmiştir.

Devlet dönem dönem ele alınacağı gibi önemli filozoflar ekseninde de tanımlanabilir. Platon devleti toplumun merkezine yerleştirir ve tüm işleyişlerin bu merkez üzerinden yapıldığı organizma olarak tanımlar. Bu organizmayı oluşturanlar ise bireylerdir. Bireyler hayatları boyunca diyalektik ilişkilere ihtiyaç duyar ve bu ihtiyaçları karşılayabilecek organizma devlettir (Platon, 2005:47-49). Hobbes devleti tanımlarken bireylerin eşit olması, güvende olması ve haklarının korunması gibi noktalara değinmektedir. Çünkü devlet olmazsa bireyler arasında kaos yaşanacaktır. Hobbes devlet olduğu takdirde bireylerin kaos yaşamayacağını vurgulamaktadır. Ayrıca bunun için bireylerin toplumsal sözleşmeyle haklarını devlete teslim etmeleri gerekmektedir. Böylece Hobbes devletin siyasal bir kurum olduğunu düşünmektedir. Devlet bireyler üzerinde yetkili olan ve insanların sağlığını, güvenliğini vb. unsurları sağlayan siyasal kurumdur (Hobbes, 2023:412-417). John Locke ise devleti, insanların doğuştan sahip olduğu üç hakkının korunduğu bir mekanizma olarak görür. Bu haklar yaşama, özgürlük ve mülkiyet hakkıdır (Locke, 2017:97). Dolayısıyla tarihsel olarak devletin işlevi, var olma nedeni, toplumdaki konumu değişken bir

çizgide ilerlemiştir. Günümüzde yapılan devlet tanımlarında ise ortak hareket edilen unsurlar egemenlik, toprak parçası ve millettir.

Günümüzde devlet tanımı genel bir çerçevede yapılabilmektedir. Genel Devlet Teorisi devleti üç farklı boyutta ele almaktadır. Bunlar toplumsal, siyasi ve hukuki boyutlardır. Dolayısıyla günümüzde ülke, millet ve egemenlik boyutları olmadan devletin tanımını yapmak doğru olmayacaktır (Ay ve Uçar, 2015: 197). Ülke olarak kastedilen şey insanların yaşamış olduğu toprak parçasıdır. Millet ortak nitelikler ekseninde yaşayan topluluktur. Egemenlik ise hem ülke hem de millet üzerindeki yetkililerdir. Türk Dil Kurumunun yapmış olduğu devlet tanımı da bu özelliكتedir. Türk Dil Kurumu devleti *“toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık”* (sozluk.gov.tr) şeklinde tanımlamıştır.

3.3.1. E-Devlet ve Dijital Devlet Tanımı

Devlet, vatandaşlarının hak ve sorumluluklarını gözetmesi gereken, toplumdaki refahı sağlaması gereken makro düzeydeki yapı olduğu düşünülebilir. Devlet bahsedilen faktörleri sağlamak için kendi bünyesinde birtakım işleyişleri benimsemektedir. Benimsediğı işleyişler devlet olgusunu yansıtan ve gittiğı yolu tercüme eden özelliكتedir. Çok kısa bir zaman önce bu tür işleyişlerde makbuz, kâğıt gibi materyaller kullanılırken artık her şey dijital bir platforma taşınmıştır. Makbuz, kâğıt gibi materyallerle gerçekleşen işleyiş klasik sıfatını kazanırken dijital platformla gerçekleşen işleyiş güncel olan olmuştur.

Devlet işleyişı süreç içerisinde dijitalleşerek önemli gelişmelere imza atmıştır. Bu noktada tanımlar ve kavramlar dönüşüme uğraşmıştır. Devletin dijital platforma entegre olması e-devlet kavramını doğurmuştur. Dolayısıyla e-devlet, yaşanan değişimlerin bir ürünüdür. Aynı zamanda e-devlet, kamu yönetiminin elektronik ortama taşınmış halidir (Curacı, 2022:4). İfade edilen dijital alan, devletin kendini tanımladığı yeni bir alandır. Bu alan elektronik ortamı nitelendiren çevrimiçi ortamlarda, e-devletin işleyişini temsil etmektedir. Devlet bünyesindeki tüm veriler, e-devlet ekseninde dijitalleşmiş bir alanı simgelemektedir (Şahin, 2020:17). Devlet ve e-devlet arasında birbirini tamamlayan muazzam bir uyum ve geçiş süreci vardır. Bu uyum içerisinde e-devlet, devleti temsil eden bir kavram olarak ele alınabilir.

Dolayısıyla e-devlet teknolojinin merkezde olduğu, devleti ve vatandaşı ilgilendiren şeylerin elektronik ortamda olmaya başladığı dönüşüm sürecidir (Demirel, 2006:84). Elektronik ya da dijital olarak nitelendirilen bu ortamda devletin hayat bulması, devleti ve dolayısıyla toplumu farklı perspektiflere taşıdığı ifade edilebilir. Bu perspektiflerin merkezine yeni devlet anlayışı, yeni sistem ve işleyiş dahil edilebilir.

Yeniliklerin yoğun yaşandığı, her şeyin elektronik alana taşındığı dönemde devletin küresel işleyişe ayak uydurması gerektiği göz önünde bulundurularak hareket edilmelidir. Çünkü e-devlet yapısı çevrimiçi ve elektronik ortamı ifade ettiği kadar ülkedeki işleyişini de tanımlamaktadır. Verdiği hizmetler, kamu işleyişi, yaptığı politikalar bünyesinde yeni bir sistemin varlığı söz konusudur. Yeni sistemin alt yapısını da bilişim teknolojileri oluşturmaktadır. Aslında e-devlet kendi içinde bir stratejiyi özümsemektedir. Stratejinin ana teması devlet, vatandaş, kamu, işletmeler gibi olgularının online mecraya taşınması ve işlemlerin bu noktada gerçekleşmesi vardır (Hatipoğlu, 2021:97-98). e-Devlet birçok alanla bağdaştırılabilecek özelliğe sahiptir. Bunun başlıca nedeni e-devlet kavramının toplumu ifade eden birtakım faktörlerin birleşimini ifade ettiğidir. Toplumu şekillendiren siyasi, ekonomik, sosyal vb. faktörlerin bir çatı altında hareket ettiği ve diyalektik bir ilişki çerçevesinde devlet işleyişinin hızlandığı belirtilmektedir (Doru, 2022: 110). Bahsedilen hızlanmada devletin elektronik ortamla birleşmesinin katkısı büyüktür. Hızlanmanın ana kaynağında erişimin kolaylığından da bahsedilmelidir. Bütün bu unsurların gerçekleşmesi için birlikte açıklanması gereken toplumsal özellikleri vardır.

Dijital platformu ve devleti aynı kategoride ele almak için değinilmesi gereken noktaların olduğu söylenebilir. Yaşanan dönüşümde her şey birbirini tamamlayarak ve üzerine eklenerek bir dönüşüm sağladığı vurgulanabilir. Bu nedenle e-devlet tanımı teknoloji temelli bir zemine oturtulsa da bilgi toplumuyla da bağdaştırmak bir o kadar önemlidir. Çünkü e-devlet literatürde bilgi toplumunun oluşturduğu bir yapı olarak görülmektedir. e-Devlet kavramı, devlet ve beraberindeki tüm olguların elektronik ortama taşınmasını vurgulamakla birlikte bazı niteliklerin kazanılmasının da altını çizmektedir. Yani e-devlet tanımını sürekli, hızlı, şeffaf ve güven gibi kavramlar şekillendirmektedir (Biçici ve Kaya, 2021: 42).

Devletin yeni haline değinirken temsil ettiği alanlar, vurguladığı kavramlardan da bahsedilmelidir. Bu noktada Dünya Bankasının e-devlet için yağmış olduğu

“devletin verimliliğini, etkinliğini, şeffaflığını ve hesap verebilirliğini arttırmak için BİT kullanılması” tanımı, tüm tanımları özetler niteliktedir (dijitalakademi.bilgem.tubitak.gov.tr). Devletin oluşturduğu yeni organizmada BİT, iletişim teknolojileri gibi alanların önemi büyüktür. Teknolojinin sağladığı bu gibi imkanlar sayesinde devlet işleyişinde gözle görülür bir kolaylık olmuştur. Devletin kendi içerisindeki bu kolaylık birtakım iletişimlere de yansımıştır (Baştan ve Gökbnar, 2004:72). İletişimlerin daha aktif olduğu alanlar kategorisine vatandaşlar ve ticari kuruluşlar dahil edilebilir. Devletin elektronik ortamda bulunması, teknolojinin faydalarından yararlanmasına neden olduğu vurgulanabilir. Bu durum doğrudan vatandaşları da etkilemiştir. Vatandaş, teknoloji sayesinde farklı perspektiflerden birtakım olgulara odaklanmaya başlamıştır (Atmaca, 2009:34). Böylece vatandaş ve devlet arasındaki iletişim farklılaşmaya başlamıştır. Vatandaş müşteri konumuna gelerek müşteri memnuniyeti gözetilmeye başlanmıştır. e- Devlet olgusu vatandaşlara daha şeffaf bir işleyiş sunduğu için vatandaş ile olan yeni iletişim üretmiştir. Bu iletişim demokrasinin olduğu bir çizgide gerçekleşmeye başlamıştır. Çünkü ortaya çıkan şeffaf işleyiş demokrasinin uygulanabilirliğini arttırmıştır. Teknoloji ve devlet birlikteliğinde ortaya çıkan düzende, vatandaşlar tüm hak ve sorumluluklarını elektronik ortamda gerçekleştirmeye başladığı ifade edilebilir. Bu durum diyalektik bir ilişkiyi doğurarak, devletin de vatandaşlara karşı olan sorumluluklarını aynı ortamda gerçekleştirmesine zemin hazırlamıştır. Böylece devlet ve vatandaş elektronik ortamda aktif bir ilişki ekseninde bir araya gelmiştir.

Tablo 3. Geleneksel Devlet ile e-Devletin Karşılaştırılması

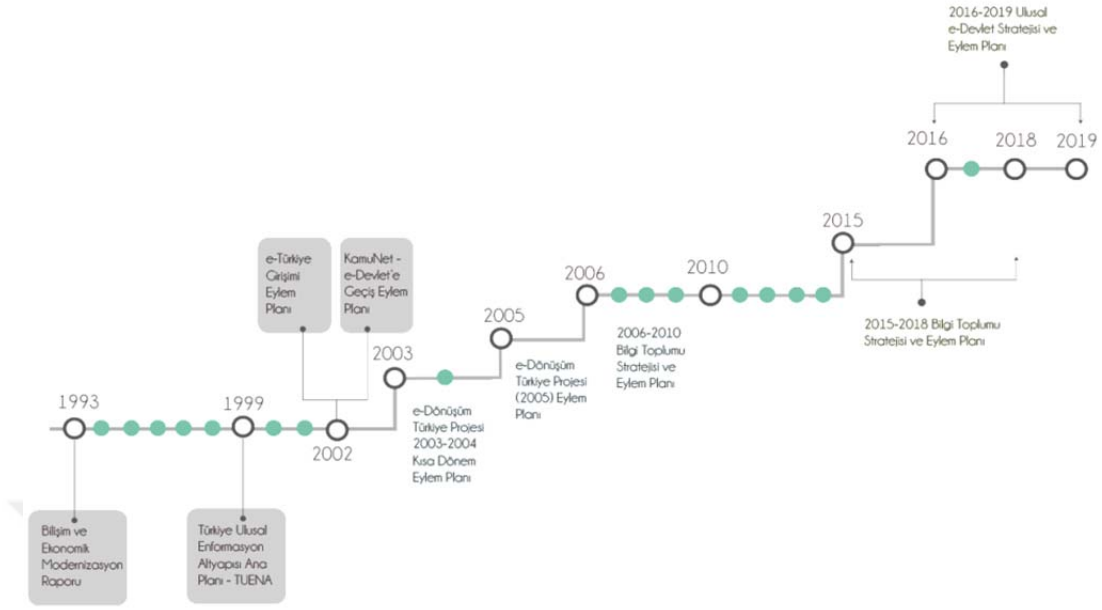
Geleneksel Devlet	E-Devlet
Pasif Yurttaş	Aktif Müşteri-Yurttaş
Kâğıt Temelli İletişim	Elektronik İletişim
Dikey Hiyerarşik Yapılanma	Yatay Koordineli Ağ Yapılanması
Yönetimin Veri Yüklemesi	Yurttaşın Veri Yüklemesi
Eleman Yanıtı	Otomatik Sesli Posta, Çağrı Merkezi
Eleman Yardımı	Kendi Kendine Yardım

Eleman Temelli Denetim	Otomatik Veri Güncelleme Denetimi
Nakit Akışı/Çek Kesme	Elektronik Fon Transferi (EFT)
Tek Tip Hizmet	Kişiselleştirilmiş Hizmet
Kesintili Hizmet	Sürekli/Tek Duraklı Hizmet
Yüksek İşlem Maaliyetleri	Düşük İşlem Maliyetleri
Verimsiz Büyüme	Verimlilik Yönetimi
Tek Yönlü İletişim	Etkileşim
Uyruk İlişkisi	Katılım İlişkisi
Kapalı Devlet	Açık Devlet

Kaynak: (Uçkan 2003: 43-49'dan akt. Odabaş, 2004: 88-89).

e-Devlet'in genel çerçevesine bakıldığında bilgi ve iletişim teknolojileriyle şekillendiği ve bu teknolojilerin kamu yönetimin neredeyse tüm alanına dahil edildiği görülmektedir. Bazı araştırmalar e-devlet ve dijital devleti aynı olgu olarak görse de bazı araştırmalar, dijital devleti e-devletin gelişmiş hali olarak görmektedir. İki kavramı aynı gören kaynaklara bakıldığında e-devlet, dijital devlet, electronic government, digital government gibi kavramların aynı niteliklerle kullanıldığı sonucuna varılmıştır (Akçaöz ve Akçaöz, 2023:3649). Birbirinden farklı anlamları ifade eden araştırmalar incelendiğinde ise dijital devlet, e-devletin daha gelişmiş hali ve bir sonraki adımı olarak nitelendirilen bir kavram olduğu sonucuna varılmıştır. Dijital devlet, e-devlette yeterli olan internet, bilgi ve iletişim araçlarından çok daha fazlasıdır. Yapay zekâ teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla, büyük veri gibi dijitalleşmenin önemli çıktılarının devlete entegre edilmiş halidir (Tamer ve Övgün, 2020:798). Dijital devlet e-devletten farklı düşünülmelidir. Çünkü dijitalleşme sürekli kendini yüksek teknolojilerle dönüştüren bir yapıdır. Sürekli kendini yenilediği için zamanla diğer alanları da bu noktada dönüştürecektir. Bu noktada devlet şu anki e-devlet niteliklerinden farklı bir boyut kazanarak yüksek teknolojilerle dijital devlet konumuna ulaşacaktır.

3.4. Türkiye’de e-Devlet Politikası

Şekil 7. Türkiye’de e-Devlet Politikalarının Çerçevesini Belirleyen Plan ve Belgeler

Kaynak: (Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı, 2016:2).

Türkiye’deki e-devlet politikaları bilgi toplumuna geçiş sürecini ifade etmektedir. Bu politikalar birçok projenin bilgi ve iletişim teknolojileri altyapılarıyla hazırlanması sonucu oluşmakta ve günümüzde hala elektronik ortamda faaliyet göstermektedir. Örneğin Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS), Vergi Dairesi Tam Otomasyon Projesi (VEDOP) bilgi ve iletişim teknolojilerinin temel alındığı e-devlet politikalarıdır. 1998 yılında yayınlanan Başbakanlık Genelgesi ile e-Avrupa+ ve e-Türkiye yönündeki politikalar giderek daha kapsamlı ve çeşitli olmuştur. 2002 yılında e-Avrupa+ ve e-Türkiye çalışmaları kapsamında e-Devlet’e geçiş Eylem Planı hazırlanmıştır. 2001 yılında e-Avrupa+ Eylem Planı Türkiye’ye uyarlanmış ve bu noktada e-Türkiye girişimi başlatılarak e-Türkiye Girişim Eylem Planı taslağı yayımlanmıştır. 2003 yılında Devlet Planlama Teşkilatı konuyla ilgili daha önce üretilen tüm bilgi ve iletişim teknolojileri konulu tüm projeler e-Dönüşüm Türkiye Projesi adı altında birleştirilmiştir. Bu noktada e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı hazırlanarak hayata geçirilmiştir. 2005 yılında ise bir yıllık e-Dönüşüm Türkiye Projesi Eylem Planı hazırlanarak yürürlüğe alınmıştır. 2006 yılında 2006-2010 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmış ve bu planda vatandaş odaklı hizmet dönüşümü, kamu yönetiminde modernizasyon çerçevesinde e-

devlet uygulamalarına yönelik eylemlere yer verilmiştir. 2011 yılında e-devlet politikalarıyla ilgili görev ve sorumluluklar Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'na verilmiştir. e-Devlet Hizmetleri Daire Başkanlığı kurulmuştur ve bu başkanlığın görevi şu şekilde ifade edilmiştir:

Bilgi toplumu politika, hedef ve stratejileri çerçevesinde; ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlayarak e-Devlet hizmetlerinin kapsamı ve yürütülmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek, bu hizmetlere ilişkin eylem planları yapmak, koordinasyon ve izleme faaliyetlerini yürütmek, gerekli düzenlemeleri yapmak ve bu kapsamda ilgili faaliyetleri koordine etmek (Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı, 2016:3).

2014 yılında Onuncu Kalkınma Planı yayımlanmış ve e-devletin nitelikleri şu şekilde tanımlanmıştır:

Etkin, katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir kamu yönetimine katkı sağlamak üzere; dezavantajlı kesimler de dahil kullanıcı ihtiyaçlarına göre tasarlanmış hizmetlerin, kişisel bilgi mahremiyeti ve bilgi güvenliği sağlanarak, çeşitli platformlardan, kullanıcı odaklı, birlikte işler, bütünleşik ve güvenilir şekilde sunulacağı bir e-devlet yapısının oluşturulması temel amaçtır (Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı, 2016:3).

2014 yılında 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı için hazırlık çalışmaları başlatılmıştır. Bilgi toplumu politikası kapsamında Türkiye'nin e-devlet politikalarına bütüncül açıdan şekillendirmek için Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı tarafından 2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır (Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı, 2016:2-4).

Türkiye'nin 1999 yılından günümüze e-devlet dönüşüm sürecinin özeti şu şekilde ifade edilebilir:

- 58. Hükümet tarafından hazırlanan Acil eylem Planı'nda E-Dönüşüm Türkiye Projesine yer verilmesi,
- 1999 Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı TUENA'nın yürürlüğe konması,
- 2003/12 sayılı başbakanlık genelgesi ile e-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin amaçları, kurumsal yapısı ve uygulama esasları belirlenmesi ve sürecin yönetimi için DPT Müsteşarlığının görevlendirilmesi,
- 2003 yılında DPT bünyesinde Bilgi Toplumu Dairesi (BTD) kurulması,

- 2003/48 sayılı Başbakanlık Genelgesi'yle e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı uygulamaya konması ve e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu oluşturulması,
- 2005 eylem planı ve uygulamaları,
- 2005-2006 yıllarında Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanarak 2006-2010 döneminde uygulanmak üzere 2006 yılı temmuz ayında 2006/38 sayılı Yüksek Planlama Kurulu kararı ile yürürlüğe konması,
- 2007/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile Dönüşüm Liderleri Kurulu oluşturulmuştur. Kurul, 2007/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile yeniden yapılandırılmış ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri de kurul bünyesine dahil edilmiştir
- 2014-2018 Bilgi Toplumu Stratejisinin ikinci merhalesi olarak nitelendirilebilecek sekiz ana eksenli Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planının Kalkınma Bakanlığınca hazırlanarak ve kamuoyu ile paylaşılması (Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, 2004:9-18).

3.5. Dijitalleşme Çerçevesinde Yurttaşlık: Dijital Yurttaşlık

Teknolojinin giderek gelişmesi ve akabinde toplumu dönüştürmesi küresel bir alanın ortaya çıkmasını tetiklemektedir. Bununla birlikte bilgisayarın, bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmaya başlaması vatandaşlığın yeni bir hal almasına neden olmaktadır. Dolayısıyla klasik anlamdaki yurttaşlık yeni nitelikler kazanarak var olan tanım üzerinde dönüşümler yaşanmıştır. Teknolojinin dünyayı küreselleştirmesi, coğrafi sınır olarak adlandırılan sınırları ortadan kaldırmış ve zaman, mekân gibi nitelikler de önemini yitirmiştir. Böylece her alana erişim mümkün olmaya başlamış ve dolayısıyla çevrimiçi ortamlarda çok fazla vakit geçirilmeye başlanmıştır.

Dijital yurttaşlık çerçevesinde yapılan değerlendirmelerde küreselleşme kavramının yer aldığı sonucuna varılmaktadır. Dijital yurttaşlık klasik vatandaşlığın bağdaştırıldığı bölgesel, yerel, ulusal gibi kavramların dışında tutulmaktadır. Bu noktada küreselleşme ile gerçekleşen yeni bir düzen vardır. Yeniliğin ortaya çıkarmış olduğu düzende bireyler için yeni tanımlar, ilişkiler ve işleyişler söz konusudur (Kayalidere, 2021:142). Yeni tanım olarak ifade edilebilecek kavramlardan biri de dijital yurttaşlıktır. Teknolojinin yaşamı dijitalleştirmesi vatandaşlığın da bu yönde dönüşmesine neden olmuştur. Dijital alanda vatandaşlığın var olması vatandaşlığa coğrafi bir sınır olmadan ele alınmasını sağlamaktadır.

Teknoloji birçok olgunun önünü açtığı gibi küreselleşmenin gerçekleşmesine de imkân oluşturmaktadır. Dolayısıyla burada bir olgunun diğer olguyu tetiklemesi söz konusudur. Dolayısıyla teknoloji küreselleşmenin var oluşunda büyük rol oynamaktadır. Bu noktada eski düzen üzerinden yaşanan bir değişim yaşanmaktadır (Kayalidere, 2021:142). Değişimi açıklamanın, tanımlamanın ve bağdaştırma yapmanın en güzel yolu bireyler üzerinden hareket etmek olduğu ifade edilebilir. Sonuç olarak bu değişimi en belirgin şekilde yaşayan bireylerdir. Küreselleşme ekseninde bireylerin durağan olması pek de mümkün değildir. Bireyler dönüşen, değişen ve gelişen yapıların en yakın takibi olmaları gerekir. Bu noktada devreye girmesi gereken bir kavram vardır. Bu kavram küresel yurttaşlıktır. Küresel vatandaş, değişime ayak uyduran ve kişisel gelişimini aktif şekilde sağlayan demektir. Dünyanın eşit ve adil olması için eylemde bulunan demektir. Son olarak farklı kişilerle teknoloji sayesinde iletişim kuran ve farklılıklara saygılı olan demektir (Kayalidere, 2021:143). Bu gibi özellikler bireye küresel vatandaş kimliğini kazandırır. Aynı zamanda küresellik baz alındığı için dünya vatandaşı olmak da yine küresel vatandaşlığından geçmektedir.

Küresel vatandaşlığın teknoloji ile anılması, dijital vatandaşlığın gerekliliklerine uygun olduğu ifade edilebilir. Bir bireyin nasıl küresel vatandaş olduğundan bahsederken ilk vurgulanması gereken teknolojinin sağlamış olduğu çerçevelerdir. Bu da doğrudan dijital vatandaşlığın ihtiyaç duyduğu noktadır. Dijital vatandaşlığın ifade edilmesinde birden fazla etken vardır. Bu kavram açıklarken temeli olan klasik tanımından hareket edilmelidir ki yeni biçimi tam olarak ifade edilebilsin. Klasik olarak tanımlanan vatandaşlığın sorumluluk ve görevlerinin, dijital mecrada yer bulması ve vatandaş olma koşullarının bu mecraya taşınması, dijital vatandaşlığı ifade eden kavramlardır. Dijitalleşmenin küresel çapta yaşanması dijital vatandaşlığın uluslararası özelliğinin olmasına imkân tanımıştır. Bu doğrultuda dijital yurttaşlık hem uluslararası nitelikte hem de dijital alandaki sorumluluk ve görevlere vurgu yapan bir kavramdır (Çubukçu ve Bayzan, 2013:150'den akt. Aldemir ve Avşar, 2020:151).

Belli bir mekânda ya da zamanda dijital vatandaşlığın ele alınması doğru olmayacaktır. Çünkü dijital vatandaşlığın soyut bir alanı çağrıştırdığı söylenebilir. Dijital vatandaşlığın diğer bir tanımı ise beceri kavramıyla ilişkilendirmektedir. Dijital alanların gündelik hayatlarımızdaki rolü artınca istemsiz olarak dijital araçlar

kullanılmaya başlanmıştır. Bu noktada insanlar internete sık sık erişim sağlamaktadır. Dijital vatandaşlığın bu eksenindeki rolü ise dijital alanı kullanma becerisi olarak tanımlanmaktadır (Mossberger ve ark.,2007: 15'den akt. Karakuş ve Turan, 2021:412). Bilişim ve iletişim teknolojilerini kullanma becerisi doğrudan dijital yurttaşlık kavramını da etkilemektedir. Bu kavram, hem dijital alandaki sorumlulukları ve görevleri hem de dijital alanı kullanma becerisi olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla dijital yurttaşlık tanımının barındırdığı birçok etken vardır. Bu etkenlerden bazıları üretme, katılım, sosyalleşme, paylaşma, araştırma ve iletişim gibi faktörlerdir (Parsak, 2021:7). Nitekim internet ortamı, bilişim ve iletişim teknolojileri dijital vatandaşlığın ortaya çıkmasını ve birçok değere sahip olmasını etkilemiştir.

Teknolojinin gündelik olgular üzerindeki etkisi vatandaşlığa yansısıyla ve dijital vasıtaların hayatımızdaki kullanım alanlarının artmasıyla, dijital yurttaşlık kavramının tanımlamaları da şekillenmektedir. Bahsedilen yurttaşlık, kişilerin doğrudan online ortamlara erişimini temsil etmektedir. Nasıl ki iyi bir vatandaş olmak bazı niteliklerden geçiyor ise dijital mecrada da iyi bir vatandaş olunması birtakım hususlarla gerçekleşmektedir. Böylece dijital vatandaş iyi bir vatandaş olmak da demektir (Tan ve Merey, 2020:164). Bahsedildiği gibi iyi bir dijital vatandaş olmak yine iyi bir vatandaş olmaktan geçmektedir. Bu noktada vatandaşlığın ana niteliklerine dijitalleşmeyle ek özellikler gelmiş ve vatandaşlığın dijitalleşmeyle bağlantılı bir tanımı ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda dijital yurttaşlık insanların dijital mecrada etik ve evrensel kurallar çerçevesinde hareket etmesidir (Aydın, 2015:1). Dolayısıyla dijital yurttaşlık dijital alanlarda karşıdaki kişiye saygılı olmayı, oluşabilecek sorunları hukuk çerçevesinde çözmeye çalışmayı, yaşanan problemlerde her zaman soruna değil çözüme odaklanan aktif bir vatandaş olma eylemidir (www.iste.org). Nitekim dijital yurttaşlık klasik vatandaşlığın bazı değerlerinin dijital mecrada da var olmasıdır. Yurttaşlıktaki bu yeni nitelik bireylerin dijital alanlarda aktif olmasıyla gerçekleşmiştir.

Dijital vatandaşlığa yönelik tanımları özetlemek mümkündür. Oluşturulabilecek özet şu şekildedir:

- Teknolojinin kullanılmasıyla daha iyi bir toplum inşa etmek,

- Kişinin inancı ne olursa olsun saygı çerçevesinde online mecralarda iletişime geçmek,
- Kamu alanlarında ve politikalarında teknolojinin kullanılması ve kamu liderleri tarafından kişilerin isteklerini duyması,
- Online mecralardaki bilgi kaynaklarının geçerliliğini belirlemek (Mossberger, Tolbert ve Mc Neal, 2008:1).

Dijital yurttaşlık kavramının ortaya çıkmasında ve üzerinde durulmasındaki nedenler şu şekildedir:

- İlk olarak bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmeler üzerinde durulmalıdır,
- İkinci olarak demokrasiyi merkeze alarak internet erişimi ve kullanımın insanlara eşit ekonomik fırsatlar oluşturması belirtilmelidir,
- Üçüncü olarak bu araştırma için önemli olan insanların topluma etkin şekilde katılması ifade edilmelidir,
- Son olarak internet erişiminin geliri ve eğitim düzeyi düşük kişilere eşitsiz bir alan oluşturması üzerinde durulmalıdır (Mossberger, Tolbert ve Mc Neal, 2008:2)

Araştırmanın ana noktalarından biri olan katılım, dijital vatandaşlığın dijital mecrada sağladığı bir etkidir. Teknolojinin var olması ve özellikle gelişmesiyle yaşanan dönüşümler, katılım olgusunu ön plana çıkararak birtakım işleyişlerin değişmesine neden olmuştur. Bu nedenle dijital mecrada katılımı sağlayan faktörler ortaya çıkmıştır. Bu faktörlerden biri de dijital yurttaşlık olduğu ifade edilebilir. Dijital katılımı dijital yurttaşlık içerisinde değerlendirirken hiyerarşik bir katılımın olmadığından bahsedilmelidir (Aldemir ve Avşar, 2020:154). Dolayısıyla daha demokratik ve toplumun tüm kesiminin erişebildiği bir katılım ortaya çıktığı ifade edilebilir. Dijital katılımın bu özelliğinin ortaya çıkışı ise dijital yurttaşlık vasıtasıyla gerçekleşmiştir.

Dijital yurttaşlık hakkında bahsederken birçok alana değinildiği gibi dijital katılım içinde birden fazla alana değinmek gerekir. Böylece anlatılmak istenen ve ifade edilmek istenen alanın oldukça geniş olduğu vurgulanabilir. Bundan hareketle dijital katılımın aktif yurttaşlığı temsil ettiğinden de bahsedilmelidir (Düz, 2021:97). Siyasal alan içerisinde katılım olgusunun geldiği noktada yurttaşların aktifliği baz alınmaktadır. Bunun yanı sıra siyasal alana katılımın artık dijital katılım ile mümkün

olduğu söylenebilir. Siyasal alan dışında topluma online olarak katılım da yine dijital yurttaşlık ve dijital katılım çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu noktada da önemli olan, topluma olumlu dönüt sağlayacak aktif katılımıdır (Kuş, Güneş, Başarmak ve Yakar, 2017:301-304). Katılımın had safhada olmasını sağlayan dijital vatandaşlığın vurguladığı farklı yapılar da vardır. Bu bağlamda toplumsal olarak isteklerin devlete bildirilmesi ve politikaların şekillenmesinde teknolojinin kullanılması katılımcılığı simgelerken toplumun daha iyi olarak adlandırılabilceği konuma gelmesi için de teknolojinin kullanılması gerekmektedir. Bu konudaki teknolojinin kullanılması ise yine dijital yurttaşlık ekseninde gerçekleşmektedir (www.iste.org). Dijital yurttaşlık bireysel bir izlenim sunsa da aslında toplumsal boyutu daha fazladır. Online ortamda bireysel olarak hareket etsek de sonuçları tikel değildir. Kolektif bir alanı etkilediği aşıkardır. Dijital vatandaşlığı bir şeyleri, birilerini vb. etkileme ya da bireysel olarak kendimizin etkilendiği bir özellikte görmek mümkündür.

Dijital vatandaşın çevrimiçi ortamlarda dikkat etmesi gereken birtakım hususlar vardır. Bu hususlar şu şekildedir:

- Dijital vatandaş bilgi ve iletişim araçlarını kullanırken etik değerleri gözetmelidir ve bu araçlarla etik kuralları çerçevesinde iletişim kurmalıdır.
- Dijital mecralardaki sosyal yani toplumsal süreçlere katılım göstermelidir.
- Alışverişin taşındığı online ortamlarda sorumluluk alarak alışverişini yapmalıdır.
- Online mecralarda dijital ticaret yaparken hem beden hem de ruh sağlığını olumsuz etkileyecek şekilde davranmamalıdır.
- Online mecralarda nezaket kurallarına uymalıdır.
- Online mecraları kişisel verilerin güvenliğini gözeterek kullanmalıdır (Ribble, Bailey ve Ross, 2004:36).

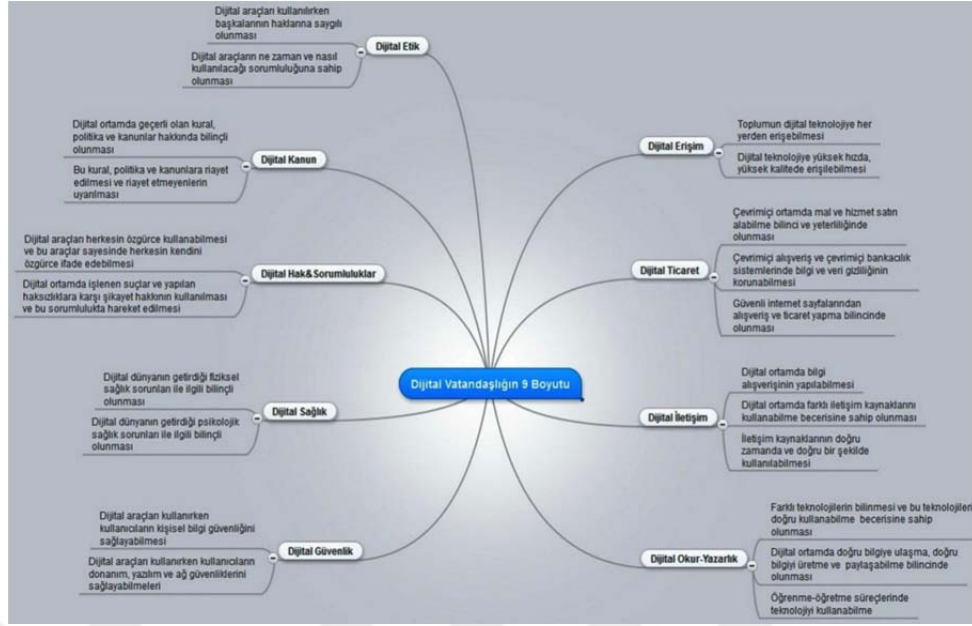
Dijital vatandaşlığın sağlamış olduğu etkileşimin her alanda olduğunu ve gözle görülür düzeyde olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu etkileşimler dijital vatandaşlığın daha çok sosyal boyutudur. Dijital vatandaşlığın bir de teknik boyutu vardır. Teknik boyutu da doğrudan dijitalleşmeyle ilişkilidir. Dolayısıyla iki boyut tek bir noktada ele alınırsa ortaya sosyo-teknik bir yapı çıkacaktır. Dijital vatandaşlığı sosyo-teknik yapısı içerisinde değerlendirmek, dijital mecrada da vatandaşlığın var

olduğunu gösterecektir (Işıklı, 2018:149). Vatandaşlığın dijitalleşme ile buluşması bu şekilde değerlendirmesine neden olmuştur. Bu değerlendirme dijital ortamda bireylere yeni bir toplumsal kimlik kazandırdığı ifade edilebilir. Böylece bireyler dijital ortamlarda yeni yurttaşlığın gereklilikleriyle hareket ederek dijitalle kazanılan toplumsal kimliği de uygulamış olurlar. Dolayısıyla yurttaşın edindiği yeni kimliğin dijital yurttaş olduğunu ifade etmek mümkündür.

Dijital yurttaşlık sadece literatürde kalan bir yapı olmamıştır. Ülkemizde Türkiye’de Dijital Yurttaşlık Eğitimi Projesi adı altında dijital yurttaşlıkla ilgili çocuklara eğitim verilmesi amaçlanmaktadır. Bu projenin amacı çocukların sorumlu birer dijital vatandaş olmalarıdır. Sorumlu dijital vatandaş olma kapsamında demokratik vatandaş, insan merkezli yurttaşlık gibi durumlar ele alınmaktadır (www.meb.gov.tr). Dolayısıyla dijitalleşmeyle birlikte yurttaşlık farklı bir boyut kazanmaktadır. Bu boyutu bireylere, topluma aşılacak ve farkındalık oluşturmak için birtakım projeler üretilmektedir.

3.5.1. Dijital Yurttaşlığın Alt Boyutları

Dijital yurttaşlığın alt boyutlarıyla ilgili literatürde birçok ayrım vardır. Fakat en yaygın kullanılan Ribble’nin yapmış olduğu ayrımdır. Bu nedenle Ribble’nin yapmış olduğu dijital yurttaşlığın 9 boyutu açıklanacaktır. Ribble dijital vatandaşlığı kendi içerisinde 9 öğeye ayırmıştır ve bu öğeler dijital vatandaşlığın boyutlarını temsil etmektedir. Dijital vatandaşlığın 9 boyutu dijital erişim, dijital ticaret, dijital iletişim, dijital okur-yazarlık, dijital etik, dijital kanun, dijital hak ve sorumluluklar, dijital sağlık ve dijital güvenliktir (Ribble, 2015:58). Bu 9 boyut dijital yurttaşlık çerçevesini belirlemekte ve neleri kapsadığını ifade etmektedir. Aynı zamanda bir bireyin nasıl iyi dijital yurttaş olacağını da ifade etmektedir. Dijital yurttaşlığın alt boyutları Şekil 8’deki gibidir.

Şekil 8. Dijital Yurttaşlığın Alt Boyutları

Kaynak: Çubukçu ve Bayzan, 2013:151

Dijital yurttaşlığın boyutlarından kısaca bahsetmek gerekirse Ribble dijital erişimi dijital mecralara erişimin dolayısıyla dijital katılımın eşit olmasından bahsetmektedir (Ribble, Bailey ve Ross, 2004:79). Ribble ve Bailey'e göre dijital ticaret online ortamdaki malların alınıp satılmasıdır (Ribble ve Bailey, 2007:26).

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı ise *dijital veya fiziksel olarak teslim edilebilen; tüketicileri, firmaları ve hükümetleri kapsayan mal ve hizmet ticaretinde dijital olarak etkinleştirilmiş işlemler bütünü olarak tanımlanmaktadır* (Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 2019:1).

Ribble dijital iletişimi elektronik bilgi alışverişi olarak tanımlamaktadır (Ribble, 2011:59).

Ribble ve Bailey dijital okuryazarlığı tanımlarken dijital teknolojilerin ne zaman, nasıl vb. değerlerde kullanımını bilmesi ifadelerini kullanmaktadır (Ribble ve Bailey, 2007:27). Bu ifadelere paralel olarak Ribble teknoloji kullanımını öğrenme ve öğretme süreci olarak dijital okuryazarlığı tanımlamaktadır. Aynı zamanda dijital okuryazarlık dijital mecrada dijital içerik üretmeyi de ifade etmektedir (Ribble, 2011:67).

Ribble ve Bailey dijital ortamlarda da bireylerin etik çerçevesinde hareket etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla dijital etiği dijital ortamlardaki davranış kalıpları olarak tanımlarlar (Ribble ve Bailey, 2007:29).

Bilgi teknolojilerin dijitalleşmenin yaşanmasına zemin hazırlarken bilginin kolay şekilde dijital ortamlara aktarılmasına ve ulaşılmasına da etki etmiştir. Bu durumda bazen bireyler uygun ya da uygun olmayan şeyi ayırt edememektedir. Bu noktada Ribble ve Bailey dijital kanunu online ortamlarda da birtakım yasal hakların ve teknoloji kullanımını düzenleyen kısıtlamaların olduğunu ifade ederler (Ribble ve Bailey, 2007:29).

Ribble'ye göre dijital hak ve sorumluluklar, dijital toplumlarda da bireylerin birtakım sorumlulukları olması ve belirli haklara sahip olmasıdır. Bu hakların her bireye eşit şekilde sahip olmasını ifade etmektedir. Bu haklar karşısında bireyin de topluma karşı birtakım sorumlulukları olduğunu vurgulamaktadır (Ribble, 2011:71).

Ribble kişinin internete bağımlı olması durumunda dijital mecraların hem fiziksel hem de ruhsal problemlere yol açacağını ifade etmektedir. Bu noktada da dijital sağlığa vurgu yapmaktadır (Ribble, 2011:71).

Ribble ve Bailey bireylerin dijital ortamda çevrimiçi olduğu zamanlarda gerekli önemleri almasını ifade eder. Bu önemler ise dijital güvenliği kapsayan bireylerin ağ güvenliği ve kişisel verilerin korunmasıdır (Ribble ve Bailey, 2007:73).

3.6. Dijitalleşme Çerçevesinde Demokrasi: Katılımcı Demokrasi Modeli

Bu tez çalışmasının üzerinde durduğu katılım vurgusu için katılımcı demokrasi içerisinde e-demokrasi kavramından bahsedilmiştir. Çünkü e-demokrasi, yurttaşların katılımcı demokrasinin katılım olgusunu gerçekleştirmede gerekli alt yapıyı sunmakta ve yurttaşların dijital ortamdaki uygulamalar vasıtasıyla devlet ve beraberindeki olgulara katılımını sağlamaktadır (Subay, 2019:221). Bilgi ve iletişim araçlarının demokrasiyi dönüştürmesi ve yurttaşların bu araçları kullanarak demokrasiye katılımını uygulanabilir kılmasını sağlayan olgu olarak e-demokrasi görülmektedir. Dolayısıyla e-demokrasinin katılımcı demokrasi modelini desteklediği vurgulanabilir. Bu tez çalışmasında e-demokrasi, dijital toplumda katılımcı demokrasinin gerekli alt yapısını oluşturan kavram olarak düşünülmektedir.

Demokrasi toplumsal alanda tarih boyunca var olmuş bir yapıdır. Günümüze gelene kadar birçok şekilde tanımlanmış ve birçok türleri ortaya çıkmıştır. Bu dinamikliğin yaşanması toplumsal yapının dönüşmesine bağlıdır. Dijital bir toplumsal yapı da demokrasinin çıktısı e-demokrasi olacaktır. Demokrasinin “e” şeklinde nitelendirilmesi elektronik mecrada yer almasından kaynaklanmaktadır. Tam da bu noktada birtakım değişimlerden ve dönüşümlerden söz etmek mümkündür. Çünkü demokrasi artık elektronik ara yüzde yerini bulan bir olguya dönüşmüştür. Dolayısıyla demokrasi işleyişini, temel ilkelerini ya da niteliklerini farklı bir eksenle ele alarak değerlendirmek mümkündür. Elektronik ara yüzde yer alan demokrasinin yeni hali e-demokrasidir. e-Demokrasinin asıl kapsadığı, bilgi ve iletişim teknolojileridir. Çünkü bilgi ve iletişim araçlarıyla demokrasinin yaşatılmaya çalışıldığı bir alan söz konusudur (Maraş, 2015:131).

Teknolojinin nüfus ettiği alanlarda işleyişlerin nitelikli olması gerekir. Çünkü teknoloji, her şeyin saydam bir şekilde yürütüldüğü işleyişten yana olduğu gibi bu durumun alt yapısını da kendiliğinden oluşturmaktadır. Günümüzde e- demokrasi de teknolojinin bu alt yapısına dahil olmuştur. Demokratik bir yönetim için e-demokrasinin özelliklerinden olan açık, şeffaf ve hesap verilebilir öğelere ihtiyaç duyulmuştur (Afşar, 2019:1101). Bu ihtiyacın giderilmesi sadece e-demokrasi ile sağlanmamaktadır. Farklı ama bir o kadar da bağlantılı öğelerin ilişki içerisinde olması da teknoloji sayesinde demokratik sürecin yaşanmasına hizmet etmektedir. E-demokrasi kavramını tanımlarken yönetişim niteliklerinden yararlanmak mümkündür. Çünkü e-demokrasi bireylere daha katılımcı bir demokrasi imkânı sağlamaktadır (Erol, 2021:70). Katılımcılığın vurgulanması demokrasinin dijital ortama taşınmasıyla birlikte gerçekleşmektedir. Yurttaşın siyasal alana katılımı için sadece demokrasinin dijitalleşmeyle dönüşümü değil devlet, yönetişim gibi olgularında bu yönde dönüşmesi gerekir.

Devlet, yönetişim, demokrasi gibi kavramların elektronik mecraaya taşınmasının birincil nedeni vatandaşların katılımcı olma durumlarının attırılması olarak düşünülebilir. Bu varsayımı literatürde Macintosh da savunmaktadır. Macintosh savunduğu nokta e-demokrasi içindir. Macintosh e-demokrasinin kamudaki karar alma süreçlerini daha katılımcı hale getirdiğini belirtmektedir. Belirttiği noktada ise bilgi ve iletişim teknolojilerine vurgu yapmaktadır. Bu teknolojiler ile demokratik bir düzenin doğuşu gerçekleşerek e-demokrasinin

varlığından söz edilmektedir (Macintosh, 2004: 1-2). Dolayısıyla vatandaşlar kamudaki karar verme süreçlerine katılırken bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmaktadır (Doru ve Balku, 2023:583). Böylece vatandaş doğrudan yönetime katılımı gerçekleştirmiş olacaktır. Bu sayede devlet ve vatandaş arasında bir etkileşim ortaya çıkacaktır. Bunun sonucunda demokratik faaliyetler daha kolay olacaktır ve vatandaşlar demokratik süreçlerde var olabilecektir (Coleman ve Norris, 2005:7). Bu doğrultuda devlet ve vatandaş arasında bir iletişim gerçekleşecektir. İletişim vatandaşın politikalara, kamu işleyişine ve bu alandaki kararlarda katılım göstermesi ve etki etmesiyle kurulacaktır.

2008 yılında Madrid’de düzenlenen Geleceğin Demokrasisi Forum’da e-demokrasi detaylı bir şekilde ele alınmış ve açıklanmıştır. Bu forumda Avrupa Konseyi e-demokrasinin ilkelerini tek bir çatı altında toplamıştır. Bu ilkeler e-demokrasinin tüm çerçevesini çizmektedir. İlk olarak e-demokrasinin klasik demokrasi çizgisinden giderek yeni baştan oluşturulmayan bir demokrasi olduğu belirtilmelidir. Demokratik bir çevrenin sağlanması, ifade özgürlüğünün var olması, vatandaşın kamusal alandaki katılımının artırılması ve böylece demokratik bir sürecin gerçekleşmesi, demokratik süreç gerçekleşirken bütün bireylerin katılımının ön görülmesi ve bu noktada toplumsal bir bütünlüğün var olması e-demokrasinin nitelikleridir. E-demokrasi demokratik süreci anlatmaktadır. Bu süreçte bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılmaktadır. Bireyin tüm alanında var olan bir yapıdır (Avrupa Konseyi, 2008:9-12). E-demokrasi vatandaşın devlet ile iletişimini sağladığı gibi iletişimi kuvvetlendiren de bir yapıdır. Vatandaşlar e-demokrasinin sunduğu imkanlar ışığında bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak görüşlerini belirtebilmektedir. Bunun sonucunda vatandaşlar katılımcı bir role sahip olurlar.

Avrupa Konseyi e-demokrasiyi aynı zamanda temsili demokrasinin güçlendirilmesi olarak ifade etmektedir. Aynı tanımlı Macintosh da yapmaktadır. Macintosh e-demokrasi hakkında yapılan diğer tanımları doğrulayıcı ifadeler kullanmaktadır. Ona göre e-demokrasi karar verme süreçlerinde vatandaşın katılım göstermesidir (Macintosh, 2004:3). Devlet Planlama Teşkilatı e-demokrasiyi devlet-yurttaş arasında internet üzerinden gerçekleşen etkileşim olarak tanımlamaktadır (www.sbb.gov.tr). Bu etkileşim sonucunda vatandaş siyasal hayata katılım sağlamaktadır (Gürses, 2021:119). E-demokrasinin demokratik bir yapıyı, süreci ve katılımı ifade ettiği tanımlardan da anlaşılmaktadır. Clift e-demokrasinin bu tür

özellikleri içerisinde bireylerin demokratik süreçte var olan demokratik aktörler olduğunu vurgulamaktadır (Clift, 2004:3). Bu doğrultuda e-demokrasi dijital alanda vatandaşın katılım sağlayabileceği bir alan oluşturmaktadır. Çünkü e-demokraside en çok vurgulanan şey bilgi ve iletişim teknolojileri ile katılımın gerçekleştirilmesidir. Vatandaşın katılım gösterdiği alanlardan biri devlet kanallarıdır. Devlet kanallarına katılım sağlamaları ve bir şeylere etki etmeleri katılımcı demokrasi modeline atıfta bulunulmasını sağlamaktadır. Katılımcı demokrasinin alt yapısını sağlayan olgunun e-demokrasi olduğu da bu noktada vurgulanabilmektedir.

Katılımcı demokrasinin niteliklerinin ne olduğunu açıklamadan önce nasıl ortaya çıktığını ifade etmekte fayda vardır. Katılımcı demokrasinin geçmişi antik site yönetimine dayanmaktadır. Günümüze daha yakın bir tarihe bakacak olursak da sanayileşme ve modernleşmenin ortaya çıkarmış olduğu yeni düzendeki siyasal, hukuk, sosyal ve iktisadi yapılarla birlikte bilgi toplumunda temsili demokrasinin yetersiz kaldığı görüşüne yer verilmiştir. Yurttaş temsil edenlerin seçilmesi, yurttaş adına birçok kararı temsilcilerin vermesi ve demokrasi içerisinde yurttaşın sadece oy verme rolünün olması gibi bir demokrasi modeli yeterli görülmemeye başlanmıştır. Temsili demokrasi bu nitelikleriyle birlikte bir kenara bırakılarak sanayileşme ve modernleşmenin ortaya çıkardığı yeni düzendeki siyasi ve sosyal problemlere katılımcı demokrasi modeli çare olarak görülmüştür. Çünkü yurttaşın sadece oy kullanarak demokrasiye katılım göstermesi yerine yönetime katılması, görüşlerini açıkça bildirmesi, çoğulcu, paylaşımcı ve böylece demokratik bir işleyişin var olması, bahsedilen problemleri iyileştirecek özellikte olduğu düşünülmüştür (Parry ve Moyser, 1994:45). Katılımcı demokrasi modeli, sanayileşme ve modernleşmenin ortaya çıkardığı toplumsal sorunlarla birlikte yeniden gündeme gelmiş ve yurttaşın yönetime katılması, devletin aldığı kararlara etki edebilmesi gibi yurttaşın katılımı odaklı anlayışların, toplumsal sorunları iyileştirilebilecek bir demokrasi modeli olduğu kanısına varılmıştır. Dolayısıyla katılımcı demokrasiyle birlikte yurttaşın katılımı birçok noktada kilit olarak görülmektedir.

Katılımcı demokrasi temsili demokrasinin zayıf kaldığı noktada belirmiş ve yurttaş devlet yönetimi ekseninde aktif kılmıştır. Aktiflik yurttaşın katılımıyla gerçekleşmektedir ve temsili demokraside yer alan yurttaşın oy kullanma özelliği, yurttaş siyasal iradenin süreci olmak yerine ürünü yapmıştır. Dolayısıyla temsili demokrasi katılımcı demokrasi modelinin ana noktası olan katılımı arka plana

atmaktadır. Benzer eleştirileri Barber’de yapmaktadır. Barber temsili demokraside yurttaşın devletin kararlarına vb. olgulara katılımının olmamasını, demokrasiye zarar veren bir durum olarak görmektedir (Barber, 1995:194). Sartori 1960’lı yıllarda yurttaşın katılımının temsili demokrasiyi arka plana attığını ve siyasal alanın pratikte daha demokratik bir çizgide ilerlemesini sağladığından bahsetmektedir. Aynı zamanda Sartori katılımcı demokrasiyi temsili demokrasinin karşına rakip olarak çıkartmak yerine oluşabilecek sorunlara karşın ikisini dengede tutmak gerektiğini savunmaktadır. Eğer katılımcı demokrasi temsili demokrasiye rakip olarak görülürse ve yurttaşın her şeye katılımı savunulursa iki demokrasi türünde de sorunlar yaşanacağını vurgulamakta ve bu sorunların yaşanmaması için hem temsilin hem de yurttaşların siyasal katılımının dengede olması gerektiğini ifade etmektedir (Sartori, 2014:254-256).

Katılımcı demokrasi genel olarak yurttaşların siyasal katılımı üzerinden açıklanmaktadır. Dahl katılımcı demokrasinin demokratik bir düzeni var ettiğini düşünmektedir. Çünkü 1960’lı yıllarda küreselleşmenin yaşanmaya başlaması ve ekonomi, siyaset gibi kavramların küreselleşmeyle birlikte düşünülmesi demokratik olmayan düzeni ortaya çıkarmıştır. Bu duruma karşın katılımcı demokrasinin varlığı demokratik bir düzeni sağlayacaktır. Dahl demokratik düzeni yurttaşların siyasal katılımı üzerinden ifade etmektedir. Aynı zamanda değerler ve kurumlarla da açıklamaktadır (Dahl, 1993:39). Birbiriyle bağlantılı sanayileşme, modernleşme ve küreselleşme olguları, toplumun tüm normlarını radikal şekilde değiştirerek yurttaş için önemli olan demokrasiyi doğrudan etkilemiştir. 1960’lı yıllarda var olan temsili demokrasi yeni toplumsal düzendeki sorunları çözecek niteliğe sahip olmadığından katılımcı demokrasi modeli çözüm olarak görülmüştür. Katılımcı demokrasi modeli, yurttaşın siyasal katılımını ifade etmekte ve bu katılımın yeni toplumsal düzeni iyileştirebilecek özellikte olduğu düşünülmüştür.

Katılımcı demokrasi temsili demokraside olduğu gibi liberal demokrasiye yönelik eleştiri olarak ve liberal demokrasinin yetersizliklerini belirtmek adına, Barber tarafından güçlü demokrasi modeli ekseninde ifade edilmektedir. Dolayısıyla Barber’in ifade ettiği güçlü demokrasi, katılımcı demokrasidir ve liberal demokrasiye karşı bir düşünce olarak ortaya çıkmaktadır. Güçlü demokrasiyle amaçlanan demokratik bir sistemin inşasıdır. Bu inşa yurttaşların siyasal alana katılımıyla gerçekleşmektedir. Barber yurttaşın katılımı noktasında katılımcı demokrasiye atıfta

bulunur ve katılımcı demokrasiyi demokrasinin modern hali olarak nitelendirir (Barber, 1995:159). Barber yurttaşın katılımını ön planda tutarken siyasetin bu noktadaki toplumsal ve bireysel dönüşümü üzerinde durur. Siyasetin çıkar alanı değil yurttaşların kararlara katılımıdır düşüncesi üzerinden hareket ederek siyaseti tanımlar. Ayrıca Barber siyaset alanını *çatışmanın varlığında ve yargı vermek için özel ya da bağımsız temellerin yokluğunda, bir kamusal eylemlilik ve dolayısıyla makul kamusal seçim zorunluluğu* (Barber, 1995:163) şeklinde ifade eder. Barber siyaset alanını, eylemlerin gerçekleştiği bir yer olarak görür ve eylemlerin zorunlu olduğu üzerinde durarak yurttaşların seçim yaptığı alan olarak tanımlar (163-164). Dolayısıyla Barber güçlü demokrasinin için siyaset alanını tanımlarken ifade ettiği, zorunlu eylem ve seçim kavramlarından yola çıkar.

3.7. Türkiye’deki Dijital İletişim Kanalları

Dijitalleşme siyasal alana nüfus ederek yeni olanakların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Özellikle demokrasinin dijitalleşmeyle sentezlenmesi katılımcı demokrasinin Antik Yunan döneminden sonra tekrar gün yüzüne çıkmasına imkân tanımış ve uygulanabilirliğini tetiklemiştir. Aynı durum yurttaşlık anlayışı için yaşanmış ve dijital yurttaş kavramı literatüre kazandırılmıştır. Dijitalleşmeyle yeniden yorumlanan iki kavram bireyin katılımcı bir rol üstlenmesini sağlamaktadır. Bireyler bu noktada siyasal alana ve beraberindeki olgulara hem katılım sağlayabilmekte hem de işleyişe ve yönetime etki edebilmektedir. Dijital platformda katılımın ve yönetime dahil olabilmenin imkanını birtakım uygulamaların sağladığı bu noktada ifade edilebilir. Araştırmada ele alınan bu uygulamalar CİMER, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi, e-Devlet Kapısı ve Beyaz Masadır. 4 uygulamanın da ortak çıkış noktası vatandaşların dijital alanda dijital yurttaşlığın katılımcı olma özelliğiyle katılımcı demokrasiyi sağladıkları ve akabinde yönetime etki edebildikleri uygulamalardır. Ayrıca bu uygulamaları dijital iletişim kanalları olarak ifade etmek mümkündür.

3.7.1. Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER)

BİMER (Başbakanlık İletişim Merkezi) 2006 yılında yayımlanan genelgeyle vatandaş ve devlet arasında köprü kuran bir e-uygulama olmuştur. BİMER’in karşılığı

genelgede belirtildiği üzere, kamu işleyişinde yönetim ve yönetime katılma faktörlerinin anlam kazanması sonucu kurulan, vatandaşın kamu yönetiminde aktifliğini sağlayan bir uygulamadır. BİMER, şikâyet, talep, görüş ve öneri çerçevesinde hem yönetimin işleyişini daha aktif olmasını sağlayacaktır hem de demokrasinin işleyişini daha verimli hale getirecektir. Ayrıca bütün bu işleyişlerin hızlı ve etkin şekilde gerçekleşmesi temel alınmıştır. BİMER'e yapılacak başvurular iki yol ile sağlanmaktadır. İlk yol vatandaşa sözlü başvuru imkânı sağlamaktadır. Dolayısıyla 150 numaralı hat arandığında BİMER'e istenilen kategoride başvuru yapılabilir. Diğer ise internet üzerinden yapılacak yazılı başvurulardır. Burada BİMER'in web sitesi devreye girmektedir. BİMER üzerinden şikâyet, talep, istek gibi başvuruların yapılması Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve Dilekçe Hakkı Kanunuyla ilişkilidir. Aynı zamanda Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun çerçevesinde de başvuru yapılabilir. Ek olarak insan hakların zarara uğramasına ilişkin başvurular da sözlü ya da yazılı olarak gerçekleştirilebilir (www.resmigazete.gov.tr).

BİMER 2006 yılından bu yana çok fonksiyonlu bir yapıyla vatandaşlara imkân sağlamıştır. Bünyesinde barındırdığı imkân sayesinde 2006 yılından bu yana birçok faaliyet raporunda yer almıştır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Faaliyet Raporunda BİMER'e 2011 yılında 1075 başvurunun olduğu ve 754 başvurunun yanıtladığı belirtilmiştir (www.rtuk.gov.tr). T. C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi 2013 yılında yayınladığı İdare Faaliyet Raporunda Basın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığının BİMER hizmetini sağladığını ve 1470 başvurunun alındığı ifade edilmiştir (ms.hmb.gov.tr). Maliye Bakanlığı 2011 Faaliyet Raporunda BİMER'den gelen başvuruların, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği birimi tarafından kabul edildiği ve gerekli işlemlerin yapıldığı belirtilmiştir (ms.hmb.gov.tr). BİMER'e ilişkin genelgede de belirtildiği üzere, kamu yönetiminin işleyişinde birtakım kavramların ortaya çıkması ya da anlam kazanması, dijital platformda yer alan bu uygulamanın oluşmasına imkân sağlamıştır. BİMER dijital mecra da çok fonksiyonlu bir uygulama olmuştur. Hem devleti temsil etmiş hem de vatandaş ve devlet arasında hızlı bir erişimin gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır.

BİMER istek, şikâyet gibi çerçevelerde ve devletin vatandaşlarına sunduğu yeni yolla birçok alana ve işleyişe erişim daha kolay olmuştur. Haliyle bu durum devletin tüm kollarına yansımıştır. Sunduğu imkanlar bu kadarla sınırlı değildir.

Yönetime katılım BİMER ile daha aktif hale gelmiştir. Yönetime katılımın sağlandığının en büyük kanıtı, BİMER uygulaması aktif olduğundan bu yana yapılan başvuru sayılarının giderek artmasıdır. BİMER, yönetime katılım erişimini kolaylaştırdığından bürokratik sisteminden de önüne geçilmiştir. Yine BİMER'in tasarruflarından da bahsedilebilir. Dijital bir mecrada yer aldığı için erişim sınırsızdır. Dolayısıyla zaman tasarrufu sağlanmaktadır (Uçacak, 2017:57-64).

3.7.2. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) Modeli ve Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi

CİMER 2006 yılı itibariyle BİMER adıyla kamuoyunda yer almaktadır. 2017 yılında hükümet sisteminin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin olmasıyla BİMER'in CİMER olmasına yani Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi adıyla dijital platformda hizmet vermesine neden olmuştur (Darıcı, 2020:103). CİMER'e yapılan başvurular yıl kategorisinde incelendiğinde talebin fazla olduğunu gözlemlemek mümkündür. Konuyla alakalı İletişim Başkanlığının açıkladığı veriler, 2019 yılını kapsamaktadır. 2019'da toplam 3 milyon 138 bin 233 başvuru yapılmıştır (www.iletisim.gov.tr). 2019'dan bu yana CİMER üzerinden yapılan başvuruların oranı gittikçe arttığı ifade edilebilir. Nedeni olarak internet, bilgi ve iletişim araçlarına erişim kolaylaşması ve böylece dijital platformdaki CİMER kullanımının arttığı vurgulanabilir.

Teknolojinin ve iletişim araçlarının kamu anlayışını da dönüşüme uğrattığı aşikardır. Dijitalleşmeyle yaşanan dönüşüm kamuda şeffaflığı, vatandaş odaklılığı ve hesap verilebilirlik gibi unsurları daha aktif hale getirmiştir. Dolayısıyla demokratik bir yönetimin varlığı ve uygulanabilirliği söz konusu olmuştur (Selvi, Ulucan ve Eser Coşgun, 2019:23-24). Tam da bu noktada CİMER'in dijitalle dönüşen kamu anlayışının bir ürünü olduğu vurgulanabilir. Dolayısıyla teknolojinin kamuda yer alması nasıl ki demokratik bir anlayışın uygulanabilirliğini arttırdıysa, CİMER de bu anlayışın faaliyete geçmesine imkân tanıyan bir e-uygulamadır. Bu noktada yönetim ve yönetime katılım kavramlarının baz alındığını söylemek mümkündür. Çünkü vatandaşın, CİMER üzerinden yönetim hakkındaki görüşlerini bildirebileceği bir zemin hazırlanmıştır. Böylece katılımın altı çizilmiştir. Bunun nedeni CİMER'in katılımın yasal çerçevelerinden birini oluşturduğu yönünde olacaktır. Yönetime katılın, çözüme ortak olun sloganıyla katılımcı demokrasi vurgulanmaktadır (Ateş ve

Buyruk, 2018:89-95). Vatandaşların teknoloji sayesinde siyasal alana katılımının daha fazla artması aktif yurttaşlık kavramından bahsedilmesinin önünü açtığı vurgulanabilir. Bu duruma en güzel örnek yine CİMER'in olduğunu belirtmek mümkündür. CİMER, devlet ve vatandaş arasındaki aktif iletişimi sağlayan uygulama olmuştur (Durmuşoğlu ve Genel, 2022:73). Dolayısıyla vatandaş, kamu alanında daha aktif bir özellik kazanmıştır. Aktif olma durumu da vatandaşın katılımcı olmasını sağlamıştır. Bu durum dijital çağa uyarlanacak olursa dijital yurttaşlık kavramı ön plana çıkacaktır. Dijital vatandaşlığın vatandaşa kazandırdığı en önemli şey erişimin kolaylığı ve katılımcı olma durumunun var olmasıdır. Aynı şekilde birtakım hakların ve sorumlulukların dijital ortama taşınmasıdır. Dolayısıyla günümüz dijital çağda CİMER'i kullanan bir kişi, dijital vatandaş kimliğiyle dijital ortama taşınan hak ve sorumluluklarını CİMER üzerinden yerine getirebilmektedir.

Vatandaşın teknolojiyle birlikte devlet çerçevesinde katılımcılığını sağladığı uygulamanın CİMER olduğu vurgulanabilir. Çünkü teknoloji, devlet, vatandaş, iletişim, katılımcılık gibi kavramların merkezinde bu uygulamanın yer aldığı belirtilebilir. Ulusal alanda hizmet veren bu uygulamanın devlete kazandırdığı bazı kolaylıklar da vardır. Kamu hizmetlerindeki olumsuz durumların vatandaşlar aracılığıyla CİMER uygulaması üzerinden devletin en üst makamına bildirilmesi iş yükünü hafifletmiştir (Güler ve Yılmaz, 2019:373). Bu noktada CİMER'in kapsamlı tanımının ne olduğu, işleyişinin nasıl olduğu, hangi haklar çerçevesinde bu platformu kullanmamız gerektiği gibi unsurlar, Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezinin yayınlamış olduğu 50 Soruda CİMER adlı dijital kitapçığında kapsamlı şekilde ele alınmıştır. Bundan hareketle CİMER Bilgi Edinme Hakkı ve Dilekçe Hakkı çerçevesinde vatandaşların başvuru yapabileceği e-uygulamadır. Bahsedilen haklar çerçevesinde hükümet çalışmaları ve kamu yönetiminin birtakım eylemleri hakkında görüş, öneri ve şikayetlerin alınmasıyla, oluşabilecek politikaların yolunu çizmektedir. Aynı zamanda ALO 150 ile CİMER'e başvuru yapmak da mümkündür. (www.cimer.gov.tr).

CİMER'in hedefleri ve temel ilkelerinden bahsetmek bu uygulamanın sınırlarını da belirlemektedir. Temel hedefte, Bilgi Edinme Hakkı ve Dilekçe Hakkı üzerinden nitelikli bir hizmet sunmak vardır. Ayrıca yönetime katılımı CİMER ile gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Devlet ve vatandaş arasında köprü görevi gören CİMER ile devletin hizmet kalitesi ve hizmet olanağının artırılması da hedefler

içerisindedir. Bu uygulamayla katılımcı yönetim anlayışı baz alınarak şeffaf, vatandaş odaklı ve etkin bir işleyiş amaçlanmaktadır. Bahsedilen hususlar ekseninde yapılan başvurular sonucunda, kamu politikalarının bireylerdeki etkisi gözetilerek tekrardan yapılacak olan politikalara fayda sağlamaktadır (www.cimer.gov.tr). Ayrıca CİMER kendi içinde de birtakım dallara ayrılmıştır. Genç CİMER bünyesinde Çocuk başvuruları, Genç başvuruları buna örnektir (www.iletisim.gov.tr). Yine Engelsiz CİMER de bu kategoride ele alınabilir. 3 Aralık 2022 tarihinde, görme engelli bireylerin CİMER'e ulaşımı sağlayabilmesi için Engelsiz CİMER projesi yürürlüğe girmiştir. Bu projeyle görme engelli bireylerinde tanınan haklardan yararlanması hedeflenmiştir (www.iletisim.gov.tr). Toplumda oluşan yeniliklere göre CİMER'in kapsamı da genişlemektedir.

CİMER üzerinden Yeşil Kalkınma Devrimi hakkında görüşlerinizi iletebilirsiniz. Sıfır atık farkındalığı yönündeki görüşlerinizi CİMER kanalı ile Cumhurbaşkanlığına iletebilirsiniz. Sokak hayvanlarıyla ilgili görüşlerinizi, önerilerinizi yine bu kanaldan devlete iletebilirsiniz. Aynı zamanda CİMER, gençlerin kamusal alanda aktif olmasını istemektedir. Bu sebeple gençlerin görüş ve önerilerini CİMER üzerinden iletmelerini arzulamaktadır (www.cimer.gov.tr). Tüm bu belirtilenler ve niceleri yönetime ortak olun başlığı altında belirtilmektedir. CİMER'in sağlamış olduğu avantajlar neticesinde devletin en üst makamı olan Cumhurbaşkanlığına erişim kolay hale getirilmiştir. Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkı çerçevesi dışında kişi, kurum ya da kuruluşlara CİMER vasıtasıyla teşekkür etmek de mümkündür. Ayrıca CİMER, vatandaştan toplanan bilgiler ekseninde yönetimin ve politikaların şekillendiği de söylenebilir. CİMER'in yönetime ortak olamaya vurgu yapması, katılımcı demokrasiye uygulanabilir bir alan sunması demektir.

CİMER sayesinde devlet ve vatandaş arasında birden fazla kol da kesintisiz işleyen iletişim yaşanmaktadır. Bu kollar Dilekçe Hakkı ve Bilgi Edinme Hakkı dışında teşekkür, yönetime katıl, Türkiye Yüzyılı Hayalini Paylaş şeklindedir. Bu seçeneklere Şekil 9'da detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

1 2 3 4 5 6 7

☐ İstek ☐ Teşekkür ☐ Şikayet ☐ Yönetime Katıl ☐ Bilgi Edinme Hakkı ☐ Görüş Öneri ☐ "Türkiye Yüzyılı" Hayalini Paylaş

Şekil 9. CİMER Başvuru Seçenekleri

Kaynak: ([CİMER'de Deprem Bölgesindeki Acil Durumlar İçin Başvuru Formu Oluşturuldu \(zhaber.com.tr\)](http://zhaber.com.tr))

CİMER üzerinden yapılacak başvuru seçenekleri görseldeki gibidir. İstek, şikâyet, bilgi edinme hakkı ve görüş öneri seçenekleri doğrudan Bilgi Edine Hakkı ve Dilekçe Hakkı içerisine girmektedir. Bunun dışında yönetime katıl ve Türkiye Yüzyıl Hayalini Paylaş seçenekleri yer almaktadır.

Parantez açılması gereken bir nokta vardır. Yüzyılın felaketi olarak adlandırılan Kahramanmaraş merkezli 7.7 şiddetindeki deprem sonrası, CİMER kanalında deprem acil seçeneği aktif hale getirilmiştir (www.iletisim.gov.tr). Bu seçenek Şekil 10.'daki gibidir.

The screenshot shows the CİMER web interface. At the top, there is a header with the CİMER logo and the text 'CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM MERKEZİ'. Below this, there is a section for 'TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI'. The main content area has a navigation bar with three steps: 1 (selected), 2, and 3. Below the navigation bar, there are two buttons: 'Başvurularıma Git' and 'Çıkış Yap'. The main content area displays a list of options: 'Deprem Acil' (selected with a red dot), 'İstek', 'Teşekkür', and 'Şikayet'.

Şekil 10. CİMER Deprem Acil Seçeneği

Kaynak: ([CİMER Deprem Acil Ekranı \(yildizhaber.com.tr\)](http://yildizhaber.com.tr))

Bu neticede ülkede yaşanan herhangi bir durumda CİMER'i vatandaş ve devlet arasındaki iletişimi sağlayan kaynak olarak tanımlamak mümkündür. CİMER, devletin tüm kanallarının 7/24 aktif olduğunu vatandaşlara kanıtlayan bir uygulama

olduğu da ayrıca ifade edilebilir. Deprem Acil seçeneğinin yer almasıyla vatandaşların yine CİMER üzerinden katılım göstererek, sadece demokrasiye değil farklı alanlara da etki ettiği söylenebilir. Deprem örneğinden farklı olarak gündeme yönelik güncel gelişmeler CİMER'e başvuru seçeneği olarak eklendiğini ifade etmek mümkündür. Şekil 11'de Yönetime Katıl seçeneğinin alt seçeneklerine güncel konuları kapsayan yeni seçenekler eklenmiştir.

Şekil 11. CİMER Yönetime Katıl Seçeneği

Kaynak: (<https://www.cimer.gov.tr/Basvuru/>)

Son olarak Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi CİMER gibi istek, öneri, şikâyet ve sorunların yazıldığı dijital platformda yer alan bir sistemdir. Başvuruları seçenekleri ve Rektöre yazın seçeneğiyle CİMER uygulamasına benzetilmektedir. Aynı zamanda CİMER de olduğu gibi Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sisteminde de başvurular doğrudan ilgili birimlere aktarılmaktadır (ohu.edu.tr). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İYS üzerinden yapılan başvurular ya da CİMER üzerinden yapılan başvurulardaki amaç, herhangi bir konu çerçevesinde birtakım durumlara etki etmektir. Bu etki işleyişlerin değişmesine neden olabilmektedir. Aynı zamanda dijital alanda yer alan iki uygulamada da var olan yönetime katılım göstererek, var olan düzenin daha iyi yönde revize edilmesi sağlanabilmektedir.

3.7.2.1. Dilekçe Hakkı

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası Dilekçe Hakkı şu şekildedir:

Amaç:

Madde 1 – (Değişik: 2/1/2003-4778/23 md.)

Bu Kanunun amacı, Türk vatandaşlarının ve Türkiye’de ikamet eden yabancıların kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili makamlara yazı ile başvurma haklarının kullanılma biçimini düzenlemektir.

Kapsam:

Madde 2 – (Değişik: 2/1/2003-4778/24 md.)

Bu Kanun, Türk vatandaşları ve Türkiye’de ikamet eden yabancılar tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi ile idarî makamlara yapılan dilek ve şikâyetler hakkındaki başvuruları kapsar.

Dilekçe hakkı:

Madde 3 – Türk vatandaşları kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili makamlara yazı ile başvurma hakkına sahiptirler.

(Ek: 2/1/2003-4778/25 md.) Türkiye’de ikamet eden yabancılar karşılıklılık esası gözetilmek ve dilekçelerinin Türkçe yazılması kaydıyla bu haktan yararlanabilirler.

Dilekçede bulunması zorunlu şartlar:

Madde 4 – (Değişik: 2/1/2003-4778/26 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisine veya yetkili makamlara verilen veya gönderilen dilekçelerde, dilekçe sahibinin adı-soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması gerekir.

Gönderilen makamda hata:

Madde 5 – Dilekçe, konusuyla ilgili olmayan bir idari makama verilmesi durumunda, bu makam tarafından yetkili idari makama gönderilir ve ayrıca dilekçe sahibine de bilgi verilir.

İncelenemeyecek dilekçeler:

Madde 6 – Türkiye Büyük Millet Meclisine veya yetkili makamlara verilen veya gönderilen dilekçelerden;

- a) Belli bir konuyu ihtiva etmeyenler,
- b) Yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olanlar,
- c) 4 üncü maddede gösterilen şartlardan herhangi birini taşımayanlar,

İncelenemezler (www.mevzuat.gov.tr).

Dilekçe Hakkı kanuni olarak vatandaşın hak arama yolu olduğundan bunun geniş tabanlı, geniş ölçekli tüm dijital platformda var olduğu ve ilk ortaya çıkan uygulama tabanından başlayarak en son uygulama tabanı CİMER’e kadar, tüm kamu kurumlarının işleyişinde etkin olarak hak arama yolu olarak kullandığı görülmektedir. Ancak Dilekçe Hakkını daha çok son olan CİMER üzerinden değerlendirmek, yöntem olarak daha doğru ve tutarlı olduğu için ele aldık.

3.7.2.2. Bilgi Edinme Hakkı

Bilgi Edinme Hakkı yurttaşın *kamu kurum ve kuruluşlarının görevlerinden dolayı sahip oldukları bilgilere erişim hakkıdır* (bedk.adalet.gov.tr). Bilgi Edinme 1

dijital çağda devletin şeffaflığını ve açıklık ilkelerini temsil etmektedir. Ayrıca *tüm gerçek ve tüzel kişilere eşitlik ve tarafsızlık ilkelerine uygun olarak kullandırılmasının sağlanması, günümüz modern demokratik devletlerinin temel bir görevidir* (bedk.adalet.gov.tr).

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası Bilgi Edinme Hakkı şu şekildedir:

Bilgi edinme hakkı

MADDE 4. — Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir.

Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, isteyecekleri bilgi kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, bu Kanun hükümlerinden yararlanırlar.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülükleri saklıdır.

Bilgi verme yükümlülüğü

MADDE 5. — Kurum ve kuruluşlar, bu Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdürler.

Bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz (www.resmigazete.gov.tr).

Bilgi edinme hakkı, demokratik yönetim ve şeffaflık ilkelerinin kamu yönetiminde gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerinin yerleşerek güçlenmesinde mihenk taşı durumundadır. Ayrıca yolsuzlukla mücadelede etkin bir denetim mekanizması olarak da kullanılmaktadır. Diğer yandan devlet ile bireyler arasındaki iletişim kanallarının bilgi edinme hakkı vasıtasıyla açık tutulması, devletle bireyler arasındaki mesafenin azalmasını ve güven duygusunun güçlenmesini sağlayarak bireylerin devlet yönetimine yabancılaşmasına engel olur. Alınan kararları denetleme ve karar alma mekanizmasında etkin rol oynama imkânına sahip bireylerin nazarında, idarenin iş ve eylemleri meşruiyet kazanır. Yine hak arama, adil yargılanma ve savunma hakkı gibi hakların, bilgi edinme hakkı ile yakından ilişkisi bulunmaktadır (bedk.adalet.gov.tr).

Dijitalleşme yurttaşların Bilgi Edinme Hakkını kullanmasına imkân sağlayacak platformlar oluşturmuştur. Bilgi Edinme Hakkının toplumdaki karşılığı ise kamuda daha şeffaf ve hesap verilebilir bir anlayışın benimsenmesi ve bununla birlikte daha demokratik ve katılımcı yönetimin uygulanabilir olmasıdır (Şamdan, 2023:927). Bu bakış açısı tezde vurgulanmak istenen Bilgi Edinme Hakkının sosyolojik boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Bir konu hakkında bilgi talebi her bireyin hakkıdır ve bu hak Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında vatandaşlara tanımlanmıştır.

CİMER temelde anayasada tanımlanan Bilgi Edinme Hakkının dijital alanda aktifliğini sağlayan bir uygulamadır. CİMER aracılığıyla doğrudan devletten bilgi talebinde bulunmak bu konudaki işleyişi kolaylaştırmıştır. Ayrıca e-Devlet Kapısını da yurttaşların Bilgi Edinme Hakkını sağladığı yönünde ifade kullanmak mümkündür. Çünkü yurttaşların e-devlet üzerinden eriştiği şey resmî belgelerdir ve bu belgelerdeki bilgiler yurttaşın siyasal alanda ya da sosyal alanda aktif kullanacağı şekildedir. Dolayısıyla e-devlet yurttaşın resmi çerçevede istediği bilgiyi sunacak bir uygulamadır.

3.7.3. E- Devlet Kapısı (Dijital Türkiye Portalı)

Türk Kamu yönetimi 1990 yıllarında yeni kamu yönetimi anlayışını benimseyerek elektronik tabanlı bir dönüşüme gitmiştir. Hizmet sunum kanalları iyileştirilmiş ve daha da arttırılmıştır (cbddo.gov.tr). Bu kanallar arasında e-Devlet Kapısı olarak bilinen dijital Türkiye platformu oluşturulmuştur. 2008 yılında kurulan bu portalın amacı kamu hizmetlerini tek bir çatı altında birleştirmek, devlet hizmetlerinin vatandaşa güvenli, kesintisiz, kolay, etkin ve kaliteli şekilde ulaştırmaktır (cbddo.gov.tr). e-Devlet kapısının faydaları,

- Bilgi iletişiminin hızlanması,
- İşlem süresi ve maliyetlerin azalması,
- 7/24 hizmet verebilme
- Şeffaflık
- Hızlı hizmet ile artan memnuniyet
- Güvenirlilik (www.turkiye.gov.tr/) şeklindedir.

E-devlet ve Bilgi Toplumu Kanun Tasarısında e-devlet kapısı *kullanıcılara, kamu kurum ve kuruluşlarına e-Devlet hizmetlerinin tek erişim noktasından sunulmasını sağlayan bilgi sistemi* şeklinde tanımlanmıştır (www.tbd.org.tr). Ne kadar devlet ve vatandaş arasındaki iletişime dikkat çekilse de devlet kendi bünyesinde de e-devlet kapısının işlevselliğini ön planda tutmaktadır. Özellikle idare açısından e-devlet kapısının bürokrasiyi, maliyeti ve kırtasiyecilik masraflarını azalttığı vurgulanmaktadır (Şahin, 2019:130).

E-devlet anlayışı yaşadığı değişimler ve gelişmeler sonucunda belirli bir düzeye gelmiştir. Bu konu çerçevesinde e-devlet için ifade edilen birçok aşamalar

vardır. Hiller ve Belagner'in 5 aşamasıyla birlikte e-devlet anlayışının nasıl olgunlaştığına ve son noktada neyi ifade ettiği belirtilecektir. Hiller ve Belagner e-devleti beş aşamada anlatmaktadır. Bu aşamalar sırasıyla,

- Bilgi
- İki-yönlü iletişim
- İşlem
- Entegrasyon
- Katılım

Bilgi aşamasında e-devlet, vatandaşların ihtiyaç duyabileceği verileri kurumların web sitelerinde bulundurur. Diyalektik iletişim aşamasında vatandaşların e-postalar ve formlarla birtakım değişikliklerin ve isteklerin gerçekleştirilmesi sağlanır. İşlem aşamasında vatandaşların çevrimiçi olarak bazı işlemleri yapabilmesi sağlanır. Entegrasyon aşamasında çevrimiçi ortamda ortak portal çerçevesinde tüm kamu hizmetleri bir arada toplanmıştır. Beşinci aşamada ise araştırma için önemli bir kavram olan katılım aşamasıdır. Katılım aşaması ile vatandaşların kamusal işleyişe çevrimiçi oylamalarla katılması, yorumlarını üst makama ya da ilgili idari makamlara paylaşmaları amaçlanır. Dolayısıyla Hiller ve Belagner son aşamada e-devletin “yönetime katılım” ve “e-demokrasi” yönüne vurgu yapmaktadır (Hiller ve Belagner, 2001:15-16). Yapılan bu vurgu e-devlet kapısının, yurttaşın yönetime katılımında dijital platformda yer alan bir uygulama olduğunu kanıtlamaktadır. Aynı zamanda bilgi ve iletişim teknolojilerle demokrasinin desteklenerek e-demokrasi şeklinde ifade edilmesi ve katılımcı demokrasi nezdinde önemli olan katılımın, yurttaş tarafından e-devlet kapısı uygulamasıyla gerçekleştiriliyor olması da vurgulanmalıdır.

3.7.4. Beyaz Masa

Kentler, nüfusu çok fazla olduğu ve böylece sosyal, ekonomik, kültür ve günlük gibi faaliyetlerin yoğun olduğu alanlardır. Bu tarz faaliyetlerin yoğun olması beraberinde birtakım sorunların açığa çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla kentlerde yaşayan insanların şikayetlerinin ve isteklerinin olması da kaçınılmazdır. Birçok yerel yönetim bu işleyişi katılımcı bir uygulamayla yönetmek için birtakım yöntemlere başvurmaktadır (Aygün ve Kömürcüoğlu, 2023:107). Bu yöntemlerden biri de beyaz masadır.

Beyaz Masa 1990'lı yıllarda Türkiye'de çağrı merkezinin kurulmaya başladığı dönemde ilk çağrı merkezi örneği olmuştur. 1994 yılında ilk kez İstanbul'da uygulanmış ve Alo 152 Beyaz Masa olarak tanınmıştır (Gürün ve Karaçorlu, 2020:219). Günümüzde ise farklı isimlerle büyükşehir belediyelerinde, illerde ve ilçelerde 7/24 faaliyet göstermektedir (Uyar ve Mercek, 2016:151). Beyaz Masa halkla ilişkiler çerçevesinde değerlendirilen yerel yönetimlerde bulunan ve vatandaşın talep, istek, öneri, şikâyet gibi başvurularını değerlendirerek çözümünü sağlayan bir mekanizmadır. Beyaz masa sayesinde vatandaş-belediye arasında iletişim kurulmakta ve vatandaş yaptıkları başvurular neticesinde yerel demokrasiye katılım sağlamaktadır (Yıldırım ve Yıldırım, 2018:61-62). Yerel yönetimler noktasında vurgulanan katılım, 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 13. Maddesinde vatandaşların belediye karar ve hizmetlerine katılma hakkının olduğu ifade edilmektedir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005:6). Bu hak, vatandaşların az ya da çok katılım göstererek kararlarda etkili olabilmesine imkân vermektedir (Aygün ve Kömürcüoğlu, 2023:106). Dolayısıyla beyaz masa sayesinde vatandaşlar yerel yönetimler bünyesinde katılım göstererek demokratik yönetimin gerçekleşmesini sağlayabilmekte, işleyişleri etkileyebilmekte ve yönetime dahil olabilmektedir.

Beyaz Masa uygulamasının adı süreç içerisinde Çözüm Merkezi şeklinde dönüşmüştür. Dijitalleşmenin toplum ve birey hayatında eğilimini arttırmak ve kabulünü çoğaltmak için daha çok güncel, herkesin kolayca ulaşabileceği ya da cazip gelebilecek kavramsallaştırmalar üzerinden dönüşümler yaşandığı gözlemlenmektedir. Dijitalleşmedeki dönüşümün amacı insanın ihtiyacını karşılamak için ve dijital kabulünü arttırmak içindir. Dolayısıyla yerel yönetimlerde ilk Beyaz Masa ismiyle kurulan bu uygulama süreç içerisinde Çağrı Merkezi, Çözüm Merkezi gibi isimlerle literatürde var olmaya başlamıştır.

3.8. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK)

Dijitalleşmenin olanaklarından biri bilginin dijital ortama aktarılması ve herkesin yer ve zaman fark etmeden kesintisiz şekilde ulaşılmasıdır. Bireye ait bilgilere ulaşılması, işlenmesi ya da yorumlanması kişi için olumsuzluklar meydana getirebilir. 21.yy ortalarından itibaren dijitalleşmenin yaşamla iç içe geçmesi, ikinci kişilerin, şirketlerin ya da diğer mecraların kişisel verilere ulaşımı kolaylaştırmış ve bu

durum birçok çekinceyi beraberinde getirmiştir (Dilsiz, 2021:3). Kişisel veri de bu noktada ele alınabilecek bir kavramdır. *Kişisel veri, kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgiyi* (www.mevzuat.gov.tr) ifade eder. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu 2 Mart 2016 tarihinde kabul edilmiştir. 7 Nisan 2016'da 29677 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır. 6698 sayılı KVKK'nın amacı ve kapsamı şu şekildedir:

Amaç

MADDE 1- (1) Bu Kanunun amacı, kişisel verilerin işlenmesinde başta özel hayatın gizliliği olmak üzere kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülükleri ile uyacakları usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2- (1) Bu Kanun hükümleri, kişisel verileri işlenen gerçek kişiler ile bu verileri tamamen veya kısmen otomatik olan ya da herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik olmayan yollarla işleyen gerçek ve tüzel kişiler hakkında uygulanır (www.mevzuat.gov.tr).

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu yurttaşların temel hak ve özgürlüklerini koruma altına alan kanundur. Disiplin nezdinde kişisel hakların işlenmesi, mahremiyet hakkının ve bilgi güvenliği hakkının korunması Kişisel Verilerin Korunması Kanunu çerçevesinde gerçekleşmektedir (www.kvkk.gov.tr). Dijitalleşmeyle birlikte bilgilerin internet ortamına aktarılması, işlenilmesi, kullanılması yaygınlaşmış ve bu durum birçok problemin önünü açmıştır. Bireylerin kişisel bilgilerinin dijital platformda yer alması birçok mağduriyeti de beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla Kişisel Verilerin Korunması Kanunu dijitalleşmenin sınırsızlığına kısıtlayıcı bir özellikte olduğu vurgulanabilir. KVKK Bilgi edinme hakkı ve dilekçe hakkı sunan bir yapıdır. Dolayısıyla demokrasiyi şekillendiren bir kanundur. Yurttaşlar Bilgi edinme hakkı ve dilekçe hakkı çerçevesinde demokrasiye akabinde yönetime katılabilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'nde öğrenim gören yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık çerçevesinde dijitalleşmeye yönelik algılarının değerlendirilmesine ve bu doğrultudaki bulgulara yer verilmiştir. Lisansüstü öğrencilerin akademik yoğunluğundan dolayı görüşmeler yüz yüze, WhatsApp ve e-posta aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Buna ek olarak yapılan üç farklı görüşmeden elde edilen veriler arasında değişkenlik olduğu sonucuna varılmıştır. Yüz yüze yapılan görüşmelerde elde edilen veriler daha detaylı ve deneyimlerin örneklerle aktarıldığı bir görüşme ortaya çıkmıştır. WhatsApp ve e-posta üzerinden gerçekleşen görüşmelerde detaylı deneyim paylaşımı sağlanamamıştır. Diğer bir vurgulanması gereken nokta ise tezin çalışma grubunu oluşturan Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Fen Bilimleri Enstitüsünde öğrenim gören öğrenciler arasında tez konusuna ilişkin deneyimlerin farklılaşmasıdır. Sosyal Bilimler Enstitüsünde öğrenim gören yüksek lisans ve doktora öğrencileri Fen Bilimleri Enstitüsündeki öğrencilere göre dijitalleşmeyi katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık çerçevesinde analiz edebildikleri ve deneyimledikleri sonucuna varılabilmektedir. Bu sonuca ilişkin detaylı bilgiler “Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans ve Doktora Öğrencilerinin Katılımcı Demokrasi ve Dijital Yurttaşlık Ekseninde Dijitalleşmeye Yönelik Düşünceleri” ve “Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans ve Doktora Öğrencilerinin Dijitalleşme Ekseninde Demokrasiye/Yönetime Katılım Fikirleri” başlıkları altında anlatılmıştır. Ayrıca bulgular kısmında sıkça kullanılan dijital iletişim kanalları CİMER, e-Devlet Kapısı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masadır.

4.1. Katılımcıların Kullandığı Dijital İletişim Kanalları

Çalışma Grubu olarak seçilen Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin dijital platformda kullandığı uygulamalar Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Kullandığı Dijital İletişim Kanalları

Katılımcı	CİMER	e-Devlet	İYS	Beyaz Masa
K1	X	X		
K2	X	X	X	
K3	X	X		
K4	X	X		
K5	X	X		
K6	X	X	X	
K7	X	X		
K8	X	X		
K9	X	X		
K10	X	X		
K11		X	X	
K12	X	X	X	
K13	X	X	X	
K14		X		X
K15	X	X		X
K16		X	X	
K17		X		
K18	X	X		X
K19		X		
K20	X	X	X	X
K21		X	X	X
K22	X	X		

K23	X	X	X	
K24		X		
K25	X	X	X	X
K26		X		
K27		X		

Tablo 4'ten anlaşılacağı üzere katılımcıların çoğunluğu CİMER, e-devlet kapısı ve Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemini kullanmışlardır. Yerel yönetimlerde yer alan, çağrı merkezi örneği niteliğindeki Beyaz Masayı kullanan kişi sayısı ise oldukça az olduğu sonucuna varılmıştır. Katılımcılardan sadece altı kişi Beyaz Masayı kullanmıştır.

4.2. Katılımcıların Dijital İletişim Kanallarına Başvururken Kullandığı Bilgi ve İletişim Araçları-Teknik Sıkıntının Yaşanıp Yaşanmadığı

Dijitalleşmenin gündelik hayata nüfus etmesi bilgi ve iletişim araçlarının kullanılmasını yaygınlaştırmıştır. Bu sayede bireylerin birçok işlerini dijital ortamda gerçekleştirmeye başlaması bilgi ve iletişim araçlarını daha görünür kıldığı gibi bireylerin beklentileri de bu noktada arttırmaktadır. Özellikle tez konusuyla bağlantılı olarak yurttaşlar devlet ve beraberindeki organizmalara bilgi ve iletişim araçlarıyla ulaşabildiklerini ifade etmekte ve ayrıca bu ulaşımı kesintisiz gerçekleştirmek istemektedir. Katılımcılar CİMER, e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masaya olan başvurularını çoğunlukla telefon ve bilgisayar üzerinden gerçekleştirmektedir. Katılımcıların çoğu teknik bir sıkıntı ile karşılaşmadığını fakat e-devlet kapısı uygulamasına erişimde yoğunluk olduğu zaman teknik sıkıntı yaşadığını ifade etmektedir. Konuyla alakalı K1, K4, K5, K6, K17 ve K23 katılımcıları şunları ifade etmektedir:

“Genel olarak herhangi bir teknik sıkıntı yaşamıyorum ama bazen e-devlete girerken sistem hata veriyor.” (K1)

“Teknik sıkıntı yaşamadım. Sadece e-devlete girerken sistem bazen bekletiyor.” (K4)

“E-Devlet şifresi alırken PTT kadar gitmiştim. Bence e-devlet şifresi vatandaşa kolay şekilde verilmeli. Teknik olarak şifre daha kolay alınmalı. e-Devlet sistemine tıkladığımda arayüz hemen açılmıyor. Aslında CİMER’i kullanırken büyük bir sorun yaşamadım.” (K5)

“CİMER ve İYS’yi genelde bilgisayar üzerinden kullanıyorum ve geç açılıyor. e-Devlette ise teknik arıza uyarısını çok sık alıyorum.” (K6)

“Sistem altyapısına bağlı olarak e-devlette bazı zamanlarda dokümana erişme konusunda sıkıntı yaşıyorum.” (K17)

“e-Devlette bazen sistem kaynaklı erişim problemi yaşıyorum.” (K23)

Ülkemizde devletin dijitalleşme ile birlikteliği e-devlet olarak sonuçlanmıştır ve bu sonucun ortaya çıkardığı yeni ilişkiler de dijital kanallardan ilerlemektedir. Türkiye’de yurttaş ve devlet arasındaki ilişkileri e-devlet kapısıyla ilişkilendirmek mümkündür. Dijital alan sürekli olarak kendini yenileyen yapıya sahiptir ve özellikle dijital alanın kullanım alanı genişledikçe ve kullananların sayısı arttıkça altyapı yetersiz kalmaktadır. e-Devlet kapısını kullanan kişi sayısı zamanla artış göstermektedir ve bu artış altyapının zaman zaman yetersiz kalmasına neden olmuştur. 2008 yılında erişime açılan e-devlet kapısını ilk olarak 6.990 kişi kullanırken 2023 yılında bu sayı 64.281.459’a ulaşmıştır (cbddo.gov.tr). Bu bağlamda iki sonuca varmak mümkündür. İlk olarak Türkiye’de e-devlet kapısının kullanım sayısı artması devlet ve yurttaş arasındaki ilişkinin e-devlet kapısı üzerinden ilerlemesi ve yurttaşların dijitalleşmenin çıktısı e-devlet kapısına olan taleplerinin artmasıdır. Bu talep artışı da yoğunluğun yaşandığı zamanlarda alt yapısının yetersiz kalmasına neden olmaktadır.

4.3. Dijital İletişim Kanallarına Yapılan Başvuru Türleri

Dijital alana taşınan siyasal alan devlete erişimi kolaylaştırdığı gibi bireysel ya da toplumsal birçok konunun devlete ulaşımını da mümkün kılmıştır. Dolayısıyla bu tez araştırması için önemli olan dijital kanallara başvuru türleri de çeşitlilik göstermektedir. Başvuruların temel kaynağı Bilgi Edinme Hakkı ve Dilekçe Hakkı çerçevesinde gerçekleşmektedir. Bu haklar dijital alanda yurttaş, devlet ve beraberindeki organizmalar arasında köprü kurmaktadır ve talep, istek, dilek, şikâyet,

teşekkür gibi başvuru türlerini ortaya çıkarmaktadır. Katılımcılar CİMER, e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masa uygulamalarını çoğunlukla talep, istek ve şikâyet çerçevesinde kullanmaktadır. Ayrıca K11 dışındaki diğer katılımcılar dijital iletişim kanallarında yer alan diğer başvuru türlerini (öneri, teşekkür, yönetime katılım, görüş-öneri ve bilgi edinme) kullanmamıştır.

CİMER’i kullanan katılımcıların başvuru türleri şu şekildedir:

“CİMER’i genelde istek için kullanıyorum. Bazen de şikâyet için kullanıyorum.” (K1)

“CİMER’i %80 hep şikâyet olarak kullandım.” (K2)

“CİMER’de istekte ve öneride bulundum.” (K3)

“Otobüs firmasıyla alakalı bir sıkıntı yaşamıştım ve muhatap bulamadım bende CİMER’e yazdım.” (K4)

“17-18 yaşlarındayken bulunduğum bölge hakkında çevre kirliliğiyle ilgili şikâyetle bulundum. Bir de burs konusunda istekte bulundum.” (K5)

“CİMER’i şikâyet etmek için kullanıyorum.” (K6)

“CİMER’i iki defa kullandım. Biri pandemi dönemindeydi ve şikâyet amaçlıydı. Diğeri depremzede öğrencimin ikametgahının değiştirilmesi için istekte bulundum.” (K7)

“Genel olarak şikâyet amaçlı kullanıyorum.” (K8)

“CİMER uygulamasını çevremde şahit olduğum olumsuz tutum ve davranışlara sahip kişiler ve görevini suistimal ederek vatandaşı yanlış yönlendiren ve özellikle çevresindeki insanlar üzerinde kötü sonuçlara sebep olan kişileri şikâyet etmek için kullanıyorum. En son CİMER uygulamasına bir veteriner hekimin bir hayvana yanlış ilaç vermesi ve ölümüne sebep olması nedeniyle başvurmuştum.” (K9)

“Lisans döneminde KYK’da kalırken yurdun yemekhanesi ile ilgili bir sorun yaşamıştım. CİMER’e şikâyet dilekçesi oluşturdum.” (K10)

“Teşekkür ve öneri hakkında CİMER’i kullanmıştım.” (K11)

“Şikâyet etmek için kullanıyorum.” (K12)

“Ben CİMER’i bir kez kullandım. Kullanma amacım ise istekte bulunmaktı.”
(K13)

“Genelde şikâyet amaçlı olarak kullandım. Birkaç defa da Öneri ve Talep için kullanmıştım.” (K15)

“Şikâyet için daha çok kullanıyorum. Çok nadir istek için kullanırım.” (K18)

“Talep için kullandım.” (K20)

“Talep ve İstek.” (K22)

“İstek ve talep için kullandım.” (K23)

“Genelde kullanma amacım istek ve şikâyet için.” (K25)

27 katılımcıdan toplamda 18 katılımcı CİMER’i deneyimlemiştir ve bu deneyimlerin başvuru türü çoğunlukla şikâyet odaklıdır. CİMER’in şikâyet temelli kullanılması katılımcılar nezdinde şikâyet mekanizması olduğu sonucuna vordırmaktadır. Yurttaşın CİMER üzerinden şikâyet başvuru türüyle devlete erişebilmesi, yurttaş ve devlet arasında ombudsman görevi gördüğü yani arabuluculuk görevi gördüğünü ifade etmek mümkündür. CİMER’e yönelik bu yaklaşım “Yurttaş ve Devlet Arasındaki Ombudsman Kanalına Bir Örnek: CİMER” adlı başlıkta detaylı bir şekilde aktarılmıştır. e-Devlet Kapısını katılımcıların hepsi yani 27 katılımcıda kullanmaktadır. Bu oran yurttaş ve devlet arasında e-Devlet Kapısının ihtiyaç olduğu kanısını ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca 27 katılımcı da e-devlet kapısını kullanma amaçlarının evrak temin etme olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla katılımcıların bu deneyimi e-Devlet Kapısını talep ve istek üzerine kullandıkları sonucuna ulaştırmaktadır. Bu sonuç ise e-Devlet Kapısının dijital platformda Bilgi Edinme Hakkının sağlandığı mekanizma olduğunu ortaya çıkarmaktadır. e-Devlet Kapısına yönelik bu yaklaşım “Bilgi Edinme Hakkının Dijital Platformda Sağlandığı Mekanizmaya Bir Örnek: e-Devlet Kapısı” adlı başlıkta detaylı bir şekilde aktarılmıştır.

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemini 27 katılımcıdan 10’u kullanmıştır. Katılımcıların yanıtları referans alınarak Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi hem talep hem de istek gibi başvurular için kullanıldığı ifade edilebilir. İYS’ye yönelik bu yaklaşım “Kamu Tüzel Kişiliğın Talep ve İstek Mekanizmasına Bir Örnek: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi” adlı başlıkta detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Son olarak 27

katılımcıdan sadece 6 kişinin Beyaz Masayı kullandığını söylemek mümkündür. Beyaz Masa diğer uygulamalarla birlikte dijital iletişim kanalı olarak düşünülebilir fakat Beyaz Masa dijital platformda yer alan bir uygulama değildir. Dijitalleşmeyle bağlantılı olan bilgi ve iletişim araçlarıyla yerel yönetimlerde yani belediyelerde bulunan Beyaz Masaya başvuruda bulunabilmektedir. Beyaz Masaya başvuru türleri de diğer uygulamalarda olduğu gibi şikâyet ve istek üzerinedir. Beyaz Masaya yönelik bu yaklaşım “Yerel Yönetimlerin Şikâyet Mekanizmasına Bir Örnek: Beyaz Masa” adlı başlıkta detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

4.4. Dijitalleşme Çerçevesinde Yurttaş ve Devlet Arasındaki Ombudsman Kanalına Bir Örnek: CİMER

Araştırma odağında ombudsmanlık çerçevesinde ışık tutulması gereken birtakım konular vardır. Ülkemizde 2012 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık), Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu ile birlikte kurulmuştur. Bu kurumun amacı “*kamu hizmetlerinin işleyişinde bağımsız ve etkin bir şikâyet mekanizması oluşturmak suretiyle, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve önerilerde bulunmak üzere Kamu Denetçiliği Kurumunu oluşturmaktır*” (paylasim.ombudsman.gov.tr). CİMER’i de dijitalleşme çerçevesinde yurttaş ve devlet arasındaki ombudsman kanalı olarak ifade etmek mümkündür. Çünkü yurttaşlar CİMER üzerinden devlete istedikleri kamu ve toplum odaklı şikâyetlerini iletebilmektedir. Yurttaşlar dijitalleşmenin bir ürünü olan CİMER üzerinden ve yine dijitalleşmenin ürünü olan internet, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak şikâyet başvurularını gerçekleştirmektedir.

Özellikle katılımcılar tarafından CİMER daha çok şikâyet mekanizması olarak görülmektedir ve kullanılmaktadır. Bu doğrultuda CİMER’i Habermas’ın ombudsman kuramıyla birlikte sentezlemek mümkündür. 1980’li yıllarda dönüşmeye başlayan siyasal alanın önceliği yurttaş odaklı bir kamu yönetimin açığa çıkması olmuştur ve bu bağlamda ombudsman kavramları ön plana çıkmaktadır. Ombudsman kavramı yurttaş ve kamu yönetimi arasındaki problemleri gideren daha çok yurttaş odaklı bir siyasi mekanizmayı ifade etmektedir. Daha çok yurttaş ve kamu yönetimi arasında

arabuluculuk görevi gören bir mekanizma olduğu da ifade edilmektedir. Habermas'ın ombudsman kavramının kamu yönetiminde sağladığı özellikler şu şekildedir:

- Kalite
- Tarafsızlık
- Bağımsızlık
- Demokratiklik
- Şeffaflık
- Katılımcılık
- İnsan Haklarının Güçlendirilmesi (Özden, 2010:176).

Katılımcıların CİMER'i deneyimleme şekilleri yani CİMER'i kullanma amaçları bu uygulamayı vurgulanan teorik çerçeveye aktarılmasına imkân tanımıştır. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

“CİMER'i genelde istek için kullanıyorum. Bazen de şikâyet için kullanıyorum.” K1

“CİMER'i %80 hep şikâyet olarak kullandım.” K2

“Otobüs firmasıyla alakalı bir sıkıntı yaşamıştım ve muhatap bulamadım bende CİMER'e yazdım.” K4

“17-18 yaşlarındayken bulunduğum bölge hakkında çevre kirliliğiyle ilgili şikâyetle bulundum. Bir de burs konusunda istekte bulundum.” K5

“CİMER'i şikâyet etmek için kullanıyorum.” K6

“Genelde şikâyet amaçlı olarak kullandım. Birkaç defa da Öneri ve Talep için kullanmıştım.” K15

“Şikâyet için daha çok kullanıyorum. Çok nadir istek için kullanırım.” K18

“Genelde kullanma amacım istek ve şikâyet için.” K25

Yurttaş kamu yönetimi düzeninde ve işleyişinde ya da herhangi bir alanda problem gördüğü konuları devlete aktarabileceği mekanizma olarak CİMER'i gördüğünü ifade etmek mümkündür ve CİMER bu özelliğiyle dijital ortamda Habermas'ın ombudsman çerçevesinde ilişkilendirilebilir. Ombudsmanın temel özellikleri dijitalleşmeyle birlikte kamusal alanda daha uygulanabilir olduğu ifade

etmek mümkündür. Çünkü devletin ve yönetiminin dijitalleşmesi şeffaf bir kamu yönetimini, yurttaşın katılım gösterdiği bir siyasal alanı, demokratik bir kültürü ve bununla birlikte tarafsız ve bağımsız bir yönetimi ortaya çıkarmaktadır. Yurttaşların CİMER üzerinden yapmış olduğu şikâyet başvuruları kamu yönetimindeki, kamusal ya da toplumsal alandaki problemlerin giderilmesine etki ederek yurttaşın katılımcılığını, demokratik bir sistemi, kaliteyi ve son olarak devletin tarafsızlığını ve bağımsızlığını sağladığı düşünülebilir. CİMER'in dijital platformda yer alması ve yurttaşların dijitalleşmenin başlıca alt yapılarından internet, bilgi ve iletişim araçlarını kullanarak CİMER'e erişmesi, dijitalleşmeyle birlikte artan yurttaş katılımını ve demokratik sistemin var olma aşamasına, dijital alt yapıyla birlikte katkı sunduğu düşünülebilir.

4.5. Bilgi Edinme Hakkının Dijital Platformda Sağlandığı Mekanizmaya Bir Örnek: e-Devlet Kapısı

Bilgi Edinme Hakkının toplumsal boyutunda devlet yönetiminde şeffaf, hesap verilebilir anlayışını benimsemesi ve dolayısıyla yurttaşların katılım gösterdiği bir siyasal alanı oluşturmayı teşvik ettiği vurgulanabilir. Özellikle yurttaşların dijitalleşmeyle birlikte Bilgi Edinme Hakkını dijital platformlardan anında gerçekleştirmesi demokratik kültürün var olmasında katkıları olduğu söylenebilir.

Bilgi Edinme Hakkının yurttaş ve devlet arasındaki iletişimi olarak görmek mümkündür. Yurttaş talep ettiği bilgi üzerinden devlete ulaşıyor ve devlette yurttaşın talebi doğrultusundaki belgeyi ulaştırarak bir iletişim gerçekleşmiş oluyor. Dijitalleşme bu iletişimi oldukça basitleştirmiş ve devlete ulaşımı anında olacak şekilde düzenlemiştir. Bu uygulama sayesinde dijitalleşmenin yurttaş ve devlet çerçevesindeki diyalogu ne denli dönüştürdüğünü analiz etmek mümkündür. Katılımcıların konuyla alakalı yorumları da e-devlet kapısının istenilen bilgiye anında ulaşımı sağladığı mekanizma olarak görmektedir. Ayrıca genel olarak her katılımcı e-devleti herhangi bir belgeye ulaşabilmek için kullanmaktadır. Katılımcıların konuyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

“Benim e-Devlet Kapısını kullanmamdaki amaç kendimle ilgili resmî belgelere ulaşmak. Devlet dairelerinde ya da herhangi başka yerde işlem olabiliyor. Örneğin bir

yere kayıt yaptıracağım adli sicil belgemi istiyorlar ve ben bu belgeyi hemen e-devlet uygulamasından çıkarabiliyorum.” K2

“Aslında e-devlet uygulaması bir yurttaşın her şeyi. Tüm bilgilerim orada var ve bu bilgilere anında tek tuşla ulaşıyorum. Arama yerine örneğin ikametgâh adresi sorgula diyorum hemen önüme belge geliyor. Bu sayede kendimle ilgili tüm belgelere ulaşma imkânım oluyor. Tüm belge isteklerim ve taleplerim karşılanıyor.” K5

“Resmî belgelerime ulaşmak için burayı kullanıyorum ve anında ulaşabiliyorum.” K9

“Bu uygulamayı genelde sigortamın yatışını kontrol etmek için kullanıyorum. Prim vs. her şey görünüyor.” K10

“Bu uygulama hayat kurtaran bir uygulama. Hemen anında belgelerimi indiriyorum.” K16

“e-Devlet uygulaması genelde talep ve istek için kullanıyorum. Görüşlerimi bildireceğim yer de var ama o sekmeyi daha hiç kullanmadım.” K23

“e-Devlet tam olarak bilginin yer aldığı dijital bir ortamı ifade etmektedir. Bu bilgiler resmi bilgilerdir ve istediğiniz belgeye sahip olmanızı sağlar.” K26

Yurttaşların bilgiye olan erişimi internet, bilgi ve iletişim teknolojileri sayesinde günden güne artmaktadır. Bilgiye erişimin bu şekilde olması bilgi odaklı bir toplumu var etmektedir ve bilgi toplumunda hızlı iletişim esas alınan en önemli özelliktir. Castells bilgi toplumunu ağ toplumu kavramıyla destekleyerek açıklar. Dolayısıyla bu iki toplum arasında ilişkisel bir etkileşimin olduğunu vurgular. Bu etkileşim internet vasıtasıyla oluşmaktadır ve bu toplumlarda bilgiler internet sayesinde fiziksel bir ortama ihtiyaç duyulmadan işlenebilmektedir. Castells’in ifade ettiği toplumda bilgi merkeze alınır ve toplumsal yapı bilgi tabanlı ilerler. Ülkemizin bilgi toplumuna dönüşüm vizyonunda ise bilgi ve teknoloji odaklı olması ve bilgi üzerinden karar verme mekanizması oluşturulması üzerine vurgu yapılmaktadır. Ülkemizdeki e-devlet olgusu ve e-Devlet Kapısı, bilgi toplumunun gerekliliklerini sağladığını ve ayrıca e-Devlet Kapısının vizyonu, bilgi toplumunun değerlerini karşıladığı ifade edilebilir. Çünkü bilgi toplumu internet, bilgi ve iletişim araçlarıyla hızlı iletişimi amaçlar. e-Devlet Kapısının vizyonu da hızlı ulaşım ve 7/24 hizmetin yurttaşlara sunulmasını hedefler. Ayrıca Dahl, demokratik sistemde bilgi edinmeyi

önemsemektedir ve bu durumu en iyi karşılayan dijital iletişim kanalının e-Devlet Kapısı olduğu da vurgulanabilir.

4.6. Kamu Tüzel Kişiliğın Talep ve İstek Mekanizmasına Bir Örnek: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi (İYS)

Üniversiteler kamu tüzel kişiler kategorisinde ele alınmaktadır ve devlette olduğu gibi kamu tüzel kişilerde dijitalleşmeyle birlikte farklı bir boyut kazanarak dijital platforma taşınmıştır. Ülkemizdeki her üniversitenin web sayfası vardır ve bu durum dijitalleşmenin bir çıktısı olarak değerlendirilmelidir. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi gibi bazı üniversiteler öğrenciler ve üniversite yönetimi arasında iletişim kanalı kurmaktadır ve geliştirmektedir. Dijitalleşmeyle iletişim kanallarının kurulması ve geliştirilmesi imkanı hale gelmiştir ve en önemlisi bu yapı dijitalleşmenin bir ürünü olarak düşünölmelidir. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi öğrenci ve üniversite yönetim arasında dijital bir iletişim kanalı görevi görmektedir. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesinde öğrenim gören tüm öğrenciler bu uygulama üzerinden istedikleri konu hakkında başvuruda bulunabilirler. Bu başvurular şikâyet, talep ve istek doğrultusunda gerçekleşmektedir. Katılımcıların İYS'yi kullanma amaçları şu şekildedir:

“İYS’den istek bulundum. Askerlik konumla alakalı bir talepte bulunmuştum. Sistemde yanlış gözüken bir bilginin değiştirilmesini istemiştım.” K2

“İYS’yi hep isteklerim için kullandım. Fakültemle ilgili bir isteğim vardı ve o yüzden İYS’ye yazmıştım.” K6

“İYS’yi eğitiminle alakalı bir belgeyi istemek için kullanmıştım. Öğrenci işlerine gitmek istemedim ve İYS üzerinden belgeyi istedim.” K11

“Tam olarak ne istediğimi hatırlamıyorum ama İYS’yi istek amaçlı kullanmıştım.” K12

“İYS’ye tez konusunu değiştirmek gibi bir istekte bulunmuştım.” K13

“İYS’nin isteklere hemen geri cevap verdiğini arkadaşımđan duymuştım. O yüzden yüksek lisansımđa alakalı basit bir konuda istekte bulunmuştım.” K16

“İstekte bulundum.” K20

“Sadece istekte bulundum.” K21

“İstekte bulundum.” K23

“Yüksek lisansın ikinci döneminde bir istekte bulunmuştum.” K25

Katılımcılar İYS üzerinden üniversite yönetimiyle iletişim kurabilmekte, talep ve isteklerini kolay bir şekilde ifade edebilmektedir. Katılımcıların İYS’yi kullanım amaçları onu dijital platformda talep ve istek mekanizmasına dönüştürmektedir. Üniversitelerin kamu tüzel kişilik olması nedeniyle dijital platformda kamu tüzel kişiliğin talep ve istek mekanizmasına örnek olarak İYS’yi ifade etmek mümkündür.

4.7. Yerel Yönetimlerin Şikâyet Mekanizmasına Bir Örnek: Beyaz Masa

Devletin dijitalleşmeyle dönüştüğü bir sistemde yerel yönetimlerin yani belediyelerin dönüşmemesi imkansızdır. Merkez yönetimin birer kolu olan yerel yönetimler dijitalleşme sonucunda dijital platforma taşınmış ve e-belediye olarak ifade edilmiştir. Yerel yönetimlerin dijitalleşme ekseninde geliştirdiği uygulamalar, projeler vb. olgular çeşitlilik göstermektedir. Fakat Beyaz Masa olarak adlandırılan uygulama, Türkiye’nin genelinde olan ve dijitalleşmeyle bağlantısı olan bilgi ve iletişim araçlarını baz alan bir uygulamadır. Yurttaşlar Beyaz Masa ile yerel yönetimlerle bilgi ve iletişim araçlarıyla iletişim kurabilmekte ve şikâyetlerini, taleplerini ve isteklerini yerel yönetimlere ulaştırabilmektedir. Beyaz Masayı kullanan katılımcıların hepsi bu uygulamayı şikâyet amaçlı kullanmıştır. K14, K15, 18, K20, K21 ve K25 Beyaz Masayı şikâyet amaçlı kullanmıştır ve bu doğrultuda Beyaz Masanın yerel yönetimlerin şikâyet mekanizması olduğunu ifade etmek mümkündür. Katılımcıların Beyaz Masaya başvurdıkları konular şu şekildedir:

“Beyaz Masayı kullanma amacım evimin önündeki parka her akşam tekin olmayan insanların gelmesi hakkındaydı. Ben evliyim ve kız çocuklarım var. Bazen eşim evde olmuyor. Akşam çocuklarımla markete çıkmak durumunda kalabiliyorum. Böyle olunca parkta güvenilir olmayan insanların olması beni tedirgin ediyordu. Bende Beyaz Masaya ulaşarak şikâyetle bulundum ve onlarda gerekeni yaptılar.” K14

“Uzun bir süre belediye çalışanları işlerini aksatıyordu ve bende şikâyet etmek için Beyaz Masayı aradım. Benim ifadelerimi dikkate aldılar. Gereken uyarıyı yaptılar.” K15

“Çok uzun zaman olmuştu ne için Beyaz Masaya başvurduğumu hatırlamıyorum ama kesinlikle bir şeyi şikâyet etmek için aramıştım. Bundan eminim.” K18

“Evin önündeki çöp kutusuna sürekli hayvanlar geliyordu ve çöpleri dağıtıyordu. Çöpü toplayan görevliler dağılan çöp kirliliğini tam olarak temizlemiyordu. Özellikle yaz aylarında bunun olması sineklerin çoğalmasına enden olmuştu. Bende Beyaz Masaya ulaştım ve şikâyetinde bulundum. Şikâyetim dikkate alındı ve gerekli tedbirler alındı.” K21

K20 ve K25 katılımcıları Beyaz Masa üzerinden sadece şikâyet amaçlı başvurularının olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan Beyaz Masayı kullanan 6 katılımcı da Beyaz Masayı şikâyet mekanizması olarak gördüğünü ifade etmek mümkündür. Çünkü yapılan derinlemesine görüşmede yerel yönetim ve yurttaş arasında Beyaz Masanın köprü olduğu ve şikâyet etmek vasıtasıyla kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

4.8. Katılımcıların Dijital İletişim Kanallarına Yönelik Memnuniyet Algısı

Bu başlık altında birbiriyle bağlantılı üç sorunun değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Başvurulan konulara geri dönüt süresi, konunun çözüme ulaşım ulaşılmadığı ve aynı zamanda beklentiyi karşılayıp karşılamadığı noktalarına odaklanılacaktır. Ek olarak katılımcıların devlet ve birey arasındaki dijital kanallara başvuru yaparken erişimi nasıl değerlendirdiği de analiz edilecektir. Dijitalleşmenin kamu yönetimindeki varlığı birçok yönden olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle dijitalleşmenin 7/24 online algısı, hızlı erişim, hızlı iletişim, mekân ve zaman kısıtlaması olmadan erişimi sağlaması yurttaşların kamu yönetimindeki etkinliğini arttırdığı ifade edilebilir. Bu nitelikler kamu yönetimini e-yönetişim şeklinde ifade edilmesine olanak sağlamaktadır ve siyasal alandaki her bir noktanın dijital platforma taşınmasını ifade etmektedir. Dolayısıyla dijitalleşmenin devlet ve beraberindeki organizmalara nüfus etmesi sonucu dijital platformda var olan CİMER, e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halisdemir İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masa

uygulamalarının dijitalleşmenin ifade edilen niteliklerini sağlayıp sağlamadığı sonucuna varılacaktır. Bu bağlamda katılımcıların uygulamalardan memnun olup olmadığı konusuna da değinilecektir. Katılımcıların yanıtlarına göre dijital alanda yer alan uygulamalara göre geri dönüt sürelerin değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla CİMER, e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masa uygulamalarının farklı dönüş sürelerine sahip olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. CİMER’e başvuru konunun geri dönüt süresi ile ilgili K1, K2, K5, K8, K9, K18 ve K22 katılımcıları şunları ifade etmektedir:

“En geç sanırım 3 haftada dönüş almıştım.” K1

“Hepsinden geri dönüt mutlaka aldım fakat CİMER 2 hafta sürdü.” K2

“İlk başvurduğum konuyu tam hatırlamıyorum baya zaman oldu ama ikinci başvurduğum konuya 15 gün içerisinde geri dönüt aldım.” K5

“Kısa süre önce CİMER’de bir talepte bulunmuştum fakat halen geri dönüş sağlanmadı. Sanırsam şikâyetlerde daha çabuk geri bildirim alıyorum.” K8

“Başvurduğum konuyla ilgili 1 ay gibi bu uzun bir süreç sonunda dönüt aldım.” K9

“Çoğunda geri dönüt aldım. 1 Hafta ile 3 Hafta arasında dönüt aldım.” K18

“Geri dönütler çok uzun sürede sağlanıyor ve istek talepler karşılanmıyor.” K22

Katılımcıların cevaplarından da hareketle CİMER devlete yönelik mekân ve zaman kısıtlaması olmadan 7/24 hızlı erişim sağlayan uygulama olsa da devlet ve birey arasında hızlı iletişimi tam olarak sağlayamadığı sonucuna varılmaktadır. Çünkü katılımcıların başvurduğu konuya geri dönütler uzun süre de gerçekleşmektedir. Dolayısıyla geri dönütlerin uzun sürmesi CİMER uygulaması hakkında memnuniyetsizliğe yol açmaktadır. Katılımcıların yanıtlarından hareketle e-devlet kapısı ve Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sisteminin geri dönütleri CİMER’den daha hızlı olduğu sonucuna varılmaktadır. Konuyla ilgili K12, K14, K16, K20, K21, K23 ve K24 katılımcıları şunları ifade etmektedir:

“e-Devlete ve İYS’de başvurduğum talep konularında aynı gün içinde geri dönüt aldım. Şikâyet için ise bir hafta beklediğimi hatırlıyorum.” K12

“e-Devlet kapısında talep ettiğim her şeye aynı günde ulaşıyorum.” K14

“Ben sadece İYS sistemini kullanmıştım. Çok hızlı bir şekilde 3 gün içerisinde hemen geri dönüş aldım.” K16

“Talepler genel anlamda evraklarla alakalı olduğundan dolayı hemen dönüş aldım.” K20

“e-Devleti ve İYS’yi çok sık kullanıyorum. Ortalama en az aynı gün içinde en fazla 3-5 gün içinde geri dönüş alıyorum.” K23

“Resmi işlemleri hep e-devlet üzerinden hallediyorum. Aynı gün içerisinde istediğim tüm belgelere ulaşabiliyorum.” K24

Dijitalleşme yurttaş, devlet ve beraberindeki organizmalara ulaşımı ve iletişimi kolaylaştırdığı kabul gören bir yargıdır. Katılımcıların cevaplarından hareketle bu yargıyı e-devlet kapısının ve İYS uygulamasının desteklediğini söylemek mümkündür. Elde edilen bulgulara göre e-devlet kapısı ve İYS uygulaması başvuru konularında hızlı geri dönüş sağlayarak birey, devlet ve beraberindeki organizmalar arasında hızlı ve etkin iletişimi sağladığı sonucuna varılabilmektedir. Dolayısıyla hızlı ve etkin iletişim özelliği sayesinde iki uygulama için de katılımcıların memnun olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

Beyaz Masa uygulamasını kullanan K15 ve K18 ise geri dönüşlerin CİMER’den daha hızlı olduğunu ifade etmektedir. Katılımcıların cevaplarından hareketle başvuru konularla ilgili geri dönüş süreleri, başvurunun çözüme ulaşmış olmadığı ve beklentiyi karşılayıp karşılamadığı sonuçlarıyla doğru orantılı olduğunu ifade etmek mümkündür. Katılımcılardan cevaplarından yola çıkarak CİMER’e yapılan çoğu başvurunun uzun süre sonuçlandığı ve başvuru konularının çözüme ulaşmadığı çıkarımını yapmak mümkündür. Dolayısıyla CİMER genel olarak katılımcıların beklentisini karşılayamamaktadır. e-Devlet, İYS ve Beyaz Masa üzerinden başvuru konulara hızlı yanıt sağlandığı aynı zamanda başvuru konularının çözüme ulaştığını ve beklentiyi karşıladığını, katılımcıların yanıtları sonucunda ifade etmek mümkündür.

Sosyal yaşamın içerisine dahil olan dijitalleşme her şeyin dijital ortama taşınmasına etki ederek erişimin hızlanmasına katkı sağlamıştır. Bu noktada birey, devlet ve beraberindeki organizmalara erişim ve iletişim kanalı özelliğini taşıyan CİMER, e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halisdemir İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masaya erişimin nasıl olduğu değerlendirilmek istenmiştir. Katılımcıların yanıtları

doğrultusunda tüm uygulamalar için erişimin kolay ve hızlı olduğu sonucuna varmak mümkündür.

4.9. Katılımcıların Siyasal Alanın Dijitalleşmesine Yönelik Düşünceleri

Siyasal alanın belirleyici unsuru olan devletin dijitalle dönüşümü sonucunda siyasal alanda dönüşmüştür. Dolayısıyla devlet olarak ifade edilen olgunun e-devlet olması siyasal alanın dijitalleşmeyle nasıl dönüştüğünü de ifade etmektedir. Bu bağlamda devletin dijital platforma taşınması ve siyasal alanın nasıl dönüştüğü hakkında katılımcıların algısı ortaya çıkarılmak istenmiştir. Ayrıca devletin, birtakım kurum ve kuruluşların dijital ortama taşınmasıyla şeffaf, yurttaşların karar alma süreçlerine katıldığı, yurttaş odaklı ve hesap verilebilir anlayışı benimsemesi konusunda genel bir algıya ulaşmak amaçlanmıştır. Bu algı sonucunda katılımcıların e-devletin yeni kamu yönetim anlayışı olan e-yönetişimi nasıl yorumladığına dair bilgi edinmek istenmiştir. Devletin dijitalleşmeyle bir olup yeni bir görünüm elde etmesi günümüzde tüm yurttaşlar tarafından kabul gören bir düşüncedir. Her yurttaş devleti içselleştirdiği konuya göre ve devletle olan ilişkisine göre devletin dijitalleşmeyle olan bağını değerlendirmektedir. Devlet ve beraberindeki organizmaların dijital platforma taşınmasına yönelik hem olumlu hem de olumsuz yanıtlara ulaşılmıştır. Fakat olumlu yanıtlar çoğunluğu oluşturmaktadır.

Bir konuya ya da olaya yönelik algının ölçülebilmesi için konunun veyahut olayın deneyimlenmesi gerekir. Yurttaşlar günümüzde ister istemez devletin dijital ortama taşınmış halini, e-devleti kullanmak durumundalardır. Siyasal alandaki, kamu alanındaki tüm gereksinimleri önceden devlet dairelerine giderek gideren yurttaşlar, artık istedikleri zaman istedikleri yerden internet, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak e-devlet kapısı üzerinden ya da farklı dijital devlet platformlarından halledebilmektedir. Dolayısıyla yurttaşlar devletin dijital ortama taşınmış halini deneyimleyerek birtakım algılara ulaşabilmektedir. Yurttaşların yaşı, eğitim düzeyi vb. demografik bilgilerine göre durumlara karşı olan algıları değişebilmektedir. Aynı durum devlet ve beraberindeki organizmaların dijital ortama taşınmasına yönelik algıda da geçerli olduğu düşünülebilir. K22'nin vurgulanan konuya yönelik algısı diğer katılımcılara göre farklılık arz etmektedir. K22'nin konuyla alakalı ifadeleri şu şekildedir:

“Dijitalleşmeyle devlet ve beraberindekilerin dijital ortama taşınması daha çok avantaj mı dezavantaj mı bilmiyorum. Dijital çağa geçmeden önce bazı insanların inisiyatifini kullanarak yani rica ederek işlerimizi halletmek daha iyiydi. Ben Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyım yüz yüze iletişimi severim. Fakat bunların dijital platforma geçmesi benim konuşmamı engelliyor. Bu yönden olumsuz. Evimde rahat şekilde birçok işimi halletmem ise benim için çok iyi.” K22

K22’nin demografik bilgilerindeki yaş bilgisinden hareketle dijital kuşaklardan dijital melez olduğunu ifade etmek mümkündür. Dijital melezler hem dijitalleşmenin yeniliklerine açık hem de eski alışkanlıklarına devam eden kişilerdir ve K22’nin konuyla alakalı ifadelerinde de hem önceki devlet işleyişini yani yurttaşların devlet dairelerine giderek işlerini yüz yüze hallettikleri devlet yönetimini sevdiğini hem de dijitalleşmenin avantajından yararlanarak istenilen vakit istenilen yerde devlete ulaşabilmeye olumlu bakmaktadır. Dolayısıyla dijital melez özelliğini taşıdığını ifade etmek mümkündür.

e-Devletin en genel geçer özelliklerinde şeffaf, yurttaşın katılımına önem veren, yurttaşa kolay erişimi ve zaman tasarrufu sağlayan vb. hususlar vardır. Bazı katılımcıların verdiği cevaplar e-devletin bazı özelliklerine atıf yapacak şekildedir. K6 e-devletin şeffaf olma özelliğine vurgu yapmıştır ve şunları ifade etmiştir:

“Devletin evrak kaybolma gibi bahaneleri engellendi. İnternetle her şeye anında ulaşım, tek tuşla her şeye ulaşma devri başladı. Bir yerden bir yere elektronik ulaşımın kolay olma özelliği geldi.” K6

Bir devletin şeffaf olabilmesi için yaptığı tüm politikaların, aldığı tüm kararların, projelerin vb. konuları yurttaşa paylaşması gerekir. Devletin dijital ortamda yer alması tüm işleyişinin de dijital ortama taşınmasına neden olup yurttaşların tek tuşla istedikleri kamu bilgilerine ulaşmasına imkân sağlamaktadır.

K18’in ifade ettikleri daha çok yurttaşın katılımına önem veren e-devlet özelliğine vurgu yapmaktadır. K18’in ifadesi şu şekildedir:

“Dijital platformlarda yer almaları kamuoyunun problemlerini çok kolay bir şekilde çözümlemelerine, kendi hata ve eksiklerini tespit etmelerine olanak tanıyor.” K18

Devletin kendi hata ve eksikliklerini tespit edebilmesi yurttaşın talep, şikâyet ve isteklerine göre belirlenecektir. Dolayısıyla yurttaşın devlete, yönetime, kamuya

katılım göstermesi gerekmektedir ki bu katılımı sağlayan en önemli şey dijitalleşmedir. Dijitalleşmenin devlet üzerindeki avantajları arasında yurttaşa kolay erişim ve zaman tasarrufu sağlaması da yer almaktadır. K1, K3, K8, K9, K13, K17 ve K20'nin ifadeleri devletin dijitalleşmeyle birlikte yurttaşa kolay erişim, zaman tasarrufu sağlaması ve devlet maaliyetinin azaldığı yönünde olmuştur. Katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“İnsanlara zaman bakımından avantaj sağlamıştır. İnsanlar istediğini bilgiye her an ulaşma imkânı sağlamıştır. Ayrıca insanlar fikirlerini daha rahat ifade etmeye başlamıştır. Devletin iş yükü azalmıştır ve zaman açısından halkın ihtiyaçlarını daha kısa süre içerisinde karşılamaya başlamıştır. Ayrıca devletin masrafı azalmıştır.” K1

Devletin dijital platforma taşınmasıyla yurttaşlar, zaman ve mekân kavramını kendi lehine kullanarak bir olay, bir düşünce, bir eylem ve bir oluşumla ilgili olarak kanaatlerini, fikirlerini katılımlarını belirleyici hale getirmektedir. Yurttaşları var olan bir şeye katmak devlet dijital platforma taşınmadan önce ciddi bir maliyetti. Fakat dijitalleşme bu maliyeti en aza indirmiştir.

“Vatandaşlara kolay ulaşımı ve vatandaşın toplumla ilgili şeylere haberdar olma durumunu ortaya çıkarmıştır. Kolay ulaşım ve olay ya da durumlara kolay haberdar olma iyi bir hizmeti sağlamıştır.” K3

“Daha önce yurttaşlıkla ilgili tüm işlemlerimizi kurumlara başvurarak halletmek durumundaydık şimdi ise hiçbir çaba harcamadan kolaylıkla ve kısa sürede halledebiliyoruz. Mesela bir burs için almamız gereken mezuniyet belgesi ya da transkripti mezun olduğumuz şehre giderek almamız gerekirken şimdi oturduğumuz yerden temin edebiliyoruz.” K9

“Kişilerin ilgi ve ihtiyaçlarına daha hızlı cevap vermek, verimliliklerini arttırmak, zaman açısından tasarruf sağlamak gibi avantajlar ortaya çıkardığını düşünüyorum.” K13

“Özellikle devlet dairelerindeki işlem kargaşası ve bekleme süreleri açısından avantajlıdır. Ayrıca belge talebi, belgeye erişim ve bilgilendirme konularında da vatandaşa büyük kolaylık sağlamaktadır.” K17

“Günlük hayatta ihtiyaç duyulan, kurum ve kuruluşlardan temin edilmesi gereken bilgilere kolaylıkla erişim sağlayabilmek en büyük avantaj.” K20

Katılımcıların çoğu dijitalleşmeyle birlikte devlete erişimin çok daha kolay olduğunu, istenilen yerden ve istenilen zamanda ulaşılabilirliğini ifade eden cümleler kullanmıştır. Katılımcıların ifade etmiş olduğu yargılarla birlikte devletin dijitalleşmeyle dönüştüğü çıkarımını yapmak mümkündür. Katılımcıların verdiği yanıtlar Onuncu Kalkınma Planında devletin dijitalle dönüşümü sonucunda ortaya çıkan e-devlet özelliklerini destekleyecek niteliktedir. Bu bağlamda Onuncu Kalkınma Planında e-devlet şu şekilde tanımlanmıştır: *e-Devlet uygulama ve hizmetleriyle kamu kesiminde etkinlik ve verimlilik artışı sağlanmış; şeffaf, hesap verebilir ve katılımcı bir kamu yönetimi oluşturulması sürecinde ilerleme kaydedilmiştir. Kamu hizmetlerinde kullanıcı odaklılık açısından doğrudan ve dolaylı katkıları olan bu gelişmeler sayesinde, vatandaş ve işletmeler üzerinde kamu hizmetlerinden kaynaklanan mali ve idari yükler azalmıştır* (Onuncu Kalkınma Planı, 2014:53). Dijitalleşmenin devlet üzerindeki tesiri tek bir noktada olmamıştır. Hem devlet kendi işleyişi içerisinde bir dönüşüme uğramıştır hem yurttaşla olan bağı ve iletişiminin arabuluculuğunu dijitalleşme üzerinden birtakım kanallarla gerçekleştirmeye başlamıştır.

Devlet ve beraberindeki organizmaların dijitalleşmeyle dönüştüğü konusuna katılımcılardan sadece biri olumsuz yanıt vermiştir. K7'nin ifadeleri ise şu şekilde

“Dijitalleşmenin normalde çok daha olumlu etkisi olması gerekirken bizim ülkemizdeki olumlu etkisi sınırlı kalmıştır. E-Devlet üzerinden aldığımız resmi yazıyı tekrardan resmi bir kuruma verip bürokrasi yoğunluğuna sebebiyet vermekteyiz.” K7

Dijitalleşme odaklı yaşanan devletin dönüşümünde klasik olarak nitelendirilebilecek neredeyse tüm nitelikler dönüşerek yeni özelliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni özellikler devleti şekillendirdiği gibi doğrudan kamu yönetimini de etkilemiştir ve e-yönetişim olarak ifade edilen e-devletin kamu yönetim şeklini ortaya çıkmıştır. e-Yönetişimin ana hatları hakkında katılımcılara soru yöneltilerek e-yönetişimi nasıl yorumladıkları analiz edilmek istenmiştir. Konuyla alakalı neredeyse tüm katılımcılar e-yönetişim hakkında belirli fikirlere sahip olduğu vurgulanabilir. Konuyla alakalı K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K13, K17, K18 ve K24 şunları ifade etmiştir:

“Daha demokratik bir devlet anlayışı ortaya çıkmıştır. Devlet halkın talep ve istekleri doğrultusunda kendini geliştirebilir. Bu sayede devlet vatandaşların düşüncelerine değer vererek vatandaşların beklentilerini daha iyi karşılamış olur.” K1

“Vatandaş olarak oy kullanıyorum yani görevimi yerine getiriyorum ve bu nedenle hizmet isterim. Bu hizmetlerin teknolojiyle bana bildirilmesi ve benim düşüncelerime ihtiyaç duyulması beni değerli hissettiriyor. Devlet dijitalleşmeyle dönüşünce vatandaşın düşüncelerini önemsemeye başladı. Bu beni iyi hissettiriyor. Attığım oyun somut karşılığını görebiliyorum.” K2

“Görünürde devlet şeffaf ve yurttaş odaklı görünüyor yani her şey şeffaf gibi ama bazen de böyle değil. Bazen sadece insanların işi görülsün isteniyor. Çok fala yönetime katıldığımızı düşünmüyorum. Sadece birtakım haklar veriliyor o da sadece formaliteden. Vatandaş kendi işini görüyor devlete etki etmiyor” K3

“Bu durum olumlu ve daha iyi oldu. Devletin şeffaf olması, vatandaş odaklı olması torpili ortadan kaldırdı. Her şey yazılı ve hemen ulaşılabilir olduğundan işler daha hızlı oldu. Her şey daha kanıtlanabilir oldu.” K4

“Hesap verilebilir olmak devletin meşguliyetini vatandaşa yönelik kılmakta, devlet ve vatandaş ilişkisinde amaçlar ve gayeler bu noktada değişiyor sanki. Devletin dijitalleşme ile ilerlemediğini ya da dijitalleşmeyi kullanırken hesap verilebilirlikte gizlilik politikalarını derinleştirdiğini düşündüğümüzde vatandaşa dair her şey oldukça yüzeysel kalacak, bilgiyi elde etmekteki tatmin edicilik devlet ve vatandaş ilişkisini zedeleyecektir.” K5

“Çok doğru bir karar alındı. Artık her şey daha yasal ve göz önünde olmaya başladı. Devletin işleyişinde kanıt arttı. Her şey artık dijitalleşmeyle gerçekleştiği için anında evraklara ulaşmakta ve kaybolmamaktadır. Örneğin bir kâğıt kaybolursa önemli bir belge de kaybolacaktır. Fakat dijitalleşmeyle her şey dijitale kaydoluyor. Yani dijitalim bir beyni var.” K6

“Çoğu açıdan olumlu olmakla birlikte genel olarak halen çok fazla bürokrasi yoğunluğuna sebebiyet verdiğini düşünüyorum.” K7

“Dijital kültürde devletin daha kolay ve ulaşılabilir bir şekilde yurttaşlara dokunması, devlet ile yurttaş arasındaki bağın kuvvetli olmasında ve bir denge üzerinde kurulması noktasında büyük bir öneme sahiptir. Daha şeffaf odaklı ilerleyiş

süreci yurttaşların da hayatında kolaylık sağlayacağından iletişimin sağlıklı bir şekilde yürütmesine de katkı sağlayacaktır.” K8

“Dijitalleşmeyle birlikte artık vatandaş doğrudan devlet ağzından kesin bilgilere ve çözüm önerilerine ulaşabilmektedir. Bu uygulamalar gibi sosyal medya uygulamaları da buna olanak sağlamaktadır. Örneğin Twitter gibi bir mecra da siyasetçiler doğrudan vatandaşla iletişim içerisinde. Birey doğrudan siyasi aktörlerden güncel durumları öğrenebilmekte ve buna karşı tepkisini veya önerisini anında ve hızlı bir şekilde onlarla paylaşabilmektedir.” K9

“Kişinin şikâyet ya da önerilerini dijital bir ortamda yapabilmesi duygu ve düşüncelerini daha rahat bir şekilde ifade edebilmelerine olanak tanımaktadır. Sürecin işleyişi ve ardından dönüt alınmasının da hesap verilebilir anlayışına olumlu katkıda bulunabileceğini düşünüyorum.” K13

“Kurum ve kuruluşlarda ciddi bir hesap verilebilirlik sıkıntısı olduğunu düşünüyorum.” K17

“Günümüz internet ve iletişim çağında olmazsa olmaz konumda olan bu tarz dijital uygulamaları devletin verimli bir şekilde ve çözüm odaklı olarak yurttaşın kullanımına sunması çok önemli gelişme. Yurttaş bu uygulamalar ile kendisini devletin bir parçası olarak görüyor ve bu uygulamaların daha da iyileştirilmesini destekliyor.” K18

“Böylelikle yurttaşlar söz hakkı sahibi olabildi.” K24

Katılımcılar dijitalleşmeyle birlikte devlet yönetiminin dönüştüğüne vurgu yaparak genellikle bu dönüşümün olumlu olduğunu ifade etmişlerdir. Genel kanı dijitalleşmeyle yurttaş ve devlet arasındaki iletişimin klasik olandan farklılaşması olmuştur. Bu farklılık yurttaşı kamu alanında daha görünür kılmaktadır. Yurttaş devlete ulaştırmak istediği taleplerini kolaylıkla zaman ve mekân olmadan hızlı bir şekilde ulaştırabilmektedir ve ayrıca devletten ulaşmak istediği verilere de kolaylıkla ulaşabilmektedir.

Demokratik kültürün ve sistemin varlığı devlet ve yurttaş arasındaki iletişimin nasıl olduğuyla ilişkilendirilebilir. Dijitalleşme yurttaşın ve devletin iletişimde yeni bir dinamik geliştirerek güçlü iletişimin temelini e-devlet ve e-yönetişimle attığı söylenebilir. E-Devlet yurttaşlara olan hizmetini elektronik ortama taşımıştır ve bu

sayede, devlet hizmetlerinin yurttaşa en kolay ve en etkin yoldan, kaliteli, hızlı, kesintisiz ve güvenli bir şekilde ulaştırılması hedeflenmektedir (www.turkiye.gov.tr). Hedeflenen özellikler yurttaş ve devlet arasında dijitalleşmeyle birlikte demokratik kültürü ve sistemi sağlayacak unsurlardır. e-Devletin hedefledikleri e-yönetişimle birlikte gerçekleşmesi mümkündür. Çünkü e-yönetişim şeffaf, hesap verilebilir ve açıklık gibi demokratik kültürün aktörlerini sağlamaktadır ve bu sayede demokratik yönetim modeli aktif hale gelebilmektedir (Yıldız, 2002:78). Dolayısıyla e-yönetişim siyasal alanda dijitalleşmenin bir ürünü olarak ortaya çıkarak yurttaş ve devlet arasında bilgi iletişim ağı etrafında şekillenen bir iletişimi etkin kılmıştır ve bu bağlamda yurttaşın aktif olduğu, devletin kararlarında söz sahibi olduğu bir anlayış ortaya çıkmıştır.

K8'in konuya yönelik düşüncesi Comte'nin sosyal statik ve sosyal dinamik kuramıyla analiz edilecek düzeydedir. K8'in konuya yönelik düşüncesi şu şekildedir:

“Devletin bu tür platformlarda görünür olması özellikle dijital çağda çok önemli bir husus. Erişimin daha kolay olması, bu tür platformlara başvuran kişilerin taleplerini daha sistematik bir şekilde çözer ve bu da başvuran kişi ile devlet arasında güven bağı oluşturur. Fakat ilk olarak şunu belirtmeliyim devletin dijitalleşmeyle dönüşmesi durduk yere olmamıştır. İlk olarak küresel alanda bir dönüşüm oldu. Sonra ülkemiz etkilendi. Etkilendiği alanlardan ilki de kesinlikle toplumdur. Toplum dijitalleşmeyle dönüşmeseydi ne devlet ne kamu yönetimi ne de başka şeyler dönüşürdü.” K8

Comte'nin sosyolojiyi iki parçaya ayırarak toplumsal yapıyı, düzeni analiz etmesi oldukça kıymetlidir. Sosyal statik ve sosyal dinamik kuramı K8'in düşüncesiyle birlikte ele alındığında toplum dijitalleşmeyle dönüştüğü için devlet ve beraberindeki olgular dönüşmüştür. Sosyal statik kavramı çerçevesinde ve dijitalleşme eksenli düşünülen devlet ve organizmaları toplum, kamusal ve siyasal alan, demokrasi ve yurttaş kavramlarıyla karşılıklı bir ilişki bağları olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Çünkü devletin dönüştüğü bir düzlemde diğer faktörler de dönüşmüştür. Kamusal ve siyasal alan devletin dönüşümünden etkilenecek demokrasi ve yurttaş çerçevesinde farklı, yeni, alışık olunmayan düzeni var etmiştir. Başta dijitalleşmeden etkilenen ve bütün olan toplum, parçası olan devlet ve organizmalarının dönüşmesine neden olmuştur. Dolayısıyla Comte'den hareketle toplumdaki her bir yapı birbiriyle karşılıklı ilişkisel bir bağa sahiptir. 20.yy'da toplumsal değerlerin dijitalleşmeyle olan birlikteliğini ve günümüze kadar hala yeni

teknolojilerle birlikte dinamik şekilde gelişi, sosyal dinamik kavramıyla açıklanabilir niteliktedir. Çünkü toplumda dijitalleşmeyle bir sosyal değişim yaşanmıştır ve sosyal değişimin en bariz hissedildiği alanın devlet olduğu düşünülmelidir. Bu değişim yurttaşın avantaj sağlayabileceği bir kamusal alan inşa etmiştir. Yurttaşın demokrasiye, yönetime katılımını merkeze koyan bir yenilik söz konusudur.

Dijitalleşmenin siyasal alan, kültür üzerinde meydana getirdiği birtakım olumsuzlukların olduğunu ifade etmek mümkündür. Dijitalleşme siyasal kültürde ciddi bir boşluk oluşturmaktadır. Çünkü teknolojideki hızlı değişimler özellikle dijital teknolojideki hızlı değişimler toplumun gündelik, geleneksel, siyasal kültürünün aynı oranda değişmemesi aradaki boşluğu çok oluşturuyor. Bu da siyasal yabancılaşmaya sebep olabiliyor. Ötekinin varlığını sosyal mesafeleri dikkate almadan yakınsal hale getirirken birbiriyle en çok hemhal olacak ya da bağ kuracak insanları da birbirinden koparmaktadır. Bu doğrultuda dijitalleşmenin siyasal alan, kültür üzerindeki olumsuzluğu Habermas'ın müzakereci demokrasi modeline yönelik negatifliği de ortaya çıkarmaktadır. Kuramsal çerçeve üzerinde Habermas'ın müzakereci demokrasi modelinde yurttaşların yüz yüze katılımını savunduğu ifade edilmişti ve dijitalleşmenin insanlar arasındaki bağı azaltarak siyasal yabancılaşmaya neden olması müzakereci demokrasinin dijital çağda gerçekleşmediği çıkarımını doğurmaktadır.

4.10. Yurttaş, Devlet ve Organizmaları Arasındaki Yeni Dijital İletişim Kanalları

Dijitalleşmenin devlete, ilgili kurum ve kuruluşlara erişimi ve iletişimi kolaylaştırıp kolaylaştırmadığı bu başlık altında analiz edilmiştir. Ayrıca CİMER, e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halisdemir İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masa'nın yurttaş-devlet arasındaki iletişim kanalı olup olmadığı analiz edilecektir. Dijitalleşmenin yurttaş ve devlet arasındaki iletişimi güçlendirdiğini ve karşılıklı diyalektik bir ilişkiye dönüştürdüğünü vurgulamak mümkündür. Yurttaş dijitalleşmenin siyasal alanda ve devlette yer almasıyla birlikte taleplerini istediği zaman hızlı bir şekilde devlete iletebilmektedir. Aynı şekilde ilettiği talebe devlet de karşılık verebilmektedir. Tüm bu iletişim ağının dijitalleşme sayesinde gerçekleştiğini ifade etmek ise yanlış olmayacaktır.

Katılımcılar konuyla alakalı verdiği cevaplar ise genel olarak dijitalleşmenin yurttaş ve devlet arasındaki iletişimi ve erişimi kolaylaştırdığı yönündedir. Fakat birçok katılımcı buna ek olarak iletişimin ve erişimin kuvvetli olması için birtakım unsurların geliştirilmesini savunmaktadır. K2, K4, K6, K10 ve K12 dijitalleşmenin yurttaş ve devlet arasındaki iletişimi ve erişimi kolaylaştırdığını aynı zamanda dijital platformda yer alan uygulamalarında birer iletişim kanalı olduklarını ifade etmişlerdir. Konuyla alakalı K2, K4, K6, K10, K12 ve K25 şunları ifade etmektedir:

“İletişimi kolaylaştırmıştır. CİMER, e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masa uygulamaları birer iletişim kanalıdır. Sonuçta attığım mesajın karşılığı geliyorsa bu bir iletişimdir. Mesajım bir boşluğa gitmiyor aksine cevap alıyorum.” K2

“Kesinlikle iletişimi kolaylaştırdı. Bu tür uygulamalar bizim iletişim kanalımız oldu. Daha önce devlete ulaşmak imkansızdı ve bilinçsizdik. Artık hangi konuda nereye başvuracağımı çok iyi biliyorum.” K4

“Kolaylaştırmıştır ve bu uygulamalar dolaylı iletişim kanallarıdır. Çünkü örneğin CİMER’i kullandığımda Cumhurbaşkanlığıyla direkt iletişime geçemiyordum. Fakat CİMER vasıtasıyla bakanlık, belediye, valilik vb. şeylerin en üst makamına ulaşabiliyorum. O yüzden dolaylı iletişim oluyor.” K6

“Dijitalleşme ile birlikte erişim oldukça kolaylaşmıştır. Bir kurumun binasına gitmektense her an her yerde erişim sağlanabiliyor.” K10

“Elbette kolaylaştırmıştır. Özellikle CİMER her türlü istek şikâyet talep vs. kabul ettiği için çeşitli konularda vurgulanan noktada ilgili birime iletilmesi için önemli bir platformdur.” K12

“Kurumlara erişim ve iletişimi kolaylaştırmıştır. Vurgulanan noktalardaki iletişim kanalımız artık dijital platformlardır. Vatandaş sıkıntısını ve derdini bu kanallarla çözüyor.” K25

Teoride yurttaş ve devlet dijitalleşmeyle sayesinde iletişim kurmayı sağlayabilmektedir. Bunun en önemli adımı olarak devletin dijital platforma taşınması gösterilebilir. Konuyla alakalı K7’nin ifadeleri şu şekildedir:

“Evet iletişimi kolaylaştırmıştır. Özellikle e-devlet, yurttaş ve devlet arasındaki iletişim kanalı noktasında önemlidir. CİMER daha siyasi, politik konularda etkin olarak kullanılmaktadır. Diğer konularda e-devlet ile aynı etkiyi göstermemektedir.” K7

Dijitalleşme yurttaş ve devlet arasındaki mesafeyi yok ederek, zaman ve mekân algısını ortadan kaldırarak, istenilen saatte ve yerde devleti erişebilecek bir konuma getirmiştir. Bu konum devletin e-devlet, kamu yönetimin e-yönetişim olmasıyla sağlanmaktadır. İki kavramında ortak noktası yurttaş odaklı olması, şeffaf, açık ve hesap verilebilir olmasıdır. Dolayısıyla e-devlet ve e-yönetişim yurttaşların devlete ve beraberindeki olgulara ulaşabileceği ve dijital platformda yer alan iletişim kanalları üretmiştir. Bu iletişim kanalların CİMER, e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masa şeklindedir. K2, K6, K10 ve K12 katılımcılar dışında diğer katılımcılar da dijitalleşmeyle birlikte yurttaşın devlete erişiminin kolaylaştığını vurgulamaktadır fakat dijital iletişim kanallarının tam olarak iletişim kanalı olmadığını ifade etmektedir. Konuyla alakalı K1, K5, K9 ve K17 şunları ifade etmektedir:

“İletişim ve erişim kolaylaştı. Bazı durumlarda doğrudan iletişim kanalı olmazken dolaylı olarak iletişim sağlanıyor. Çünkü bu uygulamalarda her zaman derdini açamıyorsun ve şahıs olarak gerçek bir muhatabın yok. Yüz yüze iletişimdeki gibi kendini yeterli olarak ifade etmede zorlanıyoruz.” K1

“Tabi kolaylaştırdı. Tabi bu uygulamalar devlete erişim kanalım ama tam anlamıyla bir erişim kanalı değil. Cevaplar tatmin edici olmuyor. Bir sorunumu söylediğimde daha pozitif cevaplar beklerken, devlet arkamda duracak gibi düşünürken uygulamalardan başvurduğum konulardaki cevaplar tatmin edici olmuyor.” K5

“Evet kolaylaştırmıştır fakat yeterli değildir. Ülke genelini düşündüğümüzde maalesef her ne kadar küçük bir oranda olsa henüz bu uygulamaların ulaşamadığı bölgeler ve kesimler mevcuttur. İnternetin, bilgi ve iletişim araçlarının olmadığı ve hatta elektrik sıkıntısının yaşandığı bölgeler mevcuttur. Bu sebeple bu kesimlerde yaşayan insanların bu iletişim kanallarını aktif bir şekilde kullanması beklenemez.” K9

“Kolaylaştırmıştır. Ancak tam anlamıyla istenilen iletişim kanalı olduğu söylenemez. Talep ve isteklerdeki geri bildirim süresi azaltılmalıdır.” K17

Yukarıda görüşleri ifade edilen katılımcıların üzerinde durduğu noktada dijitalleşmenin yurttaş ve devlet arasındaki gerçek muhatapı ortadan kaldırdığıdır.

K3 dijitalleşmenin yenilikçi özelliğinden hareket ederek kamu kurum ve kuruluşlardaki çalışanların dijitalden, teknolojiden, bilişim teknolojilerinden anlayan kişilerin olması gerektiğini savunmaktadır. K3’ün ifadesi şu şekildedir:

“Erişimi kolaylaştırdı fakat teknik olarak yetersizlikler var. Önemli olan bu uygulamaların ne kadar verimli çalıştığı ne kadar çözüm ürettiğidir. Evet bu uygulamalar birer iletişim kanalıdır. Fakat karşıda muhatap olmalı ki tam anlamıyla bir iletişim gerçekleşebilsin. Dijital insan olarak bizler iletişim kuruyoruz ama çalışanlar yani memurlar eski zihniyet olduğu için dijital çağa ayak uydurmada zorlandıkları için bizim yazdıklarımızı çok önemsemiyorlar. Dijital ortamda sağlıklı bir iletişimin sağlanması için memurların değişmesi gerekiyor. Daha genç, dinamik, teknolojiden anlayan vb. özelliklere sahip kişilerin gelmesi gerekiyor.” K3

K3’ün ifadesinden hareketle dijitalleşmenin ortaya çıkardığı ve dijital yurttaşın kapsadığı dijital nesil üzerinden konuyu analiz etmek mümkündür. Dijitalleşmenin ortaya çıkardığı üç kuşak vardır be bunlar dijital yerliler, dijital melezler ve dijital göçmenler şeklinde ifade edilmektedir. Çünkü K3’ün ifade ettiği dijital çağa ayak uydurmada zorluk çeken bireyler dijital göçmenler olarak ifade edilmektedir. Dijital göçmenler K3’ün tanımladığı bireyleri ifade etmektedir. Çünkü dijital göçmenler dijital düzene, çağa uzak kanlardır. Prensky’in dijitalle dönüşen kuşak teorisine göre genelde bu bireyler teknolojiyi kullanmada ve anlamada sorun yaşarlar. Klasik olan çoğu şey dijital göçmenler için birincil seçenektir. Dolayısıyla dijital teknolojiler onların hayatında ikinci plandadır. Dijital göçmenlerin dijitalleşme karşısındaki tutumları dijital çağın gerisinde kalmaktadır. K3’ün ifade ettiği kuşaklar ise dijital yerliler ve dijital melezlerdir.

Prensky’e göre dijital yerliler ve dijital melezler dijitalleşmenin yeniliklerine göre hareket edebilen bireylerdir. Özellikle dijital ortama doğanlar ve teknolojik alanı doğal bulan dijital yerliler dijitalleşmenin olmadığı bir yaşamı düşünemezler. Dijital melezler ise dijitalleşmenin yeniliklerine hazır olanlar, değişebilenler fakat dijitalleşme öncesi alışkanlıkları da bırakmayanlardır. Dijital yerliler ve dijital

melezler dijitalleşmenin yeniliklerine karşı katı tutum sergilemezken dijital göçmenler dijital çağa ayak uyduramayanlar olarak nitelendirilebilir.

4.11. Dijital İletişim Kanallarının İşleyişlere Etkisi

Bu başlık altında CİMER, e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masa uygulamalarının devletin, ilgili kurum veya kuruluşların işleyişlerine etki etmedeki rolünün analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda işleyişlere olan etkide dijitalleşmenin bir payı olup olmadığı da analiz edilmek istenmiştir. Katılımcıların bu konudaki cevapları değişkenlik göstermektedir. Bazı katılımcılar dijital iletişim kanallarla yönetime etki ettiğini savunurken bazıları savunmamaktadır.

Dijital iletişim kanallarının hangisi olduğuna göre de katılımcıların işleyişlere etki edip etmediği düşüncesi değişmektedir. K1, K2 ve K3'ün bu konudaki ifadeleri şu şekildedir:

“E-Devlet kullanırken herhangi bir işleyişe etki ettiğimi düşünmüyorum. CİMER’de de konudan konuya işleyişe etki etme durumu değişmektedir. Yani bazen etki ettiğimi düşünüyorum.” K1

“Taleplerim genelde istek olduğu için işleyişlere etki ettiğimi düşünüyorum. Örneğin idari yönden sıkıntı yaşadım ve İYS düzeltti. Fakat aynı hassasiyeti CİMER’den görmedim.” K2

“Konuya göre etki ettiğim değişiyor. Konunun mümkünlüğüne göre değişiyor. İnsanlar devletten her şeyi istiyor ama devletin bazen imkânı olmuyor” K3

E-Devlet yurttaşlar nezdinde genellikle Bilgi İsteme Hakkının gerçekleştiği platform olarak görülmektedir. İstenilen belgeye anında ulaşımı sağlayabilen bir mekanizma olduğu düşünüldüğünü söylemek mümkündür. Bu bağlamda işleyişlere etki edilen dijital iletişim kanalı olarak görülmemektedir. Yurttaşların CİMER’e olan başvurularının geri dönütleri genellikle geç olması ve yurttaşlarının başvurularının çözüme kavuşamaması gibi olumsuz durumlar işleyişlere etki edip etmeme durumu da belirlemektedir. Dolayısıyla ortaya net bir tablo çıkarmaktan ziyade başvurulara geri dönüt süresine ve başvuru sonucuna göre işleyişlere katılıp katılmadığının değişken olduğunu ifade etmek mümkündür.

Dijitalleşme hayatın tüm evrenine yayılsa da dijital erişimin eşit olmaması ve doğru yönlendirmenin olmaması birtakım problemleri ortaya çıkarmaktadır. K5'in bu konudaki ifadeleri şu şekildedir:

“Niğde Ömer Halisdemir İYS sistemiyle ilgili henüz bir kullanımım olmadı ama eminim ki bu konu hakkında pek çok üniversite öğrencisi oldukça tecrübesiz çünkü özellikle formasyon döneminde formasyon başvurusu yapan öğrenci arkadaşlarıma rastladığımda ya İYS neydi, oraya nereden giriyoruz, benim telefonum orayı açmıyor, İYS'ye giriş çok karmaşık, İYS'ye hangi kategoriden başvurmalıyım gibi birçok kafa karışıklığına dair sorular aldım. Bence bazı insanlar dijitalleşme ile ilgili kullanımlarını belirlemekte oldukça bilinçsiz, ilerleyişe etki etmektense ilerleyişin bu sayede bize yön vermesi muhakkak çünkü etkin kullanımın tam anlamıyla öğretilmesine ihtiyaç var. Kendi açımdan düşündüğümde bence çoğunluk olursa işleyişe etki edilir. Sorun bireysel değil de toplumsal ise işleyişe etki edilir. Ama tabi bireysel sorun çok büyükse ve yapılabilirse yine de bu şekilde işleyişe etki edebilirim. Dijitalleşme ile aslında devlete erişim senin elinde. Yurttaş devlet arasındaki mesafe dijitalleşmeyle çok daraldı. Bu sayede yurttaşın devlete erişimi kolaylaştı ve etkisi arttı. Yurttaşın devlete olan müdahalesi de arttı. Artık söyleyeceklerimizi çok rahat dile getirebiliyoruz.” K5

Dijital iletişim kanalı olarak nitelendirilebilen Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi (İYS) üniversitenin işleyişine etki etmede önemli rol oynamaktadır. Çünkü İYS, CİMER gibi talep, istek, şikâyet vb. başvuru seçeneklerine sahiptir. Üniversite işleyişi hakkında, herhangi bir fakülte hakkında ya da öğrenci kendi bireysel sorunları hakkında İYS üzerinden başvuruda bulunarak işlemlere etki edebilir. Fakat dijital platformda yer alan bu uygulama hakkında öğrencilere yeterli bilgi verilmezse başvuruda bulunamama gibi sorunlar ortaya çıkabilir. Aynı zamanda dijital yurttaşlığın boyutlarında yer alan dijital erişim de bu noktada değerlendirilebilecek bir konudur. Dijital yurttaşlığın boyutları teorisyeni Ribble dijital erişimde bahsetmek istediği yurttaşlar arasında dijital mecralara, bilgi ve iletişim araçlarına erişiminin eşit olması gerektiğidir. Her bir yurttaşın dijital platformlardan işlemlere katılımı için dijital erişiminin olması gerekir. Dijital çağda bireylerin teknolojiye her noktada hızlı ve etkin biçimde erişebilmesi işlemlere etki edilmesine de katkı sunacaktır.

Dijital iletişim kanallarından işlemlere etki ettiğini net bir şekilde savunan katılımcılar da vardır. Bu katılımcılar K4, K6, K18 ve K19'dur. Katılımcıların konuyla ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Kesinlikle etki ediyorum. Özellikle toplu bir şikâyet olduğunda işlemler değişebiliyor. Yurttaş bir şeyden şikâyetçiye şikâyet ediliyor ve şikâyet edilen yer önlem alıyor. Bu hayatta artık birilerinin sesi duyuluyor.” K4

“Evet etki ettiğimi düşünüyorum çünkü başvuru sözel kısımda açık uçlu oluyor ve ilgili alana her şeyimi yazabiliyorum. Sınırlı bir iletişim şekli yok. Ben kendimi istediğim şekilde ifade edebiliyorum.” K6

“Bu uygulamalar neticesinde aldığım geri dönüşler ile birtakım uygulamalara etki ettiğimi düşünüyorum. Dijitalleşme olmasa idi belki birçok başvuruyu gerçekleştiremeyecektim.” K18

“Genelde istek ve taleplerimi karşılamak için kullandığım için işlemlere etki ettiğimi düşünmüyorum. Ama çoğu insan buralardan işlemlere etki edebiliyor.” K19

Olumlu dönüt alınan katılımcıların çoğu dijital iletişim kanallarını istek ve talep için kullanmaktadır. Dolayısıyla dijital iletişim kanallarından başvuruların istek ve talep noktasında olması işlemlere etki etmenin mümkünliğini arttırdığı ifade edilebilir. Konuyla alakalı olumsuz düşünen katılımcılarda mevcuttur. İşlemlere etki etmediğini savunan katılımcılar K7, K9, K10, K12, K17 ve K21 şeklindedir. K17 ve K21 doğrudan işlemlere etki etmediklerini ifade etmiştir. Diğer katılımcıların konuyla ilgili ifadeleri ise şu şekildedir:

“Çok etki ettiğimi düşünmüyorum. Eskiden de yurttaşların fikri alınırdı fakat işlemler noktasında karar verici merciler genel olarak kendi çıkarları doğrultusunda işlemleri sağlamaktadır.” K7

“Kısmen katıldığımı düşünüyorum. Her ne kadar istek ve şikâyetlerimi dile getirmek için bu kanallara başvursam dahi bunun yeterli olmadığını düşünüyorum. Teknolojiyle birlikte dijitalleşen dünyada bireyin daha fazla söz sahibi olması mümkün olabilir. Dolayısıyla, ilerleyen zamanlarda bunun gerçekleşebileceği inancındayım.” K9

“CİMER ve e-Devlet Kapısı’rı kullanmaktayım bu iki uygulama ile yönetime katılmaktan ziyade kişisel ihtiyaçlarımı karşılıyorum. Örnek verecek olursam; e-Devlet ile yurt başvurusu, burs başvurusu, kurumların istediğı gerekli belgelere (ikametgâh belgesi, öğrenci belgesi vb.) ulaşım oldukça kolay.” K10

“Önerilerin benimsenip uygulamaya geçildiğini pek düşünmüyorum. Dijitalleşme istek ve önerilerin iletilmesinde avantaj sağlamıştır ancak etki etme bağlamında etkisizdir. Bunun da yöneticilik vasfı ve liyakat eksikliğinden kaynaklandığını düşünmekteyim.” K17

İşleyişe etkisinin olmadığını düşünen katılımcılar gerek devletin yurttaşın fikirlerine önem vermemesinden gerekse günümüzde teknolojinin yurttaş siyaset alanında merkeze alsa dahi devletin yurttaşın görüşlerine yer vermediğı sonucu ortaya çıkmaktadır. Diğer bir odak nokta dijital iletişim kanallarının yurttaş-devlet arasında sağladığı iletişimde dijitalleşmenin payı olup olmadığıdır. Konuyla alakalı katılımcıların genel bakış açısı dijitalleşmenin büyük oranda payı olduğu yönündedir. Çünkü katılımcılara göre dijitalleşme her alana olduğu gibi devlete de erişimi ve iletişimi kolaylaştırmıştır. Fakat katılımcılara göre dijitalleşme sayesinde yurttaşın devletle kurduğu iletişim sonuç bulmamaktadır. Dolayısıyla işleyişe etki söz konusu değildir sonucuna varmak mümkündür.

4.12. Dijitalleşmenin Demokrasi Modeli: Katılımcı Demokrasi

Dijitalleşme merkeze alındığında her şeyin dönüşebildiğı bir mekanizma ortaya çıkmaktadır. Siyasal alanda dijitalleşmenin varlığı devleti dönüştürdüğü gibi demokrasinin de var olan yapısını dönüştürdüğü gözlemlenmektedir. Dijitalleşmeyle devletin açık, şeffaf, yurttaş odaklı ve hesap verilebilir yapıya dönüşmesi doğrudan demokrasiyi de etkilemiştir. Devletin açık, şeffaf, yurttaş odaklı vb. nitelikleri taşıyabilmesi için yurttaşların siyasal alanda sözünün olması, işleyişlere ve yönetime etki edebilmesi gerekmektedir. Bu özelliğı sağlayabilecek en iyi demokrasi modeli ise katılımcı demokrasidir. Dijitalleşmenin dijital platformda oluşturduğu yurttaş-devlet iletişimi sayesinde katılımcı demokrasi yurttaşlar tarafından kolaylıkla gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda katılımcıların yanıtlarından hareketle dijitalleşmenin demokrasi üzerinde ne gibi bir etkisi olduğu sonucuna varılacaktır. Her bir katılımcı dijitalleşme ve demokrasi ilişkisini yorumlayabilmiştir. Genel

çerçevede katılımcıların yanıtları birbirine benzerdir. K5, K7, K8 ve K9 dijitalleşmenin demokrasiye olan etkilerinden genel olarak bahsetmiştir. K5, K7, K8 ve K9 şunları ifade etmiştir:

“Dijitalleşmenin katılımcı demokrasi olmasındaki en büyük rol demokraside başat bir faktör olan yöneten ile yönetilen arasındaki ilişkiyi çoğulcu bir bakış açısıyla gerçekleştiriyor olması, eğer demokrasiye ne kadar çoğulcu bir anlayışla katılım sağlanırsa düşüncelerdeki paylaşım o derece artacaktır, dolayısıyla insanlar için çalışan bir düzeni şekillendirmek güç olmayacaktır.” K5

Habermas müzakereci demokrasinin gerçekleşmesi için çoğulcu demokrasi çizgisinden hareket edilmesini savunur. Toplumda azınlığın da fikri alındığı ve mutlu olduğu takdirde toplumsal bütünlük, birlik, beraberlik sağlanmış olacaktır. Toplumsal bütünlüğün sağlanmasıyla da yurttaşlar aktif katılım göstermiş ve ortak, rasyonel bir kamusal fikri elde etmiş olacaktır ki bu durum müzakereci demokrasinin en değerli argümanıdır.

“Dijitalleşmenin varlığı demokrasiyi dönüştürmüştür elbette ve yurttaşlar için alternatif katılım alanları oluşturmuştur. Demokrasi ilk kendi dönüşmüştür sonra dönüştüğü şekilde birçok yeni alanlar, mekanizmalar oluşturmuştur. Bu alan ve mekanizmaların başında katılım gelmektedir. Artık yurttaşların katılımıyla değerlendirilen bir demokrasi şekli vardır ve bu katılımcı demokrasidir. Katılımcı demokrasi sayesinde ve tabi dijitalleşme sayesinde kendimi siyasal alanda, devletin önünde daha güçlü hissetmeye başladım.” K7

“Demokrasinin dijitalleşmeyle ilişkilendirilmesi, dijital ortamda katılımcıların fikirlerini daha güvenilir ve gerçekçi bir biçimde saklanmasını sağlar. Bu da yurttaşların fikirlerinin daha kolay bir biçimde ele almasında ve bu süreçte gerçekçi bir tablo çizmesi noktasında büyük rolü vardır. Bir de yurttaşın fikirleri sadece kamusal alanda değil sosyal yaşantıda, kültürel yaşantıda da yurttaş katılımı olmaya başlamıştır ve bunda dijitalleşmenin demokrasiyi dönüştürmesi etken olmuştur.” K8

“Dijitalleşmenin etkisi doğal olarak olumlu olmuştur çünkü dijitalleşmeyle birlikte vatandaşın devlete ulaşma imkânı kolaylaşmıştır. Bu da her yaştan bireyin istediği zamanda istediği yerde anında devlete istek ve şikâyetini sunmasını sağlamıştır. Dolayısıyla artık hiyerarşileri atlayarak gerekli mercilere ulaşma devri son bulmuştur. Hiyerarşi olmadan devlete doğrudan erişim sağlayabilmem de evet

ben katılımcı bir yurttaşım dememi sağlıyor ve kendimi donanımlı, aktif ve demokratik bir insan hissetmemi sağlıyor.” K9

Yukarıda yer alan katılımcılar dijitalleşmeyle birlikte demokratikleşen topluma ve devlete atıfta bulunmaktadır. Yöneten ve yönetilen arasına dijitalleşmenin girmesi yurttaşın devlete erişimini mümkün kılmaktadır ve devleti de yurttaş odaklı yapmaktadır. Yurttaş odaklı olan devlet, yurttaşlarının siyasal alandaki fikirlerine, düşüncelerine ve katılımlarına önem verir ve dolayısıyla bu argüman doğrudan katılımcı demokrasiyle ilişkilendirilebilir. Bu noktada Benjamin Barber’in güçlü demokrasi kuramına değinmek gerekir. Bu kuramda yurttaşın katılımı mühimdir ve etki alanı oldukça geniştir. Sadece siyasal alan değil sosyal, kültürel alanlarda, konularda da yurttaşın aktif katılımı önemlidir ve bu katılım güçlü demokrasinin yani katılımcı demokrasinin vazgeçilmez özelliklerindendir. Barber’in güçlü demokrasi anlayışında her şey yurttaşın etrafında şekillenmektedir. Yurttaş ilk olarak demokratik katılımcılığı hayatının merkezine almalıdır. Daha sonra demokratik siyaset ve toplum anlayışı çerçevesinde yaşamalıdır. Yurttaşın benimsemiş olduğu bu durum demokratik sistemin inşası için elzemdir.

K1, K6 ve K18 devletin dijitalleşmeyle birlikte yurttaş odaklı olduğunu vurgulayan katılımcılardır. K1, K6 ve K18 konuyla alakalı şunları ifade etmektedir:

“Dijitalleşmeyle birlikte halkın görüşleri alınmaya başlandı. Halk isteklerini ve taleplerini daha kolay ifade ediyor. Devlet halkın bu taleplerini karşıladığı takdirde halk demokrasiye katılmış oluyor. Dijitalleşme halkın devlete ulaşımında köprü görevi görüyor. Halkın devlet işleyişine katılımı dijitalle daha kolay ve mümkün oluyor. Özellikle bir konu hakkında diğer insanlarla iletişim kurmak ve katılım sağlamak demokratik sistemi var ediyor.” K1

Habermas’ın müzakereci demokrasi anlayışı çalışmanın üzerinde durduğu katılım olgusuyla aynı anlama sahiptir. Ona göre demokrasinin müzakereci özellikle olduğu bir siyasal alanda yurttaşın katılımı söz konusudur ve bu katılımıla yurttaşlar kendi yaşamalarını kendileri belirlemektedir. Yurttaşlar bir konu çerçevesinde diyalog kurarak, iletişime girerek kamusal alana katılmakta ve kendi yaşamlarını yönlendirmektedir.

“Demokraside benim sözümün anlam kazanması için ilgili kişiye gitmesi gerekir. Bu anlamda devlete bağlı çalışan kişilerin alt kesimden insanları yeteri kadar

dikkate almaması nedeniyle ifade edilen sözlerin doğru aktarılmaması gibi bir sonuç ortaya çıkıyor. Dijital ortamda ise herkes eşit. Demokraside de eşitlik çok önemlidir. Bu anlamda benim ifade ettiğim sözler bir aracı olmadan doğrudan ilgili birime aktarılıyor. Dolayısıyla dijitalleşme demokrasiyi dönüştürdü ve herkesin eşit olduğu bir sistem oluşturdu. Dijitalleşme yurttaşın aktif katılımını da kolaylaştırıyor. Dijitalleşme demokrasi için avantajlı bir haldedir.” K6

Yurttaşın bireysel fikirlerinin, düşüncelerinin doğrudan en üst makama ya da ilgili birimlere aktarılması, demokrasinin güçlü olmasını sağlamaktadır. Dijitalleşme, güçlü demokrasi için sadece gerekli teknolojik alt yapıyı sunmakta ve dijital iletişim kanallarını var etmektedir. Bu sebeple Barber’in savunduğu yurttaş katılımı ve yönetime etkisi gerçekleşebilmektedir.

“Dijitalleşme ile halkın taleplerinin neler olduğu, daha çok hangi yönde talepler olduğu istatistiksel olarak kayıt altına alındığı için. Bu taleplere dönük demokratik adımlar yapıldığını düşünüyorum. Dijitalleşme neticesinde demokrasinin daha şeffaf bir hale geldiğini düşünüyorum.” K18

Devletin yurttaş odaklı olması yurttaşının düşüncelerine önem vermesi demektir ve yurttaşların düşüncelerini ifade edebilmeleri için devlet birtakım mekanizmalar üretmeli ve geliştirmelidir. Dijitalleşme devlete bu imkânı sağlayabilecek düzeydedir. Çünkü yurttaşlar dijitalleşmeyle birlikte devlete yönelik katılımlarını birtakım dijital iletişim kanallarıyla gerçekleştirebilmektedir. Dijitalleşmenin eşitlikçi, adaletli ve şeffaf bir demokrasiyi ortaya çıkardığını ifade eden K2 şunları ifade etmektedir:

“Dijitalleşme sayesinde yurttaşlar arasında ayrım kalktı ve yurttaşların kendilerini ifade etme durumu oluştu. Böylece hem adalet sağlandı hem de demokrasi ortaya çıktı. Devlet dijitalleşmeyle birlikte kendini dijital alana taşıdı ve böylece yurttaş daha katılımcı oldu. Bu da katılımcı demokrasiyi doğurdu. Yöneten ve yönetilen arasındaki şeffaflık ortaya çıktı.” K2

K19 konuya farklı bir bakış açısı sunarak dijitalleşmenin çıktılarını Twitter, Instagram gibi sosyal medya mecralarının demokrasiye katkı sunduğunu ifade etmektedir. K19’un ifadesi şu şekildedir:

“Büyük etkileri olduğunu düşünüyorum. Twitter, Instagram gibi uygulamalar üzerinden birçok adli ve idari işlemlere sebep olan paylaşımlar oluyor.” K19

Sosyal medya mecralarının katılımcı demokrasiye etkisi olduğu düşünülebilir. Çünkü sosyal medya bir konu ya da olay hakkında bireylerin kendi aralarında iletişim kurmasını kolaylaştırabilir, düşüncelerin anında yayılmasına etki edebilir, gerçek olanları hızlı bir şekilde öğrenilmesini sağlayabilir ve bireylerin sosyal ya da siyasal olaylar hakkında kısa sürede etkileşimine katkı sağlayabilir (Fatali, 2020:48). Katılımcı demokrasi için ilk olarak toplumsal veyahut siyasal bir konunun varlığı gerekmektedir. Bireyler bu konu etrafında birlik olur ve katılım sağlarlarsa katılımcılıklarını gerçekleştirebilirler. Dijitalleşme ekseninde düşünüldüğünde sosyal medya hem toplumsal ya da sosyal olayların duyulmasını hem de bireyler arasında etkileşim ve iletişim kurulmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda sosyal medya mecraları bireylerin konu çerçevesinde paylaşım yaparak katılımını gerçekleştirebileceği imkânı da sunmaktadır. Dolayısıyla dijitalleşme odaklı düşünülen katılımcı demokrasi de sosyal medya mecraların önemli bir payı olduğunu vurgulamak mümkündür. K4, K19’un sosyal medyaya yapmış olduğu atfın içeriğini detaylandıracak ve ifadesini tasdikleyecek yanıt vermiştir. K4’ün ifadesi şu şekildedir:

“Demokrasinin tanımından yola çıkacak olursak mesela dijitalleşmeyle insanlar haykırmak istediklerini haykırabiliyor. Dijitalleşmeyle insanlar aynı fikirde olduğu kişileri görüyor ve bu sayede sesini daha çok duyurmaya başladı. Yani yurttaşlar bir olabiliyor artık ve seslerini duyurabiliyor. Dolayısıyla dijitalleşme demokrasiye olumlu katkıda bulundu. Çünkü halkın sesi duyulmaya başladı.” K4

Katılımcıların çoğu dijitalleşmenin demokrasi üzerinde olumlu etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Dijitalleşmeyle yurttaşın hiçbir engelle karşılaşmayarak bireysel olarak devlete ulaşabileceği ve arzu ettiği yönde devletle iletişim kurabileceği sonucu çıkmaktadır. Katılımcılar dijitalleşme çerçevesinde yurttaşın devletle olan iletişimini katılım olgusu üzerinden açıklamaktadır. Yurttaş dijital ortamda katılım göstermektedir ve katılımcı demokrasi için önemli olan katılım adımını atmaktadır. Bunun yanı sıra Habermas’ın müzakereci demokrasi modelini sosyal medya kapsamında ele almak mümkündür. Habermas’ın karşılıklı iletişim ile müzakereci demokrasinin gerçekleşebileceği ifadesi dijitalleşmeyle boyut atlayarak dijital alanda da geçerli olmaya başlamıştır. Özellikle sosyal medya platformları yurttaşların aktif

katılımını sağlayabilecek, karşılıklı iletişimi gerçekleştirebilecek ve Habermas'ın çoğulcu demokrasiyi ele aldığı yani azınlığında fikirlerinin görülebildiği önemli alanlardır. Dijitalleşmenin demokrasi üzerindeki olumlu etkileri dışında hiçbir etkisi olmadığını savunan katılımcılar da olmuştur. K17, K21 ve K22 katılımcılar konuyla alakalı şunları ifade etmiştir:

“Normal bir ülkede veya toplumda olumlu etkileri olduğu bilinmektedir. Dijitalleşme sayesinde yurttaş daha etkin ve aktif siyasal alanda. Ancak ülkemizde dijitalleşme ve devlet altyapıları daha çok kişisel çıkar ve çatışmaların çözüm aracı olarak kullanılmaktadır. Aynı zamanda yine devletin kendi ürettiği uygulamalar üzerinden demokrasiye katılım sağlanmak zorunda. Çünkü devletin yurttaşlarına sunduğu tek seçenek onlar. Bizler başka bir yolla demokrasiye dahil olamayız. Yani yine onlar belirliyor her şeyi” K17

K17 dijitalleşmenin demokrasi üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu savunmaktadır. Fakat yerel olarak bu yargı değerlendirildiğinde siyasal alandaki liberal tavrın varlığı, dijitalleşmenin demokrasi üzerinde olumlu etki oluşturmamasının önüne geçtiği ifade edilebilir. Aslında tüm kilit devletin hangi siyasal alan yapısını benimsediği ve yurttaş siyasal alanda nasıl konumlandığıdır. Dijitalleşme katılımcı demokrasi modelini var etse de bu iki nokta demokratik yönetime uygun olmadığı takdirde dijitalleşmenin kişisel çıkarların ve çatışmaların olduğu siyasal alana etkisi olmayacaktır, sonucu ortaya çıkmaktadır.

“Hayır dijitalleşmenin demokrasiye bir katkı sağladığını düşünmüyorum. Çünkü demokrasi yok şu an. Demokrasi olsaydı başvurduğum konularla ilgili geri dönüt alırdım.” K21

“Herhangi bir etkisi olduğunu düşünmüyorum. Şu an ülkede demokrasi olduğunu da düşünmüyorum. Çünkü devlete katıldığım bir alan yok. Beni dinleyen, söylediklerimi yapan bir devlet yok.” K22

Konuyla alakalı olumsuz görüşleri olan katılımcılar, günümüzdeki ülke demokrasi görünümüne atıfta bulunarak yanıtlar vermiştir. Ülkemiz siyasal alanında yurttaşın alınan ya da alınacak kararlarda söz sahibi olmaması, demokrasinin olmadığı bakış açısını ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla ilk önce dijitalleşmenin demokrasi üzerindeki olumlu etkisi var olan siyasal yapının demokratik sistem ile hareket etmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

4.13. Dijitalleşmeyle Yurttaşın Demokrasiye/Yönetime Katılımı

Kolaylık, hızlilik, katılım, etkin olma, online gibi terimler dijitalleşmenin merkeze alındığı bir dünyada daha da önem kazanır. Özellikle bu terimler siyasal alanda aktif kullanıyorsa ve siyasal alanı şekillendirecek güce sahipse dijitalleşmeyle birlikte üzerine tekrar düşünülmesi gerekir. Siyasal alanda etkin olmak, katılım sağlamak, siyasal alana erişimin kolay ve hızlı olması hatta siyasal alana online olarak yani dijital platform üzerinden birtakım uygulamalarla, kanallarla erişim sağlamak, günümüzde mümkün hale gelmiştir. Bu bağlamda katılım teriminin altını çizmek elzemdir. Çünkü bir şeye katılım göstermek konu hakkında fikirlerin, düşüncelerin ve tavırların beyan edilmesi demektir. Aynı zamanda bir şey hakkında fikirleri vurgulamak kişiyi özne konumuna da getirecektir. Yurttaşların siyasal alana katılımları da tam da bu noktada değerlendirilmelidir. Yurttaş olarak siyasal alana katılım sağlamak bireyi özne konumuna getirir ve o alanda bireyi merkezileştirir. Yurttaşın merkezde olduğu bir siyasal alanda ise katılımcı demokrasinin varlığıyla karşılaşılır. Dolayısıyla dijitalleşmeyle birlikte bir yurttaşın demokrasiye katılımının, yönetime katılımının kolaylaşıp kolaylaşmadığı sorusu bu bağlamda doğru bir soru olacaktır. Katılımcılar bu soruya ilişkin belirli yanıtlar vermişlerdir ve yanıtların çoğu birbiriyle paraleldir. Katılımcılar genel anlamda dijitalleşmenin demokrasiye katılımı, yönetime katılımı kolaylaştırdığını düşünmektedir. K1, K4, K5, K6, K9, K25 ve K26'ın konuya ilişkin yanıtları şu şekildedir:

“Evet kolaylaşmıştır. Çünkü yönetimdeki işleyişle ilgili fikrimi belirteceğim uygulamalar var ve bu uygulamalar dijitalleşmeyle birlikte ortaya çıkan uygulamalardır. Bu sayede yönetime katılım daha kolay bir hal almıştır.” K1

“Kesinlikle kolaylaştı. İlk olarak kendin gibi olanları gördükçe artık istediklerini korkmadan ifade edebiliyorsun. Dijitalleşmeyle kendin gibi olanlara erişiyorsun. O yüzden dijitalleşme yönetime katılımı önemli olan yurttaşların ifadelerini özgürce belirlemesine zemin hazırlamıştır.” K4

“Kolaylaştırmadı diyerek yalan söyleyemeyiz çünkü biz insanlar her konuda doğru veya yanlış fikirleri olan neredeyse haklı veya haksız bütün tartışmalarda savunmaya geçen bir tiptemeye sahibiz, dijitalleşme ise bu savunma becerisini daha da geliştirdi, rahatlattı diyebilirim.” K5

“Yönetime katılım devletin bir konuya farklı bakış açılarını görmesini sağlar. Dijitalleşme bizim devlete ulaşımımızı kolaylaştırmıştır. Bu yüzden yönetime katılımında beraberinde getiriyor. Kilit nokta dijitalleşme. Çünkü devlete ulaşımı kolaylaştırıyor. Böyle olunca yönetime katılım mümkün oluyor.” K6

“Her birey bu uygulamalarla birlikte daha kolay ve daha kısa sürede fikrini beyan edebilme olanağına sahip olmuştur. Her meslek grubundan insandan tutun da öğrencisinde ev hanımına kadar her kesimden birey, fikrini veya şikâyetini sunabileceği bir mecra olarak bu iletişim kanallarından faydalanabilmektedir.” K9

“Direkt değil ama dolaylı yoldan görevlilerin vatandaşı dikkate almasıyla demokratik kararlar ve yönetime dolaylı katılımı sağlar.” K25

“Hükümet liderleriyle iletişim ve karar alma katılımlarına katılım kolaylaşmıştır.” K26

Bir şeye katılımın temel yapı taşı erişim ve ulaşım olduğu düşünülebilir. Çünkü erişim olamadan herhangi bir şeye katılım sağlamak ve dolayısıyla etki etmek pek de mümkün değildir. Dijitalleşme devlet ve yurttaş arasında köprü görevi görecek mekanizmalar ortaya çıkartarak yurttaşın devlete olan ulaşımını mümkün kılmıştır. Bu mekanizmalar tezde üzerinde sıkça durulan CİMER, e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masadır. İfade edilen bu mekanizmalar yurttaş ve devlet arasında iletişim kurulmasını sağlayan mekanizmalardır. Bu mekanizmalar Barber’in savunduğu yurttaş katılımını, yönetime etkisini sağlayabilecek mekanizmalardır. Çünkü yurttaş doğrudan istediği makama ulaşmakta, katılmakta ve yönetime dahil olabilmektedir.

4.14. Dijital İletişim Türleri

İletişimin gerçekleşebilmesi için iki ya da daha fazla kişi ya da olgu arasında bir diyalogun kurulması gerekir. Aynı zamanda bir etkileşimin gerçekleşmesi ve gerektiği noktada birbirlerine etki etmesi gerekir. Yurttaş ve devlet bu bağlamda düşünülürse koordinasyonu, iletişimi ve erişimi sağlayanın dijitalleşme olduğunu ifade etmek gerekir. Devlet ve beraberindeki olgularla iletişimin gerçekleşmesi için dijital platformda üretilen uygulamalar oluşturulmalıdır ki bu uygulamalar iletişim ağını kurabilsin. İletişim ağının kurulması iletişim şeklinin de nasıl olacağını

belirleyecektir ve K2, K6, K9, K12, K15 ve K23 yurttaş ve devlet arasındaki iletişim türlerinin nasıl gerçekleştiğine dair ifadelerde bulunmuştur. K2, K6, K9, K12, K15 ve K23'nin ifadeleri şu şekildedir:

“Dijitalleşmeyle istediğim platform üzerinden tüm isteklerimi ve şikâyetlerimi devlete ilettim ve iletiyorum.” K2

“Şikâyet, talep istek gibi seçenekler beni devlete yakınlaştırdı aslında.” K6

“Talebimi ve isteğimi devlete ulaştırmanın en iyi yolu dijitalleşme oldu. İsteklerimle devlete erişim sağlayabiliyorum.” K9

“Önceden devletle iletişim kurma diye bir şey olduğunu asla düşünmüyorum. Sanki devlet ulaşılamaz hissi oluşturuyordu. Fakat şimdi dijitalleşme üzerinden istek, talep, şikâyet gibi şeylerle devlete ulaşabiliyorum.” K12

“Devlet bir konu hakkında öneri sunacağımda resmi dairelere gitsem beni geçirirlerdi. Şimdi hemen bahsettiğiniz uygulamalardan öneride bulunabiliyorum. Aslında iletişim kuruyorum devlele.” K15

“Devlet dijitalleşme soyut olduğu durumu yurttaşlara unutturdu. Yani somutlaştı ve ben artık buradayım size yakınım diyor. Bizleri ne kadar dinlediği meçhul ama devletle iletişim kuracağımız uygulamalar üretiyor en azından. Özellikle bir konudaki şikâyetimizle devlete ulaşmamız mümkün hale geldi.” K23

Dijital platformdaki uygulamaların ortak noktası, başvuru türlerinin aynı seçenekler etrafında birleşmesidir. İstek, talep, öneri, şikâyet vb. başvuru türleri, yurttaşın devlete ulaşabileceği kategorileri belirlemektedir. Dolayısıyla yurttaş ve devlet arasındaki iletişimin ve ilişkinin istek, şikâyet gibi başvuru türleri üzerinden gerçekleştiğini ifade etmek mümkündür. Sonuç olarak yurttaş ve devlet arasındaki iletişim ağı istek, talep ve şikâyet gibi başvuru türlerinden oluşmaktadır.

4.15. Dijitalleşme ve KVKK ilişkisi

Dijitalleşmenin her şeyi görünür kılması elbette ki birtakım tehditleri beraberinde getirmektedir. Her bilgiye anında ulaşabilmek ikincil bir kişinin mahrem alanına girilmesini tetiklemiştir. Bireylerde güvensizliğe yol açacak bu durum, dijitalleşme yeni teknolojilerle birlikte geliştikçe daha da artacaktır. Dijitalleşmenin

yol açtığı güvensizliği K7, K13, K17, K24 ve K27 iyi bir şekilde ifade etmiştir. Katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Dijitalleşme bizim her şeyimizi görünür kıldı aslında ve bu da büyük bir tehdit. Bununla ilgili ne kadar önlemler alınsa da hacker gibi kişiler bu önlem duvarlarını aşarak birçok kişinin kişisel bilgisine ulaşabiliyor.” K7

“Dijitalleşme demokrasiye ve yönetime katılımı kolaylaştırmış olursa olsun gizlilik konusunda emin olamayan yurttaşın görüşlerini özgürce ifade edebileceğini düşünmüyorum. Çünkü her şey açıkta artık. İnsanlar anında herkesin bilgilerine ulaşabiliyor. Devleti eleştirdiğin bir konu olsa ve memur olsan ismine ulaşırsalar her şey biter. İşinden olursun. Demokrasiye ve yönetime katılmak için ilk önce gizlilik çizgisinin çok net çekilmesi gerekir.” K13

“Dijitali kullanarak bir konuda yorum yapmak istediğimde genellikle kendi kişisel hesabımdan yapmaktan çekiniyorum. Tedirginliklerim oluyor. Çünkü iyi ya da kötü eleştirilerle demokrasiye katılmak bazen sorun oluyor. Özellikle kamu kurumlarında çalışıyorsan ya da aileden biri çalışıyorsa devlet asla eleştiriye kabul etmiyor ve bazı yaptırımlar uygulayabiliyor. Dijitalleşme bunun önüne geçebilir ve kimliklerimizin görünmez olmasını sağlayabilir.” K17

“Dijitalleşmenin olumsuz koşullarını konuşmak istiyorum ve burada dijitalin her şeyi apaçık ve şeffaf şekilde ortaya çıkarmasının büyük sorun olduğunu düşünüyorum. Bu şeffaflık devlette ya da kurum, kuruluşlarda olursa sıkıntı yok. Fakat insanların kişisel bilgileri ortaya çıkarılırsa büyük problem.” K24

“Örneğin ben babamın T.C. kimlik numarasını bilirsem ve e-devlet şifresini bilirsem onun hakkındaki her şeye ulaşabilirim. Tesadüfen bazı insanlarda benim bu bilgilerime ulaşırsa her şeyimi görebilirler ve hatta resmi işlem bile yapabilirler. Bu yüzden dijitalleşmenin daha da kısıtlanması gerek diye düşünüyorum.” K27

Bir yurttaş olumlu ya da olumsuz bir eleştiri yapacağına kimliğinin gizli olmasını isteyebilir. Bu durum sosyolojik olarak değerlendirildiğinde bir konu ya da olgu hakkında yurttaşın kimliğinin gizli olması demokrasiye ve yönetime katılımı daha gerçekçi, şeffaf ifadelerin yer alacağı belirtilebilir. Özellikle dijitalleşme bilgilerin dijital ortama aktarılmasına etki ettiği için herhangi bir bilgiye ulaşmak ve o bilgiyi işleyebilmek kolaylaşmıştır. Aynı durum yurttaşların kişisel bilgileri içinde

geçerlidir ve bu sebeple birçok sorun ortaya çıkmıştır. Bilginin dijitalleşmeyle sınırsız olarak online ortama aktarılmasının ve işlenmesinin sınırlılığı KVKK yani Kişisel Verilerin Korunması Kanunuyla sağlanmaktadır. Dolayısıyla dijitalleşmenin bilgi üzerindeki sınırsızlığı KVKK ile kısıtlanmaktadır. Böylece yurttaşların kişisel verileri ikinci bir şahsa aktarılmamakta ve bu sayede yurttaşların kişisel verileri gizli kalabilmektedir. Bu özellik yurttaşların devlet ve beraberindeki olgulara katılımını daha çok arttıracak ve bu olgulara karşı eleştirilerini daha net ifade etmesine olanak sağladığı ifade edilebilir.

4.16. Dijital İletişim Kanalları ve Katılımcı Demokrasi İlişkisi

Dijital platformda devlete ulaşılabilecek iletişim kanallarının olması katılımcı demokrasiye akabinde yönetime katılıma kolaylık sağlayarak yurttaşların siyasal alanda daha aktif olmasına imkân tanımıştır. Bu sentezin merkezinde dijitalleşme yer almaktadır. Dijitalleşmenin sınırsızlığı siyasal alanda da var olmuş ve yurttaşların ön planda olduğu bir siyasal mekanizma ortaya çıkarmıştır. Bu mekanizmanın gerçekleşmesi için ise gerekli dijital iletişim kanallarının ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Konuyla ilgili K2, K4, K7, K8 ve K9'un ifadeleri şu şekildedir:

“Şahsım adına katılımcı demokrasiyi gerçekleştirmiş oluyorum. Sonuç olarak demokrasiyle isteklerimi belirtirim ve bu isteğim karşılanır. Kendimce demokrasiyi sağlamış olurum.” K2

“Bir konuda kitle büyüdükçe bir şeyler halloluyor ve bu konuları en iyi ifade etme yolu CİMER, e-devlet kapısı gibi uygulamalardır.” K4

“Dijitalleşme olmasaydı bu devlet halk nezdinde bu kadar yoğun kitleye ulaşamazdı ve aynı şekilde insanlar da devlete ulaşamazdı.” K7

“Dijital platformlardaki bu tarz uygulamalar daha gerçekçi olmasının yanı sıra şeffaf bir katılımcı profilini de ortaya çıkarıyor.” K8

“Her ne kadar lehime sonuçlanmamış bir CİMER başvurum olsa dahi çevremdeki insanları cesaretlendirmek ve şikâyetin örnek teşkil etmesini sağlamak adına etkili olduğumu düşünüyorum. Öyle ki bu süreçlerin zor ve uğraştırıcı zaman alan işlemler olduğunu düşünen çevremdeki insanlara bunun böyle olmadığını da göstermiş oldum.” K9

K18 konuya yönelik merkezi bir bakış açısı sunmuş ve dijitalleşmeye vurgu yaparak dijitalleşme sayesinde dijital iletişim kanallarının katılımcı demokrasiyi ve yönetime katılımı sağladığını vurgulamaktadır. K18'in ifadesi şu şekildedir:

“Dijitalleşme öncesi bu katılımlar çok sağlıklı ve doğru kanallar üzerinden gerçekleşmiyordu. Rant ve adam kayırma şeklinde bir katılım söz konusu idi. Şimdi ise daha modern ve şeffaf bir katılımcı demokrasi olduğu söylenebilir. Tabi bu da CİMER, e-devlet kapısı ve NOHU istek birimlerinin çok daha kaliteli ve şeffaf bir yapıda olması ile doğru orantılı olarak gelişecek olan bir süreç.” K18

K18 dijitalleşme öncesi ve sonrası siyasal alanda yurttaş katılımının nasıl olduğuyla ilgili görüşlerini ifade ederek aslında dijitalleşmenin yurttaş katılımını getirdiği noktaya dikkat çekmektedir. Bu bağlamda dijital iletişim kanallarını yine dijitalleşme eksenli düşünerek katılımı arttırdığı ve şeffaf olma özelliğiyle yurttaş katılımı daha demokratik bir çerçeveye taşıdığı söylenebilir. K5'in konuyla ilgili ifadeleri K18'in ifadelerine eleştiri niteliği taşımaktadır. Çünkü K5'in ifadeleri bağlamında dijitalleşme yurttaş katılımına ne kadar önemli gelişmeler sağlasa da yine yurttaşın katılımcı demokrasiyi gerçekleştirebilmesi için dikkat etmesi gereken bir konu olduğu vurgulanmıştır. K5'in konuyla ilgili ifadesi şu şekildedir:

“Tam anlamıyla katılımcı demokrasi diyemeyiz. Nedeniyse demokrasi aktif katılımı amaçlar, demokrasi de talep edip köşeye çekilmek gibi bir durum söz konusu değil. Hakikaten bir şeyleri talep ediyorsak, istiyorsak veya mevcut sorunu şikâyet boyutuna erştirebiliyorsak o zaman bu istekleri, şikayetleri ya da önerileri belgelendirmek, projelendirmek ve hatta dijital mecralarla iç içe hareket etmemiz gerekir. Bunu özellikle CİMER için söylüyorum.” K5

Dijitalleşme yurttaşın demokrasiye katılımı için uygun ortam oluştursa da yine de yurttaş katılımının süreklilik arz etmesi gerekir. Bunun nedeni demokrasiye katılımın sadece düşünceyle, fikirle değil aynı zamanda bir eylemle olacağıdır.

Bir şeye katılımın gerçekleşmesi için öncelikle katılmak istenilen olguya yönelik bir iletişimimizin olması gerekir. Dolayısıyla iletişim kanalı, kanalları bu bağlamda gerekli olabilecek en iyi argümanlardır. Yurttaş dijitalleşmeyle artık rahatlıkla siyasal alanda katılım gösterebilmektedir. Dolayısıyla teorik olarak katılımcı demokrasinin gerçekleştiği vurgulanabilir. Fakat önemli olan diğer bir husus yurttaş katılımının devlet ve beraberindeki olgular nezdinde ne kadar karşılık

bulduğudur. Çünkü yurttaşın katılımı aslında devlet ve beraberindeki olgularla iletişimi demektir. İletişim ise karşılıklı diyalogla gerçekleşmektedir. Dolayısıyla yurttaşın katılım gösterdiği kanalın katılıma yanıtı da bu bağlamda önem arz etmektedir. Yanıt doğrultusunda yurttaşın katılım gösterdiği konunun sonuç bulması, katılımcı demokrasinin gerçekleşeceği çizgiyi ifade etmektedir. K1 ve K10 katılımcılarının ifadeleri katılımcı demokrasinin çizgisini anlatmaktadır. Konuyla alakalı K1 ve K10 şu ifadeleri kullanmıştır:

“E-Devlet Kapısı değil ama CİMER’in daha fazla katılımcı demokrasi gerçekleştirdiğini düşünüyorum. CİMER sayesinde devletin kollarına etki ettiğimi ve katılım gösterdiğimi düşünüyorum. Bence bu sayede CİMER katılımcı demokrasinin gerçekleşmesini sağlıyor. Çünkü bir keresinde yaşadığım mahalleyle ilgili CİMER’den istekte bulundum. İsteğimi yerine getirdiler. Belediye geldi ve mahallemdeki çöp kutuları yetmemesi üzerine çöp kutuları koymuştur. Ayrıca genel olarak CİMER’de başvurduğum konunun sonuçlanma durumuna göre demokrasiye ve yönetime katıldığımı düşünmem değişiyor.” K1

“KYK yemekhanesinde yaşadığım sorun özelinde bahsedecek olursam başvurum bir sonuca bağlanmıştı ve eksikliğini gördüğüm olayı CİMER’e başvurarak çözmüş bulundum. Bu sayede yönetime katıldığım ve katkı sağladığımı düşünüyorum.” K10

Yurttaşın katılımcı demokrasiyi gerçekleştirebilmesi için dijital bir iletişim kanalına ihtiyaç vardır. Bu kanalı CİMER olarak görmek mümkündür. Eğer katılımcıların başvurduğu konular çözüme ulaşıyorsa CİMER katılımcı demokrasinin gerçekleştiği uygulama olarak görülmektedir. Eğer başvuru konular çözüme ulaşmıyorsa CİMER sadece teorik olarak katılımcı demokrasi, yönetime katılımı sağlayan uygulama olarak görülmektedir. Dolayısıyla yurttaşın katılım gösterdiği konuya ne yanıt verildiği de önemlidir. Verilen yanıt doğrultusunda yurttaşın katılımcı demokrasiyi ve akabinde yönetime katılımı gerçekleştirip gerçekleştirmediği sonucuna varılmaktadır. Dolayısıyla yurttaşların CİMER’i deneyimledikleri şekle göre konu çerçevesindeki algıları da değişmektedir.

Diğer dijital iletişim kanallarından e-Devlet Kapısı, katılımcıların yanıtları doğrultusunda katılımcı demokrasinin, yönetime katılımının gerçekleşmediği kanaldır. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi öğrencilerin

şikâyet, talep ve istekleri doğrultusunda üniversitenin yönetimine katıldığı bir uygulamadır. K2'nin ifadesi bu bağlamda örnek gösterilebilir. K2'nin ifadesi şu şekildedir:

“İYS’den istekte bulundum. Sisteme girdiğimde askerlik durumumla ilgili bir hata fark etmiştim ve İYS’den bunun düzeltilmesini talep ettim. İYS’deki birimler hemen hallettiler bu durumu. Böylece üniversitenin işleyişine etki etmiş oldum. Askerlik konumla alakalı bir talepte bulunmuştum. Sistemde yanlış gözüken bir bilginin değiştirilmesini istemiştim.” K2

Beyaz Masa uygulaması ise İYS gibi katılımcı demokrasiyi, yönetime katılımı destekleyebilen dijital iletişim uygulamalarıdır. Katılımcılar yine bu iki uygulama üzerinden katılım gösterdikleri konularının sonuca ulaştığını ve bu sayede katılımcı demokrasiyi, yönetime katılımı gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Beyaz Masa uygulamasını kullanan katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Beyaz Masayı kullanma amacım evimin önündeki parka her akşam tekin olmayan insanların gelmesi hakkındaydı. Ben evliyim ve kız çocuklarım var. Bazen eşim evde olmuyor. Akşam çocuklarımla markete çıkmak durumunda kalabiliyorum. Böyle olunca parkta güvenilir olmayan insanların olması beni tedirgin ediyordu. Bende Beyaz Masaya ulaşarak şikâyetle bulundum ve onlarda gerekeni yaptılar.” K14

“Uzun bir süre belediye çalışanları işlerini aksatıyordu ve bende şikâyet etmek için Beyaz Masayı aradım. Benim ifadelerimi dikkate aldılar. Gereken uyarıyı yaptılar.” K15

“Evin önündeki çöp kutusuna sürekli hayvanlar geliyordu ve çöpleri dağıtıyordu. Çöpü toplayan görevliler dağılan çöp kirliliğini tam olarak temizlemiyordu. Özellikle yaz aylarında bunun olması sineklerin çoğalmasına enden olmuştu. Bende Beyaz Masaya ulaştım ve şikâyetle bulundum. Şikâyetim dikkate alındı ve gerekli tedbirler alındı.” K21

4.17. Katılımcıların Dijital Yurttaşlık Kavramına Yönelik Düşünceleri

Dijital yurttaşlık literatürde yeni olan bir kavramdır. Üzerine birçok tanımlar yapılmakta, teoriler ortaya konulmakta ve tartışmalar yapılmaktadır. Dijital

yurttaşlıkla ilgili üzerinde durulması gereken en önemli husus yurttaşlığın artık dijital ortamda da var olmasıdır. Literatürde dijitalleşmeyle bugünün siyasal yapısında önemli bir özne olan yurttaşın yeni halinin var olması, yurttaş hakkında birtakım farklı ve yeni algılara ulaşmanın yolunu açarak konu hakkında önemli veriler elde edilmesini ve kavrama yönelik yeni bakış açılarının geliştirilmesini sağlamaktadır.

Dijitalleşme yurttaşın farklı bir kimlik inşa etmesine neden olmuştur. Bu kimlik doğrudan kendiliğinden gelişmiştir. Çünkü devletin, beraberindeki olguların ve yönetimin dijital ortama taşınması doğrudan yurttaşı etkilemiş ve yurttaşında bu yeni düzende yerini almasına neden olmuştur. Siyasal alan için oldukça önemli bu yeni düzende yurttaşın dijitalleşmeyle sentezlendiği dijital yurttaşlık inşasını analiz etmek oldukça kıymetlidir. Dolayısıyla bu kısımda katılımcıların dijital yurttaşlık algısının ortaya çıkmasına yardımcı olacak sorunun yanıtlarına yer verilmektedir. Katılımcıların birçoğu dijitalleşmeyle yurttaşlığın dönüştüğünü ve katılımcıların yanıtlarından hareketle bu dönüşümde klasik olarak ifade edilen yurttaşın her bir niteliğinin, dijital platformda yer aldığı çıkarımını yapmak mümkündür. Her bir katılımcının yurttaşlığı deneyimleme ve kendi dünya görüşünde yurttaşlığı tanımladığı şekle göre dijital yurttaşlık algısı değişkenlik göstermektedir. Fakat katılımcıların ortak noktada birleştiği konu dijitalleşmeyle yurttaşlığın dijital ortama taşınması ve bu bağlamda yurttaşlığın niteliklerinin değişmesidir. K1, K2, K5, K9, K13, K14, K18 ve K25'in konuyla ilgili ifadeleri şu şekildedir:

“Dijitalleşme yurttaşa farklı bir statü ve kimlik kazandırmıştır. Kişinin temel haklardan olan Bilgi Edinme Hakkını daha etkin kullanmaya başlamıştır. Bazı olumsuz durumlarda yurttaş hakkını daha kolay arayabilmektedir. Kişi bu sayede temel haklarını daha kolay kullanmaya başlamıştır.” K1

Dijital yurttaşlığın birey için yeni bir kimlik ve normal yurttaştan farklı bir statü kaynağı olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca yurttaşlığın dijital ortama taşınması bireylerin haklarını daha kolay aramasına katkı sağladığı analizini yapmak mümkündür.

“Yurttaşlık şu an soyutlaştı. Dijitalleşme yurttaşı soyutlaştırdı. Bir yurttaş var ama somutluk, samimiyet ortadan kalktı. Yurttaşlığın her şeyi dijital ortama taşınmıştır. Çünkü yurttaşın birçok özelliği artık dijital ortamda. Buna en iyi örnek e-

devlet uygulamasıdır. Yurttaş olarak e-devlet uygulamasıyla tüm işlemlerimizi artık dijital ortamda gerçekleştiriyoruz.” K2

Yurttaşlığın soyutlaşmış olması aslında dijitalleşmeden önce somut bir şekilde varlığının hissedilmesine neden olduğu çıkarımı yapılabilir. Örneğin dijitalleşme olmadan önce yurttaş olarak devlet işlerinin halledilmesi için devlet dairelerine gidiliyordu ve yurttaş her bir işle kendi uğraşıyordu. Artık zaman kısıtlaması olmadan, mekân olmadan tek tuşla yurttaş neredeyse tüm devlet işlerini halledebilmektedir. Zaman ve mekânın dijitalleşmeyle ortadan kalkması, dijitalleşmeyle birlikte somut olanın soyutluğa büründüğü bir algı ortaya çıkmaktadır ve K2 bu algıyı yurttaşlıkla birlikte sentezlemiştir. K2'nin diğer bir ifadesinde devlet nasıl ki dijitalleşmeyle birlikte e-devlet özelliğine dönüştüyse ve artık birçok işler e-devletten yapılmaya başladıysa, yurttaş olarak da e-devlete ulaşmanın dijital yurttaş olmaktan geçtiği yönünde yargılara ulaşılmaktadır.

“Dijitalleşme ve yurttaşlık bana kalırsa hak ve sorumluluk bilincinde sosyal hareketliliği zayıflattı çünkü haklar için mücadele, sorumluluklar içinse teşvik edici eylemler çoğunlukla dijital platforma taşındı.” K5

K5'in ifadeleri, K2'nin soyutluk kavramına atıf yapar niteliktedir. Çünkü yurttaşı temel alan birçok olgunun dijital platformda yer alması, bireysel olarak yurttaşı devletle muhatap ettiği ve yurttaşlar arasındaki sosyalleşmeyi en aza indirdiği çıkarımını yapmak mümkündür. Dolayısıyla dijital yurttaşlık, bireysellik üzerinden hareket eden bir değere sahip olduğu sonucuna varılabilir.

“İnsanoğlu var olduğu günden bugüne yurttaşlık kavramı bazı sosyokültürel, siyasi, ekonomik ve bilimsel gelişmelerden etkilenmiştir. Bu etkilenmeyle birlikte de yurttaşlık kavramı zaman içinde değişerek ve dönüşerek toplumdan topluma çağdan çağa farklı algılanmalara sebep olmuştur. Bugün ise gelişen teknolojiye bağlı olarak yurttaşlık kavramı dijital bir ortama taşınmıştır. Böylece yurttaşlığın nitelikleri de ona göre şekillenmiştir.” K9

K9 yurttaşlığın tarihsel olarak birçok faktörden etkilendiğini ve son olarak teknolojiyle birlikte yepyeni bir hal aldığını dolayısıyla yurttaşlığın yeni dönüm noktasının teknolojiyle gerçekleşerek dijital yurttaş olduğu çıkarımını yapmak mümkündür.

“Dijital ortama özel hayatın gizliliği, kişisel verilerin korunması gibi hakların taşındığını ve şikâyetle bulunması gereken noktalarda şikâyetle bulunma gibi sorumluluğun taşındığını biliyorum. Dijitalleşmede bence bu noktada yurttaş dönüştürmüştür. Bu ortamdaki haklarını bilen yurttaşlar olarak dönüşüm yaşanmıştır.” K13

K13 merkeze dijitalleşmeyle dönüşen yurttaş değil de devleti almaktadır. Çünkü devletin dijital platforma taşınması doğrudan yurttaşı ilgilendiren haklarında dijital platforma taşımıştır. Dolayısıyla bu dijital döngüde yurttaşın dijital yurttaş olarak dönüşmesi kaçınılmaz olacaktır.

“Evet, taşınmıştır. Neredeyse tüm kurum ve kuruluşların dijital ulaşım kanalları var. İletişim buralarda sağlanıyor ve çözüme ulaştırılıyor. Eskiden uzun yıllar alan sorunların çözümleri dijital başvurular ile çok hızlı çözülebiliyor.” K14

“Birçok talep ve istek artık dijital ortamlarda ilerliyor ve sonuçlanıyor.” K18

K14 ve K18 konuyla ilgili birbirine benzer yorumlar yapmıştır. İki katılımcı dijitalleşmeyi hedef alarak yurttaşın devlete yönelik talep ve istek gibi başvuruların daha hızlı sonuçlandığını ifade etmişlerdir. Aslında yurttaşın devlete hızlı, etkin ulaşımı ve problemlerin çözümü üzerinden dijital yurttaşlığa atıfta bulunmuşlardır.

“Muhtarlık gibi kurumlar e-devlet ile yetkilerini kaybetmiş ve yurttaş artık dijital ortamdan işlerini görmektedir. Yakın zamanda seçim gibi demokratik yurttaşlık görevinin de e-devlet kapısı gibi bir uygulama tarafında olacağını düşünüyorum.” K25

Yurttaş devlet işlerini daha önce bazı devlet dairelerinde hallederken yani devlete ulaşmak için arada birtakım devlet olgularına ihtiyaç duyarken dijitalleşme, yurttaş ve devlet arasındaki tüm olguların ortadan kalkmasını sağlayarak yurttaşı doğrudan devlete yönlendiren mekanizmayı oluşturmuştur. Dijital yurttaşlığın bir üst boyutunun ise oy kullanma hakkının da dijital platformdan gerçekleşeceği yani “e-oy kullanımı” gibi siyasal alanın literatürüne yeni bir kavram kazandırılması muhtemeldir.

Dijitalleşmenin hayatın her alanında var olduğunu ve var olmayla birlikte değişim ya da dönüşüm sağladığı çıkarımını yapmak doğru olacaktır. Bu yargıya en iyi örnek yurttaşlığın yeni hali olan dijital yurttaşlık gösterilebilir. Katılımcıların

dijital yurttaşlık algıları dijital yurttaşlığın yeni argümanlarla birlikte sentezlenmesine katkı sağlamaktadır. Katılımcıların dijital yurttaşlık algıları sonucunda ortaya çıkan yeni argümanları şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- Yeni Kimlik ve Statü Kazandıran Yurttaşlık
- Soyutlaşan Yurttaşlık
- Bireysel (Liberal) Çizgide İlerleyen Yurttaşlık
- Teknolojiyle Sentezlenen Yurttaşlık
- Hızlı, Etkim Ulaşım ve Sorunların Çözümünü Sağlayan Yurttaşlık
- Doğrudan Devlete Ulaşımı Sağlayan Yurttaşlık
- Gelecekte e-Oy Kullanımını Sağlayabilecek Yurttaşlık

Dijital yurttaşlığı ilk kullanan kişi olarak bilinen siyaset bilimci Mossberger'in dijital yurttaş, dijital platformu aktif ve etkin kullanarak gerekli sorumluluklarını bilen, davranış kurallarına dikkat eden ve dijital platformdaki sorumluluklarını ve haklarını bilendir tanımı K4'ün konuyla ilgili görüşünü temsil etmektedir. K4'ün konuyla ilgili ifadesi şu şekildedir:

“Dijitalleşme yurttaşlığı hem iyi yönde dönüştürmüştür hem de olumsuz yönde değiştirmiştir. Dijital yurttaş için önemli olan dijital alanda iyi bir yurttaş olmaktır. Ama günümüzde bazı insanlar çıkıyor ve Mehdi'yim deyip diğer insanların duygusunu sömürüyor.” K4

Dijital yurttaş dijital platformda toplumsal açıdan neyin iyi neyin kötü olacağını bilen ve ona göre davranan kişidir. K4'ün verdiği Mehdi örneği ve ifade edilen tanım dijital yurttaşlık boyutları içerisinde yer alan dijital etik boyutuyla bağdaştırılmalıdır. Ribble ve Bailey'in dijital yurttaşlığın 9 boyutu teorisindeki dijital etik boyutu, dijital ortamlardaki davranış kalıplarını vurgular. Bu davranış kalıplarında dijital teknolojiler kullanırken diğer bireylerin aleyhine davranışlar sergilenmemesi gerektiği yer almaktadır. Bu bağlamda K4'ün verdiği örnekle birlikte dijital yurttaş online ortamda diğer bireyleri manipüle etmemesi gerekir. Dolayısıyla bir dijital yurttaş dijital etik çerçevesinde dijital platformu kullanmalıdır sonucu ortaya çıkmaktadır.

4.18. Dijital Yurttaşlık Anlayışı ve Katılımcı Demokrasi İlişkisi

Bu tezde katılımcı demokrasinin ve dijital yurttaşlığın bir arada alınmasındaki amaç, dijitalleşmeyle birlikte yurttaşın demokrasiye katılımının gerçekleşmesi ve artması, Yurttaş olarak katılımcılığını da dijital yurttaş olarak gerçekleştirmesi hipotezidir. Katılımcıların algıları analiz edildiğinde dijitalleşme ve demokrasi arasındaki bir ilişkinin olduğu ve demokrasinin katılımcı demokrasi olarak ifade edilebildiği çıkarıma varılmıştır. Aynı sentez, yurttaşlık ile de yapılmak istenildiğinden dijitalleşme odağında dijital yurttaşın katılım ilişkisinin olup olmadığının analizi yapılmak istenmiştir. İlk olarak literatürde, dijital yurttaşın bireyi siyasal alanda alınan ya alınacak kararlarda daha aktif ve katılımcı yaptığı varsayımının, katılımcılar tarafından nasıl yorumlandığı incelenmiştir. Daha sonra dijital yurttaşlık olgusunun bireyin yönetime katılımını ne denli etkilediği sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla dijital yurttaşlık ve yurttaşın katılımcı olma ilişkisi sonucuna varılmıştır. Katılımcılar dijital yurttaşlığın bireyi aktif ve katılımcı yapması hususunda olumlu ve olumsuz görüşlerini bildirmiştir. K8, K9, K13, K14, K19, K22 ve K25'in konuyla ifadeleri konuyla ilgili olumlu ifadelerdir ve görüşleri şu şekildedir:

“Dijitalleşme sayesinde bazı hak ve taleplerin görünürlüğü dikkat çekmiştir. Yurttaş hakları daha şeffaflaşarak, hayatında büyük kolaylık sağlamıştır.” K8

“Şu an günümüzde her yaştan birey aktif bir şekilde dijital ortamdaki bu uygulamaları kullanmaktadır. Sürecin kolay ve kısa sürede olması ise bu platformu daha cazip hale getirmektedir. Bireylerin bu uygulamayı kullanan kişilerden aldıkları olumlu dönütler ise onların bu iletişim kanallarını etkin şekilde kullanmaya teşvik etmektedir.” K9

“Kişinin görüşlerini uğraş vermeden bildirmesi yurttaş olarak çok kıymetli. Dijital yurttaş bunu sağlamıştır.” K13

“Yurttaşın bu aktif katılımı sayesinde devletini ve kurumları daha çok sahiplenerek kendisini tüm süreçlerin bir parçası olarak gördüğünü ve bunun çok olumlu sonuçları olduğunu düşünüyorum.” K14

“Yurttaşın bu aktif katılımı sayesinde devletini ve kurumları daha çok sahiplenerek kendisini tüm süreçlerin bir parçası olarak gördüğünü ve bunun çok olumlu sonuçları olduğunu düşünüyorum.” K19

“Yurttaşlar söz sahibi oldu. İyi oldu.” K22

“Bu görevli kişi ve kurumların vatandaşla iletişim kanalını sağlamış olup o kurum ve kişilerin kendi hatalarını görmesini ve düzeltmesine olanak sağlıyor. Yurttaş dahada dikkate alınır hale geliyor dijital sayesinde.” K25

Dijital yurttaşın bireyi aktif ve katılımcı kıldığı katılımcılar tarafından kabul edilmektedir. Dijital yurttaşlık çerçevesinde bireyin aktif ve katılımcılığıyla birlikte;

- yurttaş siyasal alanın merkezinde yer alarak özne konumuna geldiği,
- devlet tarafından yurttaşların fikirleri daha çok dikkate alındığı,
- yurttaşın siyasal alanda kendini etkin gördüğü,
- yurttaşın zahmetsiz şekilde devlete ulaşabildiği,
- son olarak yurttaşın katılımının devleti yurttaş lehine şekillendirdiği çıkarımını yapmak mümkündür.

Dijital yurttaşlığın yurttaşı siyasal alanda daha aktif yaptığı muhtemeldir. Çünkü dijitalleşme üzerinden gerçekleşen yurttaş ve devlet arasındaki iletişimde yurttaşla atfetmesi gereken kimliği dijital yurttaş atfetmektedir. Teorik olarak yurttaşın dijital yurttaş olabilmesinde ve katılım gösterebilmesinde sorun yokken K17’nin ifadesi katılım için gerekli tüm fonksiyonlar varken yönetime veyahut işleyişe etki etmenin daha mümkün olmadığı şeklindedir. K17’nin ifadesi şu şekildedir:

“Görüşlerin bildirilmesi anlamında pozitif ilerleme kaydedilirken, ne yazık ki etki edebilme yeteneği halen gelişmemiştir.” K17

Bu ifadeyle varılması gereken sonuç yurttaş dijitalleşmeyle birlikte ne kadar katılım gösterse de yönetime etki ettiği sonucunu devlet belirlemektedir. Çünkü devlet, yurttaşın katılımını dikkate alarak hareket etmezse yurttaş yönetime veyahut demokrasiye katılım sağlayamayacaktır. Konuyla ilgili diğer bir eleştiriyi K18 yapmıştır. K18, dijitalin her yerde, herkes tarafından ulaşılabilir olmasını ve amacına uygun kullanılmayan dijital teknolojilere yönelik eleştiri yaparak katılım noktasındaki olumsuzluğa vurgu yapmıştır. K18’in ifadesi şu şekildedir:

“İlk yıllarda CİMER vb. üzerinden gerçekleştirilen dilek ve şikayetler daha etkili çözüliyordu. Şu anda artan başvuru sayısı ve bazı yurttaşların olumsuz kullanımı sonrasında çözüm üretmekte zorlandıklarını düşünüyorum.” K18

Aslında günümüzde dijitalleşme gereksinim yani ihtiyaç halinde hayatımızda yer almaktadır. Dolayısıyla bireylerin dijital teknolojileri vb. olguları kullanmasının oldukça normal olduğu kanısını varılmaktadır. Dijital teknolojilere birçok kesimin ulaşabilmesi dijital platformdaki kullanıcı yoğunluğunu arttırmış ve birtakım problemlere yol açtığı ifadesi söylenebilir. Çünkü K18'in ifadesinden elde edilecek bulgu tam olarak bu şekildedir. Dijitalleşme sayesinde yurttaşın devlete anında ulaşabilmesi, her yurttaşın devletten istediklerin, beklentilerini de ifade edebilmesi demektir. Dolayısıyla dijitalleşme çerçevesinde düşünülen yurttaş yani dijital yurttaş, yurttaş ve devlet arasında yoğunluğun yaşanmasına neden olmaktadır. Dijital yurttaşın yurttaş siyasi alanda aktif ve katılımcı yapması, bu yoğunluğun en temel nedeni olarak gösterilebilir.

K10'nun konuyla ilgili görüşü daha çok dijital bir yurttaşın, dijital platformda nasıl davranması gerektiğiyle ilgilidir. K10'un ifadesi şu şekildedir:

“Bu durum iyi yönlerle kullanıldığında oldukça hayırlı ve güzel işler gerçekleştirilebilir. Örnek verecek olursak 6 Şubat depreminde yaşanan sorunların paylaşılması, orada yaşayan insanlara yardımların ulaştırılmasında dijital platformun etkisi oldukça fazladır. Başka bir yönden baktığımızda ise dijital platformda yalancı ve dolandırıcı kişilerin olduğu görülmektedir. Yalan haberlerle bir kişinin sosyal hayatı bitirilebilir, insanların vicdanına hitap ederek yardım parası toplayıp kendi kişisel zevklerine harcayabilir. Dijitalleşme iyi insanların elinde olduğu zaman oldukça faydalı bir şeydir.” K10

Dijital yurttaş olmanın birtakım sorumlulukları vardır. Bu sorumlulukların en başında bireylerin dijital ortamda ahlak ve etik çerçevesinde davranması gerektiği yer almaktadır. Dolayısıyla online mecradaki diğer bireylere, dijital yurttaşlara saygılı, hoşgörülü olunması gerekmektedir. “Dijital Yurttaşlık ve Yönetime Katılım İlişkisi” başlığı altında değinmek istenilen diğer bir konu, dijital yurttaşlığın katılım özelliğinin yurttaşın yönetime katılımını kolaylaştırıp kolaylaştırmadığıdır. 3 katılımcının görüşleri, dijital yurttaşlığın katılımcı olma özelliğinin yurttaşın yönetime katılımını kolaylaştırdığı yönündedir. Konuyla ilgili K5, K8 ve K10'in ifadeleri şu şekildedir:

“Kolaylaştırılmıştır çünkü her şeyin daha kötüsünü düşünmek gibi de bir gerçek var, en basitinden İYS yerine öğrenci işlerinin kapısında bekleyen yığınla öğrenci misali.” K5

“Evet. Çeşitli dijital platformlarda yurttaşın yönetime katılmasında büyük rolü oynayan dilek-şikâyet gibi alanlar, onların görüşlerini daha özgür bir biçimde ifade ediyor olması konusunda kolaylık da sağlamıştır. Bu da yurttaşların rahatlıkla yönetime katılabileceği anlamına da gelmektedir.” K8

“Evet kolaylaştırmıştır. Örneğin bir yurttaş sosyal medya uygulamalarında fazla kitlelere hitap edebiliyorsa yönetime katkısı kolaydır. İstek ve arzularını ilgili kurum ve kuruluşlara daha kolay iletebilir.” K10

Dijital yurttaşlığın yurttaş katılımı atfetme özelliğiyle katılımcı demokrasinin yurttaşın demokrasiye katılımını ifa etmesi aynı noktada bulunduğu söylenebilir. Özellikle katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık dijitalleşme çerçevesinde değerlendirildiğinde yurttaşın katılımcı olma özelliği ön plana çıkmaktadır.

Katılımcılar arasında konuya ilişkin olumsuz görüşleri olanlarda vardır. K7, dijital yurttaşlık kavramının yurttaşın yönetime katılımını kolaylaştırdığını fakat devlet yönetiminde baskı olduğu sürece dijitalin yurttaş katılımı yapmasının bir faydası olmayacağını vurgulamaktadır. K7'nin ifadesi şu şekildedir:

“Yurttaşın yönetime katılımı sadece dijitalleşme ve teknolojiyle değil siyasal konjonktürün (dönemin siyasi yapısı) ile doğrudan bağlantılıdır. Yönetime katılım kolaylaşsa bile bu noktada baskı olduğunu sürece katılımın çokta bir etkisi ve önemi kalmamıştır.” K7

Dijitalleşme yurttaş yurttaşın lehine ne kadar dönüştürürse dönüştürsün üst merci olan devletin kendisinin yurttaş katılımı için gerekli alt yapıyı sunmalı, özverili davranmalı ve yurttaşın katılımını önemseyerek istenilen doğrultuda sonuca vardırmalıdır. K2 konuya yönelik farklı bir perspektif kazandırmıştır ve dijitalleşme eksenli yurttaş katılımını yeni bir kimlik olarak ifade etmiştir. K2'nin ifadesi şu şekildedir:

“Dijital yurttaşlık yurttaşa katılımcı kimliği veriyor. Bu da yurttaşın bu tür organizmalara katılımını kolaylaştırıyor.” K2

Dijital yurttaşlığın bireyler için yeni bir kimlik inşası olduğunu söylemek mümkündür. Dijital alan yeni bir alandır ve bu alanda bireyler kimliğini inşa ederken dijital alanın normlarına uymaları gerekir. Dijital normların dijital yurttaşlık üzerinde ifade etmek istenilen dijital yurttaşlığın 9 boyutudur. Çünkü dijital yurttaşlığın dijital normu bu 9 boyutla sağlanabilmektedir.

Dijital yurttaşlığın dijital normunu yani dijital yurttaşlığın 9 boyutunu özetleyecek olursak;

- İlk olarak her bir dijital yurttaşın eşit oranda dijital teknolojilere ulaşmalıdır.
- Kişi dijital ortamda ticaret yapılacaksa konu hakkında (alım-satım) bilgili olması gerekir.
- İletişimin dijital ortamda farklı şekillerde yapıldığını bilmesi gerekir.
- Öğrenmenin ya da öğretmenin dijital platformda da gerçekleştiğini bilmelidir.
- Dijital ortamda yapılan her işin bir sorumluluğu olduğunu ve diğer bir insanı etkileyebileceğinin bilincinde olunmalıdır.
- Bu sorumlulukların kanunlarla birlikte ceza uygulandığı bilinmelidir.
- Dijital ortamda herkesin birtakım hakları olduğunun bilinmesi gerekir.
- Dijital evrende birey hem fiziksel hem de ruhsal problemlerle karşılaşacağının farkında olmalıdır.
- Birey dijital ortamda muhakkak kendi güvenliğini sağlayacak adımlar atmalıdır.

Yukarıda ifade edilen normlar, kurallar dijital ortamda yurttaşın nasıl davranması gerektiğine yönelik kuralları ifade etmektedir. Birey bu normlar sayesinde iyi bir dijital yurttaş olabilecektir.

4.19. Dijital Yurttaşlık Çerçevesinde Dijital İletişim Kanallarının Katılımcı Demokrasi İlişkisi

Dijital yurttaşlığın bireye katılımcı olma durumunu atfetmesi ve teşvik etmesiyle yurttaşın dijital iletişim kanallarını kullanarak demokrasiye etki edip etmediği, yönetime katılıp katılmadığı algısına ulaşmak amaçlanmıştır. Bazı katılımcılar dijital yurttaşlık çerçevesinde CİMER, e-Devlet Kapısı, Niğde Ömer

Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masa uygulamalarını kullanarak demokrasiye, yönetime katıldıklarını ifade etmektedir. Fakat bazı katılımcılar da demokrasiye, yönetime katılım sağlamadıklarını ifade etmektedir. K2'nin ifadesiyle devletin yurttaşa ulaşarak fikirlerini önemseydiğini göstermesi sonucunda, bireyin dijital yurttaş olarak demokrasiye, yönetime katıldığı fikrine sahip olduğu çıkarımını yapmak mümkündür. K2'nin ifadesi şu şekildedir:

“Uygulamalara girdiğimde bir isteğin, şikâyetin, talebin var mı diye seçenek sunuluyor. Kamu ya da kuruluşlardan hizmet aldığında bana SMS ya da e-posta atıyorlar katılımım hakkında. Memnuniyet anketi gibi. Koskoca devlet benim düşüncemi önemsiyor. Bu sebeple bu uygulamalarla yönetime katıldığımı düşünüyorum.” K2

Devletin yurttaşın fikirlerini düşüncelerini önemsemesi ve yurttaşın fikirlerine yönelik uygulamalar, düzenlemeler yapması bireyin demokrasiye, yönetime katıldığı fikrini ortaya çıkarmaktadır. K4, dijital yurttaş olmanın fikirleri daha özgürce ifade edilmesine olanak sağladığına vurgu yapmış ve dolayısıyla bu özgürlükle sesini duyurarak demokrasiye, yönetime katıldığını ifade etmiştir. K4'ün ifadesi şu şekildedir:

“Yurttaş olarak dilek ve isteklerimi özgürce ifade edebiliyorum. Buna araç olarak da CİMER ve e-devlet kapısını kullanıyorum. Dijital yurttaşlıkla bir yurttaş olarak kendimi daha özgür hissediyorum. Böylece sesimi bu uygulamalar sayesinde daha çok duyurabiliyorum.” K4

Dijital yurttaşlık dijital platformda da bireyin yurttaş kimliğiyle var olmasına yardımcı olmaktadır. Bireylerin sadece klasik olarak yurttaş sayılmaları dışında her şeyin dijitalde yeniden, farklı şekilde var olması, bireyi dijital ortamda da yurttaş yapmıştır. Bu durum yurttaşın demokrasi ve yönetim önünde daha aktif olmasını sağladığı gibi daha özgür olduğu yönünde bir düşüncenin doğmasına etki etmiştir. K9 ve K18 ise düşüncelerin, fikirlerin dijital iletişim kanallarıyla devlete iletilmesini demokrasiye, yönetime katılım olarak algılamaktadır. K9 ve K18'in ifadeleri şu şekildedir:

“Dijital bir yurttaş olarak bu uygulamalarla yönetime katıldığımı düşünüyorum. Çünkü bu uygulamalarla sadece şikâyetlerimi değil aynı zamanda taleplerimi de gerçekleştirebilme imkânına sahibim. Bir yurttaş olarak devlet

kurumlarına fiilen müracaat etmeden de devletin imkânlarından faydalanabilme olanağım var.” K9

“Demokrasinin gereği olan fikirlerimi devlet kurum ve kuruluşlarına iletebildiğimi ve çözüm bulabildiğimi deneyimledim.” K18

Yukarıdaki katılımcılar dışında konuya olumsuz yaklaşan katılımcılar da vardır. Bu katılımcılar K17 ve K25’dir. K17’nin olumsuz düşünme nedeni devletin yurttaşın talep, istek şikâyet vb. başvurularını görmezden gelerek yine kendi benimsedikleri çizgide ilerlediklerini ifade etmektedir. K25’in konuyla ilgili düşüncesi de yine K17 gibi olduğu söylenebilir. K17 ve K25’in ifadeleri şu şekildedir:

“Birçok talep ve öneri idareciler tarafından göz ardı ediliyor ve toplum yararına olabilecek uygulama ve düşünceler benimsenmiyor.” K17

“Yönetim bir karar mekanizmasıdır diret katıldığımı düşünmüyorum sadece bizim görüş ve şikayetlerimiz dikkate alınıyor ve yönetim kendi kuralları ve imkanları doğrultusunda hareket ediyor.” K25

K17 ve K25’in düşünceleri konuyla ilgili farklı ve yeni bir eleştirel bakış açısının ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Dijitalleşme siyasal alanda yurttaş ne kadar merkeze alıp fikirlerini, isteklerini, taleplerini ve şikayetlerini devlete iletebileceği dijital iletişim kanallarını var etse de devletin yurttaşın fikirlerini önemseyip önemsememesi kilit noktadır. Çünkü dijitalleşmeyle birlikte devlet yurttaşın kendisine ulaşabileceği iletişim ağlarını var etse de yurttaşın demokrasiye, yönetime katılımını sağlayacak olan da yine devlettir. Yurttaş CİMER, e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masa uygulamalarından devlete ulaşarak iletişim kurabilir ve taleplerini, isteklerini şikayetlerini ifade edebilir. Ancak devlet bu başvuruları yurttaşın lehine sonuçlandırırorsa yurttaş demokrasiye, yönetime katılmış olacaktır.

4.20. İki Enstitüdeki Öğrencilerin Katılımcı Demokrasi ve Dijital Yurttaşlık Ekseninde Dijitalleşmeye Yönelik Düşünceleri

Sosyal bilimler enstitüsünde öğrenim gören yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık ekseninde dijitalleşme algıları analiz edilmek istenmiştir. Ayrıca bu sayede dijitalleşme merkeze alınarak

katılımcıların demokrasiyi ve yurttaşlığı nasıl algıladıkları ortaya konmak istenmiştir. Dolayısıyla dijitalleşmeyle birlikte demokrasi ve yurttaşlık konuları üzerinde de durulmuştur. Sosyal bilimler enstitüsündeki yüksek lisans ve doktora öğrencileri yarı-yapılandırılmış görüşme formu ve gözlem sonucuyla birlikte yaşamın dijitalle dönüştüğünün bilincinde oldukları ifade edilebilir. Özellikle devletin ve beraberindeki olguların dijitalleşmeyle çok farklı boyut kazandığını ifade etmektedirler.

Devletin dijitalleşmeyle yaşamış olduğu dönüşümün farkında olan sosyal bilimler enstitüsü öğrenciler dijitalleşmeyle birlikte yurttaş ve devlet arasında sınırın kalktığını yani zaman ve mekân olmadan devlet ve beraberindeki olgulara ulaşmanın, iletişim kurmanın imkanı hale geldiğini ifade etmektedirler. Bu iletişim yurttaş devlete yakınlaştıran bir olgu özelliğindedir ve yurttaş devletin yönetimine, kararlarına, işleyişlerine katkıda bulunmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca yurttaş, devlet ve beraberindeki olgular arasında gerçekleşen bu iletişimin dijitalleşme sayesinde olduğunu ve dijital iletişim kanallarıyla birlikte iletişimin gerçekleşebildiğinin bilincindedir. Bu iletişimin dijital platformda yer alan CİMER, e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi ve Beyaz Masa uygulamalarıyla gerçekleştiğini ve bu iletişimin dijital iletişim kanalları üzerinden başvurularda bulunarak sağlandığını düşünmektedirler. Bunun yanı sıra dijital üzerinden gerçekleşen katılımın yönetime etki ettiği görüşleri, sosyal bilimler enstitüsündeki öğrenciler tarafından ortak kabul görmektedir. Sonuç olarak katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık ekseninde sosyal bilimler enstitüsünde öğrenim gören yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin dijitalleşme algıları şu şekilde ifade edilebilir:

- Dijitalleşme devleti, devlet işleyişini, yurttaşın devlet işlerini, üniversiteleri ve belediyeleri yenileyerek farklı niteliklerle ifade edilmesine etki eden bir olgudur.
- Dijitalleşme, devleti ve beraberindeki olguların birey, yurttaş odaklı olmasını sağlamıştır.
- Dijitalleşme yurttaş, devlet ve beraberindeki olgular arasında iletişimin gerçekleşmesi için gerekli alt yapıyı (internet, dijital platform, bilgi ve iletişim teknolojileri vb.) sağlamıştır ve bu iletişimin zaman ve mekân algısı olmadan 7/24 gerçekleşmesine neden olmuştur.

- Dijitalleşme CİMER, e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi ve Beyaz Masa uygulamalarının ortaya çıkmasına etki ederek geliştirmiştir.
- Dijitalleşme, bu uygulamalar üzerinden yurttaşın devlet ve beraberindeki olgulara ulaşımını kolaylaştırmış ve dijital iletişim kanalı olarak ifade edilmesine katkı sağlamıştır.
- Dijitalleşme, dijitalleşmenin yeni demokrasi modelinin katılımcı demokrasi olarak ifade edilmesini sağlamıştır.
- Dijitalleşme, yurttaşlığın dijital platformda dijital normlarla yeniden şekillenmesine, sınırlarının çizilmesine ve yorumlanmasına neden olmuştur. Bu yorumlamayla yurttaşlığın dijital yurttaşlık olarak ifade etmesine neden olmuştur.
- Dijitalleşme, dijital yurttaşlık çerçevesinde yurttaşın siyasal alanda ya da herhangi bir olguya dijital platform üzerinden katılımına katkı sağlamıştır.
- Dijitalleşme CİMER, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi ve Beyaz Masa uygulamaları sayesinde yurttaşın devlet ve beraberindeki olgulara katılımını kolaylaştırmıştır. Dolayısıyla dijitalleşme, yurttaşın demokrasiye ve yönetime katılımını sağlamıştır.

Yukarıda ifade edilen “Dijitalleşme CİMER, e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi ve Beyaz Masa uygulamaları sayesinde yurttaşın devlet ve beraberindeki olgulara katılımını kolaylaştırmıştır. Dolayısıyla dijitalleşme, yurttaşın demokrasiye ve yönetime katılımını sağlamıştır” maddesi sadece sosyal bilimler enstitüsünde öğrenim gören yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin algısıdır. Dolayısıyla fen bilimleri enstitüsünde öğrenim gören öğrencilerin demokrasiye, yönetime katılım konusundaki fikirlerinin farklı olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu farklılığın temel nedeni

İki enstitü arasında yüksek lisans ve doktora eğitim düzeyleri çerçevesinde herhangi bir fikir ayrımı sonucuna varılmamıştır. Fakat üzerinde durulması gereken önemli bir nokta vardır ve bu nokta ağın, internetin, dijitalleşmenin cinsiyetsiz bir düzenin ve aklın ortaya çıkmasına neden olduğudur. Dijitalleşmenin var ettiği yeni çağ, toplumu küreselliğin boyutu içinde sıkıştırarak homojenleşmiş bir görünüme

sahip olmasını etkilemektedir. Dolayısıyla homojen olan toplum yapısında farklılığın olmadığı, bir bütün, cinsiyetsiz bir yapının çıkması muhtemeldir. Bu sentez tez konusuna entegre edildiğinde katılımcılar arasında cinsiyet ayrımı yapmadan birtakım bulguların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

İki enstitüdeki doktora öğrencileriyle görüşmeler e-posta ve WhatsApp üzerinden gerçekleştirilmiştir. Doktora öğrencilerinin üniversitede araştırma görevlisi olması ve dolayısıyla akademik çalışmalarından kaynaklı yoğun olmaları sebebiyle görüşmelerin çevrimiçi olunması yönünde talepte bulunmuşlardır. Bu doğrultuda görüşmeler sonucunda ortaya çıkan birtakım farklılıklar olmuştur. Yüz yüze yapılan görüşmelerde araştırmanın konusuna ilişkin detaylı bilgiler elde edilirken ve bu bilgiler katılımcıların deneyimlerinden örneklerle aktarılırken e-posta ve WhatsApp üzerinden gerçekleşen görüşmelerde detaylı ve örneklerle ifade edilen bilgilere pek fazla ulaşmak mümkün olmamıştır. Sorular daha çok kısa ve içeriği açısından zayıf cevaplanmıştır.

4.21. İki Enstitüdeki Öğrencilerin Dijitalleşme Ekseninde Demokrasiye Katılıma Yönelik Düşünceleri

Çalışma sorularıyla elde edilen veriler neticesinde Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Enstitüsünde öğrenim gören yüksek lisans ve doktora öğrencileri arasında yönetime katılım ve işleyişlere etki etme algılarında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Sosyal bilimler enstitüsündeki yüksek lisans ve doktora öğrencileri katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık çerçevesinde yönetime katıldıklarını düşünürken fen bilimleri enstitüsünde yüksek lisans ve doktora yapan katılımcıların çoğu aynı çerçevede yönetime katılmadıkları yanıtını vermişlerdir. Dolayısıyla iki enstitü arasında konuyla ilgili algılarda ayrım ortaya çıktığı ifade edilebilir.

Öğrencilerin katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık ekseninde yönetime katılım algılarını ölçmek için dijitalleşmenin demokrasiyi nasıl dönüştürdüğünü, dijital iletişim kanallarını kullanırken işleyişlere etki edip etmediklerini ve dijital yurttaşlığın dijital platformda bireye vermiş olduğu yeni kimlikle birlikte yönetime dahil olup olmadığı çerçevesinde deneyimleri referans alınarak algılara ulaşılmaya çalışılmıştır. İki enstitüsü arasında algıların farklılık göstermesi, öğrencilerin

deneyimleriyle birlikte konuya bakış açılarından kaynaklanmaktadır. Bakış açısının farklılığı sosyal bilimler ve fen bilimleri enstitüsünün eğitim-öğretim farklılığından kaynaklandığı ifade edilebilir. İlk olarak fen bilimleri enstitüsündeki öğrencilerin katılımcı demokrasi ekseninde yönetime katılım algıları analiz edilecektir. K17, K20, K21, K22 ve K27 katılımcıların yanıtları referans alındığında dijitalleşmenin demokrasiye etkisi olsa dahi ülkenin siyasal yapısı demokratik sistemden uzak olduğundan yönetime katılımın gerçekleşmediği çıkarımı ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla fen bilimleri enstitüsündeki katılımcıların algısı şu şekildedir: Yurttaş devletin denetiminden kaynaklı siyasal alanda aktif katılım sergileyemeyen ya da sergilese dahi devlet tarafından yurttaşın katılımı önemsenilmeyen kişidir.

Fen bilimleri enstitüsünde öğrenim gören yüksek lisans ve doktora öğrencileri dijitalleşenin yurttaş, devlet ve beraberindeki olgular arasında iletişimi kolaylaştırdığı ve bu iletişim için ihtiyaç olan dijital iletişim kanallarını ortaya çıkardığını düşünmektedir. Fakat bu öğrenciler dijitalleşmenin bu avantajına karşın demokrasiye, yönetime katılım sağlayamadıklarını ve işleyişe etki edemediklerini düşünmektedir. Bunun sebebi yurttaşın demokrasiye, yönetime katılımını dijitalleşmenin değil devletin belirlediğini ifade etmektedirler. Çünkü fen bilimleri enstitüsündeki öğrencilere göre yurttaşın düşüncelerini, isteklerini, taleplerini, şikayetlerini devlet önemserse ve yurttaşın lehine bir sonuç üretirse demokrasiye, yönetime katılım dolayısıyla işleyişe etki gerçekleştirebilmektedir. Bu öğrencilerin algısına göre yurttaşın dijitalleşme sayesinde sadece başvuruda bulunuyor olması demokrasiye, yönetime katılım olarak ifade edilmemelidir. Önemli olan devletin yurttaşın başvurularını sonuçlandırmasıdır. Devletin başvuru sonuçlandırmış olması yurttaş işleyişine dahil ettiği anlamına gelecektir ve yurttaş siyasal alanda dijital bir yurttaş olarak katılımcı demokrasiyi uygulamış olacaktır. Aksi takdirde dijitalleşme yurttaşın demokrasiye, yönetime katılımcılığını sağlamamış ve desteklememiş olacaktır.

Sosyal bilimler enstitüsündeki K1, K2, K3, K4, K5, K8, K9, K12, K13, K14 ve K15 katılımcıları dijitalleşmenin devleti, kamu yönetimini ve beraberinde birçok şeyi dönüştürmesiyle yurttaşın siyasal alanın merkeze alındığını ifade etmektedirler. Bu sayede yurttaşın demokrasiye, yönetime katılım göstererek işleyişlere etki ettiğini savunmaktadırlar. Dolayısıyla bu öğrenciler, yurttaşın dijital iletişim kanalları üzerinden sadece başvuru yapması dahi demokrasiye, yönetime katılım olarak görülmektedir. Sonuç olarak sosyal bilimler enstitüsü öğrencilerinin katılımcı

demokrasi ve dijital yurttaşlık eksenindeki dijitalleşme algısı yurttaşın katılımıyken fen bilimleri enstitüsündeki öğrencilerin katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık eksenindeki dijitalleşme algısı dijitalleşmenin bu konuda katkısı büyük olsa da devlet izin verdiği takdirde yurttaş demokrasiye, yönetime katılım sağlayabileceğidir.

Sosyal bilimler enstitüsündeki öğrencilerin katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık eksenindeki dijitalleşme algısında özne, aktör yurttaşken fen bilimleri enstitüsündeki öğrencilerin algısında devlet olduğu ifade edilebilir. Yani sosyal bilimler enstitüsündeki öğrenciler yurttaşların dijitalleşmeyle birlikte demokrasiye katılabildiklerini ifade ederken fen bilimleri enstitüsündeki öğrenciler dijitalleşme demokrasiye katılımı kolaylaştırırsa dahi belirleyici organizmanın devlet olduğunu ifade etmektedir. Dijitalleşme şeffaf, hesap verilebilir bir devleti ve kamusal alanı var etse de devlet belirlediği ölçüde yurttaşın demokrasiye katılımına müsaade etmektedir. Devlet yurttaşın demokrasiye katılması için dijitalleşmeyle birlikte kendi içerisinde düzenlemelere giderek dijital iletişim kanallarını üretse de son söz yine devlette olduğu düşünülmektedir. Fen bilimleri enstitüsündeki öğrencilerin bu konuya yönelik düşünceleri şu şekilde ifade edilebilir:

Demokrasinin ilk tartışılmaya başladığı doğrudan demokrasiden günümüzdeki en üst seviyeyi anlatan katılımcı demokrasiye kadar tüm demokrasi düzeninin sıfatlarını oluşturan tüm gelişimlerin en zirvesini teknoloji yapmaktadır. İnsanların zaman ve mekân kavramını kendi lehine kullanarak bir olay bir düşünce bir eylem ve bir oluşumla ilgili olarak kanaatlerini, fikirlerini katılımlarını belirleyici hale getiriyor ve bunu yaparken de sadece zaman ve mekân değil aynı zamanda ekonomik bir işlev görüyor. Çünkü daha önce insanları var olan bir şeye katmak ciddi bir maliyetti. Teknoloji, dijitalleşme arttıkça bu katılım ve belirleyicilik, ulaşım yani karar verenlerle siyasal ilişkide bulunanlar kararlara etkin katılımı sağlayanlar yani yönetenlerle yönetilenler özellikle yönetilenlerin beklentilerini ne istediklerinin ortaya çıkması hem iktidarı daha ileri derecede sürdürebilmek, devam ettirebilmek hem de sağlıklı ve düzenli yapılmasını sağlayan en önemli faktördür. Dolayısıyla ortadaki en önemli problem bu. Fakat bur da bir paradoks yani olumsuzluk karşımıza çıkıyor. Teknoloji yaygın olarak kullanıldıkça insanlar gerçekten kendi özgür iradesiyle katılım ya da karar verme eyleminden uzaklaşıyor. Aynı zamanda sosyal ağlar iletişim ağları dijital otobanlar reklamlar insanların o yöreye ilgili olarak orijinal ya da yöreye has olması gerekenleri değil yine besleyici yankı yaparak, iletiler vasıtasıyla kişiler

çok çabuk etkilenebiliyor ve dolayısıyla kendi istediği olması gereken değil de yine kaynağı belirsiz bir ileti üzerinden acıtasyon, demagoji, propaganda gibi siyasal reklamcılık gibi faaliyetlerin tesiriyle yine siyasal karar verenler hegomanların, yönetenlerin istediği doğrultusunda karar vermek, katılım sağlamak gibi bir kontrolsüzlük var. Dolayısıyla bu iki katılmanın zaman, mekân ve maliyetinin düşük olması ve büyük çoğunluğunun katılmasını sağlayan bir etkiyle katılanların kendi zgr iradesiyle kararlarıyla ya da zgr düşünceleriyle olması gereken noktasında karar vermeme arasındaki sıkışıklık açılması gereken en önemli problemidir.

Önceden bireylere bir yoklama ya da plesibit ya da halk oylaması yapmak istediğimizde her bir katılımcı için bir zarf bir çıktı alınması gerekip ve bu insanları belirli bir gün belirli bir saatte propagandaya tabi tutarak oy vermesini sonra onun sayımını, dökümü gerekir gibi büyük zaman harcarken şimdi teknolojiyle her bir bireyin mail adresi üzerinden belgeler gönderiliyor ve oradan gelen dönütlerle paket programlar üzerinden ortaya bir tablo çıkıyor. Bu tablo çıkarken gerçekten bireylerin teknolojiyi daha etkin kullananlar, karar verebilir değil de katılımcıların ne istediğini tam olarak tespit etmek gerçekten bunların zgr iradeleri, kendi vicdanlarıyla, kendi aklıyla doğru karar verip vermediğini tespit etmekte ciddi zorluklarla karşı karşıya kalıyoruz. Bir durumun nasıl olması gerektiğini ve ne yapılması gerektiğini gizli olarak karar veriyorlar ve öyle bir sunumla taraflara iletiyorlar ki sanki en mükemmeli oymuş gibi bir şey çıkıyor ve taraflar hiç kendisi araştırmadan gerçekten kendinin yararına olup olmadığına bakılmaksızın sunulanlar içerisinde birini seçiyor. Aslında sunulanların her birini karar verenler yapıyor. Buradaki temel zorluk bu. Teknolojinin kolaylığı var fakat gerçekten bireylerin aktrel olarak belirleyiciliğini sınırlandırıyor ya da edilgen hale getiriyor.

İki enstitü arasında konuya yönelik fikir ayrımını şu şekilde ifade etmek mümkündür:

Tabiat bilimleriyle sosyal bilimlerin bilime bakış açısı, bilgiyi elde edişi, kullanış ve eğitim ğretim faaliyetlerine aktarma uygulaması birbiriyle ciddi ayrışmalar içermektedir. Bu ayrışmaların ortaya çıkardığı uygulama biçimleri, öğrenme biçimleri, akademik faaliyetler, ister istemez iki farklı görüşü ortaya çıkarmaktadır. Fen bilimler daha çok sayıların dili, ispatlanabilir nesnel olgular üzerinden, akıl ve bilginin kullandığı real gerçeklik üzerinden giderken sosyal

bilimler de bu kısmen olmaktadır. Sosyal bilimlerde daha çok yorumlayıcı paradigma ya da anlamacı, hermenotik bir bakış açısı üzerinden tanımlamaktadır. Dolayısıyla sosyal bilimlerde deney kullanılmadığı için daha çok vakalar gözleme, mülakata, karşılıklı görüşmeye ve kıyasa dayanmaktadır. Bu ana bakış açısı öğrencilerin de yetiştirme, bilgiyi aktarma, bilgiyi elde etme biçimine yansımaktadır. Daha doğrusu insanların bilgi edinme süreçleri bilgiyi kullanmasını da doğrudan etkilemektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Dijitalleşmenin döngüsel bir süreç olduğu ve ucu açık seyreden bir işlevi olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu ifade toplumun yapısıyla ilişkilendirildiğinde dönüşüme ve değişime mahkûm bir yapı ortaya çıkacaktır. Çünkü küresel boyutta yaşanan dijitalleşmenin toplumun temel yapı taşlarında kırılmalar meydana getirmiş ve toplumun tekrardan sosyoloji bilim dalıyla yorumlanmasına imkân oluşturmuştur.

Bu çalışmada en çok kullanılan dijital iletişim kanallarının CİMER ve e-Devlet Kapısı olduğu ortaya çıkmıştır. Dijital iletişim kanallarına başvuru yaparken genel olarak akıllı cep telefonları ve bilgisayarlar tercih edilmektedir. e-Devlet Kapısının neredeyse tüm yurttaşlar tarafından aktif olarak kullanılıyor olması, teknik altyapının zaman zaman yetersiz kaldığı ve yurttaşların bu uygulamaya olan erişiminde aksaklık yaşadığını ifade edebiliriz.

Devlete ve beraberindeki olgulara erişimin ve ulaşımın dijitalleşmeyle kolaylaşması yurttaşların bu olgularla olan iletişimini de mümkün kıldığı gibi belirli bir iletişim modelinin açığa çıkmasını etkilemiştir. Şikâyet, istek ve talep başvuru türleri yurttaşın dijital iletişim kanallarındaki iletişim türleri olmuş ve bu iletişimin tam anlamıyla gerçekleşiyor olabilmesi için birtakım kriterlerin olması gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır. Yurttaş, devlet ve beraberindeki olgularla iletişimin gerçekleşmesi katılımcının başvurduğu konuya aldığı geri dönüte göre değişkenlik göstermektedir. Eğer katılımcının başvurduğu konu olumlu sonuçlanıyorsa dijitalleşme üzerinden iletişimin gerçekleştiği ifade edebiliriz. Dolayısıyla dijitalleşme bu mecralara erişimi, ulaşımı ve iletişimi kolaylaştırır da geri dönütlerin olmaması ya da konuyu bir sonuca vardıracak yanıtların alınmaması iletişimin kurulmadığı anlamına gelmektedir.

Dijital iletişim kanalları katılımcıların kullandığı amaç doğrultusunda yani iletişim türlerine göre farklı şekilde ifade edilebilmektedir. İlk olarak CİMER devlet ve yurttaş arasında şikâyet mekanizması ve arabulucuk kanalı yani ombudsmana örnek olabileceğini düşünebiliriz. Yurttaş kamu yönetimi düzeninde ve işleyişinde problem gördüğü konuları devlete aktarabileceği mekanizma olarak CİMER'i görmektedir. CİMER'e yönelik bu bakış açısı Habermas'ın ombudsman kavramıyla ilişkilendirilebilir. Ayrıca bu kavramın temel özelliklerinin dijital ortamda CİMER ile uygulanabilirliğinin fazla olduğu söylenebilir. Çünkü devletin ve yönetiminin

dijitalleşmesi şeffaf bir kamu yönetimini, yurttaşın katılım gösterdiği bir siyasal alanı, demokratik bir kültürü ve bununla birlikte tarafsız ve bağımsız bir yönetimi ortaya çıkarmaktadır. Yurttaşların CİMER üzerinden yapmış olduğu şikâyet başvuruları kamu yönetimindeki, kamusal alandaki ya da toplumsal alandaki problemlerin giderilmesine etki ederek yurttaşın katılımcılığını, demokratik bir sistemi, kaliteyi ve son olarak devletin tarafsızlığını ve bağımsızlığını sağlamaktadır.

E-Devlet Kapısının Bilgi Edinme Hakkının dijital platformda sağlandığı bir mekanizmaya örnek olduğu sonucuna varılmıştır. Dijital çağda bilgi aktarımı ve bilgiye ulaşım yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Dolayısıyla bilgi odaklı bir toplum, toplumsal yapı gün yüzüne çıkmıştır. Castells bu özellikteki bir toplumsal yapıyı bilgi toplumunu ağ toplumu kavramıyla destekleyerek açıklar. Dolayısıyla bu iki toplum arasında ilişkisel bir etkileşim vardır ve bu etkileşim internetle oluşmaktadır. Castells'in ifade ettiği bilgi ve ağ toplumlarında bilgi her zaman merkezdedir ve toplumsal yapı da bilginin yüceliği ile dönüşür. Ülkemizdeki e-devlet olgusunun ve e-Devlet Kapısı uygulamasının bilgi toplumunun gerekliliklerini sağladığı ve aynı zamanda e-Devlet Kapısının vizyonunun bilgi toplumunun değerlerini karşıladığı çıkarımına ulaşılmıştır. Çünkü bilgi toplumu internet, bilgi ve iletişim araçlarıyla hızlı iletişimi amaçlar. e-Devlet Kapısının vizyonu da hızlı ulaşım ve 7/24 hizmetin yurttaşlara sunulmasını hedefler. Ayrıca Dahl'ın görüşünden hareketle e-Devlet Kapısının demokratik sistemi var ettiği ve desteklediği şeklinde çıkarım yapılabilmektedir. Çünkü Dahl, demokratik sistemde bilgi edinmeyi önemsemektedir ve bu durumu en iyi ifade eden dijital iletişim kanalının e-Devlet Kapısı olduğu da vurgulanabilir.

Kamu tüzel kişiliğin dijital platformda talep ve istek mekanizmasına örnek olarak Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi (İYS) olduğu sonucuna varılmıştır. Dijitalleşmeyle iletişim kanallarının kurulması ve geliştirilmesi imkanı hale geldiği ve en önemlisi bu yapının dijitalleşmenin bir ürünü olduğu düşünülmelidir. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi öğrenci ve üniversite yönetim arasında dijital iletişim kanalı görevi görmektedir ve öğrenci-üniversite arasında köprü kurmaktadır. Tüm öğrenciler bu uygulama üzerinden istedikleri konu hakkında başvuruda bulunabilmektedir ve başvuru türleri genel olarak talep ve istek doğrultusundadır.

Yerel yönetimlerin şikâyet mekanizmasına örnek olarak Beyaz Masa uygulaması örnek olabileceği düşüncesine varılmıştır. Yurttaşlar Beyaz Masa ile yerel yönetimlerle bilgi ve iletişim araçlarıyla iletişim kurabilmekte ve şikayetlerini, taleplerini ve isteklerini yerel yönetimlere ulaştırabilmektedir. Beyaz Masayı kullanan katılımcıların hepsi bu uygulamayı şikâyet amaçlı kullanmıştır. Böylece yurttaşların Beyaz Masa uygulamasını şikâyet mekanizması olarak gördüğü çıkarımına ulaşılmıştır.

Dijital iletişim kanalına yönelik katılımcıların memnuniyet algısı analiz edilmeye çalışıldığında birçok değişkenin algıyı etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu değişkenleri şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- Dijital iletişim kanalına erişimin kolaylığı,
- başvuru konularına geri dönüş süresinin ne kadar olduğu
- başvuru konunun çözüme ulaşp ulaşmadığı
- son olarak sonuçlanan başvuruların beklentiye karşılayıp karşılamadığı şeklindedir.

CİMER bu çerçevede analiz edildiğinde erişimin kolay olduğu, istenilen zamanda ve mekânda devlete ulaşılabilirdi fakat başvuru konularına geri dönüş süresinin uzun olduğu, başvuru konularının çözüme ulaşmadığı ve bu nedenle yurttaş ve devlet arasında hızlı iletişim sağlayamadığı sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak geri dönüş süresinin uzun olması ve başvuru konularının çözüme ulaşmaması, CİMER uygulamasına yönelik memnuniyetsizliği ortaya çıkarmıştır ve beklentiye karşılamamıştır. Katılımcıların verdiği yanıtlar doğrultusunda e-Devlet Kapısı ve İYS CİMER'in tam tersi olarak görüldüğü çıkarımı yapılabilmektedir. Çünkü e-Devlet Kapısı ve İYS'de başvuru konularına hızlı dönüşler sağlanmakta ve başvuru konular çözüme ulaşarak beklentiye karşılamaktadır. Böylece bu iki dijital iletişim kanalı hızlı ve etkin iletişimi sağladığı sonucuna varılmıştır. Hızlı ve etkin iletişim özelliği sayesinde iki uygulama için de katılımcıların memnun olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

Siyasal alanın belirleyici unsuru olan devletin dijitalle dönüşümü sonucunda siyasal alanda dönüşmüştür. Dolayısıyla e-devletin katılımcılar tarafından nasıl algılandığı siyasal alana yönelik fikirlerini de ortaya çıkaracaktır. Bu durum e-yönetişimle doğrudan ilgilidir. Çünkü dijitalle birlikte devletin yönetim şekli e-

yönetişim olmuştur ve bu yönetim şekli siyasal alanın şekillenmesinde büyük role sahiptir. Tüm katılımcılar devletin ve siyasal alanın dönüştüğü yönünde görüşlere sahiptir. Fakat kabul edilen bu görüş çerçevesinde birtakım farklılar ortaya çıkmıştır ve bu farklılıkların temel sebeplerini şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- Dijitalle dönüşen yeni devleti (e-devlet) katılımcıların nasıl deneyimledikleri, içselleştirdikleri,
- e-devlet uygulamalarını nasıl kullandığı,
- resmi işlerini dijital ortamda ne sıklıkla gerçekleştirdiği,
- katılımcıların e-devlet anlayışı öncesi klasik devlet anlayışını deneyimleyip deneyimlemedikleri gibi faktör katılımcıların dijitalleşmenin devleti nasıl dönüştürdüğü yönündeki yorumlarını etkilediği sonucuna varılmıştır.

Katılımcıların çoğu, devletin dijitalleşmesiyle siyasal alanın dönüştüğünü ifade ederek daha şeffaf, hesap verilebilir, yurttaşın katılımını destekleyen, yurttaşın devlete erişimini kolaylaştıran ve zaman tasarrufu sağlayan, devletin maaliyetini düşüren bir yapının ortaya çıktığını ifade ederek Onuncu Kalkınma Planındaki e-devlet olgusunun niteliklerini vurgulamış oldular. Katılımcıların bu doğrultuda e-yönetişime yönelik algıları da analiz edilmiştir ve genel kanı dijitalleşmenin yurttaş-devlet arasındaki iletişimi dönüştürdüğü yönündedir. e-Devlet ve e-yönetişimle yurttaş siyasal alanda daha görünürdür ve yurttaş zaman-mekan sıkıntısı olmadan devlete ulaşmak istediği an ulaşabilmekte ve devletten elde edilmek istenen bireysel bilgilere kolaylıkla erişilebilmektedir düşüncesine ulaşılmıştır.

Katılımcılardan biri devletin, siyasal alanın dönüşümünün toplumun dijitalle dönüşümü sonucu olduğunu vurgulayarak toplumun dinamik yapısının radikal olaylara karşı duyarlı olduğunu ve dolayısıyla toplumun dijitalleşmeyle etkileşimi sonucu devlet ve beraberindekilerin dönüştüğüne vurgu yapmıştır. Katılımcının bu görüşü Comte'nin sosyolojiyi iki parçaya ayırarak anlattığı sosyal statik ve sosyal dinamik kuramlarına paralel bir bakış açısını ortaya çıkarmıştır. Aslında dijitalleşme eksenli analiz edilen devlet ve organizmalarını dijitalle dönüşen toplumun dönüştürdüğü ve bu bağlamda toplum dışında kamusal alan, siyasal alan, demokrasi, yurttaş gibi kavramlarla karşılıklı ilişki bağlarıyla dönüştüğü analizi yapılmıştır. Çünkü dijitalleşme toplumu, toplum devleti, devlette bünyesinde yer alan olguları

dönüştürmüş ve yeni bir siyasal alanı var etmiştir. Sonuç olarak bütün olan toplum dijitalleşmeden etkilenecek parçalarından olan devlet ve organizmalarını dönüştürmüştür. Comte'nin sosyal dinamik kavramıyla doğrudan dijitalleşmenin temel kavramları olarak görülmesi gereken dönüşüm-değişim kavramlarına atıf yapılabilir ve toplumla ilişkilendirerek toplumun dinamikliği üzerinde durulabilir.

Dijitalleşmenin siyasal alandaki en belirgin görünürlüğü yurttaş-devlet arasında olduğu söylenebilir ve çalışmada bu düşünceyi destekleyecek birtakım sonuçlar elde edilmiştir. Devletin dijital platformda olması yurttaşla olan iletişimi geliştirmiş ve güçlendirmiştir. Devlet kendi dahil diğer tüm mekanizmalarını dijital platforma taşıması yurttaşların ona daha kolay ulaşımını sağlamıştır. Bu ulaşım çalışmada üzerinde sıkça durulan dijital iletişim kanallarıdır. Katılımcılardan bazıları CİMER, e-Devlet Kapısı, İYS ve Beyaz Masa uygulamalarını devlete ulaşılmasını sağlayan iletişim kanalı olarak görülmektedir. Uygulamaların daha verimli olması adına bazı teknik sıkıntılar giderilirse yurttaş-devlet arasındaki iletişimin daha kuvvetli olacağı yönünde sonuçlarda ortaya çıkmıştır. Bazı katılımcılar bu uygulamaların gerçek muhatapları ortadan kaldırdığı yönünde fikirlere sahiptir. Dijitalleşme karşıdaki muhatabı ortadan kaldırmaktadır. Son olarak bu uygulamalardan başvuru yapıldığında başvuruları denetleyen ve işleme tabii tutan kişilerinde dijital ağa ayak uyduran kişilerin olması gerektiği sonucuna varılmıştır. Dijitalleşme dinamik ve yenilikçi özellikte olmasından dolayı siyasal alanda bu uygulamaların denetimini sağlayanların Prensky'nin tanımladığı kuşaklar çerçevesinde dijital yerliler ya da dijital melezler olması gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır.

Dijital iletişim kanallarının işleyişlere etki edip etmediği konusunda birtakım farklılıklar ortaya çıkmıştır. Her bir uygulama kendi içerisinde değerlendirildiğinde yurttaşların CİMER'e olan başvurularının geri dönüş sürelerinin genellikle geç olması ve yurttaşlarının başvurularının çözüme ulaşmaması gibi olumsuz durumlar işleyişlere etki edip etmeme durumunu da belirlemektedir. Tam olarak net ve genel bir yargıya ulaşılsa da CİMER'in işleyişlere etki etmediği sonucuna varılmıştır. e-Devlet Kapısı katılımcılar tarafından Bilgi İsteme Hakkının gerçekleştiği platform olarak görülmektedir. Bu bağlamda e-Devlet Kapısının da işleyişlere etki etmediği sonucuna ulaşılmıştır. İYS ve Beyaz Masa uygulamalarını kullanan katılımcılar, bu uygulamaların işleyişlere etki ettiği yönünde düşüncelere sahiptir. Çünkü bu

uygulamaların hem geri dönüş süreleri kısa hem de başvurular istenilen çerçevede çözüme ulaşmaktadır. Parantez açılması gereken bir konu vardır ve bu konu İYS'nin birçok öğrenci tarafından ne işe yaradığını bilinmediğidir.

Dijitalleşmenin birer ürünü olan CİMER, e-Devlet Kapısı, İYS ve Beyaz Masa uygulamaları üzerinden başvuru yaparak, demokrasiye ve yönetime katılımı gerçekleştiriyor olmak birçok katılımcının ifade ettiği yargıdır. Yine dijital yurttaşlığın bireyi katılımcı yapma özelliğine vurgu yaparak CİMER, e-Devlet Kapısı, İYS ve Beyaz Masa uygulamalarının birçok katılımcı tarafından dijital yurttaşlık çerçevesinde bu uygulamaları kullanıldığı ifade etmek mümkündür. Fakat sosyal bilimler ve fen bilimleri enstitüsündeki yüksek lisans ve doktora öğrencileri arasında düşünce farklılığı sonucuna varılmıştır.

Dijitalleşmenin demokrasiyi nasıl dönüştürdüğü çerçevesinde elde edilen sonuçlardan en önemlisi yurttaşın katılımcılığını merkeze alması olmuştur. Yöneten-yönetilen arasında dijitalleşmenin olması, devleti yurttaş odaklı yapmış yurttaşın da devlete olan erişimi kolaylaştırarak bağını kuvvetlendirmiştir. Dolayısıyla ortaya katılımcı demokrasi modeli çıkmıştır. Yurttaşın demokrasiye katılımı Benjamin Barber'in güçlü demokrasi modeliyle ilişkilendirildiğinde yurttaşın bireysel fikirlerinin, düşüncelerinin doğrudan en üst makama ya da ilgili birimlere aktarılması, demokrasinin güçlü olmasını sağladığı çıkarımı yapılmıştır. Dijitalleşmenin bu noktadaki yeri ise gerekli teknolojik alt yapıyı sunması ve dijital iletişim kanallarının oluşmasına etki etmesidir. Eğer dijitalleşme, dijital iletişim kanalları olmasaydı güçlü bir demokrasi mümkün olmazdı. Çünkü yurttaşın devlete 7/24, zaman ve mekân algısı olmaksızın erişebileceği ve iletişim kurabileceği bir alan olmayacaktı. Habermas'ın müzakereci demokrasi modelini de dijitalleşmeyle dönüşen demokrasi çerçevesinde ele almak mümkündür. Katılımcıların verdiği sosyal medya örneği ile yurttaşlar siyasal konulara katılım sağlayabilmekte, birbiriyle iletişim kurabilmekte, müzakere edebilmekte ve azınlığın sesi de bu bağlamda duyulabilmektedir. Dolayısıyla dijitalleşmeyle çoğulcu bir demokrasinin varlığı söz konusudur.

Dijitalleşme yurttaşın demokrasiye, yönetime katılımını kuvvetlendirdiği ve yurttaşın demokrasiye, yönetime katılımı için gerekli olguların erişim ve ulaşım olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dijitalleşme bunları sağlayan bir özellikte olup yurttaş-devlet arasında köprü görevi gören mekanizmaların ortaya çıkmasına etki ederek

Barber'in savunduğu yurttaşın demokrasiye, yönetime katılımını mümkün hale getirmektedir. Yurttaşlar dijital iletişim türleri sayesinde istediği makama ulaşabilmektedir ve demokrasiye, yönetime katılabilmektedir düşüncesine katılımcıların ifadeleri sonucu ulaşılmış ve bu türlerin dijital iletişim kanallarında yer alan şikâyet, talep, öneri, yönetime katıl, teşekkür, istek vb. başvuru seçenekleri olduğu yönünde bilgi edilmiştir.

Dijitalleşmenin her şeyi görünür kılma özelliği katılımcılar tarafından olumsuz algılanmakta ve birçok katılımcı dijitalleşmenin bu özelliğinden kaynaklı dijital iletişim kanallarını kullanmayı tercih etmediği sonucuna varılmıştır. Dijitalleşmenin sınırsızlığına Kişisel Verilerin Korunması Kanunuyla (KVKK) sınır konulduğunu ifade etmek mümkündür. KVKK ile yurttaşların kişisel verileri ikinci bir şahsa aktarılmamakta ve bu sayede yurttaşların kişisel verileri gizli kalabilmektedir. Bu özellik yurttaşların devlet ve beraberindeki olgulara katılımını daha çok arttıracaktır. Aynı zamanda istediği konuda başvuru yapmalarına da imkân tanıyacaktır.

Katılımcılar fikir olarak dijital iletişim uygulamalarının katılımcı demokrasinin gerçekleşmesine, yönetime katılımın sağlanmasına etki ettiğini düşünmektedir. Fakat bu bağlamda önemli olan asıl şeyin eylem olduğunu savunmaktadırlar. Dijital iletişim kanalları katılımcı demokrasinin ilk adımını sağlamaktadır. Yani yurttaşın dijital ortamdaki katılımını gerçekleştirebileceği bir alan oluşturmaktadır. Yurttaşların katılımı sonucunda ne şekilde yanıt aldıkları ya da yanıt alıp almadıkları da katılımcı demokrasi çerçevesinde oldukça önemlidir. Çünkü yanıt doğrultusunda yurttaş demokrasiye, yönetime katılıp katılmadığını ifade etmektedir. Bu bağlamda eğer katılımcıların başvurduğu konular çözüme ulaşıyorsa CİMER katılımcı demokrasinin gerçekleştiği uygulama olarak görülmektedir. Eğer başvuru konular çözüme ulaşmıyorsa CİMER sadece teorik olarak katılımcı demokrasi, yönetime katılımı sağlayan uygulama olarak görülmektedir. Dolayısıyla yurttaşın katılım gösterdiği konuya ne yanıt verildiği de önemlidir. Verilen yanıt doğrultusunda yurttaşın katılımcı demokrasiyi ve akabinde yönetime katılımı gerçekleştirip gerçekleştirmediği sonucuna varılmaktadır. e-Devlet Kapısının sadece bilgi edinme odaklı kullanılıyor olması, katılımcı demokrasi çerçevesinde ele alınmamasına neden olmuştur. İYS ve Beyaz Masa uygulamaları ise katılımcıların katılımcı demokrasiyi ve yönetime katılımı gerçekleştirdiği uygulamalar olarak görülmektedir.

Dijital yurttaşlık kavramı katılımcılar için daha önce karşılaşılmayan, yabancı bir kavram olarak ifade edilmektedir. Dijitalleşmenin demokrasiyi dönüştürdüğü çerçevesinden yurttaşın dijitalleşmeyle nasıl dönüştüğü çıkarımı yapılarak yurttaşın dijitalleşmeyle demokraside ve yönetimde katılımcı bir role sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Katılımcıların yanıtları doğrultusunda dijital yurttaşlık hakkındaki ortak düşünceler şu şekilde sonuçlandığını vurgulamak mümkündür:

- Yeni Kimlik ve Statü Kazandıran Yurttaşlık
- Soyutlaşan Yurttaşlık
- Bireysel (Liberal) Çizgide İlerleyen Yurttaşlık
- Teknolojiyle Sentezlenen Yurttaşlık
- Hızlı, Etkim Ulaşım ve Sorunların Çözümünü Sağlayan Yurttaşlık
- Doğrudan Devlete Ulaşımı Sağlayan Yurttaşlık
- Gelecekte e-Oy Kullanımını Sağlayabilecek Yurttaşlık

Dijital yurttaşlığın katılımcı demokrasi, yönetime katılım ilişkisi analiz edildiğinde katılımcıların yanıtları doğrultusunda dijital yurttaşlığın bireyi daha aktif ve katılımcı olmasını sağladığı fikrine ulaşılmıştır. Dijital yurttaşlık çerçevesinde bireyin aktif ve katılımcılığıyla birlikte;

- yurttaş siyasal alanın merkezinde yer alarak özne konumuna geldiği,
- devlet tarafından yurttaşların fikirleri daha çok dikkate alındığı,
- yurttaşın siyasal alanda kendini etkin gördüğü,
- yurttaşın zahmetsiz şekilde devlete ulaşabildiği,
- son olarak yurttaşın katılımının devleti yurttaş lehine şekillendirdiği çıkarımını yapmak mümkündür.

Dijital yurttaşlığın bireyi aktif ve katılımcı atfetmesi noktasında dijital iletişim kanallarıyla birlikte katılımcı demokrasiyi, yönetime katılımı ne oranda gerçekleştirdiği analiz edildiğinde bazı katılımcılar bu bağlamda yönetime katıldıklarını bazı katılımcılarda katılmadıklarını ifade etmektedir. Yönetime katıldıklarını savunan katılımcılar devletin yurttaşın fikirlerini, düşüncelerini önemsemesi ve yurttaşın fikirlerine yönelik uygulamalar, düzenlemeler yapması sonucunda bireyin demokrasiye, yönetime katıldığı fikrini savunmaktadır. Yönetime katılmadıklarını savunan katılımcılar ise devletin yurttaşın fikirlerini önemseyip önemsememesi kilit nokta olduğunu, dijitalleşmeyle birlikte devlet yurttaşın kendisine

ulaşabileceği iletişim ağlarını var etse de yurttaşın demokrasiye, yönetime katılımını sağlayacak olan da yine devlet olduğu görüşünü savunmaktadır. Sonuç olarak yurttaş CİMER, e-devlet kapısı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İstek Yönetim Sistemi ve Beyaz Masa uygulamalarından devlete ulaşarak iletişim kurabilir ve taleplerini, isteklerini şikayetlerini ifade edebilir. Ancak devlet bu başvuruları yurttaşın lehine sonuçlandırırsa yurttaş demokrasiye, yönetime katılmış olacaktır sonucu ortaya çıkmaktadır.

İki enstitüdeki öğrencilerin katılımcı demokrasi ve dijital yurttaşlık ekseninde dijitalleşmeye yönelik düşünceleri analiz edildiğinde şu şekilde bir sonuç ortaya çıktığı ifade edilebilir:

- Dijitalleşme devleti, devlet işleyişini, yurttaşın devlet işlerini, üniversiteleri ve belediyeleri yenileyerek farklı niteliklerle ifade edilmesine etki eden bir olgudur.
- Dijitalleşme, devleti ve beraberindeki olguların birey, yurttaş odaklı olmasını sağlamıştır.
- Dijitalleşme yurttaş, devlet ve beraberindeki olgular arasında iletişimin gerçekleşmesi için gerekli alt yapıyı (internet, dijital platform, bilgi ve iletişim teknolojileri vb.) sağlamıştır ve bu iletişimin zaman ve mekân algısı olmadan 7/24 gerçekleşmesine neden olmuştur.
- Dijitalleşme, CİMER, e-Devlet Kapısı, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi ve Beyaz Masa uygulamalarının ortaya çıkmasına etki ederek geliştirmiştir.
- Dijitalleşme, bu uygulamalar üzerinden yurttaşın devlet ve beraberindeki olgulara ulaşımını kolaylaştırmış ve dijital iletişim kanalı olarak ifade edilmesine katkı sağlamıştır.
- Dijitalleşme, dijitalleşmenin yeni demokrasi modelinin katılımcı demokrasi olarak ifade edilmesini sağlamıştır.
- Dijitalleşme, yurttaşlığın dijital platformda dijital normlarla yeniden şekillenmesine, sınırlarının çizilmesine ve yorumlanmasına neden

olmuştur. Bu yorumlamayla yurttaşlığın dijital yurttaşlık olarak ifade etmesine neden olmuştur.

- Dijitalleşme, dijital yurttaşlık çerçevesinde yurttaşın siyasal alanda ya da herhangi bir olguya dijital platform üzerinden katılımına katkı sağlamıştır.
- Dijitalleşme CİMER, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi ve Beyaz Masa uygulamaları sayesinde yurttaşın devlet ve beraberindeki olgulara katılımını kolaylaştırmıştır. Dolayısıyla dijitalleşme, yurttaşın demokrasiye ve yönetime katılımını sağlamıştır.

Yukarıda ifade edilen son madde sadece sosyal bilimler enstitüsünde öğrenim gören yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin düşüncesini yansıtmaktadır. Fen bilimleri enstitüsünde öğrenim gören öğrencilerin demokrasiye, yönetime katılım konusundaki fikirlerinin farklı olduğu sonucuna varılmıştır. Sosyal bilimler enstitüsündeki öğrencilerin yanıtları doğrultusunda dijitalleşmenin yurttaşın aktör olduğu bir siyasal alanın inşa edildiği görüşünü savunmaktadır. Dolayısıyla savunulan bu görüş neticesinde sosyal bilimler enstitüsündeki katılımcıların çoğu CİMER, İYS ve Beyaz Masa üzerinden başvurularda bulunarak birtakım işleyişlere etki ettiklerini, demokrasiye ve yönetime katılım sağladıklarını ifade etmektedirler.

Fen bilimleri enstitüsündeki öğrenciler, demokrasi ve yurttaşlık kavramlarının dijitalleşmeyle birlikte dönüştüğünü ve bu dönüşümün siyasal alanda yurttaş için olumlu sonuçlar ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Fakat tüm bu olumlu dönüşümlere rağmen belirleyici aktörün devlet olduğunu yani siyasal alanda belirleyici mekanizmanın yine devlet olduğunu ifade etmektedirler. Dolayısıyla fen bilimleri enstitüsündeki katılımcılar CİMER, İYS ve Beyaz Masa üzerinden başvurularda bulunarak birtakım işleyişlere etki etmediklerini, demokrasiye ve yönetime katılım sağlamadıklarını ifade etmektedirler. Çünkü yurttaşın katılımının önünde devletin olduğu, yurttaş katılım gösterse de devletin belirlediği oranda yurttaş siyasal alana dahil ettiği sonucuna varılmıştır. Yurttaş devletin denetiminden kaynaklı siyasal alanda aktif katılım sergileyemeyen ya da sergilese dahi devlet tarafından yurttaşın katılımı önemsenilmeyen kişidir. Konu bağlamında iki enstitü arasındaki belirgin farkın ise sosyal bilimler ve fen bilimleri enstitüsünün eğitim-öğretim çerçevesi, bilgiyi edinme, bilgiyi kullanma vb. değerlerin farklılığından kaynaklandığı ifade edilebilir.

Her enstitü konu bağlamında kendi bünyesinde analiz edildiğinde yüksek lisans ve doktora eğitim düzeyleri çerçevesinde herhangi bir fikir farklılığı olmadığı sonucuna varılmıştır. Çalışma konusuna yönelik düşünceler, fikirler cinsiyet merkezli değişip değişmediği değerlendirildiğinde herhangi bir fikir ayrımı ortaya çıkmamıştır. Bu bağlamda ağı, internetin, dijitalleşmenin cinsiyetsiz bir düzenin ve aklın ortaya çıkmasına neden olduğu ifade edilmelidir. Dijitalleşmenin var ettiği yeni çağ, toplumu küreselliğin boyutu içinde sıkıştırarak homojenleşmiş bir görünüme sahip olmasını etkilemektedir. Dolayısıyla homojen olan toplum yapısında farklılığın olmadığı, bir bütün, cinsiyetsiz bir yapının çıkması muhtemeldir.

İki enstitüdeki doktora öğrencileriyle görüşmeler mail ve WhatsApp üzerinden gerçekleştirilmiştir. Doktora öğrencilerinin üniversitede araştırma görevlisi olması ve dolayısıyla akademik çalışmalarından kaynaklı yoğun olmaları sebebiyle görüşmelerin çevrimiçi olunması yönünde talepte bulunmuşlardır. Bu doğrultuda görüşmeler sonucunda ortaya çıkan birtakım farklılıklar olmuştur. Yüz yüze yapılan görüşmelerde araştırmanın konusuna ilişkin detaylı bilgiler elde edilirken ve bu bilgiler katılımcıların deneyimlerinden örneklerle aktarılırken e-posta ve WhatsApp üzerinden gerçekleşen görüşmelerde detaylı ve örneklerle ifade edilen bilgilere pek fazla ulaşmak mümkün olmamıştır. Sorular kısa ve içeriği açısından zayıf cevaplanmıştır.

Habermas'ın müzakereci demokrasi modelinin ortaya çıktığı dönemlerde sosyolojik kabulü yüksek olmasına rağmen günümüzde çokça eleştirilmektedir. Günümüzde ağ toplumu ve kitle iletişim ilişkileri arasında özellikle devlet, sivil toplum, birey arasındaki ilişkiler yüz yüze değil uzaktan, telaküminasyon vasıtasıyla yapılması daha uygun olmakta hem kamu kurumlarının müspet işleyişini yani dolgunluk, fiziki ortamın yetersizliği gibi ya da maddi imkanların çok külfet getiren yatırımlardan uzaklaştırmakta homeoffis çalışmaları arttırmakta ve böylece insanlar hiç ulaşım vasıtaları kullanmadan ya da çok zorlamadan kendi kendine evinde ya da işinde ya da bulunduğu mekandan kamuyla ilgili işlerini takip edip görüşebilmektedir. Bu sadece basit güncel ilişkileri değil en ayrıntılı işlerine kadar bu şekliyle yönetebilmektedir. Bu durum kamunun iş yükünü, personel giderini azaltmaktadır.

Önerimiz şu şekildedir:

Katılımcı demokrasinin teknolojiyle gelecekteki tüm süreçlerini ya da ortaya çıkacak sorunların tespit edilerek gerek yasal gerekse toplumsal düzenlemelerin bu çerçevede yapılmasıdır. Daha doğrusu toplumsal yapı, ilişki ve demokrasi arasındaki tüm gelişmelerin mümkün olduğu kadar teknolojik gelişmelerle paralel değerlendirmek gerekir. Dolayısıyla da teknolojinin hızı çok yüksek olduğu için toplumdaki bu var olan aksaklıklarında bu hıza göre ayarlanmasa bile öngörülebilir hale getirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Afşar, A. (2019). Nitelikli Demokrasi Bağlamında Demokrasi ve E-Demokrasi İlişkisi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(4), 1101

Akarsu, B. (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Akbuğa, F. (2014). *Uses Of Social Network Sites Among Digital Natives: The Case Of Facebook Use Among Metu Students*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. The Graduate School Of Social Sciences Of Middle East Technical University, Ankara

Akçaöz, M., ve Akçöz, V. (2023). Kamu Yönetiminde Dijitalleşme ve Türkiye'deki Dijital Devlet Uygulamaları. *Uluslararası Sosyal Dergisi, İnsan ve İdari Bilimler*, 9 (69), 3648-3660

Akıncı, A. (2011). Demokrasi ve Liberalizmin Zorunlu Birlikteliği. *PARADOSK Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 7(1), 16

Aktan, C. C. (2003). *Değişim Çağında Devlet*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Aktaş, F., Çeken, C., ve Erdemli, Y. E. (2016). Nesnelerin interneti teknolojisinin biyomedikal alanındaki uygulamaları. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4(1), 49

Aktaş, M. (2015). Demokrasi Kavramına Eleştirel Bir Bakış. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 92

Aktuğ, S. S., ve Sevinç, M. Y. (2021). **Toplum 5.0: Akıllı Sistemlerin ve Robotların Ekonomik Devrimi.**, Yılmaz, O. vd. (Editörler). *International Academician Studies Congress*. Çanakkale: Ar-Ge Yazılım Yayıncılık, ss.30

Akyıldız, F. (2019, Mayıs). "Bilgi Toplumu Yönetim Anlayışının Gerçekleşebilmesi İçin Zorunlu Bir Hak: Bilgi Edinme Hakkı. 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresinde sunuldu, Eskişehir

Akyol, M. (2017). *Türkiye'de Yerel Yönetimlere Yönetişimin Eklemlenmesi: Yerel Yönetişim*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

Alabaş, İ. F. (2022). *Temsili Demokrasi Krizine Bir Yanıt Olarak Katılımcı Demokrasi ve Sivil Toplum Kuruluşları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Aldemir, C., ve Avşar, M. N. (2020). Pandemi Döneminde Dijital Yurttaşlık Uygulamaları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 148-169

Altın, Ö., ve Demiryürek, K. (2021). Tarımsal Yetiştirici Birlikleri Üyelerinin Bilgi ve İletişim Teknolojilerini Tarımsal Yayında Kullanım Durumu Analizi: Tokat İli Örneği. *MAS Journal of Applied Sciences*, 6(4), 844-859

Altun, M. M. (2017). *Ağ Toplumu ve Kimlik*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Altun, A. (2020). *Türkiye’de Kent ve Aktif Yurttaşlık Üzerine Bir Çalışma: Ankara-Kırıkkale Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Arıcan, B. (2021). *Dijital Yerlilerin Sosyal Medyadaki Benlik Sunumları: Instagram Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale.

Arslan, K. (2020). Eğitimde Yapay Zekâ ve Uygulamaları. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 76

Ashton, K. (2009). That ‘Internet of Things’ Thing. *RFiD Journal*, Vol.22; 99. Web: [Ashton, K. \(2009\) That “Internet of Things” Thing. RFI Journal, 22, 97-114. - References - Scientific Research Publishing \(scirp.org\)](https://www.scirp.org/journal/RFiD) adresinden 2 Aralık 2023’te alınmıştır.

Aslam, F vd. (February, 2020). Innovation in the Era of IoT and Industry 5.0: Absolute Innovation Management (AIM) Framework. *Information*, Vol.11;1-24. Web: [Information | Free Full-Text | Innovation in the Era of IoT and Industry 5.0: Absolute Innovation Management \(AIM\) Framework \(mdpi.com\)](https://www.mdpi.com/journal/Information) adresinden 19 Ağustos 2023’de alınmıştır.

Aslan, M. A. (2020). Yerel Yönetimlerde Bir Doğrudan Demokrasi ve Denetim Aracı: Geri Çağırma Mekanizması. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 174

Atasoy, T. (2015). *Coğrafya Öğretiminin Aktif Yurttaşlık Eğitimindeki Rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

Ateş, H., ve Buyruk, C. (2018). BİR İYİ YÖNETİŞİM İLKESİ OLARAK KATILIMCILIK VE TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE KATILIMCILIĞIN KONUMU. *Ombudsman Akademik Dergisi*, s.1, 89-95

Atmaca, K. (2009). ‘E-Devlet’ten ‘Olgun Devlet’e ya da E-Devlet’in Olgunlaştırılması. *Denetim Dergisi*, s. 2, 34

Avrupa Konseyi. (2008). “E-Democracy: Who Dares?”, Web: [aparicio \(coe.int\)](https://www.coe.int/t/e/democracy/e-democracy.htm), 16 Ağustos 2023’te alınmıştır.

Ay, H., ve Uçar, Ö. (2015). Devletin Gelişim Süreci. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 16(2), 196-197

Aydın, A. (2015). Dijital Yurttaşlık. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 29(1), 1

Aygün, M., ve Kömürcüoğlu, M. (2023). Yerel Yönetimler ve Siyasal Katılım: İstanbul Beyaz Masa Örneği. *TESAM Akademi Dergisi*, 10(1), 93-125

Büyüköze, S., ve Dereli, E. (2019). Dijital Sağlık Uygulamalarında Yapay Zeka. *VI. Uluslararası Bilimsel ve Mesleki Çalışmalar Kongresi-Fen ve Sağlık*, 7(10), 2

Bravo, H. (2007). Hegel'de Devlet Ye Özgürlük İlişkisi. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, s.3, 137

Castells, M. (2008). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*. (Çev. Ebru Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Eserin orijinali 1996'da yayınlanmıştır.)

Clift, S. L. (2004). E-government and Democracy, Web: [E-Government and Democracy - Representation and Citizen Engagement in the Information Age - Report by Steven Clift](#), 16 Ağustos 2023'te alınmıştır.

Coleman, S., and Norris, D.F. (January, 2005). A new agenda for e-democracy. *Oxford Internet Institute*, Vol. 4; 6. Web: [A New Agenda for e-Democracy by Stephen Coleman, Donald F. Norris :: SSRN](#) adresinden 15 Ağustos 2023'de alınmıştır.

Coşkun, A. E. (2017). *Kurumsal Yönetişim İlkelerinin Benimsenmesinin Örgütsel Çekiciliğe ve İş Tatminine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Curacı, U. T. (2022). *E-Devlet Araştırma Merkezlerinin İncelenmesi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Creswell, J. W. (2023). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (7.Baskı). (Çev. Demir, S. B.). Ankara: Siyasal Kitabevi. (Eserin Orijinali 2013'te Yayınlandı).

Cruickshank, P. (2009). *e-Petitions: Democracy and Participation*. Web: <https://spartakan.wordpress.com/2009/06/22/democracy-participation-and-e-petitions/> adresinden 12 Temmuz 2024'te alınmıştır.

Çalış Duman, M. (2022). Toplum 5.0: İnsan Odaklı Dijital Dönüşüm. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, s.82, 309-336

Çark, Ö. (2019). *Kurumsal Kaynak Planlama (KKP) Sistemleri*. (1.Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.

Çarpar, M. C. (2020) Sosyolojide İki Temel Niteliksel Desen: Fenomenolojik ve Etnografik Araştırma. *The Journal of Social Science*, 4(8), 689-704.

Çapcıoğlu, İ., ve Anık, H. (2021). Sanayi Devrimi'nden Endüstri 4.0'a: Dijitalleşme ve Dijital Dünyada Dinin Statüsü. *Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 30

Çelik, R. (2022). Metaverse Nedir? Kavramsal Değerlendirme ve Genel Bakış. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 68-69

Çetin, H. (2001). Liberalizmin Temel İlkeleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 219-220

Çil, S. (Editör). (2022). *Dijital Demokrasi*, İstanbul: Eğitim Yayınevi.

Çubukçu, A., ve Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de Dijital Yurttaşlık Algısı ve Bu Algıyı İnternetin Bilinçli, Güvenli ve Etkin Kullanımı ile Artırma Yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal Of Educational Research*, 5, 149-150

Dağ, N. (2012). Vatandaşlığın Niteliksel Dönüşümü ve Yurttaşlık Eğitimi Üzerine Bir Betimleme Çalışması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 110

Dahl, R. A. (1993). *Demokrasi ve Eleştirileri*. (Çev. L. Köker). Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği.

Dahl, R. A. (1998). *On Democracy*. Yale University Press.

Dahl, R. A. (2010). *Demokrasi Üzerine*. (Çev. B. Kadioğlu). Ankara: Phoenix Yayınevi. (Eserin orijinali 1998’de yayınlandı.)

Dahlberg, L. (2007). The Internet and Discursive Exclusion: From Deliberative to Agonistic Public Sphere Theory, (Editors), *Lincoln Dahlberg ve Eugenia Siapera. Radical Democracy and the Internet*. New York: Palgrave Macmillan

Darıcı, M. (2020). Yeni Kamu Yönetimi Ekseninde Bir Şikâyet Mekanizması Olarak Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER). *Türk İdare Dergisi*, s.490, 103

Davutoğlu, N. A. (2020). Üçüncü ve Dördüncü Sanayi Devrimleri Arasındaki Temel ve Sistematik Farklılıkların Determinist Bir Yaklaşımla Analizi. *Yönetim ve Siyaset Bilimleri Dergisi*, 2(1), 176

Delanty, G. (November, 2007). Models of Citizenship: Defining European Identity and Citizenship. *Citizenship Studies*, Vol. 1; 285-303. Web: [Yurttaşlık Modelleri: Avrupa Kimliği ve Vatandaşlığının Tanımlanması: Yurttaşlık Çalışmaları: Cilt 1, Sayı 3 \(tandfonline.com\)](https://www.tandfonline.com) adresinden 12 Haziran 2023’de alınmıştır.

Demirel, D. (2006). E-Devlet ve Dünya Örnekleri. *Sayıştay Dergisi*, s. 61, 84

Demirel, D. (2010). Yönetişimde Yeni Bir Boyut: E-Yönetişim. *Türk İdare Dergisi*, s.466, 69

Demir, N. (2010). Demokrasinin Temel İlkeleri ve Modern Demokrasi Kuramları. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 10(2), 599-606

Demirhan, K. (2017). Yeni Medya’da Siyasal İletişim Sürecinin Kavramsallaştırılmasında Alternatif Modeller: Müzakereci ve Agonistik Demokrasi Yaklaşımları. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(1), 175-193

Dijk, J. V. (2018). *Ağ Toplumu*. (Çev. Sakin, Ö.). İstanbul: Kafka Kitap.

Dilan, H. (1995). *Sosyal Demokrasi ve CHP*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Dilek, M. (2021). *Dijital Göçmenlerin Benlik Sunumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dilsiz, V. (2021). Dijital Dünyada Kişisel Veri Kavramı ve Kvk / Gdpr Kapsamında Bir Değerlendirme. İstanbul Marka Bilim Topluluğu.

Diğer, S. (2020). *E- Demokrasi Aracı Olarak E-Oylamanın Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Alan Araştırması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Doğan, K. C., ve Ustakara, F. (2013). Kamuda Bir Yapılanma Dönüşümü Olarak E-Devlet ve E-Yönetişim İlişkisi Üzerine. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 2(3), 1-12

Doru, S. (2022). 21. Yüzyılda Türk Kamu Yönetiminin Dönüşümü: Dijitalleşme ve E-Devlet., Ş. Karabulut. (Editör). *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Konularında Bilimsel Değerlendirmeler*. Birinci Baskı. Ankara: Ekin Yayınları, ss.110.

Doyuran, L. (2013). Küresel Yeni Dünya Düzeninde Postmodern Söylem. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 19

Duan, Y., Fu, G., Zhou, N., Güneş, X., and Narendra, N. C. (2015). Everything as a Service (XaaS) on the Cloud: Origins, Current and Future Trends. *IEEE 8th International Cloud Computing Conference*, 623

Durmuşoğlu, T., ve Genel, Z. (2022). Pasif Paydaş Olarak Vatandaşın E-İletişim ile Aktif Paydaşa Dönüşümü: Cimer Uygulaması Örneği. *Denetim Dergisi*, S. 24, 73

Düz, S. (2021). Dijital Gelişmeler ve Yurttaş Katılımında Dönüşüm: Yükselen Dijital Katılım Pratikleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ege, B. (2012). Bulut Bilişim. *Bilim ve Teknik Dergisi (TÜBİTAK)*, 46(541), 13

Ekici, Ö., ve Şahin, F. (2020). Modern Yurttaşlık Anlayışına Göre Osmanlı Devleti'nde Yurttaşlık Algısı., Berkün, S. (Editör). *Sosyal Bilimlere Multidisipliner Bakış*. Ankara. İksad Yayınevi, ss.159

Erdem, F. H. (2012). Anayasal Yurttaşlık ve Yeni Anayasa. *Liberal Düşünce Dergisi*, s. 66, 51

Erdoğan, M. (2017). *Anayasal Demokrasi*. (13. Baskı). Ankara: Siyasal Kitapevi.

Erol, O. E. (2021). *E- Demokrasi Kavramının Türkiye’de Büyükşehir Belediyelerinin Web Siteleri Bağlamında İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.

Ersöz, B., ve Özmen, M. (2020). Dijitalleşme ve Bilişim Teknolojilerinin Çalışanlar Üzerindeki Etkileri. *Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 11(42), 170-179

Erturan, İ., Ve Ergin, E. (2018). Dijital Denetim ve Dijital İkiz Yöntemi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, s.4, 810-830

Esendemir, Ş. (2008). *Türkiye’de ve Dünyada Yurttaşlık – Eski Sorular ve Yeni Arayışlar*. Ankara: Birleşik Kitapevi.

Fatali, A. (2020). *Sosyal Medya ve Demokrasi: Türkiye-ABD Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Geçit, B. (2020). Thomas Hobbes’da Toplum Sözleşmesi, Egemenlik ve Uyrukluk: Egemenin ve Uyrukların Hak ve Yükümlülükleri Nelerdir?. *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, s.14, 111

Gere, C. (2018). Dijital Kültür. (Çev. A. Akın). İstanbul: Salon Yayınları.

Geyik, A. (2021). *Türkiye’de Katılımcı Demokrasi: Küçükçekmece Kent Konseyi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Gönül, A.F. (2021). *Siyasi Partiler ve e-Demokrasi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gözler, K. (2018). *Anayasa Hukukuna Giriş: Genel Anayasa ve Türk Anayasa Hukuku*. (27.Basım). Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.

Gözler, K. (2018). *Anayasa Hukukun Genel Esasları*. (10.Basım). Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.

Gutmann, A., ve Thompson, D. (2004). *Why Deliberative Democracy*. Princeton University Press.

Güler, T., ve Yılmaz, A. (2019). Bir Yönetişim Reformu Olarak Devletin Gülen Yüzü: “Açık Kapı” Uygulaması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(3), 373

Güllüpnar, F. (2012). Eşitsizlik ve Toplumsal Tabakalaşma Açısından Yurttaşlık Üzerine Sosyolojik Bir Analiz. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 67(1), 81-109

Gültekin, M. (2020). Değişen Toplumda Eğitim ve Öğretmen Nitelikleri. *Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi Uluslararası*, 10(1), 661-663

Güngör, S. (2014). E-Demokrasi: Umutlar ve Riskler. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, s. 39, 69

Gürses, Fatih. (2021). Kamu Yönetiminde Dijitalleşme ve E-devlet., Tarakçı, İ. E. Ve Gökteş, B. (Editörler). *İşletmecilikte Dijital Dönüşüm*. Birinci Baskı. İstanbul. Efe Akademik Yayıncılık, ss. 111-133.

Güvenç, C. (2021). Temsili Demokrasiden, Doğrudan Demokrasiye Yönelim: Türkiye’de Cumhurbaşkanı Adaylarının Belirlenmesinde 100 Bin İmza Örneği ve Tarafsızlığına Yönelik Bir Değerlendirme. *Kamu Yönetimi ve Politikası Dergisi*, 2(2), 146-148

Güven, E. (2021). Manuel Castells’in Ağ Toplumu Kavramı ve Ötekiler: Yeni Toplumsal Hareketler ve Marjinal Yapılanmalar. *Küresel Medya Dergisi*, 12(33), 3

Güzel Polat, E. (2010). *Anayasal Yurttaşlık*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Habermas, J. (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı*. (Çev. M. Tüzel). İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Habermas, J. (2015). *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*. (Çev. T. Bora ve M. Sancar). İstanbul: İletişim Yayınları.

Habermas, J. (2019). *Öteki Olmak ve Öteki'yle Yaşamak*. (Çev. İ. Aka). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hatipoğlu, C. (2021). *Sosyal Bilimlerde E- Uzantılı Kavramlar*. (1.Baskı). İstanbul: Efe Akademik Yayıncılık.

Heater, D. (2007). *Yurttaşlığın Kısa Tarihi*. (Çev. M. Delikara Üst). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Heywood, A. (2020). *Siyasi İdeolojiler*. Ankara: Felix Kitap.

Hiller, J.S., and Belanger, F. (2001). Privacy Strategies for Electronic Government. *American Journal of Industrial and Business Management*, Vol. 3;15-16. Web: [J. S. Hiller ve F. Bélanger, "Elektronik Devlet için Gizlilik Stratejileri. E-Devlet 2001," Proceedings of the PricewaterhouseCoopers Endowment Series on The Business of Government, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham, 2001. - Referanslar - Bilimsel Araştırma Yayıncılığı \(scirp.org\)](#) adresinden 3 Aralık 2023'te alınmıştır.

Hobbes, T. (2023). *Leviathan*. (Çev. S. Lim). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Holden, B. (2007). *Liberal Demokrasiyi Anlamak*. (Çev. H. Bal). Ankara: Liberte Yayınları.

Hoskin, B., Hombres B., ve Campbell, J. (2008). Does Formal Education Have an Impact on Active Citizenship Behaviour?, *Article in European Educational Research Journal*, Web: [\(PDF\) Does Formal Education Have an Impact on Active Citizenship Behaviour? \(researchgate.net\)](#) adresinden 9 Ekim 2023'te alınmıştır.

Irwin, A., and Micheal, M. (2003). *Science, Sociak Theory and Public Knowledge*. (First Edition). UK: McGraw-Hill Education.

Işık, S. (2018). Dijital Yurttaşlık: Katılımcı Demokrasi Kuramına Aktüel Bir Katkı. *Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi*, s.1, 145-159

İcin, F. (2018). *Türkiye’de Uygulanan Parlamenter Sistem ile Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemlerinin Katılımcı Demokrasi Kavramı Üzerinden Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İsbir, B. (2010). Temsili Demokrasi Anlayışına Göre Yerel Yönetimlerde Özerklik. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c.11, 1577

İyigüngör, T. (2022). Ekonomik ve Toplumsal Dijitalleşme: Endüstri 4.0’dan Toplum 5.0’a. *Uluslararası Sosyal Medya ve İletişim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 49-50

Jakson, B. (2013). Social Democracy. M. Freeden, L. Tower Sargent ve M. Stears (eds.), *Oxford Handbook of Political Ideologies*, Oxford: OUP. Web: [Sosyal Demokrasi | Ben Jackson - Academia.edu](https://www.academia.edu/100000000/Sosyal_Demokrasi_Ben_Jackson) adresinden 17 Şubat 2023’te alınmıştır.

Jossep, B. (2005). *Hegemonya, Post-Fordizm ve Küreselleşme Ekseninde Kapitalist Devlet*. (Çev. B. Yazar ve A. Özkazanç). İletişim Yayınları.

Kakavand, H., Kost De Serves, N., and Chilton, B. (2016). The Blockchain Revolution: An Analysis of Regulation and Technology Related to Distributed Ledger Technologies. Web: [Blockchain Devrimi: Dağıtılmış Defter Teknolojileriyle İlgili Düzenleme ve Teknolojinin Analizi, Hossein Kakavand, Nicolette Kost De Sevres, Bart Chilton :: SSRN](https://ssrn.com/abstract=2811111) adresinden 2 Aralık 2023’te alınmıştır.

Kakırman Yıldız, A. (2012). Dijital Yerliler Gerçekten Yerli Mi Yoksa Dijital Melez Mi?. *Akademik Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 819-833

Kalfa, C., ve Ataay, F. (2008). Yönetişim: Devlet-Toplum İlişkilerinde Yeni Bir Aşama. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 232

Kamalı, M. H., ve Eser E. (2013). İslami Bakış Açısıyla Yurttaşlık Kavramı. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 136

Kara, B. (2022, 20-22 Haziran). *Ütopya Gerçekleşiyor: Beşinci Dünya Döndüncül İlişkiler ve Metaverse Sosyolojisi*. 7.Uluslararası EMI Girişimcilik ve Sosyal Bilimler Kongresi, Özbekistan.

Karabulut, B. (2015). Bilgi Toplumu Çağında Dijital Yerliler, Göçmenler ve Melezler. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.21, 11-23

Kızmaz, N (2014). *Ağ Toplumu ve Din (Ağ Toplumu Bağlamında Orta Doğu’Da Sosyal Hareketler)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kocacık, F. (2003). Bilgi Toplumu ve Türkiye. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 2-3

Koç, F. (2010). *Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları: Sağlık Bakanlığı Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya.

Kodaman, B. (2011). Liberal Demokrasinin Zemini. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, s.23, 2-3

Kocaman Karoğlu, A., Bal Çetinkaya, K., ve Çimşir, E. (2020). Toplum 5.0 Sürecinde Türkiye’de Eğitimde Dijital Dönüşüm. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 148

Koray, M. (2005). *Avrupa Toplum Modeli*. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.

Kongar, E. (2019). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Korkut, Yelda. (2022). Dijital Çağ Değişen Paradigmalar Yeni Fırsatlar ve Riskler., Z. Biricik. (Ed.). *Dijital Nesiller: Göçmenler, Yerliler ve Melezler*. Birinci Baskı. İstanbul. Efe Akademi Yayınları, ss. 122.

Köksal, T. (2021). Dijital Dünya’da ‘Suretsiz Toplum’, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 1250-1255

Köse, M. (2022). Metaverse Nedir ve Neden Çok Önemlidir? Yaşamlarımızı Dijital Bir Evrene Taşıyabilir miyiz.

Kumaş, E., ve Erol, S. (2021). Endüstri 4.0’da Anahtar Teknoloji Olarak Dijital İkizler. *Politeknik Dergisi*, 24(2), 691-701

Kuş, Z., Güneş, E., Başarmak, U., ve Yakar, H. (2017). Gençlere Yönelik Dijital Yurttaşlık Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Bilgisayar ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(10), 301-304

Küçük, A. (2015). Egemenlik (Hâkimiyet), Halk Egemenliği ve Milli Egemenlik Tartışmaları ve Egemenlik Anlayışında Esaslı Dönüşüm. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, s.6, 326

Küçükyiğit, A. T. (2022). *Yönetimde Dijital Dönüşüm ve e-Ticaret*, İstanbul: Efe Akademik Yayıncılık.

Küçükvardar, M. (2015). *Bilişim Devrimi: Reel Gerçekliğin Sanal Gerçekliğe Dönüşümü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Külcü, Ö. (2018). *Bilgi Kuram ve Bilgi Yönetimi*. (1. Baskı). İstanbul: Hiperlink Eğitim İletişim Yayıncılık.

Kymlicka, W. (2020). *Çokkültürlü Yurttaşlık Azınlık Hakların Liberal Teorisi*. (Çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1995’de yayımlandı).

İnan, K., ve Kara, B. (2023). Yerel Yönetimlerde Dijital Hizmetlerin Dönüşümünde Kadının Rolü: Niğde Belediyesi Örneği. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 1-18

Lee, J. Y. (2021). A Study on Metaverse Hype for Sustainable Growth. *International Journal of Advanced Smart Convergence*, Vol.10; 74. Web: [T Commutation Snubber-Assisted Three Phase Vo \(koreascience.or.kr\)](https://www.koreascience.or.kr/article/JAKO202103000000074.html) adresinden 7 Şubat 2023’te alınmıştır.

Lee, G., Ve Crespi, N. (2010). Shaping Future Service Environments With The Cloud And İnternet Of Things: Networking Challenges And Service Evolution. *International Symposium On Utilizing Applications Of Formal Methods, Verification And Validation*, Vol.405; Web: [Bulut ve Nesnelerin İnterneti ile Geleceğin Hizmet Ortamlarını Şekillendirmek: Ağ Oluşturma Zorlukları ve Hizmet Evrimi | SpringerLink \(SpringerLink\)](https://www.springerlink.com/doi/10.1007/978-3-642-11111-1_11) adresinden 2 Aralık 2023’te alınmıştır.

Lewis, R. S. (1994). “Citizen Leagues: Free Spaces of Deliberative Democracy”, *National Civic Review*, Vol.83; 78. Web: <https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA16678174&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=00279013&p=AONE&sw=w&userGroupName=anon%7Eb960e235&aty=open-web-entry> adresinden 23 Temmuz 2024’te alınmıştır.

Locke, J. (2017). *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme. Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme*. (Çev. F. Bakırcı). İstanbul: Ebabil Yayınları.

Macintosh, A. (2004). *Characterizing E-Participation in Policy-Making*. 37th Annual Hawaii International Conference on System Sciences, Big Island, HI, United States of America.

Maltaş, E., Orhan, S., Gümüş, M., ve Kızılkaya, E. (2021). Bilgi Toplumu, E-Yönetişim ve Politika Süreci. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(51), 75

Mansbridge, J. (1990). Democracy and Common Interests. *Social Alternatives*, Vol. 8; 22. Web: [Democracy and common interests \(bmartin.cc\)](https://www.bmartin.cc/pubs/1990/dmci.htm) adresinden 14 Şubat 2023’te alınmıştır.

Maraş, G. (2015). Kamu Yönetimlerinde E-Devlet ve Demokrasi İlişkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, s.37, 131

Marshall, T.H., ve Bottomore, T. (2000). *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*. (Çev. Ayhan Kaya). Ankara: Gündoğdu Yayınları. (Eserin orijinali 1950’de yayımlandı).

McLuhan, M., ve Powers, B. R. (2020). *Global Köy*. (Çev. Bahar Öcal Düzgören). İstanbul: Scala Yayıncılık.

Mengüç, M. (2021). *1968-2018 Döneminde Anayasal Yurttaşlık Anlayışının Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansıması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Mossberger, K., Tolbert, J.C., and Mc Neal, R. S. (2008). *Digital Citizenship the Internet,*

Society and Participation. London: The Mit Press.

Murthy, D. (2013). *Twitter: Social Communication in the Twitter Age*. UK:

Polity.

Nacak, O. (2014). Temsili Demokrasinin Sorun Alanları ve Çözüm Noktasında Yeni Bir Model: Katılımcı Demokrasi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.32, 202

Nomer, E. (2022). *Türk Yurttaşlık Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitapevi.

OECD. (2019). *Going Digital: Shaping Policies, Improving Lives*. Paris: OECD Publishing.

Okur, M. E., Aksel, İ., Arslan, M. L., ve Kızıl, C. (2013). *Dijital İşletme*. (1. Basım). İstanbul: Cinius Yayınları.

Odabaş, Ç. (2004). Stratejik Yönetim ve E-Devlet. *Sayıştay Dergisi*, s.55, 88-89

Oral, O., ve Çakır, M. (2017). Nesnelerin İnterneti Kavramı ve Örnek Bir Prototipin Oluşturulması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, s. 1, 172-177

Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devlet*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Özdemir, Y., Şimşek, U., ve Aktaş, E. (2006). Demokrasi Üzerine. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, s.14, 265-266

Özden, K. (2010). *Ombudsman*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Özden, A. T. (2022). 1.0'dan 5.0'a Dünya: Web, Pazarlama, Endüstri ve Toplum. *Dijital Çağda İşletme Dergisi*, 5(1), 30-42

Özden, M. (2020). *Katılımcı Demokrasi ve Yerel Yönetimlerde Katılım: Trakya Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özel, N. (2016). Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Etkisiyle Değişen Bilgi Kaynakları, Hizmetleri ve Öğrenme Ortamları. *Milli Eğitim Dergisi*, s. 209, 270-289

Özen, A., ve Gürel, F. N. (2020). Kamu Denetiminde Dijital Dönüşüm: Dijital İkiz Yöntemi. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 16-23

Özmen, C., ve Er, H. (2012). Sanal Ortamda Yurttaşlık. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 213

Öztürk, H. K. (2020). İşin Dijitalleşmesi Sürecinde iş ile Bütünleşik Öğrenme. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 479-490

Öztürk, K., ve Şahin, M. E. (2018). Yapay Sinir Ağları ve Yapay Zekâ'ya Genel Bir Bakış. *Takvim-i Vekayi Dergisi*, 6(2), 25

Özünal, S., ve Özel, A. (2016). Sosyal Bilgiler Deki Coğrafya Konularının Kimlik ve Yurttaşlık Bilinci Kazandırmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s. 23, 352

Palfrey, J. and Gasser, U. (2008). *Born Digital: Understanding the First Generation of Digital Natives*. New York: Basic Books.

Parkinson, C. N. (1976). *Siyasal Düşüncenin Evrimi*. (Çev. M. Harmancı). Ankara: Remzi Kitapevi.

Parlak, B. (2017). Dijital Çağda Eğitim: Olanaklar ve Uygulamalar Üzerine Bir Analiz. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, c.22, 1743

Parry, G., and Moyser, G. (1994). **More Participation, More Democracy?., Beetham, D. (Eds.), *Defining and Measuring Democracy* (pp.45). London: Sage Publications.**

Parsak, M. B. (2021). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Yurttaşlık Düzeylerinin Dijital Yurttaşlık Alt Boyutlarına Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Paşaoğlu, C., ve Cevheroğlu, E. (2020). Bulut Bilişim Sistemleri Kapsamında Kişisel Verilerin Şifreleme Yöntemleri ile Korunması. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 13(2), 185

Pirim, H. (2006). Yapay Zekâ. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 1(1), 84

Platon. (2005). *Devlet*. (Çev. C. Taşkiran). Ankara: Pan Kitapevi Yayınları.

Polat, E. G. (2011). Osmanlıdan Günümüze Yurttaşlık Anlayışı. *Ankara Barosu Dergisi*, s.3, 129-154

Poster, M. (1997). *Internet Culture*. London: Routledge.

Prensky, M. (October, 2001). Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon Journal*, Vol. 9; 2. Web: [Digital Natives, Digital Immigrants \(marcprensky.com\)](http://marcprensky.com) adresinden 3 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

Prensky, M. (December 2005- Jaurnay 2006). Listen to the Natives, Web: [Listen to the Natives // Marc Prensky \(ascd.org\)](http://marcprensky.com), 3 Şubat 2023 tarihinde alınmıştır.

Reimann, M., Abendroth, A.K., and Diewald, K. (2020). How digitalized is work in large German workplaces, and how is digitalized work perceived by workers? A new employer-employee survey instrument. *Institute for Employment Research*, Vol. 8; 7. Web: [How digitalized is work in large German workplaces, and how is digitalized work perceived by workers? \(iab.de\)](http://iab.de) adresinden 22 Kasım 2023'de alınmıştır.

Ribble, M., Bailey, G. and Ross, T.W. (2004). Digital Citizenship: Addressing Appropriate Technology Behavior. *Learning and Leading with Technology*, 32(1), 6-12.

Ribble, M., Bailey, G. (2007). *Digital Citizenship in Schools*. Washington DC: ISTE

Ribble, M. (2011). *Digital Citizenship in Schools*. (2nd Edition). Washington DC: The

International Society for Technology in Education.

- Ribble, M. (2015). *Digital Citizenship in Schools: Nine Elements All Students Should Know*. (3rd Edition). Washington DC: International Society for Technology in Education.
- Roskin, M. G., ve Cord, R. L. (2022). *Siyaset Bilimi*. (6.Baskı). (Çev. A. Yayla). İzmir: Adres Yayınları.
- Sabancılar Eren, S. (2019). Demokrasinin İki Farklı Yorumu: Liberal ve Sosyal Demokrasinin Kuramsal Temelleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 396-406
- Saracel, N., ve Aksoy, I. (2020). Toplum 5.0: Süper Akıllı Toplum. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 9(2), 30
- Saripek, D. B. (2006). Sosyal Yurttaşlık ve Günümüzde Yaşadığı Dönüşüm: Aktif Yurttaşlık (Sosyal Politika Açısından Bir Değerlendirme). *Çalışma ve Toplum Dergisi*, s.2, 86-87
- Sartori, G. (2014). Demokrasi Teorisine Geri Dönüş. (Çev. M. Turhan). Bursa: Sentez Yayınları. (Eserin orijinali 1993'te yayınlandı.)
- Schmidt, M. G. (2002). *Demokrasi Kuramlarına Giriş*. (Çev. E. Köktaş). İstanbul: Vadi Yayınları.
- Selvi, Ö., Ulucan, M., Eser Coşgun, A. (2019). Halkla İlişkiler ve Bir E-Devlet Uygulaması Olarak CİMER. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, s.75, 23-24
- Sevigen, M., ve Yıllar, M. B. (2022). Türkiye’de Eğitim Alanında Yazılan Dijital Yurttaşlık Konulu Lisansüstü Tezlerdeki Eğilimler. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 6(1), 49
- Shahavatov, Ö. Ü. (2019). *Küreselleşme Sürecinde Yurttaşlık ve Din*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Silkin Ün, S. (2020). “Toplum 5.0”da Bilgi ve İletişim Teknolojileri İle Yaşlı Bakımı. *Emek ve Toplum Dergisi*, 9(23), 315-316
- Skog, D. A. (2019). *The Dynamics of Digital Transformation The Role of Digital Innovation, Ecosystems and Logics in Fundamental Organizational Change*. UMEA University: Departman of Informatics.
- Soriani, A. (2018). From media education to digital citizenship: Origins, perspectives and policy implementations in the school systems across Europe. *Journal of Theories and Research in Education*, 13 (3), 98
- Soyarik, N. (2000). The Citizen of The State and The State of The Citizen: An Analysis of The Citizenization Process in Turkey.
- Subay, Ö. Ö. (2019). Katılımcı Demokrasinin Gelişiminde E-Demokrasi Uygulamaları. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s.34, 221

- Sucu, M. (2021). *Dijital Yönetim: İşletme Yönetiminde Yeni Bir Yaklaşım*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Sunar, L. (2018). *Değişim Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şahin, A. (2019). *Türk Kamu Yönetiminde Yapısal Dönüşüm ve E-Devlet*. Konya: Atlas Akademi.
- Şahin, A. (2020). *Türkiye’de E-Devlet Konusunda Yapılan Akademik Çalışmaların Değerlendirilmesi ve E-Devlet’in Geliştirilmesine Yönelik Öneriler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, A., Temizel, H., Ve Temizel, M. (2004, 25-26 Kasım). Türkiye’de Demokrasiden E-Demokrasiye Geçiş Süreci ve Karşılaşılan Sorunlar. 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresinde Sunuldu, Eskişehir.**
- Şamdan, Y. (2023). Türk Kamu Yönetiminde Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 6(3), 927
- Şenel, A. (2019). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şimşek, İ., ve Güler, Ş. (2022). Seçmenlerin Empatik ve Özgeci Tutumlarının E-Katılım Davranışları Üzerinde Rolü. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 13(34), 593
- Şit, B. (2008). Modern Yurttaşlık Kavramına Bir Bakış. *TBB Dergisi*, s. 76, 66-67
- Tamer, H. S., ve Övgün, B. (2020). Yapay Zekâ Bağlamında Dijital Dönüşüm Ofisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 75(2), 775-803
- Tan, B., ve Merey, Z. (2020). Ortaokul Öğrencilerinin İnternet Kullanımına İlişkin Görüşlerinin Dijital Yurttaşlık Kapsamında İncelenmesi. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 164
- Taner, A. (2012). Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Arayışları ve Hesap Verme Sorumluluğuna Etkileri. *Sayıştay Dergisi*, s.85, 45
- Tarım, Z. (2021). *21. Yüzyılda Liberal Demokrasinin Krizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Thomas, S. N. (2018). Promoting digital citizenship in first-year students: Framing information literacy as a tool to help peers. *College and Undergraduate Libraries*, 25 (1), 60
- Thompson, M. R. (2015). Democracy with Asian Characteristics. *The Journal of Asian Studies*, Vol.74; Web: <https://www.jstor.org/stable/24738561?seq=1> adresinden 23 Temmuz 2024’te alınmıştır.
- Toksöz, F. (2008). *İyi Yönetişim El Kitabı*. (1.Baskı). İstanbul: Tesev Yayınları.
- Tonta, Y. (2009). Dijital Yerliler, Sosyal Ağlar ve Kütüphanelerin Geleceği. *Türk Kütüphaneciliği Dergisi*, 23(4), 745-747

- Topçuoğlu, A. A. (2012). Modern Hukuk ve İslam'da Yurttaşlık Kavramının Hukukî Temeli. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(3), 185-212
- Tuğcu, B. (2019). *Modern Yurttaşlık Anlayışına Bir Eleştiri: Feminist Yurttaşlık Kuramı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tunç, H. (2008). Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1), 1113-1128
- Turşucu, H. (2008). Sosyal Demokrat Teori ve Pratiğe Kısa Bir Giriş. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(2), 76-78
- Uçacak, K. (2017). *Türk Kamu Yönetiminde Bürokratik İşlemlerin Azaltılmasında Bilgi Teknolojileri ve İnovasyona Dayalı Uygulamaların Önemi: E-Devlet, Uyap ve Bimer Örnekleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Uslu, F., ve Demir, E. (2023). Nitel Bir Veri Toplama Tekniği: Derinlemesine Görüşme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 40(1), 290-291
- Usta, A. ve Doğantekin, S. (2017). *Blockchain 101*. İstanbul: Bankalararası Kart Merkezi Yayınları.
- Ünal, S. (2017). Vergi Tarihinin Kökenleri: Sümer'den Eski Mısır'a, Yunan'dan Roma'ya Antik Çağda Vergilendirme Kabiliyeti ve Etkinliği. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 239
- Vurucu, İ. (2020). Kimliksiz yurttaşlık mümkün mü?. *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, s.5, 133
- Yaman, F. T. (2017). Katılımcı Demokrasi: Kapsam ve Unsurlar. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergisi*, 6(2), 137
- Yavuz, A. (2017). *Türk Anayasa Hukuku*. 11. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yayla, A. (2002). *Siyaset Teorisine Giriş*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 9
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemi* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., ve Yıldırım, K. E. (2018). Belediyelerde Katılımcı Demokrasinin Gelişiminde Beyaz Masa Uygulamasının Etkinliği: Erzurum Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 61-62
- Yıldız, A. (2017). Göç ve Entegrasyon Politikalarında Yurttaşlık. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 41

Yıldız, M. (2002). Bir Kamu Politikası Aracı Olarak İnternet Kafeler. *Amme İdaresi Dergisi*, 35(2), 78

Yılmaz, A. (2022). *Yapay Zekâ*. (11. Baskı). İstanbul: Kodlab Yayınları.

Yılmaz, S. (2019). *Türkiye’de Yerellik Katılımcı Demokrasi ve İyi Yönetişim Bağlamında Yerel Yönetimler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Young, I. M. (1999). *İletişim ve Öteki: Müzakereci Demokrasinin Ötesinde*. (Çev. Z. Gürata ve C. Gürsel). İstanbul: WALD Yayınları.

Yücebalkan, B. (2020). Endüstri 4.0’dan Endüstri 5.0’a Geçiş Sürecine Genel Bakış. *Pearson Sosyal Bilimler ve İnsan Bilimler Dergisi*, 5(9), 142

Wolf, A., ve Wallace, R. A. (2020). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleneğin İyileştirilmesi*. (Çev. M. R. Ayas). İstanbul: Doğru Batı Yayınları.

İnternet Kaynakları:

Eğitimde Dijital Yurttaşlık. (2022, 20 Kasım). Erişim Adresi:

[İŞTE \(iste.org\)](https://iste.org)

50 Soruda CİMER. (2022, 21 Kasım). Erişim Adresi:

50sorudacimer.pdf

Genç CİMER. (2022, 21 Kasım). Erişim Adresi:

[Türkiye Cumhuriyeti | İletişim Başkanlığı \(iletisim.gov.tr\)](https://iletisim.gov.tr)

Engelsiz Erişim ve İletişim. (2022, 22 Kasım). Erişim Adresi:

[İletişim Başkanlığı, “Engelsiz CİMER” uygulaması ve “Kulak Ver Projesi”ni hayata geçirdi | Türkiye Cumhuriyeti | İletişim Başkanlığı \(iletisim.gov.tr\)](https://iletisim.gov.tr)

Genelge. (2022, 28 Kasım). Erişim Adresi:

[Genelge \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr)

Radio ve Televizyon Üst Kurulu. (2022, 4 Aralık). Erişim Adresi:

[2011_yili_faaliyet_raporu_1026.pdf \(rtuk.gov.tr\)](https://rtuk.gov.tr)

T. C. Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı İdare Faaliyet Raporu 2013. (2022, 4 Aralık). Erişim Adresi:

[2013-yili-faaliyet-raporu.pdf \(hmb.gov.tr\)](https://hmb.gov.tr)

Maliye Bakanlığı Faaliyet Raporu 2011. (2022, 4 Aralık). Erişim Adresi:

[A \(hmb.gov.tr\)](https://hmb.gov.tr)

Dünya Bankası.(2022, 7 Aralık). Erişim Adresi:

[Dünya Bankası \(WB\) - Dijital Akademi \(tubitak.gov.tr\)](https://tubitak.gov.tr)

CİMER’e 2019’da 3 milyon 138 bin 233 başvuru yapıldı. (2022, 8 Aralık). Erişim Adresi:

[CİMER’e 2019’da 3 milyon 138 bin 233 başvuru yapıldı | Türkiye Cumhuriyeti | İletişim Başkanlığı \(iletisim.gov.tr\)](https://iletisim.gov.tr)

Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun. (2022, 19 Aralık). Erişim Adresi:

[Mevzuat Bilgi Sistemi](https://mevzuat.gov.tr)

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu. (2022, 19 Aralık). Erişim Adresi:

[T \(resmigazete.gov.tr\)](https://resmigazete.gov.tr)

Dijital. (2022, 26 Aralık). Erişim Adresi:

[dijital ne demek TDK Sözlük Anlamı \(sozluk.gov.tr\)](https://sozluk.gov.tr)

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (2022, 30 Aralık). Erişim Adresi:

[1.5.2709.pdf \(mevzuat.gov.tr\)](https://mevzuat.gov.tr)

Türk Dil Kurumu Sözcükleri Yurttaşlık. (2023, 24 Ocak). Erişim Adresi:

[yurttaşlık ne demek TDK Sözlük Anlamı \(sozluk.gov.tr\)](https://sozluk.gov.tr)

Türk Dil Kurumu Sözcükleri Yurttaşlık. (2023, 24 Ocak). Erişim Adresi:

[yurttaşlık ne demek TDK Sözlük Anlamı \(sozluk.gov.tr\)](https://sozluk.gov.tr)

Türk Dil Kurumu Sözcükleri Kuşak. (2023, 5 Şubat). Erişim Adresi:

[kuşak ne demek TDK Sözlük Anlamı \(sozluk.gov.tr\)](https://sozluk.gov.tr)

[Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007 – 2013 Kamuda İyi Yönetişim. \(2023, 10 Şubat\). Erişim Adresi:](https://sp.gov.tr)

[Küreselleşmenin getirdiği çok yönlü değişim dinamikleri tüm toplumların gerek sosyo-ekonomik gerekse kültürel hayatında dönüşü \(sp.gov.tr\)](https://sp.gov.tr)

Türk Dil Kurumu Sözcükleri Devlet. (2023, 24 Şubat). Erişim Adresi:

[devlet ne demek TDK Sözlük Anlamı \(sozluk.gov.tr\)](https://sozluk.gov.tr)

Türk Dil Kurumu Sözcükleri Tebaa. (2023, 26 Nisan). Erişim Adresi:

[tebaa ne demek TDK Sözlük Anlamı \(sozluk.gov.tr\)](https://sozluk.gov.tr)

Eğitimde Dijital Yurttaşlık. (2023, 22 Mayıs). Erişim Adresi:

[İSTE \(iste.org\)](https://iste.org)

[CİMER’DE “Deprem acil” başlığı kullanıma hazır. \(2023, 13 Haziran\). Erişim Adresi:](https://cimer.gov.tr)

[CİMER’de “Deprem acil’ başlığı kullanıma hazır | Türkiye Cumhuriyeti | İletişim Başkanlığı \(iletisim.gov.tr\)](#)

Duyurular. (2023, 13 Haziran). Erişim Adresi:

[CİMER - T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi \(cimer.gov.tr\)](#)

[Türk Vatandaşlığının Kazanılması. \(2023, 10 Temmuz\). Erişim Adresi:](#)

[Türk Vatandaşlığının Kazanılması \(nvi.gov.tr\)](#)

Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007 Yılı Programı. (2023, 16 Ağustos). Erişim Adresi:

[2007 Yılı Programı \(sbb.gov.tr\)](#)

Türk Dil Kurumu Sözlükleri Yönetişim. (2023, 23 Ağustos). Erişim Adresi:

[yönetişim ne demek TDK Sözlük Anlamı \(sozluk.gov.tr\)](#)

Yönetişim. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2023, 23 Ağustos). Erişim Adresi:

[Microsoft PowerPoint - istanbul-ekim-03-governance2.ppt \(tcmb.gov.tr\)](#)

Demokrasi. (2023, 25 Ağustos). Erişim Adresi:

[DEMOKRASİ Ansiklopediler - TÜBİTAK \(tubitak.gov.tr\)](#)

Liberal Demokrasinin Temelleri. (2023, 25 Ağustos). Erişim Adresi:

[Kaynaklar, Makaleler, Liberal Demokrasinin Temelleri, Bican Şahin, Liberal Düşünce Topluluğu - Liberal.org.tr](#)

Türk Dil Kurumu Sözlükleri Kültür. (2023, 10 Ekim). Erişim Adresi:

[kültür ne demek TDK Sözlük Anlamı \(sozluk.gov.tr\)](#)

Oxford Learner’s Dictionaries Kültür. (2023, 10 Ekim). Erişim Adresi:

[culture 1 isim - Tanımı, resimleri, telaffuzu ve kullanım notları | OxfordLearnersDictionaries.com'da Oxford İleri Amerikan Sözlüğü](#)

TÜBİTAK Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları Çok Kültürlülük. (2023, 10 Ekim). Erişim Adresi:

[ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK Ansiklopediler - TÜBİTAK \(tubitak.gov.tr\)](#)

[Sosyal ve Beşerî Bilimler. \(2023, 11 Ekim\). Erişim Adresi:](#)

[UNESCO Türkiye Millî Komisyonu](#)

Education for Global Citizenship. (2023, 11 Ekim). Erişim Adresi:

[edu-global-citizenship-schools-guide-091115-en.pdf \(openrepository.com\)](#)

"Türkiye'de Dijital Yurttaşlık Eğitimi" Projesi Başladı. (2023, 19 Ekim). Erişim Adresi:

["TÜRKİYE'DE DİJİTAL YURTTAŞLIK EĞİTİMİ" PROJESİ BAŞLADI \(meb.gov.tr\)](https://www.meb.gov.tr)

[Öğrencilerimiz İstek Yönetim Sistemi'ne \(İYS\) Yoğun İlgi Gösterdi. \(2023, 12 Kasım\). Erişim Adresi:](#)

[Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi haber Öğrencilerimiz İstek Yönetim Sistemi'ne \(İYS\) Yoğun İlgi Gösterdi \(ohu.edu.tr\)](https://www.ohu.edu.tr)

[Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi. \(2023, 22 Kasım\). Erişim Adresi:](#)

[Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi - Hakkımızda \(cbddo.gov.tr\)](https://www.cbddo.gov.tr)

Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması. 2023. (2023, 22 Kasım). Erişim Adresi:

[TÜİK Kurumsal \(tuik.gov.tr\)](https://www.tuik.gov.tr)

Türkiye Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Dijital Dönüşüm. 2023. (2023, 22 Kasım). Erişim Adresi:

[ederji.sanayi.gov.tr/File/Journal/2023/2/2_2023.pdf](https://www.ederji.sanayi.gov.tr/File/Journal/2023/2/2_2023.pdf)

TÜBİTAK Yazılım Teknolojileri Araştırma Enstitüsü. 2023. (2023, 22 Kasım). Erişim Adresi:

[YTE - TÜBİTAK BİLGEM \(tubitak.gov.tr\)](https://www.tubitak.gov.tr)

Teknolojinin Yeni Trendi: Dijital İkizler. 2023. (2023, 24 Kasım). Erişim Adresi:

[Teknolojinin yeni trendi: Dijital ikizler \(savunmasanayiidergilik.com\)](https://www.savunmasanayiidergilik.com)

Dijital Teknolojiler Nelerdir?. 2023. (2023, 24 Kasım). Erişim Adresi:

[Dijital teknolojiler nelerdir? \(subu.edu.tr\)](https://www.subu.edu.tr)

Blokzinciri Nedir? Nasıl Çalışır?. 2023. (2023, 2 Aralık). Erişim Adresi:

[Blokzincir Nedir? Nasıl Çalışır? | TÜBİTAK Bilim Genç \(tubitak.gov.tr\)](https://www.tubitak.gov.tr)

5393 Sayılı Belediye Kanunu. 2023. (2023, 2 Aralık). Erişim Adresi:

[5393 Belediye Kanunu \(kentkonseyleribirligi.org.tr\)](https://www.kentkonseyleribirligi.org.tr)

Dijital Türkiye. 2023. (2023, 3 Aralık). Erişim Adresi:

[Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi - Dijital Türkiye \(cbddo.gov.tr\)](https://www.cbddo.gov.tr)

Sıkça Sorulan Sorular. (2023, 3 Aralık). Erişim Adresi:

[Sıkça Sorulan Sorular \(turkiye.gov.tr\)](https://www.turkiye.gov.tr)

TBD E-Devlet ve Bilgi Toplumu Kanun Tasarısı Taslağı Hakkındaki Görüşleri. (2023, 3 Aralık). Erişim Adresi:

[TBD E-DEVLET VE BİLGİ TOPLUMU KANUN TASARISI TASLAĞI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ – TBD Türkiye Bilişim Derneği](#)

e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı. (2023, 3 Aralık). Erişim Adresi:

[Microsoft Word - 17882.doc \(bilgitoplumu.gov.tr\)](#)

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. E-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı 2003-2004. (2024, 2 Ocak). Erişim Adresi:

[040900_KDEPKitapcik.pdf \(bilgitoplumu.gov.tr\)](#)

Gamze Çalışkan Dijitalleşme / Dijital Dönüşüm Nedir?. (2024, 11 Ocak). Erişim Adresi:

[Dijitalleşme / Dijital Dönüşüm Nedir? | Binbiriz](#)

2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı. (2024, 16 Ocak). Erişim Adresi:

[2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı \(Taslak\) \(sp.gov.tr\)](#)

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu. (2024, 01 Şubat). Erişim Adresi:

[Mevzuat Bilgi Sistemi](#)

Madde ve Gerekçesi ile Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (Bilgi Notu) ve Kişisel Verilerin Korunmasına İlişkin Terimler Sözlüğü. (2024, 03 Şubat). Erişim Adresi:

<https://www.google.com.tr/url?sa=t&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiwg-GV9I6EAXUpbPEDHfOtBC8QFnoECBUQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.kvkk.gov.tr%2Ficerik%2F5388%2FMadde-ve-Gerekcesi-ile-Kisisel-Verilerin-Korunmasi-Kanunu-Bilgi-Notu-ve-Kisisel-Verilerin-Korunmasina-Iliskin-Terimler-Sozlugu&usq=AOvVaw2-LdqpW2oDF-ECAw0MkdC9&opi=89978449>

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. Sürdürülebilir. (2024, 12 Şubat). Erişim Adresi:

<https://sozluk.gov.tr/>

Innova. Teknolojide Adım Adım Hızlanan Sürdürülebilirlik Kavramı. (2024, 12 Şubat). Erişim Adresi:

<https://www.innova.com.tr/blog/teknolojide-adim-adim-hizlanan-surdurulebilirlik-kavrami>

Gürkan Tüzmen. Gelecek Nesiller için Sürdürülebilir Teknoloji. (2024, 12 Şubat). Erişim Adresi:

<https://tr.linkedin.com/pulse/gelecek-nesiller-i%C3%A7in-s%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilir-teknoloji-g%C3%BCrkan-t%C3%BCzmen>

e-Devlet Kapısı Kullanım İstatistikleri - 2023 (TÜİK Resmi İstatistik Programı). (2024, 21 Nisan). Erişim Adresi:

[Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi - e-Devlet Kapısı Kullanım İstatistikleri - 2023 \(TÜİK Resmi İstatistik Programı\) \(cbddo.gov.tr\)](https://cbddo.gov.tr/Turkiye-Cumhuriyeti-Cumhurbaşkanlığı-Dijital-Dönüşüm-Ofisi-e-Devlet-Kapısı-Kullanım-İstatistikleri-2023-(TÜİK-Resmi-İstatistik-Programı)-cbddo.gov.tr)

e-Devlet Sıkça Sorulan Sorular. (2024, 21 Nisan). Erişim Adresi:

[Sıkça Sorulan Sorular \(turkiye.gov.tr\)](https://turkiye.gov.tr/sikca-sorulan-sorular)

25 Soruda Bilgi Edinme Hakkı. (2024, 2 Mayıs). Erişim Adresi:

[1- Bilgi edinme hakkı nedir \(adalet.gov.tr\)](https://adalet.gov.tr/1-bilgi-edinme-hakki-nedir)

Devlet Planlama Teşkilatı Bilgi Toplumu Stratejisi. (2024, 3 Mayıs). Erişim Adresi:

[Bilgi Toplumu Strateji 2006-2010.pdf \(bilgitoplumu.gov.tr\)](https://bilgitoplumu.gov.tr/Bilgi_Toplumu_Strateji_2006-2010.pdf)

Vatandaşlığın Yeni Boyutu: Dijital Yurttaşlık. (2024, 14 Mayıs). Erişim Adresi:

[Vatandaşlığın Yeni Boyutu : Dijital Yurttaşlık - USMED - Uluslararası Sosyal Medya Derneği](https://usmed.org/Vatandasligin-Yeni-Boyutu-Dijital-Yurttaslik-USMED-Uluslararası-Sosyal-Medya-Derneği)

Türk Dili Kurumu Sözlükleri Norm. (2024, 14 Mayıs). Erişim Adresi:

[norm ne demek TDK Sözlük Anlamı \(sozluk.gov.tr\)](https://sozluk.gov.tr)

[Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu.](#) (2024, 21 Haziran). Erişim Adresi:

[Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu.pdf \(ombudsman.gov.tr\)](#)

CİMER Acil Deprem Ekranı. (2024, 21 Haziran). Erişim Adresi:

[CİMER Deprem Acil Ekranı \(yildizhaber.com.tr\)](#)

CİMER'de Deprem Bölgesindeki Acil Durumlar İçin Başvuru Formu Oluşturuldu.
(2024, 21 Haziran). Erişim Adresi:

[CİMER'de Deprem Bölgesindeki Acil Durumlar İçin Başvuru Formu Oluşturuldu
\(zhaber.com.tr\)](#)

CİMER'de Yönetime Katıl Seçeneği. (2024, 19 Temmuz). Erişim Adresi:

<https://www.cimer.gov.tr/Basvuru/>

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı- Soyadı: Kadriye Üz

EĞİTİM

2021- 2024

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Yüksek Lisans

2016-2020 Uşak Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi

Sosyoloji Bölümü

2012-2016 Şehit Ayhan Say Çok Programlı Anadolu Lisesi

YAYINLAR

Üz, K., ve Kara, B. (2022). Türkiye’de Sosyal Devlet Anlayışı ve Yaşlı Hakları. *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 131- 151

Üz, K., ve Erdal, F. M, (2024, 13-14 Nisan). *Türk Kadın Sivil Toplum Kuruluşları: Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu*. ASES 8. Uluslararası Sosyal Bilimler Konferansında Sunuldu, İzmir.

